

ברית המועצות
אוצרות המזרח

עבר והווה

השאלה הלאומית

השאלה הלאומית
בברית המועצות

עבר והווה

השאלה הלאומית
בברית המועצות
עבר והווה

THE NATIONAL PROBLEM
U.S.S.R. PAST AND PRESENT

המב"ל"ד יפה גביש

כל הזכויות שמורות
להוצאת אפקים בע"מ 1989 ©
תל-אביב 61041, ת"ד 4136

Printed in Israel, 1989

דפוס, שמגר 1986, ת"א, טל. 828704

הקדמה

הפרסטריוקה בברית-המועצות ממשיכה לעורר עניין רב בישראל כבעולם כולו. במהלך התפתחותה צפו שאלות שונות בנושאים הפוליטיים, הכלכליים והחברתיים, התובעות ניתוח מעמיק מחודש ומציאת דרכים לפתרון.

במוקד הבעיות נמצאת לאחרונה שאלת היחסים בין הלאומים. לשאלה זו הוקדש מושב מיוחד של הוועד-המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית, בו נתקבלו החלטות רבות-משמעות, המשנות במידה ניכרת את אופי הפדרציה של ברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות.

אנו מפרסמים בספר את הרצאתו של מיכאיל גורבצ'וב בוועד-המרכזי של מקב"מ על „מדיניות הלאומים של המפלגה בתנאי זמננו“, את דברי הסיכום שלו וכן את החלטות המושב.

בחלקו השני של הספר מביאים אנו במלואו את הדיון המקיף על מהלך ביצוע הפרסטריוקה, שהתקיים בוועד-המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית באפריל 1989. הנושאים שהעלו המרצה מ. גורבצ'וב והמשתתפים בוויכוח זה עומדים עתה במרכז הדיון הציבורי בברית-המועצות. ביניהם: החרפת המצב הכלכלי והחברתי והדרכים להתגברות עליו; שאלת מעמדה של המפלגה הקומוניסטית בתנאים החדשים; הערכת ההיסטוריה של ברה"מ; פעילות אמצעי התקשורת בתנאים של דמוקרטיזציה וגלסנוסט; השאלה הלאומית ושאלות נוספות, הנוגעות להתפתחויות ולתמורות בברה"מ בשנים האחרונות.

המושב דן גם בפנייתם של 110 חברי הוועד-המרכזי לשחררם מהמוסד, ובסיומו אושרה פנייתם.

אנו מניחים, כי הקורא הישראלי ימצא עניין בחומר התעודי המובא בספר.

מערכת הוצאת אַפְּקִים

**השאלה הלאומית
בברית המועצות**

מדיניות הלאומים של המפלגה בתנאי זמננו

מיכאיל גורבצ'וב

דו"ח של מזכ"ל המפלגה הקומוניסטית של ברה"מ,
מיכאיל גורבצ'וב, במושב הוועה"מ שנערך ב-19.9.89,
והוקדש לדיון על השאלה הלאומית.

חברים,

ההגיון של הפרסטרויקה ונסיוננו היומיומי הובילו אותנו למסקנה, שכבר מזמן נוצר צורך בשינויים מקיפים ועמוקים ביחסים האתניים. הבה נהיה כנים: לא מייד עמדנו על הצורך בשינויים מעין אלו אחרי כינוס המליאה של אפריל 1985. הדבר נבע, כנראה, מכך שרווחה האמונה, כי בתחום זה של ההתפתחות החברתית הדברים היו פחות או יותר משביעי רצון.

כמובן, ידענו שקיימות בעיות לאומיות רגישות; הן אוזכרו בוועידת המפלגה ה-27. אך היקפם המלא של השינויים שהגיע זמנם והיו נחוצים בתחום זה התגלה מאוחר יותר, ובעקבות זאת עמדו נושאים אלו במרכז תשומת הלב של כינוס המפלגה ה-19.

את המצב הנוכחי ביחסים הבין-אתניים אפשר להעריך אך ורק כמסובכים מאד. נושאים שלא באו על פתרונם צצו על פני השטח בזה אחר זה, שגיאות ועיוותים שהצטברו במשך עשרות בשנים מורגשים כעת, וסכסוכים אתניים רדומים התפרצו.

בעיות חברתיות-כלכליות, אקולוגיות ודמוגרפיות, בעיות הנוגעות למדינה ולחוק, ובעיות של שפה והתפתחות חברתית ושימור המסורות הלאומיות — כל אלו נכרכו הדוקות אלו באלו. לכל אחת מהן יש להקדיש תשומת לב רבה, לכל אחת מהן יש נגיעה לבני אדם ולגורלן של אומות שלמות. המשימה הניצבת לפנינו היא לדון באופן מקיף ועקרוני במצב הנוכחי של

היחסים האתניים בארץ, ולגבש אסטרטגיה עדכנית של המפלגה באשר לשאלת הלאומים על-ידי הסתמכות על עקרונות לניניסטיים, על המציאות ועל המגמות השוררות בהתפתחות החברתית בעולם.

מזה זמן מה מתנהלים דיונים בנושא זה במפלגה ובחברה. כבר נעשתה עבודה אנליטית רבה. כל זה הניב את טיוטת המצע של המפלגה שפורסמה לשם דיון כלל-ארצי, ואשר הוגשה היום לשיקולו של הוועד המרכזי בכינוס המליאה הנוכחי. תוכן הטיוטה וההצעות שהועלו מוכרים לכם היטב. לכן אעסוק רק בכמה נושאי מפתח.

I

לשאלה הלאומית, ומעל לכל לנושא יחסי הגומלין בין האינטרנציונליסטי לבין הלאומי במפלגתנו היה צורך להידרש אפילו כאשר נעשו ההכנות לקראת המהפכה, ובמיוחד במהלך בניית חברה סוציאליסטית.

המפלגה החזיקה בעמדה אינטרנציונליסטית ממש מיום הקמתה, עמדה העולה לחלוטין בקנה אחד עם לקחי המארקסיזם. כפי שהבין זאת לנין, האינטר-נציונליזם כולל בחובו התחשבות באינטרסים אתניים, כבוד לזהותה של כל קבוצה אתנית, הכרה בשוויונם של כל העמים והתנגדות נחרצת לכל צורה של דיכוי לאומי.

את המטרות הללו ניתן וחובה לממש באמצעות מאמצים משותפים של העובדים בני כל הלאומים. זוהי הדיאלקטיקה הלנינית של האינטרנציונליסטי והלאומי.

לאחר מהפכת אוקטובר עמדה המפלגה נוכח הצורך למצוא דרכים וצורות ספציפיות לביצוע מדיניות הלאומים שלה. מערכת המימשל הסובייטית ירשה ירושה כבדה מן הצאריזם: הארץ היתה משוסעת על-ידי בעיות אתניות. העמים שהתגוררו בה, נוסף על העובדה שלא היו להם כל זכויות שהן, היו מצויים ברמות שונות של התפתחות כלכלית ותרבותית.

בתנאים אלה הפכה בעיית מבנה המדינה בעלת חשיבות חיונית. רבים צידדו אז ברמה מסויימת של אוטונומיה, אפילו במדינה אחידה.

ובעניין זה ראוי לנין להערכה רבה עוד יותר, כיוון שהוא הצליח להבין נכון את הלך רוחם של ההמונים ואת הצרכים הדוחקים של התפתחות החברה, ולגבש אסטרטגיה מפלגתית אופטימלית באשר לשאלה הלאומית.

כך נולד רעיון המדינה הפדרטיבית מטיפוס היסטורי חדש, שהפך אחד הכוחות המניעים מאחורי ההתקדמות הדינמית של הארץ כולה ושל כל קבוצה בקרבה. הדחף שנוצר עקב יצירת ברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות היתווה את הנתבים הראשיים של התפתחות חברתנו הרב-לאומית, למרות שעלה בידי סטלין ומקורביו מאוחר יותר, בלי לפגוע במישרין בצורתה הפדרלית של המדינה, לתרגם את רעיון האוטונומיה המוגבלת שלהם לכלל מציאות.

עיוותים ביחסים האתניים, התוצאות ההרסניות של מירכוז מופרז ושל מינהל ביורוקרטי, וכן העוולות שנגרמו לעמים אחדים — כל אלו היו נתונים

באחרונה לביקורת נוקבת ונרחבת. הביקורת מוצדקת. יותר מכך, היא חיונית. אסור שיוותר ולו "כתם לבן" אחד בהיסטוריה של המדינה הסובייטית. החברה צריכה לקבל מידע מלא וממצה על כל פרקיה, מכאיבים ככל שיהיו. אך בעוד אנו ממשיכים ואף מעמיקים את הניתוח ואת הביקורת לגבי עיוותי מדיניות הלאומים של לנין, אל לנו להרשות שאת מקומם של שקרים וחצאי-אמיתות מסויימים יתפסו אחרים.

עלינו לבחון — מנקודת מוצא אובייקטיבית לחלוטין — כיצד באה לעולם ברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות — תופעה ייחודית בהיסטוריה האנושית — וכיצד היא התפתחה. נסיונות לעשות אידיאליזציה של העבר ולהציגו בצבעים ורודים בלבד הם חסרי תועלת ובלתי מתקבלים על הדעת. דבר זה, כפי שכבר ראינו, אינו משרת את האינטרסים של העובדים או את עניין הסוציאליזם. אך באותה מידה תהיה זו טעות להתייחס לעבר מעמדות ניהיליסטיות — לא רק מפני שהוא מייצג את נסיון המאבק של דורות רבים למען חברה חדשה, למען יחסים חדשים בין עמים, אלא גם מפני שהוא נותן לנו את הזכות לדבר על הישגים היסטוריים עצומים.

עלינו לראות את מהות התפתחותה של המדינה הסובייטית בנפרד מן העיוותים והשגיאות שהיו. אין לנו זכות לשכוח כי אנו בוחנים את חייהם, את גורלם, את מחשבותיהם ואת מעשיהם של אלו שבנו את המדינה הזאת; אלה שנשאו בעיקר נטל המאמצים להתגבר על נחשלותה הכלכלית של הארץ; אלה שכתף אל כתף הגנו על מולדתנו בעת מלחמת המולדת הגדולה, וקוממו אותה מהריסותיה אחרי המלחמה.

כולנו גדלנו באווירה חברתית החדורה, פשוטו כמשמעו, אינטרנציונליזם. ידידות בין העמים לא היתה עבורנו סיסמה, אלא מציאות של יומיום. האם אנו יכולים לשכוח זאת? האם אנו יכולים להתנער מן המורשת האינטרנציונליסטית של המהפכה שלנו? אל לנו להרשות, שהקשיים והבעיות השוטפים אותנו כיום יאפילו על ערכי היסוד המשמשים בסיס לארצנו הרב-לאומית, אותם ערכים שנוצרו במהלך שנות המימשל הסובייטי. אומר זאת כך: כל נסיון לעוות את ההישגים האמיתיים בתחום היחסים האתניים ולהקל בהם ראש, הוא מעשה עוול כלפי זכרם של דורות אחדים של אנשים סובייטיים. נסיונות אלו פוקעים כבועה כאשר משווים אותם לעובדות האמיתיות של חיינו.

כל מי שטוען כיום, כי המימשל הסובייטי לא חולל שינויים מפליגים בתחום ההתפתחות הלאומית והיחסים הבין-אתניים בהשוואה למצב ברוסיה ערב המהפכה, אינו עוסק אלא בעיוות נלוז של המציאות, במטרה לשלהב יצרים לאומניים ולקדם דרישות קיצוניות שונות.

ישנם אנשים, שבלהט הלאומנות מרחיקים לכת עד כדי כך שהם טוענים, כי אינטרנציונליזם וידידות בין העמים הם סיסמאות תעמולה ריקות מתוכן, אגדות שאינן משקפות את מצב העניינים לאשורו. אך זה מגוחך. ביטויים של עזרת-אחים, שיתוף פעולה, דאגה ותשומת לב הדדיים מתרחשים כל העת בחיי החברה שלנו. כל זה, יש לומר, אינו בא על מנת להתעלם מן העובדה שכיום,

כפי שכבר ציינתי, אנו עומדים נוכח הצטברות של סכסוכים ובעיות בין-אתניים חמורים.

מה שהנחילו מדיניות הלאומים של מקב"מ והתפתחות הפדרציה הסובייטית לעמינו הוא עניין בעל חשיבות מהותית. הבה נבחן את הנושא משלושת ממדיו העיקריים: הפוליטי, הכלכלי והאינטלקטואלי.

העובדה שעמי רוסיה זכו בצורות שונות של מסגרת-מדינה לאומית, היא אחת מן התוצאות הפוליטיות החשובות ביותר של מהפכת אוקטובר והתמורות הסוציאליסטיות שבאו בעקבותיה.

חברים, יש לזכור כי ברוסיה הצארית לא היו אוקראינה, ביילורוסיה או גרוזיה, אלא רק פרובינציות של האימפריה הרוסית. עמיהן כלל לא נחשבו כאומות בפני עצמן ובזכות עצמן, אלא רק כנתיני "הוד מלכותו הקיסר". הדברים נכונים גם לגבי עמים אחרים בקווקז, לגבי עמי האזור הבלטי ומולדביה. במרכז אסיה היה המצב גרוע עוד יותר, כיוון ששם עדיין שימשו שרידי הרודנות התיאוקרטית הפיאודלית כבסיס הארגון המינהלי.

לאחר המהפכה השתלבו אלה באלה תהליכים מורכבים של התלכדות אומות שונות, יצירת מסגרות-המדינה הסוציאליסטיות שלהן, ובמקביל — התפתחות יחסי הגומלין והחברות בפדרציה. שנת 1922 — השנה שבה נחתמה האמנה בדבר כינון ברית-המועצות, ושנת 1924 — שבה התקבלה חוקתה הראשונה של ברית-המועצות, הפכו אבני דרך במונח זה.

ב-1940 נוסדה הרפובליקה הסוציאליסטית הסובייטית המולדבית. באותה שנה הצטרפו לברית-המועצות ליטא, לטביה ואסטוניה. הדבר התרחש בתקופה היסטורית מסובכת, כאשר מלחמת העולם השנייה כבר פרצה והפאשיזם כבש ארצות בזו אחר זו. גם על עמי האזור הבלטי ריחף האיום בשעבוד.

כיום מתנהלים ויכוחים לוחטים לגבי המאורעות באותה תקופה. עדיין יש לנתח ולבחון הרבה בקשר אליהם. עם זאת, אין כל יסוד להרהר על החלטת הרפובליקות הבלטיות להצטרף לברית-המועצות ועל הבחירה שנעשתה על-ידי עמיהן.

ברור גם, כי בעת נקיטת צעדים מצעדים שונים לשם חיזוק ביטחונה של הארץ נוכח האיום הנאצי, ביצעה הנהגת ברית-המועצות הפרות חמורות של העקרונות הלניניים במדיניות החוץ, השוללים חלוקות של אזורי השפעה. אנו מגנים זאת נחרצות.

באופן כללי, חברים, אנו בעד השבת האמת ההיסטורית על כנה. את ההיסטוריה אי-אפשר לשכתב על מנת שתתאים להשקפות סובייקטיביות ולחישור-בים פוליטיים, או כדי להיכנע ליצרים ולשאיופות עכשוויים. את מהלך המאורעות אי-אפשר להשיב לאחור. אפשר רק להתקדם הלאה, תוך הסתמכות על אמת היסטורית ועל מציאות העולם המודרני.

כתוצאה מן ההתפתחויות ההיסטוריות, אפילו אם הן עמדו בסתירה אלה לאלה, הלכה והתהוותה מדינה פדרלית סוציאליסטית אחת, ובה מתגוררות למעלה ממאה קבוצות אתניות. המבנה שלה מורכב, הוא כולל את רפובליקות הברית ורפובליקות אוטונומיות, ואזורים ומחוזות אוטונומיים, שלהם גופי שלטון

ייצוגיים מקבילים, וכן מינהל ושאר מוסדות פוליטיים וחברתיים, המאפשרים לעמים ליטול חלק בתהליך עיצוב ההיסטוריה.

אך בתפקודה של מערכת זו, וכתוצאה מכך במימוש האינטרסים השונים של העמים המאכלסים את ארצנו, פגעו בצורה חמורה שיטות ניהול של הנחתת הוראות והחלת אחדות (יוניטאריזם), אשר הגבילו את זכויות הרפובליקות ושאר הישויות הלאומיות, דלדלו את יסודה האמיתי של הפדרציה ובלמו את התקדמות כל החברה שלנו.

עלי להזכיר גם מעשי עוול ומעשים בלתי חוקיים שבוצעו נגד קבוצות אתניות מסוימות בעבר, במיוחד בעת המלחמה ומייד אחריה. למרות שכבר התקבלו החלטות פוליטיות ובוצעו הערכות עקרוניות בעניין זה, היות שאנו דנים במדיניות הלאומים יש לומר כיום שוב, כי את העוולות נגד קבוצות אתניות ואת גירושן ממקומות הולדתן בעת מלחמת המולדת הגדולה יש לגנות בחריפות.

עלינו לעשות הכל כדי להשיב את זכויותיהם המופרות של הגרמנים הסובייטיים, הטאטארים בני חצי האי קרים, המסחטים התורכים, הקאלמיקים, הבלקארים, הקאראצ'אים, הצ'צ'נים, האינגושים, היוונים. הקוריאנים והכורדים. הבעיה אינה פשוטה, ובמובנים רבים גם כאובה. אך בלא שים לב לקשיים הכרוכים בכך, ישנה רק דרך מוצא אחת: עלינו לחפש ללא לאות פתרונות, שיהיו מוסכמים על הכל ויביאו בחשבון את המציאות הקיימת. וכעת, הבה נתבונן בצד הכלכלי של העניין.

כתוצאה מהמדיניות המתואמת של עידוד התפתחותם של אזורים שהיו בעבר נידחים ואשר בהם חיים מיעוטים לאומיים, הצליחו כל רפובליקות הברית להקים תעשיות רב-ענפיות משלהן במהלך שנות המימשל הסובייטי, ורמות התפתחותן החברתית והכלכלית הושוו. בעוד בשנת 1926 היה התוצר התעשייתי המירבי לנפש באזורים התעשייתיים הוותיקים גדול פי 38 מזה שבאזורים המרוחקים, הרי שבשנת 1941 הצטמצם הפער לפי 4.1, וכיום הוא גדול פי 2.3. בעוד בסוף שנות ה-50 היו הפועלים רוב יחסית לקבוצות חברתיות אחרות רק ברפובליקה הרוסית, באסטוניה ובלטביה, הרי שבסוף שנות ה-70 היה הדבר נכון הלכה למעשה בכל הרפובליקות. בעוד לפני המלחמה חסרו קבוצות אתניות רבות כוח אדם מיומן משל עצמן, כיום השתנה המצב באופן דרמטי, ולכולן יש כוח אדם כזה, לרבות מומחים בעלי המיומנות הגבוהה ביותר.

במשך העשורים הראשונים של המימשל הסובייטי לא יכלה כלל לעמוד השאלה של חילופים כלכליים שווי-ערך בין רפובליקות שונות. האזורים היותר מפותחים מבחינה כלכלית, בעיקר הרפובליקה הרוסית ואוקראינה, נשאו בעיקר נטל המאמץ להביא את כל חלקי הארץ לאותה רמת התפתחות.

אך לא תמיד היה זה חלקה האירופי של הארץ שהגיש עזרה חומרית וטכנית לחלק האסיאתי. די אם נזכיר את שיקום הכלכלה אחרי המלחמה. כל הפדרציה כולה תרמה אז, כדי שאפשר יהיה להתגבר על ההרס באזורים שנחרבו במלחמה ברוסיה, באוקראינה, בביילורוסיה ובמולדביה, וכדי לסייע לתעשייה ולחקלאות ברפובליקות הבלטיות לשוב ולעמוד על רגליהן.

בקיצור, במשך שנות המימשל הסובייטי נוצר עושר גדול, כתוצאה ממאמץ-ציהם המלוכדים של כל עמינו. כל קבוצה אתנית זכאית לראות עצמה כמי שעבודתה כלולה בו, לראותו כאילו הוא שייך לה, לראותו כרכוש משותף. כתוצאה משנות התפתחות רבות על יסוד תוכניות הפכה הכלכלה הסובייטית משולבת מאד, וכעת היא מהווה תשלובת כלכלית לאומית אחת. איני מדבר רק על סך כל יכולות הייצור, אלא על אורגניזם כלכלי אחד, שחלקיו הנפרדים אינם יכולים להתקיים בלעדי היחסים שכבר נוצרו והמעמיקים בהתמדה בקרב הכלכלה הלאומית כמכלול.

כאשר אני עומד על ההישגים הללו, בשום פנים ואופן איני טוען כי הגענו לקצה גבול יכולתנו בכל האמור בהבטחת יחסי גומלין הרמוניים של כל מרכיבי הכלכלה הלאומית שלנו. למרבה הצער, במובנים רבים עודנו מפגרים כאן, והמשך העמקת שיתוף הפעולה בתחום העבודה הוא מאגר חשוב שממנו יש לדלות למען התפתחותנו. עם זאת, הרמה שכבר הושגה ביחסי הגומלין הכלכליים מתמרדת, פשוטו כמשמעו, נגד כל נסיון לחבל בה. על כולנו להבין זאת, על מנת שלא נשגה בהחלטות שאנו מקבלים ונמשיך לקבל לאורך הפרסטרויקה.

אני רוצה להביא כאן כמה נתונים על מאזן החלופין הבינ-מיגזרי, המאפיין את היחסים בין הרפובליקות. בשנת 1987 היווה התוצר התעשייתי המיובא על-ידי הרפובליקות מחלקים אחרים של הארץ — ברפובליקה הרוסית 18%, באוקראינה 26%, בביילורוסיה 39%, בקזחסטן 33%, ברפובליקות הקווקז-זיות 33% עד 40%, ברפובליקות הבלטיות 39% עד 42%, במרכז אסיה 37% עד 47%, ובמולדביה 44%.

תשלובת הנפט והגז האדירה של רוסיה מספקת את רוב צרכי האנרגיה בכל הרפובליקות. רוסיה, אוקראינה וקזחסטן מספקות מתכות לכל הארץ, ובשטחן מתבצעים 90% מכלל גידול הדגנים בארץ. מרכז אסיה, נוסף על שאר הסחורות הרבות המיוצרות בה, מספקת מצרך בעל חשיבות עליונה — כותנה. ביילורוסיה, ליטא, לטביה ואסטוניה מייצרות מיכשור מדוייק ומוצרי תעשייה קלה, והן ספקיות גדולות של בשר, חלב ותפוחי אדמה. גם לרפובליקות הקווקז ולמולדביה יש מאפיינים כלכליים ייחודיים להן. ניתוח הנתונים מצביע על כך, שהלכה למעשה שום רפובליקה לא היתה מסוגלת לבנות, בכוחות עצמה בלבד, את הפוטנציאל שיש לה כיום. אף אחת מהן לא היתה מסוגלת להבטיח את תיפעולו התקין ואת ניצולו היעיל של הפוטנציאל הזה אילו עמדה לבדה. כאלו היו התוצאות שהושגו משלכדו מאמצי כל הלאומים.

המציאות היא כזו, שהרפובליקה הלטבית, לדוגמה, מספקת 96% מצרכיה בדלק, 50% של צרכי הכוח שלה, 90% מצרכיה במתכות המכילות ברזל, 100% מצרכיה במתכות נטולות ברזל, 80% מצרכיה בחומרי גלם כימיים, ו-63% מצרכיה במוצרי בניין מכונות, באמצעות יבוא משאר חלקי הארץ. מדי שנה בשנה קונה הרפובליקה בכל חלקי הארץ 1.5 מיליון טון דגנים לשם הזנת משק החי שלה. כמות זו מהווה יותר מחצי כמות המספוא המרוכז שצורכים שם.

בשאר הרפובליקות התמונה דומה. ארמניה, למשל, מייבאת משאר חלקי הארץ 100% של תצרוכתה בדלק, 93% ממוצרי המטלורגיה שהיא צורכת, 56% של הסחורות הכימיות והפטרו-כימיות, 32% של מוצרי בניין המכונות ועיבוד מתכות, וכן 37% מן הבשר ולמעלה מ-64% ממוצרי החלב שהיא צורכת. הרפובליקה האוזבקית מספקת בדרך זו 50% מצרכיה בתחום מוצרי תעשיית הנפט והגז, 56% מצרכיה בפחם, 80% מצרכי המטלורגיה ו-48% ממוצרי המטלורגיה נטולת-הברזל.

אחד התנאים המוקדמים החשובים ביותר לתפקודה התקין של כל כלכלה הוא קיומו של שוק מפותח. אנו יודעים עד כמה קשוחה התחרות בשוק העולמי כיום, והעובדה שקיים, למעשה, שוק כלל-ארצי בלתי מוגבל היא ללא ספק יתרון גדול לכל הרפובליקות והאזורים שלנו.

הנה דוגמה: ליטא מספקת לשאר הרפובליקות מחשבים, מכשירי טלוויזיה, ציוד להקלטות, מכשירים שונים, מוצרי הנדסת חשמל ומוצרי תעשייה קלה ותעשיית מזון. היא מקבלת ציוד טכנולוגי, מכונות, טרקטורים, קומביינים לקציר ומוצרי נפט מרוסיה; מתכות ופחם מאוקראינה; דשנים מביילורוסיה; כותנה ממרכז אסיה; מתכות נטולות-ברזל מקזחסטן, ופירות ממולדביה ומן הקווקז.

הבנת המציאות הכלכלית הקיימת והסקת מסקנות המושתתות על ניתוחה הן חיוניות לשם גיבוש מדיניות לאומים עדכנית. מיותר לומר, כי אי-אפשר להתעלם מן המגמות השליליות שהתהוו עקב ההקצאה הבלתי הגיונית של כוחות ייצור, ואשר גרמו בעיות אקולוגיות ודמוגרפיות. ישנם אזורים הסובלים ממחסור בכוח אדם, ושם יכול לעמוד מפעל שאינו מנוצל במלוא יכולתו, דבר הגורם נזקים כלכליים כבדים לחברה. באזורים אחרים, במיוחד ברפוב-ליקות במרכז אסיה, ובמידת מה גם במולדביה ובקווקז, יש משאבי כוח אדם גדולים מדי. הדבר מהווה אחד ממקורות המתח החברתי ואחת הסיבות להת-לקחות הסכסוכים, לרבות אלו במישור האתני, ולאחרונה היו העדויות התומ-כות בכך יותר ממספיקות.

את הסיבות למצב הנוכחי יש ללמוד כהלכה. את כל השאלות הללו יש לנתח לעומק במסגרת העבודה השוטפת ביחס להיערכות-מחדש של הכלכלה. אוזבקיסטן העלתה הצעות, וייתר הרפובליקות מנסחות את הצעותיהן שלהן. את העבודה הזו יש להמשיך, על מנת שאת הצעדים הראשונים לקראת שיפור המצב אפשר יהיה לעשות בתקופת תוכנית החומש ה-13.

וזה מה שאני מבקש לומר לכם, חברים, ביחס לכל זה. אנו מדברים כעת, ובצדק, על התוצאות השליליות של מירכוז-ייתר, של תכתיבים ושל שרירות המחלקות הנוגעות בדבר לגבי התפתחותם של ענפים כלכליים שונים. עם זאת, הייתי יכול להציג בפניכם היום ספר, ובו תמצית בקשות שהגיעו מן הרפובליקות השונות במשך עשר השנים האחרונות — בקשות לבנות מפעלים חדשים ותעשיות חדשות. הרבה ממה שכיום מאשימים בו את המרכז התהווה כתוצאה מבקשות עקשניות, חוזרות, מן הרפובליקות ומגופים מקומיים. אם תעינו בפרטיכל מושבי הסובייט העליון של ברית-המועצות תראו, כי הם

מלאים בקשות ללא סוף מסוג זה. וחישובו על כל התזכירים שנשלחו לוועד המרכזי של המפלגה.

בחתימה להבטחת פרויקט יוקרתי זה או אחר הסכימו לעתים רשויות מקומיות לתנאים הקשים ביותר שהציבו המחלקות המרכזיות, בעוד ההקצבות להתפתחות חברתית ניתנו ברמת מינימום, ומצרכי בני האדם פשוט התעלמו. לבעיות אלו יש אופי אוניברסלי, אך בארצנו הן לבשו גוון אתני. לכלכלה שלנו יש בסיס שבדרך כלל אנו יכולים להישען עליו, אך נותר עוד הרבה לעשות.

אשר לבחינת המצב בחיים האינטלקטואליים בארצנו רבת-הלאומים, עלינו להכיר בערכה של העבודה הנרחבת בממדים היסטוריים, הן במונחים של היקף והן באלו של חשיבות, אשר איפשרה להציל מסורות לאומיות ייחודיות רבות מהכחדה מוחלטת, או להחיותן ולהחילן מחדש, ולהעניק דחיפה איתנה לתרבות כל העמים.

האימרה, כי בתקופת המימשל הסובייטי זכו כמה קבוצות אתניות לכך ששפתן תהיה גם כתובה ולא רק מדוברת, כבר הפכה לקלישאה. אך מה משמעות הדבר? קח מאדם את היכולת לדבר ולכתוב בשפת אמו ולדעת את ההיסטוריה ואת אגדות עמו, והוא יאבד את תחושת הקירבה ועקב כך את רוחניותו, גם אם מבחינה חומרית הוא מבוסס היטב.

המהפכה התרבותית בארץ זו, המדיניות הלניניסטית, הניבה תוצאות מרשימות חרף כל העיוותים שאירעו. כיום יש לכל אומה אינטליגנציה מדעית ואמנותית משלה, כלים תרבותיים משל עצמה, ומשהו שבאמצעותו יש לה גישה לערכיהן של שאר האומות הסובייטיות, לאוצר העולמי של יידע ולקלא-סיקה של האמנות. לכל רפובליקה ישנם מרכזי מדע, אוניברסיטאות ומכונים, רשת רחבה של חינוך ציבורי ותיאטראות משלה. קולנוע, אמנות וארכיטקטורה לאומיים נמצאים בתהליך של התפתחות. אך עובדה היא, שתחומים רבים של יצירתיות מדעית ואמנותית אינם יכולים להתפתח בלא תמיכה כוללת של המדינה או בלי תשומת לבה ודאגתה של החברה. השלטון הסובייטי נטל אחריות לכל אלה, וכאן מצויה משימתו ההומנית הגדולה ביותר.

כאשר מדברים על תוצאות התפתחותנו התרבותית, אי-אפשר להתעלם מהשפעות הגומלין הגוברות בין תרבויות לאומיות. החיים יחד והתקדמותם של עמינו לאורך הדרך הסוציאליסטית הצמיחו תרבות סובייטית, המתאימה במיגוון עשיר ובשפע מאפיינים ומסורות לאומיים. ישנם גם הפירות הראויים לציון של שיתוף הפעולה בין אומות אחיות, וזה משהו שאנו גאים בו.

לאור כל זאת, עוד פחות נסבלת העובדה, כי לצד ביטוייה החיים של דרך החיים הסוציאליסטית הצטברו בעיות חמורות בתחום זה. אלפי אזורים לאומיים משגשגים, וכן נקודות יישוב וכפרים סובייטיים שהוקמו בשנות ה-20, נמחו ללא כל הצדקה. בעיות התעוררו עקב סיפוק מאווייהם הלאומיים של אנשים בני אומות שונות, שעקב תהליכים טבעיים מצאו עצמם מפוזרים באזורים שונים בכל רחבי הארץ.

הבעיות הכרוכות בהתפתחות השפות וכל מה שקשור לשפות — חינוך,

הוצאה לאור וכל שימוש בשפה בתחומים שונים של החיים הממלכתיים והצי-בוריים — לבשו אופי חמור במיוחד. בהשפעת גורמים כלכליים, חברתיים ודמוגרפיים הצטמצם במידת מה השימוש בשפות האחרות, חוץ מן השפה הרוסית, תהליך שהתפרש כהוכחה לתיאוריות מוקדמות בדבר מיזוגן המואץ בכוח של אומות, תיאוריות שהועלו לדרגת עקרונות-שביסוד-תוכניות. למרות שתהליכים אלה גרמו דאגה וחרדה לגיטימיות בחברה, לעתים קרובות נתפסו נסיונות נבונים למצוא פתרון סביר כלאומנות, על כל התוצאות הכרוכות בכך. כתוצאה מכך, הלך ופחת תפקידן של שפותיהם של עמים מסויימים. רצונם לשמר ולפתח את שפת האם שלהם ולחזק את ערכי התרבות שלהם מובן למדי. חשוב מאוד, כי נגדיר לעצמנו היכן אנו עומדים ביחס לבעיה מכרעת זו, שלבשה אופי פוליטי ומשפיעה על האינטרסים של האומה כולה. העמדה שננקוט צריכה להביא בחשבון את כל השאיפות הצודקות, והיא צריכה להיות מושתתת על קונסנזוס דעות כללי.

כאלו הן התוצאות של התפתחות ארצנו הרב-אתנית. כזו היא מציאות החברה הסובייטית, מטבע הדברים בקווים כלליים מאד, ועליה אנו חייבים להתבסס כאשר אנו מתווים מדיניות לאומית בתנאים מודרניים.

II

חברים, טיוטת המצע של מקב"מ, אשר הונחה לדיון בכינוס המליאה, מציעה באופן טבעי גישה כללית כלפי הבעיות הדוחקות שהן נשוא הדיון, שכן קבלת החלטות ספציפיות היא פרוגטיבה של הגופים העליונים של השלטון הממלכתי בברית-המועצות וברפובליקות הברית.

המצע עורר עניין רב במפלגה, בכל חטיבות החברה ובקרב בני כל הקבוצות האתניות השונות בארץ. נקודות היסוד בו זכו לתמיכה רחבה. נשמעו דעות רבות והצעות מעניינות. עלינו להודות, כי כמה רעיונות נתקלו בביקורת. מצע המפלגה משך תשומת לב רבה גם בחו"ל. הדבר נובע מן העניין הרב בפרסטרואיקה, ומן העובדה שכיום מחריפים נושאים אתניים בארצות רבות, והייתי אומר כי טבען של בעיות אלו הוא כלל-עולמי.

בעת שקראתם את טיוטת המצע בוודאי שמתם לבכם לכך, שכל תוכנו קשור במישרין בצרור המטלות שיש לבצען במסגרת הפרסטרואיקה והרפורמה הפוליטית והכלכלית. הדבר רק טבעי, והוא נותן ביטוי לקשר הדיאלקטי שעלינו להביא בחשבון הן בפוליטיקה והן בפעילות המעשית. נכון, הצבנו לעצמנו את המטרה של ארגונה מחדש וחידוש פניה של החברה על יסוד רעיונותיו ועקרונותיו של לנין. אך כל נסיוננו, בעבר ובהווה כאחד, מוכיח כי לא נוכל לסמוך על הצלחת הפרסטרואיקה כל עוד לא נפתור את בעיית היחסים האתניים. ובדומה לכך, לא נוכל לפתור את הבעיות הללו ולקדם את התפתחות הפרדציה הסובייטית, אלא אם כן נקדם את הפרסטרואיקה ונחולל דמוקרטיזציה והומני-זציה בחברה הסוציאליסטית.

אני מבקש להפנות את תשומת לבכם לכך, שאין זה מקרה בלבד שאנו

מדגישים את הצורך בעדכון מדיניות הלאומים. עם זאת, אין בכוונתנו לדחות את מה שנעשה עד כה. כעת, כשהחברה הולכת ומשתנה באופן דרמטי, חיוני שנגבש מדיניות לאומים שתבטיח את פתרון של הבעיות הדחופות בהתפתחותה של הארץ, ותענה על המציאות דהיום. אלו הגישות המונחות ביסוד המצע. חשיבותו הפילוסופית העמוקה יותר, אם תרצו, נעוצה בהגדרת יחסי הגומלין האופטימליים הקיימים בין הבינלאומי לבין הלאומי, והדרכים האופטימליות ליישום רעיון מארקסיסטי-לניני זה כיום. במונחים מעשיים ופוליטיים פירושו של דבר הבטחת תנאים להתפתחות חופשית וכוללת של כל אומה וחיזוק הברית שלנו, שהיא מקור רווחה לכל עמינו.

הנושא המרכזי, וזה המחייב תשומת לב מיוחדת, הוא הדרך שבה יוצא לפועל כיום עקרונו של לנין בדבר ההגדרה העצמית של האומות. בעשורים האחרונים ניכרו סטיות רבות במובן זה. למרבה הצער הן גם היכו שורשים ביחסו של הציבור. לכן חיוני שנבהיר נושא זה, שהוא בעל חשיבות ראשונה במעלה בתיאוריה ובמדיניות שלנו.

ראשית, יש להדגיש כי המפלגה תנהל בעיקביות מדיניות לאומית לניניסטית, לרבות עקרון יסוד כמו זכות האומות להגדרה עצמית. טענות כי ההגדרה העצמית של עמי ברית-המועצות לא מומשה בפועל, ונסיונות לצמצם את ההגדרה העצמית לבדלנות גרידא, ובכך לסכל את העקרון האוניברסלי הזה בפתרון הבעיה הלאומית, לא יצלחו, ויש לגנותם. נסיונו, ונסיונם של אחרים, מוכיח כי יש צורך לראות בהגדרה העצמית לא רק צעד הכרוך במימוש זכות ההתבדלות. זהו תהליך מסובך, רב-צדדי, של אישוש הכבוד הלאומי, של התפתחות שפה ותרבות, של חיזוק העצמאות הפוליטית ושל התקדמות כלכלית וחברתית.

מנקודת השקפה זו, מיגוון האמצעים שנקטו כחלק מן הפרסטרויקה משמעו שלב חדש וחשוב בהגשמת זכות האומות להגדרה עצמית. בתנאים של ימינו בא עקרון זה למיטב ביטוי במימשל העצמי, המגן על זהות אתנית ועל זכותה של כל קבוצה אתנית ליהנות ממלוא פירות הריבונות, ולהחליט באופן עצמאי בנושאים כלכליים, פוליטיים ותרבותיים הקשורים להתפתחותה. באותו זמן יוצא עקרון המימשל העצמי מנקודת הנחה, כי רפובליקות ויישויות לאומיות יתאחדו מרצונן לשם פתרון בעיות המשותפות לכל, וכי הן תהיינה מעורבות באורח כוללני בהתקדמותה של הארץ כולה.

הרמה הנוכחית בהגדרה העצמית של האומות מחייבת אותנו להרחיב באופן ניכר את זכויותיהן של הרפובליקות, ולעקור מן השורש את עיוותי העבר וקלקלותיו, את התוצאות השליליות המורגשות עדיין בתחומים שונים בחברה. מה שמוצע בראש וראשונה הוא מיגוון אמצעים, שיחזקו את עצמי אותן הפוליטית של רפובליקות הברית וייצקו תוכן ממשי לריבונותן.

חלוקה ברורה בין סמכויות הגופים המרכזיים לבין אלה של גופי המימשל תאפשר לאחרונים להחליט בכל הנושאים הנוגעים לחייהם, פרט לנושאים שלגביהם הם, מרצונם, יאצילו את הסמכות לשם קבלת החלטה לברית, ואשר

בהחלטה ביחס אליהם גם הם יטלו חלק באמצעות המנגנונים הפוליטיים הנוגעים בדבר.

בעוד הברית תמשיך להחזיק בסמכויות הנחוצות לשם ביצוע המשימות המשותפות של הפדרציה, מוצע להחיל שינויים יסודיים בהליכים הקודמים, שעל פיהם היתה לברית הזכות לעסוק ולהחליט למעשה בכל נושא שהוא, דבר שהפך את ריבונותן ואת יכולת הפעולה של הרפובליקות לעניין פורמלי בלבד. בדרך זו תבוא על פתרונה הבעיה, למי הקדימות — לחוק הפדרלי או לזה של הרפובליקה.

אופיים החדש של היחסים בפדרציה יובטח באמצעות חוקת ברית-המועצות. אם לשוב ולפתח את הרעיון שהזכרתי קודם לכן, אני מבקש לומר, כי הזכויות הנרחבות יותר של הרפובליקות והגדלת ריבונותן צריכות להשתקף בהשפעה המהותית הגוברת שיש להן על ענייני הארץ ככלל. המבנים החדשים בשלטון הממלכתי, שנוצרו במהלך הרפורמה הפוליטית, מכילים אלמנטים רבים שאמורים להבטיח זאת. עם גורמים אלה נמנים הקמת הסובייט העליון של ברית-המועצות ונשיאותו, וכן נוהלי עבודה מתוכננים לוועדה לבדיקת החוק-תיות. כעת מוצע כי העניינים יקודמו, וכי יש ליצור לא רק תנאים משפטיים אלא גם תנאים פוליטיים, למען השתתפות רחבה ופעילה יותר של הרפובליקות בעת דיון בנושאים שעימם מתמודדת הארץ כולה. גישה כזו חייבת לבוא לידי ביטוי גם במדיניות באשר לגורם האנושי. עלינו להבטיח את השתתפותם הנרחבת של נציגים מכל האומות שלנו בגופי המדינה הפדרלית ובגופי הציבור, וכן במנגנון המינהלי. יש לעשות זאת, כמובן, בהתחשב ברמתם המקצועית.

לשאלות דחופות הנוגעות להתפתחות הרפובליקה הרוסית עלינו להידרש בהקשר של בעיות הכרוכות בבניה מחדש של הפדרציה שלנו, ובהרחבה הנוספת של הזכויות והיזוק ריבונותן של רפובליקות הברית. שאלות אלו עמדו במוקד הדיונים שנערכו לאחרונה גם ברפובליקה הרוסית וגם בארץ כולה.

הרפובליקה הרוסית היא המערכת הלאומית-פוליטית והתרבותית-אתנית המורכבת ביותר, הן בכל האמור במעמדה בברית והן במה שנוגע למבנה הפנימי שלה. תמורות מהפכניות אדירות, שהחלו במהפכת אוקטובר 1917, שינו באופן רדיקלי את פניה של רוסיה. התפקיד שמילאו רוסיה ובני העם הרוסי בכך שהארץ אימצה את הרפורמות המהפכניות, בהתגברות על נחשלו-תם הכלכלית והתרבותית של עמים רבים, ובהגנת הישגי מהפכת אוקטובר — ידוע היטב.

אלא שלעיוותים שאירעו נודעה השפעה שלילית גם על רוסיה, כמו על כל שאר רפובליקות הברית. הדבר ניכר במגמות הדמוגרפיות הבלתי רצויות, בעובדות רבות המלמדות על ניצול לא חסכוני ועל בזבז אוצרות טבע, על הזנחה גלויה של אדמות רוסיות באמת כגון רצועת הארץ הלא-שחורה וכמה אזורים אחרים. בקוזבאס, בהרי אורל, באיזור הוולגה, סביב ימת בייקל ובאזורי הצפון נוצר מצב אקולוגי חמור, עקב שגיאות חמורות באשר למיקומם של כוחות הייצור והתפתחותם. חבלי ארץ, אזורים רבים וכן תצורות אוטונומיות שונות מפגרים בעליל בהתפתחותם החברתית. קיימת דאגה לגיטימית באשר

לשימור ולשיקום אתרים עתיקים ויקרי ערך, המהווים חלק בלתי נפרד מן ההיסטוריה והתרבות של העם הרוסי ועמים אחרים ברפובליקה. דעת הקהל ברוסיה וברחבי הארץ כולה מודאגת מאד בשל גורלם של מיעוטים לאומיים המתגוררים בצפון הארץ, בסיביר ובמזרח הרחוק.

פתרון של כל הבעיות הללו מחייב נקיטת אמצעים יסודיים ומרחיקי לכת, ארגוניים ופוליטיים כאחד. ברוח ההצעות השונות מתווה המצע דרכים לשיפור המבנה הממלכתי של הרפובליקה הרוסית ומעמדה בתוך הברית. הצעות אלו נדונו בהרחבה ואושרו הן ברפובליקה הרוסית והן בברית ככלל. את העובדה הזו אנו מציינים בסיפוק. אני סבור, שכינוס המליאה של הוועד המרכזי יתמוך בהצעות אלו. אשר ליצירת מבני מפלגה ברפובליקות, אנו יכולים להידרש לשאלות אלו כבר כעת.

בתגובה למצע, לאותו חלק בו הודן במעבר לטווח הארוך לניהול על-ידי האזורים, נשמעים קולות המודאגים מן העובדה שמעבר זה עלול להוביל להתרופפות הזיקות ביניהם. דעתי היא, שדאגה זו היא חסרת שחר. להיפך, שיפור הניהול הכלכלי ברמה האזורית לא רק יקל על פתרון המשימות החברתיות, האקולוגיות והאחרות ברמה המקומית, אלא גם יקדם שיתוף פעולה בעבודה בין כל חלקיה של רוסיה, וכן את ההתפתחות הדינמית של הרפובליקה הרוסית כגוף כלכלי ופוליטי אינטגרטיבי, למען האינטרסים של כל העמים החיים בה.

להענקת סטאטוס חדש לאוטונומיה הסובייטית יש חשיבות רבה לגבי התמורות בפדרציה הסובייטית. זוהי מהותן של הצעות אלו הכלולות במצע, העוסקות בהרחבת זכויותיהן של הרפובליקות האוטונומיות בכל תחומי ההתפתחות הממלכתית, הכלכלית והתרבותית, ובחיזוק עצמאותן הכלכלית. אותה מטרה מנסים להשיג על-ידי הרחבת זכויותיהם של האזורים האוטונומיים, על-ידי מתן אפשרות ליצירת אזורים לאומיים במקומות שבהם רוב האוכלוסיה היא בת לאום מסויים, ועל-ידי הקמת מועצות כלל-ארציות של אזרחים הנמנים עם בני אומות גדולות שאין להן טריטוריה אוטונומית משלהן.

ללא ספק שמתם לבכם לכך, שישנן הצעות להסב סוג אוטונומיה אחד לסוג אחר, וכי הובעו משאלות להסב רפובליקות אוטונומיות לרפובליקות של הברית. חברים, יש לומר במלוא הבטחון: אם ברצוננו להיות מציאותיים ולהביא בחשבון את המצב שבו אנו שרויים כעת, כי אז הנקודה החשובה ביותר היא, כי יש להרחיב באופן משמעותי את זכויות העמים שזכו בהגדרה עצמית בדרך זו, ולתת להם ערבויות אמינות.

אציג עניין עקרוני נוסף. בתגובות למצע ישנן גם הצעות בדבר שינויים טריטוריאליים ובדבר שרטוט מחדש של גבולותיהן של יישויות לאומיות, ממלכתיות ומינהליות. אפשר להביא טיעונים שונים כדי להוכיח זאת. על כינוס המליאה לגבש עמדה מוצקה וברורה בעניין זה. אנו מתבססים על העובדה, שהחלוקה הלאומית-טריטוריאלית הנוכחית אינה מציבה כל מכשול בפני אנשים בני כל הלאומים, המבקשים לנהל חיים נורמליים בכל מקום בארץ. יש לעשות מאמצים, שיעדם העיקרי הוא יצירת תנאים הולמים.

להתחיל לעצב כעת מחדש את מפתה המינהלית והטריטוריאלי של הארץ, פירושו של דבר הוא רק סיבוכו של מצב שהוא בלאו הכי מסובך, ועיכוב לזמן בלתי ידוע של השגת המטרות האמיתיות של הפרסטרואיקה, החותרת לשפר את חייהם של כל האנשים הסובייטים ושל כל האומות.

מדיניות הלאומים החדשה שלנו מיועדת ליצור אפשרויות נרחבות לשם מתן מענה לאינטרסים הספציפיים של כל אומה, ובאותו זמן לחזק את הערובות לזכויות האזרחים, בלא הבדל בני איזה לאום הם. המצע מאזכר כמה אמצעים להשגת מטרה זו. אוסיף על כך ואומר, שהם תואמים לחלוטין את ההתחייבויות שקיבלנו על עצמנו בזירה הבינלאומית. אגב ביצועם אנו מתמודדים עם נושאים חשובים של כינון מדינה סוציאליסטית ובה שלטון החוק, בברית-המועצות.

יש לזכור, כי למעלה מ-60 מיליון בני אדם מתגוררים מחוץ לרפובליקות הלאומיות שלהם כתוצאה מתהליכים כלכליים, חברתיים ודמוגרפיים וכן עקב הגירה אתנית. באופן טבעי אי-אפשר לפתור את הבעיה, בלא להביא בחשבון את האינטרסים הלגיטימיים ואת זכויותיהם של אזרחים אלה. אין להרשות כל אפליה בעניין זה.

הגנת זכויותיהם וחירותיהם של האדם, האזרח או הפרט היא אחד התנאים המקדמיים החיוניים ביותר להתפתחותה של ציביליזציה מודרנית. בכינוס האחרון של נציגי הארצות החתומות על הסכם הלסינקי, שנערך בווינה, חתמה ברית-המועצות על המסמך הסופי שלו.

אני מצוין זאת במיוחד, מפני שבתנאים של מדינה פדרלית המתפקדת באופן פעיל הופכת משימת חידוש החקיקה באשר לזכויות האזרח רבת-פנים. וכוונתי לא רק לחוקי הברית. הרפובליקות מחויבות גם הן לכבד את כל האמנות הבינלאומיות שנחתמו בשמה של ברית-המועצות, וכיוון שכך, בשם כל הרפובליקות המהוות אותה.

הכרחי לחזק את ההגנה על זכויות האזרחים הסובייטיים באשר הם. כל זה חשוב עוד יותר, כיוון שמקרים של אפליה נגד אנשים על בסיס אתני הולכים ומתרחבים. אנו נתקלים ביותר ויותר נסיונות של אויבי הפרסטרואיקה, יסודות וקבוצות אנטי-חברתיים, לשחק על "הקלף הלאומי", לתעל את התמרמרות האנשים שהצטברה במשך עשרות בשנים למישור היחסים האתניים. איננו יכולים להסכים לשום ביטוי של לאומנות ושוביניזם, או הסתה לאיבה כלפי כל אומה שהיא.

אנו בעיצומו של מהלך, שנמשיך להחישו, לעבר התפתחות דמוקרטית של החברה. אך יש להבחין בין הפגנות וכינוסים שלווים, המתקיימים במסגרת החוקה, לבין אסיפות של קיצונים המחרחרים התנגשויות אתניות, מטילים אימה על בני לאומים אחרים ומפחידים אותם. הפגנת חולשה וויתורים כלפי אנשים וקבוצות כאלו היא בפשטות מזיקה, ובה בעת פושעת. המאורעות בקווקז, באיזור פגהאנה ובנובי אוזן מותירים ספק קלוש בעניין זה.

על-פי החוק הסובייטי יש להעניש בשל כל הסתה לסכסוכים אתניים, ועל הגופים האמונים על אכיפת החוק לוודא שהציות לחוקים אלה יהיה ללא

תנאי. איננו יכולים להשלים עם העובדה, שפשעים רבים שהם בעלי אופי לאומני אינם נענשים כלל בשל מחדלי מנגנון המשפט. הגיע גם הזמן לדבר בשפתו הברורה והנחרצת של החוק, על התנאים שבהם יוכל ואף יהיה חייב בית משפט להוציא אל מחוץ לחוק ולפזר ארגונים לאומניים, שוביניסטיים וקיצוניים אחרים. אומר זאת בבירור: אל לנו לסטות מן הדרך של פתרון כל הבעיות באמצעים פוליטיים, אך במקום שחומרת המצב מכתובה זאת, במקום שנוצר איום לביטחונם ולחיייהם של בני אדם, נפעל בצורה החלטית תוך שימוש בכל כוחם של החוקים הסובייטיים.

בהקשר זה אני מבקש לעמוד על המצב הנוכחי בארמניה ובאזרבייג'אן בשאלת נאגורני קאראבאך. הסכסוך כאן מתמשך ונעשה חמור במיוחד. החברים יודעים, כי מלכתחילה חתרנו ליישבו באמצעים פוליטיים, על מנת למנוע סיבוכים בחייהם ובעבודתם הנורמליים של תושבי האזור האוטונומי ושל שתי הרפובליקות גם יחד. התקיימו פגישות רבות בוועד המרכזי של מקב"מ עם מנהיגי ארמניה ואזרבייג'אן, עם נציגיהן בסובייטים העליונים של הרפובליקות ועם נציגי פועלים. מועצת השרים של ברית-המועצות קיבלה החלטה כוללת, שמטרתה פתרון הבעיות החברתיות באזור. לאחר מכן הוקמה ועדה מינהלית מיוחדת בנאגורני קאראבאך. ועדות בדרג גבוה נשלחו לשם פעמים רבות, לרבות ועדה מטעם קונגרס צירי העם.

למרבה הצער, כל האמצעים הללו לא הניבו את התוצאות המקוות. הסכסוך האתני התלקח במידה כזו, שאי-אפשר היה לצפות את תוצאות התפתחות המצב. עשרות אלפי בני אדם נמלטו ממולדתם, התחבורה משובשת, שביתות בלי סוף והתנגשויות חזיתיות — זהו המצב כיום. אומר זאת בגלוי: אנו עומדים נוכח הצורך לנקוט צעדים החלטיים. איננו יכולים להרשות אנרכיה, ובוודאי לא שפיכות דמים. אנו חייבים לעשות כל מאמץ לשם הבטחת חייהם התקינים של האנשים, ולערוב לביטחון בעתיד.

אני סבור, כי עלינו לפנות בשם כינוס המליאה להנהגה ולעובדים של ארמניה ואזרבייג'אן בבקשה שיפסיקו, שיבינו כי הלהטה נוספת של הסכסוך תביא עימה תוצאות מזיקות לשתי האומות, שבמשך מאות שנים חיו בשכנות זו לזו ושעליהן להמשיך לחיות בדרך זו.

חברים, העבודה לשם הבטחת שינויים רדיקליים בפדרציה כרוכה לבלי הפרד בשיפור היחסים הכלכליים והניהול הכלכלי. לבעיות אלו ניתנה הדעת בצורה מלאה במצע. בלי לנסות לחזות את תוצאות הדיון בהן, אני מבקש לבטא כמה השקפות בעניין זה.

ראשית, אל לנו ללכת שולל עקב הקשיים הנוכחיים הכרוכים בגיבוש פתרונות כלכליים עקרוניים לעתיד. על הפתרונות הללו להביא בחשבון, הן את הדרישות האובייקטיביות בפיתוח אינטגרציה על יסוד חלוקת העבודה, והן את הצורך בעצמאות כלכלית.

בתנאים המודרניים יהיו נטיות לעבר אוטרכיה, ונסיונותיהן של רפובליקות ואזורים משגשגים באופן יחסי לבודד עצמם ולהסתגר בתוך עצמם, מסוכנים מאד. אלו המבקשים לעלות על דרך שכזו, עלולים לשאת בתוצאות שליליות.

בכינוס מליאה זה עלינו לומר זאת שוב לכל עמי ברית-המועצות, על מנת שלא ייכנעו לדמגוגים, המסתירים מפניהם לאן עלול להוביל מימוש סיסמאותיהם המוגשות בעטיפה הנאה של עצמאות, בדלנות וכיוצא באלו. זהו הימור חסר אחריות בגורלם של בני אדם. מי יכול לקחת על עצמו לחלק ולעצב מחדש את החברה הקיימת על קשריה הפנימיים, הקשורה בכל זיקותיה הכלכליות, הפוליטיות, החברתיות, הרוחניות, האנושיות והמשפחתיות? רק הרפתקנים יכולים להעלות סיסמאות כאלו.

כיום, הבסיס לקידמה מדעית, טכנולוגית, כלכלית וחברתית הוא חלוקה רציונלית של עבודה, אינטגרציה, ניצול הפוטנציאל שצברה כל החברה. את זאת מאשר לא רק נסיונו, אלא גם הנסיון בעולם.

כיום יש להכללה האורגנית יותר של כל הרפובליקות והאזורים בחלוקת עבודה כלל-ארצית חשיבות מכרעת לגבי התפתחותם האפקטיבית. נכון, ישנם חברים המתלוננים על כך שיש לנו בעיות בחלוקת העבודה ובתמחיר, על כך שישנה עמידה במעט מאד התחייבויות חוזיות. כל זה נכון. אך האם אפשר כיום, כאשר אנו מציבים יעדים כלכליים לטווח ארוך, לבסס את תחזיותנו רק על כשלונות המערכת שירשנו מן העבר? את הכשלונות הללו אפשר לתקן, והם יתוקנו כאשר הרפורמה הכלכלית תבצע פריצת דרך. כעת אנו עסוקים בהבטחה שהיא תעשה זאת. זהו מה שצריך להיות נושא הדיון בראש וראש-שונה — כיצד לבצע את הרפורמה, על מנת לסלק את כל הדאגות ואת כל מה שהזיק להתפתחות הכלכלית, הן של הארץ ככלל והן של אזורים אינדי-בידואליים בה.

אנו מודעים היטב לכך, שבמערכת הנחתת ההוראות והמירכוז המוחלט הוזרמו כספים ללא כל נימוק סביר לא רק ממפעלים רווחיים לבלתי-רווחיים, אלא גם מאזורים כלכליים מסויימים לאחרים. אם לומר זאת בצורה בוטה, הניהול הקלוקל ובטלנותם של אחדים מומנו על חשבון אחרים. הדבר עמד במפורש בניגוד לעקרונות היסוד של הסוציאליזם וגרם להיווצרותן של גישות פריזיות.

ביצועם של האמצעים שהותוו במצע יאפשר לחסל את העיוותים הללו, החותרים תחת הפעילות הכלכלית. אנו כבר עלינו על דרך זו בכך שתמכנו ביוזמותיהן הרלבנטיות של ביילורוסיה, ליטא, לטביה ואסטוניה. הצעות דומות לגבי רפובליקות ואזורים אחרים נמצאות בשלבי הכנה. גישה זו תאפשר לכל אחד לממש יוזמות ולהמריץ את היעילות הכלכלית. לרפובליקות ולגופי המימשל המקומי יוותרו סכומי כסף מוגדלים, שאפשר יהיה לנצלם לשם סיפוק צרכים חברתיים. מעמדם הכלכלי של רפובליקה או אזור יהיו תלויים בביצועים הכלכליים שלהם.

אגב הדגשת החשיבות הרבה של עקרון העצמאות הכלכלית, עלינו לראותה כקשורה באופן אינהרנטי במעבר לשיטת חישוב העלויות בכל המפעלים. חיוני במיוחד שנבין זאת, חברים, מפני שעדיין שורר בלבול רב בתחום זה. יש לומר חד וחלק, כי אי-אפשר להגיע לעצמאות כלכלית בלי השלמת המשימה המרכז-זית הזו. יתרה מכך, אין להרשות שתכתיבים ממורכזים יועברו בפשטות מדרג

אחד למשנהו. במקרה כזה, אותו שוק כלל-ארצי שאנו רוצים לטפח ואשר את התפקיד המרכזי בו ימלאו מפעלים המנוהלים על בסיס שיטת הישוב העלויות, ייחצה על-ידי גדרות אזוריות.

אך לאן בעצם אנו חותרים? בעיות שיתעוררו במקרה כזה יהיה צורך לפתור לא במרכז אחד ויחיד, אלא ב-15 או במאה מרכזים. לאחרונה פגשנו חברים מן האזור הבלטי, ובשיחות עימם עלה נושא בית החרושת ראף המייצר מיניבוסיים. זהו מפעל טוב, והוא מייצר כלי רכב נחוצים מאד, שאף מיוצאים. הוא מקבל רכיבים מכמה מאות בתי-חרושת אחרים בכל רחבי הארץ. אם ראף יחליט לשפר משהו, להעלות את רמתו הטכנית, יצטרכו כל המפעלים הללו להיות מעורבים בכך.

כתוצאה מכך, שיטת הישוב העלויות של מפעלים הפכה נושא מרכזי בעצמאות הכלכלית. גם הרפובליקות וגם הסובייטים המקומיים יפיקו מכך תועלת, מפני שהם יקבלו הנחות מן המפעלים בשיעורים סטנדרטיים. במלים אחרות, נחוץ לנו מאד ביזור מרחיק לכת בכלכלה. באותה מידה חשוב לבצע את התוכניות הלאומיות הקשורות בפיתוח תעשיות יסוד, בתשתית הייצור ובמחקר יסודי, בקיום יכולת הגנה אמינה על הארץ, בפתרון בעיות אקולוגיות חמורות, בחיסול תוצאותיהם של אסונות טבע, ובהשתתפותה של האומה בכלכלה ובפוליטיקה הבינלאומיות.

למרות התוצאות המרשימות של מדיניות איזון רמת התפתחותם הכלכלית של רפובליקות ואזורים שונים, עדיין קיימות בעיות חמורות.

ברצוני לשאול: האם לא מוטל עלינו, בעת שאנו עוברים לשיטת הישוב עלויות אזורית, לבנות מערכת של מנופים ותמריצים כלכליים שיאפשרו לנו, באמצעות ניצול יעיל של כספים מתקציב המדינה, לפתור בהתמדה את בעיית תיהם הדוחקות של אזורים הנחשלים מאחור? אני סבור, כי על הממשלה להציב משימה זו מיד. גם זה כרוך הדוקות בהענקת עצמאות כלכלית לרפובליקות.

שאלות רכוש הופכות כמעט תמיד מוקד הוויכוחים על ההיבטים הכלכליים של היחסים האתניים.

שיפור מערכת הבעלות הסוציאליסטית היא שאלת המפתח של הפרסט-רויקה. נאמר זאת בגלוי: כבר מזמן היה צורך לחולל שינויים בתחום זה, ובלעדיהם לא נצליח להתגבר על הניכור של העובדים מאמצעי הייצור, לא נצליח להחזיר את מלוא העניין בעבודה הגונה ומצפונית ולעודד יוזמה ותושיה כלכלית. העובדה, שבעיה זו לא נפתרה, משפיעה על עניינים מעשיים, לרבות הצורך לתחום את תפקודי גופי המימשל הכל-ארציים, הרפובליקאיים והמקומיים בדרך אופטימלית.

עוד צפוי לנו ויכוח נרחב לגבי בעיה זו, אך כעת הייתי מבקש לומר את הדברים הבאים: המעבר לחישוב עלויות אזורי ולעצמאות כלכלית זורק אור על השאלה, כיצד להשתמש באורח הרציונלי והפרודוקטיבי ביותר בפוטנציאל הכלכלי הצבור של הארץ. בדיונים המתנהלים כעת בחברה עולות לעתים

הצעות, שאם נקבלן כבסיס למדיניות, הן עלולות לדחוף אותנו מקיצוניות אחת למשנה.

אנו רוצים להינתק ממירכוז-הייתר ומן השרירות המחלקתית ביחס לרפוב-ליקות ולאזורים. אנו מחפשים פתרונות, שיהפכו אותם לעצמאיים מבחינה כלכלית ויסייעו להסיר את הכבלים המכשילים את העבודה היעילה. זוהי תגובה טבעית לשלטון המרכזי של משרדי הממשלה והרשויות השונות, שאפילו כיום ממשיכים לגרום לכך שהרפובליקות והאזורים נאנקים. כוח זה הוא מעוז מערכת הנחתת ההוראות בניהול, אשר, כפי שהדבר ברור כעת לכל, מיצתה את עצמה.

אך חשוב להבין, כי כאשר אנו מאמצים דרכים חדשות לפעילות כלכלית, עלינו לנצל במלואו כל מה שהוא חיובי ואשר הושג במהלך התפתחותה של הפרציה הסובייטית כמדינה אינטגרלית.

יש לנו מערכת אספקת כוח ואנרגיה מקיפה ומשולבת. זהו בסיס הכלכלה שלנו. זהו היסוד, הן לעבודתם הבוטחת של קולקטיבים של ייצור והן ליישובן של שאלות חברתיות בכל הרפובליקות. מערכות התעבורה והתקשורת וכן חטיבות אחרות בתשתית הייצור פותחו על-פי אותם עקרונות, תוך התחשבות בצרכים לאומיים ואזוריים.

ובכן, חברים, האם כעת נהרוס את כל זה? הצעה זו מזכירה לי את הסיסמה ה"מהפכנית", שקראה לפירוק מסילת הברזל בין מוסקבה ללנינגרד, אותה בנה הצאר.

יש צורך לנתח את ההצעות שהועלו ולנסות לחזות, מעל לכל, את תוצאות הגשמתן. בעת שאנו מפתחים מדיניות כלכלית חדשה, ההולמת את משימו-תיה ואת מטרותיה של הפרסטרויקה ואת התפתחות הפרציה, ובעת שאנו יוצקים במדיניות הזו תוכן חדש, עלינו לעשות הכל באופן שקול, ולא על יסוד רגשות, שאיפות, ורעיונות מופשטים. זוהי התחייבות חשובה מאד שמעור-בים בה האינטרסים החיוניים של העמים, ואל לנו להיקלע למבוכה או לקבל החלטות נמהרות. לכך יהיו תוצאות שלא ניתן יהיה לתקן. בשום מקרה אל לנו לקבל החלטות לצלילי מוסיקת הרקע של רקיעות הרגליים ומחיאות הכפיים שמתזמרות קבוצות מסויימות.

אם אנו רואים רק את שגיאות העבר ואת מחדליו, ואיננו רואים את המציאות שהתהוותה במשך עשרות שנים, האם אנו יכולים לדבר על פוליטיקה רצינית? זה אינו מועדון ויכוחים למלומדים, היכן שכל אחד יכול לומר כל מה שעולה על דעתו. איני רוצה שהדבר יישמע כיחס שלילי למדענים, מפני שאין זה כך. בלי המדע ותרומתו האחראית לא היינו מסוגלים לעשות כלום או להבין משהו. אך עם זאת, לא הייתי רוצה שאנשים בלתי מיומנים יכפו עלינו תפיסות פוליטיות לצלילי רקיעות רגליים.

במלים אחרות, הייתי רוצה להדגיש, שכל הגישות שלנו, כל ההחלטות שלנו, צריכות לבטא מיומנות רבה ומידה שווה של אחריות. כמובן, עלינו להביא בחשבון את המצב המשתנה באופן רדיקלי בהקשר של היערכותה מחדש הכלכלית של הארץ. בשלב הנוכחי הונחו על שולחן הסובייט העליון,

בדחיפות עליונה, הצעות לחוקי רכוש, קרקע, שכירות ויחסי שכירות. חוקים בדבר עצמאותן הכלכלית של הרפובליקות, כלכלה מקומית וניהול עצמי, ובדבר מערכת מיסוי אחידה. כל החוקים האלו יחדיו משמעותם שינוי דראסטי ביחסי הייצור. הייתי אומר, חברים, כי מה שעומד על הפרק הוא שלב חדש במהפכה שלנו. בתנאים אלו, אי-אפשר לבחון את שאלת הלאומים בנפרד מן התהליכים החברתיים והכלכליים העמוקים המתרחשים בארץ.

אנו נמצאים בדרך הנכונה, ועלינו לעמוד איתנים בהגנה על היבטי היסוד של מדיניות הפרסטרואיקה. נשמעה הטענה, כי איננו מסוגלים לפתור את בעיותיה של הארץ בלי להכניס קפיטליזם לכלכלה. מצד שני, מימין טוענים, שכל מדיניות הפרסטרואיקה נכפתה עלינו על-ידי המערב. אלו שטויות. הבה לא נתרגש, אלא נמשיך לבנות את היבטיה העיקריים של הפרסטרואיקה על-ידי טיפוח פוטנציאל הסוציאליזם והדמוקרטיה, על-ידי טיפוח פוטנציאל הפרדציה, על-ידי שחרורו של הפוטנציאל הרוחני והאינטלקטואלי של החברה שלנו, ובאמצעות הפחת רוח חיים בסוציאליזם. זה העניין שעל הפרק.

בדרך זו, גורמים כלכליים ופוליטיים כאחד מדברים באופן משכנע בעד התמורות ובעד המשך התפתחותה של הפרדציה הסובייטית על יסוד עצמאות כלכלית מירבית של הרפובליקות והאזורים, מצד אחד, וחיזוק התשלובת הכלכלית בכללותה, מן הצד האחר.

בעת שבוחנים את כל מיגוון השאלות הנוגעות להמשך טיפוח הפוטנציאל של הפרדציה הסובייטית, עלינו להיות קשובים ומתחשבים במיוחד ביחס לכל מה שאמור בתחום האינטלקטואלי. הדברים אמורים במדע, בתרבות, במסורות ובדברים רבים אחרים המעשירים את עמינו. אך היום הייתי מבקש לעמוד על בעיית השפות, שהפכה חמורה מאד. איזו מדיניות עלינו לנקוט?

ראשית, אנו יוצאים מנקודת הנחה, שלתושבים ילידי המקום בכל רפובליקה יש ללא ספק הזכות המלאה לקבוע כי שפתם היא שפת המדינה, או במלים אחרות, ליצור תנאים חוקיים לשם שימורה והתפתחותה. אך זה, חברים, אינו עניין משפטי גרידא. זהו עניין פוליטי, הנוגע לרווחתם של עמינו ולשאיפתם המובנת לשמר את זהותם הלאומית.

ובאותו זמן, כל העמים בארצנו מעוניינים מאד בכך שיהיה להם אמצעי תקשורת בין הלאומים. השפה הרוסית הפכה, מסיבות אובייקטיביות, אמצעי כזה. המציאות היא כזו, שכל האנשים הסובייטיים יכולים ליישם את האנרגיה שלהם ואת השכלתם באופן נרחב יותר, ויש להם יכולת לגשת להישגי המדע והתרבות, הסובייטיים והעולמיים. תוכלו לשפוט מן החומר שחולק לכם, כי חברים רבים שדנו במצע ומייצגים קבוצות אתניות שונות סבורים, כי ראוי ורצוי להעניק לשפה הרוסית את מעמד שפת המדינה המשותפת בכל רחבי ברית-המועצות.

אנו סבורים, כי הצעה זו ראויה לתשומת לבם ולתמיכתם של גופי השלטון העליונים. הגשמתה לא תפגע בשום פנים ואופן בזכויותיה של קבוצה אתנית כלשהי, אך תיצור בסיס משפטי מוצק לקידום המגעים הכלכליים, הפוליטיים

והתרבותיים בין עמיה השונים של ארצנו רבת-הלאומים, בסיס מוצק לפעילותם היוצרת המשותפת ולמעורבותם בעניינים הבינלאומיים.

כעת אנו יכולים לבחון מצבים של חוסר איזון בין אזורים שונים, ולראות לאן הם הובילו. כאשר אנו ממשיכים לבחון את בעיית השפות, עלינו להכיר בזכותם של כל המיעוטים הלאומיים להשתמש בשפת האם שלהם. הדברים אמורים באנשים בני עשרות קבוצות אתניות, המתגוררות ברפובליקות שונות. לאחרונה ראינו בחרדה ובכאב, כיצד מפרידה בעיית השפות בין בני אדם באיזור מסויים וחוצה ביניהם, גוררת אסיפות, הפגנות ושבתות שנמשכו ימים רבים ופגעו בכלכלה וברמת החיים. ארגוני מפלגה וארגוני ציבור, רשויות המדינה, איגודי עובדים בתחומי הרוח וכל אלה שיש להם סמכויות והנהנים מהשפעה על דעת הקהל — כל אלה חייבים למלא את חובתם ולעשות כל שניתן כדי לשים קץ לסופה מסוכנת זו של האשמות הדדיות, מעשי שטנה והצגת אולטימטומים.

הרשו לי להביע את בטחוני בכך, שבעיות אלו יבואו על פתרון, וכל השפות המדוברות במולדתנו רבת-הלאומים יוכלו להתפתח על יסוד ההצעה האמורה, העולה בקנה אחד עם כל המסורות הדמוקרטיות ועם כל הנורמות החוקיות בעולם.

תפקידה של הכנסיה ביחסים האתניים הוא נושא, הכרוך באופן הדוק עם הבעיה שאנו דנים בה כעת. ידוע, כי בעבר נבעו התנגשויות עזות, מעשי איבה וסכסוכים בין בני קבוצות אתניות שונות במידה רבה מאי-סובלנות דתית. גורם זה שב ומורגש מדי פעם גם כיום. אנו מעריכים את העובדה שהדת הרוסית האורתודוקסית, האיסלם ושאר הדתות והאמונות הן שוחרות שלום, ואנו מקווים כי הן יפעילו את השפעתן ואת כוחן, ויסייעו למנוע סכסוכים אתניים ולהתגבר עליהם.

כיום יכולות הכנסיות לנהל את פעילותן בתנאים חברתיים נורמליים בהתאם לעקרונות החוקה. הדבר בא לידי ביטוי בכך, שכמה מנציגייהן הבולטים נבחרו לקונגרס צירי העם של ברית-המועצות. החוק בדבר חופש המצפון, שנוסח עכשיו, אמור להסדיר את כל מיגוון הבעיות הקשורות במעמדם ובפעילותם של ארגונים דתיים.

חברים, אני מקווה כי כל מה שאמרתי מקדם הבנה טובה יותר של משמעות מצע המפלגה המוצע בשאלת הלאומים וחיבותו. מפלגתנו תומכת במדינה פדרלית גדולה וחזקה, מפני שהיא משוכנעת כי דבר זה עונה על האינטרסים של כל הקבוצות האתניות המאוחדות בברית-המועצות.

זו היתה עמדתו של לנין, וזו העמדה שאנו דבקים בה גם כיום. חשוב שתהיה לנו תמונה ברורה של כל הגורמים הכלכליים, הפוליטיים, האינטלקטואליים והמוסריים העשויים לחזק ולפתח עוד יותר את הברית שלנו. נציג את השאלה בצורה זו: מה זה נותן לרפובליקות שלנו?

ראשית, זה גורם להן להשתייך לאחת המדינות החזקות ביותר, שבבעלותן תהא אוצרות טבע עצומים, תשלובת כלכלית מפותחת, מאגר של ידע מדעי, אפשרויות טכניות ותרבות עשירה, ואשר מסוגלת להגן בצורה אמינה על

ביטחונה. לכל קבוצה אתנית בברית-המועצות יש אפשרות להשתתף ביצירתם ובפיתוחם של ערכים אינטלקטואליים משותפים, יש לה גישה אליהם והאפשרות לבטא את עצמה באמצעותם במישור הכלל-ארצי והבינלאומי. הברית מאפשרת לכל העמים ליטול חלק ביחסים הבינלאומיים ולהשפיע באורח פעיל על מהלך האירועים בעולם. את המכניזם למימוש זכויותיהן של רפובליקות הברית באשר להשתתפותן בפעילות הבינלאומית יש לפתח בהתחשב בתנאים הנוכחיים.

אלו גורמים קבועים. אך ישנו גורם, הקשור בתקופה ההיסטורית הנוכחית. התחדשותה המהפכנית של החברה הסוציאליסטית הסובייטית היא הטיעון העיקרי בעד חיזוק הברית שלנו. היתה זו הפרסטרואיקה שהביאה אותנו להפוך את הפרוציה הסובייטית למרכיב עיקרי ו חשוב בתהליכי הדמוקרטיזציה וההתחדשות של הארץ. אני סמוך ובטוח, כי רק לאורך דרך הפרסטרואיקה אפשר יהיה לפתור בהצלחה את כל הבעיות החמורות והקשות של התפתחות העמים, וכן את שאר היחסים הלאומיים ככלל.

ולבסוף, חברים, אעמוד על תפקידה של מקב"מ בתנאי התחדשותה של הפרוציה שלנו. גורלה של מדינתנו רבת-הלאומים תלוי במידה רבה בשאלה, כיצד תפעל המפלגה במצב החדש.

למן ראשיתה הוקמה מפלגתנו כארגון של אנשים שותפים לדעה, שפעלו בהשראת רעיונות האינטרנציונליזם הפרולטרי. תהליך התפתחותה לא היה פשוט כלל וכלל. בהדרכתו של לנין נוסדה המפלגה כארגון אחד, ולו תוכנית אחת ותקנון אחד, המחייבים את כל החברים, ואשר בנוי על יסוד הצנטרליזם הדמוקרטי.

אך בו בזמן יש להדגיש, כי העקרון האינטרנציונליסטי של המפלגה לא גרר אחריו בשום פנים ואופן התעלמות מהאינטרסים ומהמאפיינים הייחודיים של קבוצה לאומית מסוימת כלשהי. הדבר הושג עקב פרשנות נכונה של עקרון הצנטרליזם הדמוקרטי. אלא, שמאוחר יותר החלו לסלף את העקרונות הללו. הדבר הוביל להסתמכות מופרזת על הצנטרליזם לרעת הדמוקרטיה, ובסופו של דבר השפיע לרעה על עמדת ארגוני המפלגה ופעילותה המעשית, לרבות אלו שברפובליקות ובשאר היישויות הלאומיות.

כיום עלינו להחזיר לחלוטין על כנה את תפיסתו של לנין את עקרון הצנטרליזם הדמוקרטי, דהיינו פעילות נמרצת של כל ארגוני המפלגה, עצמאית-תם האמיתית בענייני ארגון, מדיניות כוח אדם ושאר התחומים. פירושו של דבר הוא אחדות פעולה המבוססת על גיבוש עמדות פוליטיות ואידיאולוגיות משותפות, ולא משמעת-קסרקטינים וציות ללא-תנאי.

המצע משרטט כמה אמצעים מעשיים להרחבת עצמאותם של ארגוני המפלגה ברפובליקות, לרבות זכותם לטפל בענייני הארגון שלהם, לקבוע את מבני גופי המפלגה ולקבל החלטות פוליטיות. העשרת המבנה הפדרלי בתוכן חדש תשפיע בסופו של דבר על תפקידם של ארגוני המפלגה ברפובליקות. צריכה להינתן להם האפשרות לאמץ תוכניות פעולה משלהם במסגרת תוכניתה של מקב"מ.

החלטנו לכנס את ועידתה הבאה של המפלגה (ה-28), כשעל סדר יומה

עיבודו וקבלתו של תקנון מפלגתי חדש. ברור ששאלות הנוגעות לפעילותן של המפלגות הקומוניסטיות ברפובליקות ישתקפו כיאות בתקנון זה, תוך מתן משקל הולם לארגון בפדרציה.

ובעוד אנו מאמצים את כל האמצעים הללו, שאכן כבר הגיע זמנם, עלינו לדחות נחרצות פדרליזציה של מקב"מ. אומר זאת ללא גינונים של טקס: פירושו של דבר יהיה סופה של מפלגתנו כפי שייסד אותה לנין, והוא יגרום נזק בלתי ניתן לתיקון לפרסטרויקה ולעניין הסוציאליזם כולו. אלו ההולכים בדרך זו יישאו באחריות הכבדה ביותר בפני המפלגה והעם.

בין ההצעות הראויות לתמיכה אני מצביע על הקמת ועדה של הוועד המרכזי של המפלגה לעניין מדיניות הלאומים והיחסים האתניים, וועדות דומות בוועדים המרכזיים של ארגוני המפלגה ברפובליקות, באזורים ובוועדי המפלגה בערים – כאשר מה שמכתיב זאת באופן טבעי הוא ההרכב של האוכלוסיה והצורך לפקוח תמיד עין על בעיות הלאומים. צודקים, קרוב לוודאי, אלו מהחברים הסבורים, כי יש להטיל את התפקיד הבלעדי של טיפול בנושאים אלה על אחד ממזכירי הוועד המרכזי של מקב"מ.

ארגונה מחדש של המפלגה, שוועידתה ה־28 תהיה אבן דרך ראשית בה, תאפשר לבצע את המשימות, החשובות בצורה יוצאת מן הכלל, שהתהוו בשלב הנוכחי של התפתחות החברה שלנו. כמובן, חברים, שיש לעמדתם של חברי המפלגה חשיבות עצומה. ההתפתחויות באזורים שונים לימדו, כי כמה מהם נכנעו ללהט הרגשות הלאומיים, אינם מתנגדים לנטיות לאומניות, או, מה שגרוע יותר, נסחפים עימן. למפלגה ולארגוניה אסור להרשות זאת. האינטר-נציונליזם היה, ועודנו, עיקר מעיקרי השקפת העולם שלנו והאני מאמין האידיאולוגי של הקומוניסטים.

לסיום ברצוני לומר את הדברים הבאים: כולנו מבינים את מורכבותה של שאלת הלאומים ואת הבעיות החמורות הכרוכות בה. זהו נושא עדין ומלא דקויות, המחייב כבוד, סבלנות ואיפוק. באנו לכינוס המליאה כדי לדון, בדיוק ברוח זו, בשאלות אלו שיש לתת עליהן את הדעת, תוך התחשבות נאותה בהשקפותיהם וברגשותיהם של עמינו ושל החברה כולה, ולמצוא פתרון אופטימלי לבעיות הקשות ביחסים האתניים.

יש לעשות את הכל כדי שכינוס המליאה יהיה לנקודת מפנה, כדי שהוא יצור את התנאים לשיפור המצב בארץ ולהמשך פיתוח הפדרציה שלנו, למען האינטרסים של כל הקבוצות האתניות בברית-המועצות.

החלטות הוועד המרכזי של מקב"מ על מדיניות הלאומים

לאחר דיון בדו"ח של המזכיר הכללי של הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית של ברית-המועצות, מיכאיל גורבצ'וב, לאחר בחינת טיוטת מצע מקב"מ "מדיניות הלאומים של המפלגה בתנאי זמננו", ולאחר שהובאו בחשבון תוצאות הדיון שנערך בטיטה במפלגה ובקרב העם, כינוס המליאה מחליט:

1. לקבל את מצע מקב"מ בנושא "מדיניות הלאומים של המפלגה בתנאי זמננו" ולראות בביצועו העקבי את משימתם של כל ארגוני המפלגה ושל כל קומוניסט.

כינוס המליאה סבור כי הרעיונות וההצעות הכלולים במצע, שזכו לתמיכה נרחבת בחברה, עונים על צרכיה החיוניים של הפרסטרואקה, ויש בכוחם לשמש בסיס להתחדשות הפדרציה הסובייטית, להתפתחות כל המבנים הממלכתיים-לאומיים, ולפתרון כל שאר בעיות הלאומים למען האינטרסים של כל עמי ברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות.

2. כינוס המליאה מטיל על הלשכה הפוליטית של מקב"מ, על הוועדים המרכזיים של המפלגות הקומוניסטיות של רפובליקות הברית, וכן על ועדי מפלגה טריטוריאליים ואזוריים לגבש תוכניות קונקרטיות לפעילותם של ארגוני המפלגה לשם הגשמת הרעיונות המותווים במצע מקב"מ "מדיניות הלאומים של המפלגה בתנאי זמננו".

מצע מקב"מ בנושא המדיניות הלאומית

המצע אושר בכינוס המליאה של הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית של ברית-המועצות ב-20 בספטמבר 1989.

שאלת הלאומים בברית-המועצות היתה לאחרונה לבעלת דחיפות יוצאת מן הכלל. המפלגה ערה לכך, שפתרון הבעיות הכרוכות בה יהיה בעל חשיבות מכרעת לגבי גורל הפרסטרואיקה ועתידה של הארץ. פתרון כזה אפשר ויש למצוא רק באמצעות התחדשות מהפכנית של החברה הסובייטית. השינויים המבוצעים בשלב הנוכחי של הרפורמה במערכת הכלכלית והפוליטית של הסוציאליזם בברית-המועצות הם בעלי חשיבות גורלית במובן זה. גישות היסוד באשר למשימה זו הותוו בהחלטת הכינוס הארצי ה-19 של מקב"מ "על היחסים בין הלאומים הסובייטיים".

בעקבות הקונגרס הראשון של צירי העם של ברית-המועצות והקמתם של גופי שלטון חדשים של הברית, ברפובליקות ובמישור המקומי, הולך ומתהווה מכניזם פוליטי המציע מסגרת לפתרון של בעיות דחופות הכרוכות בהתפתחות כל הלאומים בארצנו וביחסים ביניהם. נושאים אלו אמורים לעמוד במוקד תשומת לבם של סובייט הלאומים של הסובייט העליון של ברית-המועצות וועדותיו.

מקב"מ סבורה, כי הכרחי להגדיר כאחד ממרכיבי המפתח בתפיסה הכללית של הפרסטרואיקה את מדיניותה העכשווית של המפלגה בשאלת הלאומים. מדיניות, אשר תוך הבאה בחשבון של הנסיון הסובייטי והנסיון בעולם גם יחד, יכולה להבטיח תנאים שיאפשרו לכל עמי ארצנו להתפתח באופן חופשי ולקדם את חיזוק ידידותם ושיתוף הפעולה ביניהם על יסוד שילוב אורגני של העקרונות בדבר השוויון בין לאומים ושוויון הפרט בלא שים לב להשתייכותו הלאומית.

מצע זה הוא תוצאת ניתוח והשוואת הדעות שהושמעו בוועדי המפלגה, בגופי מימשל מקומי, במוסדות אקדמיים, בקרב הציבור בכללותו ובקרב תנועות ציבוריות שונות, וכן מפני מדענים ובעתונות. הוא מביא בחשבון את הרעיונות החדשים שהועלו בקונגרס צירי העם של ברית-המועצות, ומשקף גם את דעותיהם של האנשים הסובייטיים בני לאומים שונים, כפי שנכללו במכתבים שהתקבלו בוועד המרכזי של מקב"מ.

הירושה שקיבלנו

על מנת להבין את היקפו של מה שנעשה במשך שנות הממשל הסובייטי ואת חשיבותו, יש צורך לראות מנין התחלנו. באזורים נרחבים בארץ, במיוחד אזורים אתניים, לא היתה כל תעשייה, פשוטו כמשמעו, ואל רוב התרבות הלאומית, שלא לדבר על התרבות העולמית, לא היתה גישה לרוב האוכלוסיה. לאומים רבים היו מצויים בשלב הפיאודלי או אפילו הפטריארכלי-שבטי של התפתחותם החברתית. אי-השוויון החברתי הוחרף עקב דיכויים של מיעוטים אתניים.

לאחר נצחון מהפכת אוקטובר אימצה הממשלה הסובייטית תוכנית סוציאליסטית ביחס לשאלת הלאומים, תוכנית שגובשה על-ידי המפלגה. ביסודה היו מונחים רעיונותיו של לנין על הגדרה עצמית לאומית ועל שיתוף פעולה בעל אופי אינטרנציונליסטי בין העובדים.

התהוותה של ברית-המועצות התחוללה בתוך מאבק פוליטי מר. במאבק זה התגלו גישות שונות באשר למבנה הלאומי-ממלכתי העתידי של הארץ. לזכותו של לנין יש לזקוף את העובדה, שבאותה תקופה נבלמו רעיונות קיצוניים כגון הצעה להקים קונפדרציה, כלומר, מבנה שהוציא מכלל אפשרות איחוד מאמצי הרפובליקות הסובייטיות הצעירות והפוטנציאל שלהן למען מטרות משותפות; או הצעה ל"אוטונומיזציה", שצמצמה את עצמאות התצורות הלאומיות-ממלכתיות למינימום, ואשר מטרתה היתה, למעשה, יצירת מדינה מאוחדת וריבונית מאד.

איחודן של הרפובליקות התגשם על יסוד הפדרציה הסובייטית, אשר איפשרה לעמים מצד אחד לממש את זכותם להגדרה עצמית וליצור את המסגרת הממלכתית שלהם, ומצד שני, לנצל את היתרונות הנובעים מכך שליכדו את כוחותיהם בהתפתחות משותפת לאורך הדרך הסוציאליסטית. אומות רבות הקימו לתחיה, או הקימו בפעם הראשונה, מסגרת-מדינה משלהן, וכן צורות שונות של אוטונומיה לאומית-טריטוריאלית. הקמתה של המדינה הסוציאליסטית הפדרלית על בסיס האמנה מ-1922 וחוקת ברית-המועצות מ-1924 איפשרו לבצע את תיעושה של הארץ ואת ארגונם מחדש הסוציאליסטי של אזורי הכפר, תוך הכוון לעבר חיסול הנחשלות של האזורים הנידחים, והבאת התפתחותם הכלכלית ורווחתם החומרית של העמים לרמה זהה. עוצבה תשלובת כלכלית לאומית אינטגרלית. המבנה החברתי של האומות המהוות את ברית-המועצות החל להשתנות מבחינה איכותית. בתחום התרבותי נוצרו התנאים לשימור ולפיתוח זהותן האתנית. במקביל התנהלו תהליכי אינטגרציה, שנבעו הן מצרכי הכלכלה והן מאחדות המטרות והאי-דיאלים, ואלה הובילו להיווצרותה של יישות חברתית חדשה — העם הסובייטי.

כל זה הניח את התשתית להתגברות הדרגתית על סכסוכים ועל החשדנות הקודמים, והוביל להתהוות הידידות בין העמים. חוסנה וחיוניותה של הידידות באו במיוחד לידי ביטוי בעת מלחמת המולדת, כאשר העם הסובייטי קם להגן

על חירותה ועל עצמאותה של מולדתו רבת-הלאומים, ויחד רשם את הנצחון על הפאשיזם.

חרף כל הסתירות בהתפתחות שלאחר מכן, ההתקדמות הכלכלית, החבר-תית והתרבותית היתה מתמדת. כוחות ייצור עצומים נוצרו בכל אזורי הארץ. הרפובליקות יצרו מעמד פועלים, וכן אינטליגנציה מדעית, טכנולוגית ואמנו-תית משלהן. בהתבסס על שיתוף הפעולה והמיכון השתנה דיוקנו של הכפר. בקרב כל האומות הסובייטיות עלו רמות ההשכלה בצורה חדה. כתוצאה מההתפתחות בחקלאות ובתעשייה בצפון, בסיביר ובמזרח הרחוק הסובייטי, ומהקמתם של מרכזי תעשייה, מדע ותרבות חדשים, השתנתה מפת הלאומים של הארץ. אין כיום חבל ארץ שלא חיים ועובדים בו בני לאומים שונים אלה בצד אלה. המצב הדמוגרפי שונה כיום, ומאפיין אותו גידול מהיר באוכלו-סיית הערים.

השינויים המעמיקים הללו יצרו מציאות חדשה, שיש להביאה בחשבון הן על מנת ליצור תנאים להמשך התפתחות כל לאום, והן כדי ליצור הרמוניה ביחסים הבין-אתניים. מכאן נובע הצורך האובייקטיבי בהתחדשות רדיקלית של מדיניות הלאומים.

אך בה בעת, בעיות ההתפתחות האתנית והיחסים הבין-אתניים, אותן בעיות שכיום מתמודדת איתן הארץ, מושרשות היטב גם בעבר. עלינו לבחון היטב ולנקוט פעולה נמרצת נגד כל מה שעומד בניגוד לאידיאלים ולעקרונות הסוציאליסטיים.

התאוצה שהעניקה המהפכה הפרולטרית למדיניות הלאומים הדהדה בכל ההיסטוריה שלנו, אך העיוותים בהתפתחות החברתית שהחלו מייד לאחר מותו של לנין השפיעו לרעה גם על היחסים הבין-אתניים.

המערכת האדמיניסטרטיבית-פקודתית, שהיתה זקוקה למבנים מרוכזים מאד ואחידים, הלכה והתעלמה מצרכי ההתפתחות האתנית. הגישה השלטת היתה מחלקתית וביורוקרטית עד כדי אדישות, וניתן היה לחוש בכך בכל עבר — מחלוקת כוחות הייצור ועד לבעיות השפה, החינוך והתרבות. בתירוץ של הגנת האינטרסים של המדינה הוגבלה עצמאותן של הרפובליקות, ומגמות האחידות הלכו והתחזקו. בהדרגה הלך התהליך וכרסם בתיחום הפונקציות בין הברית ובין הרפובליקות המרכיבות אותה, אשר ריבונותה הפכה במידה רבה להיות עניין פורמלי גרידא.

אחת הסיבות הרציניות להחרפת בעיית הלאומים היתה הדיכוי ההמוני, במיוחד עקירתם של עמים שלמים ממקומות מושבם המסורתיים ויישובם מחדש ברפובליקות ובאזורים אחרים. כזה היה גורלם של הקאלמיקים, הקארא-צ'אים, הבלקארים, הצ'צ'נים, האינגושים, הטאטארים בני חצי האי קרים, התורכים המסחטים, הגרמנים, הקוריאנים, היוונים והכורדים. ברבים ממנהיגי המפלגה והממשלה ברפובליקות וכן באינטלקטואלים אתניים הוטחו האשמות חסרות שחר בדבר לאומנות, והם נרדפו. כל העמים בלא יוצא מן הכלל סבלו אבידות כבדות בעת תקופת פולחן האישינות.

למרות שההחלטות הנוגעות בדבר גונו ובוטלו אחרי הוועידה ה-20,

במקרים מסויימים לא חוסלו כליל תוצאותיהם של מעשים בלתי-חוקיים אלו. בעיות אלו נותרו על כנן, והן מורגשות עד היום.

רבות מן הבעיות הדרמטיות הנוכחיות נגרמו עקב סתירות הטבועות בהתפתחות התעשייתית והכלכלית על-פי קווים אקסטנסיביים, עקב העובדה שהתעלמו מן התוצאות החברתיות והאידיאולוגיות של התפתחות כזו. שליטתו של עקרון הניהול המיגזרי וכן תופעת המחלקתיות ההולכת יד ביד עימו גרמו נזק רב לתודעה הלאומית, כיוון שמהם השתמע, שלמסורות אתניות ולמצבם של העמים, לתוצאות אקולוגיות ולאינטרסים של ההתפתחות המשולבת של חבלי הארץ לא תמיד נתנו את הדעת. גופים ברפובליקות, בחבלי ארץ ובאזורים שונים ניהלו בעצמם לאורך זמן מדיניות של התפתחות לא מאוזנת בפוטנציאל התעשייתי שלהם.

הבעיות דהיום ביחסים הבין-אתניים קשורות במידה רבה בכשלון להעריך נכונה את התהליכים החברתיים הממשיים. הדבר טיפוסי בעולם כולו, והסתירות האובייקטיביות בין התפתחות האומות ובין התלכדותן, בין שאיפתן להיות עצמאיות לבין הצורך להעמיק את האינטגרציה, באו לידי ביטוי גם בארצנו רבת-הלאומים. אך הן לא נותחו כראוי ולא הובאו בחשבון בעת גיבוש מדיניות. צמיחת המודעות הלאומית עוררה עניין בהיסטוריה של העמים, במסורו-תיהם ובערכיהם התרבותיים. אך השבעתו של עניין זה נבלמה על-ידי קווים מנחים תיאורטיים בדבר התלכדותן המהירה של אומות וטענות, כי שאלת הלאומים נפתרה אחת ולתמיד, מה שבפועל גרם להקלת ראש במיגוון האתני ובמאפייניהם הספציפיים של חיי התרבות.

התהליכים הדמוגרפיים, הכלכליים והחברתיים שהתחוללו במשך העשורים האחרונים שינו באזורים מסויימים באופן מהותי את היחס בין אוכלוסיית ילידי המקום לבין האוכלוסיה שהתיישבה בהם כתוצאה מהגירה, ועובדה זו עוררה חששות באשר לשימור זהות אתנית. נוסף על כך, גידולה המהיר של האוכלוסיה בדרך זו יצר קשיים נוספים במישור החברתי, אשר השפיעו לרעה על המבנה האתני של מעמד הפועלים. באזורים אחרים, היכן ששיעור הריבוי הטבעי של האוכלוסיה גבוה, נעשו מקומות העבודה נדירים. כל זה גרם גם מתח בין לאומים.

כל עמי הארץ, כולל העם הרוסי, סבלו מן הנזקים שנגרמו עקב הפרת עקרונות מדיניות הלאומים של לנין. כיום אפילו רוסיה, שהיתה ועודנה גורם מלכד בברית שלנו כולה, ואשר הרימה תרומה מכרעת להתגברות על הנחשלות באזורים האתניים הנידחים, ניצבת נוכח בעיות חברתיות, כלכליות ואקולוגיות חמורות רבות, ומתמודדת עם שאלות של הצלת אתרים היסטוריים ושימורם, ושימור ערכים מתרבותה האתנית.

הדי האדישות לזהות האתנית והעובדה שנושאים חברתיים רבים נותרו ללא פתרון באו לביטוי באופן מכאיב בתודעה הלאומית, והולידו התמרמרות, שלעתים קרובות נוצלה על מנת ללבות מתיחויות ולהצית קיצוניות לאומנית. כל זה הפך את שאלות הלאומים באזורים מסויימים בארץ לנפיצות, והחדיר את הסתירות שהצטברו אל תוך תהליך הפרסטרויקה המצוי בעיצומו.

החברה הסובייטית, שעלתה על דרך של רפורמות רדיקליות, בוחנת כעת באופן ביקורתי את עברה. המשימה היא לתקן את אי-הצדק שנגרם, להזרים אנרגיה רעננה לחיי הכלכלה, הפוליטיקה והתרבות של כל אומה בארצנו, ולתת מרחב להתפתחות אתנית חופשית תוך שמירת כל מה שהוא בעל ערך. ובאותו זמן עלינו להוסיף ולחזק את האחדות הבינלאומית של הקהילה הסוציאל-ליסטית, על מנת לחזק את המדינה הסובייטית רבת-הלאומים. ההרמוניזציה של היחסים הבין-אתניים על בסיס חדש היא אחת המטרות העיקריות של מדיניות הלאומים של המפלגה.

מה הם, אפוא, המטרות האסטרטגיות והקווים המנחים היסודיים של מדיניות לאומים זו?

בין שאר מאפייניה המהותיים, משמעותו של הסוציאליזם היא שוויון של האומות, אשר לכל אחת מהן חייבות להיות אפשרויות של ממש לשימור עצמאותה וזהותה, לשונה, תרבותה ומסורתה. המשימה המכרעת ביותר כיום היא יצירת מכניזמים ממלכתיים, חברתיים וכלכליים על מנת להבטיח את השילוב האורגני של הערכים והאינטרסים הלאומיים והבין-לאומיים.

מטרה זו מהווה חלק בלתי נפרד מהארגון מחדש של היחסים הכלכליים, החברתיים והפוליטיים, ואפשר לפתור אותה רק באמצעות הדמוקרטיזציה בחברה הסובייטית והנהגת ניהול עצמי סוציאליסטי על-ידי העם. לאור כל זאת, יש להציב בחזית שאלת הלאומים את ההיבטים הבאים:

- שיפור הפדרציה הסובייטית ומילויה בתוכן פוליטי וכלכלי ריאלי;
- הרחבת הזכויות והאפשרויות של כל צורות האוטונומיה הלאומית;
- הענקת זכויות שוות לכל עם וסיפוק האינטרסים הספציפיים של כל לאום;
- יצירת תנאים להתפתחות חופשית של שפות ותרבויות אתניות;
- חיזוק הערבויות שימנעו הפרת זכויות האזרח בשל הבדלי לאום;
- היערכות מחדש של העבודה האידיאולוגית, הפוליטית, עבודת המחקר והחינוך בתחום היחסים הבין-אתניים;
- הבטחת כבוד הדדי למסורות היסטוריות ולזהות לאומית ביחסים הבין-אתניים, תוך התחשבות נאותה באינטרסים הכלכליים והתרבותיים של כל עם.

כיצד לשפר את הפדרציה הסובייטית ולהופכה יישות מאוששת

מאז אפריל 1985 אנו מבצעים רפורמות בתחום הכלכלי ובתחום הפוליטי וכן בשאר המישורים של החיים הציבוריים. כל המהלך הזה בהתפתחות המדינה עורר את הצורך בשינויים רדיקליים בפדרציה הסובייטית.

חוזקה של הפדרציה שלנו מובטח על-ידי התלכדותן הוולונטרית של הרפובליקות הסובייטיות למדינה פדרלית, שבה כל רפובליקה שומרת על ריבו-

נותה ועל עצמאותה, ונוטלת חלק בגיבושן ובקבלתן של הצעות משותפות. חשיבות מיוחדת נודעת לעמדה שנוקט קונגרס צירי העם של ברית-המועצות, אשר צידד בהשבתו של עקרונו של לנין בדבר הגדרה עצמית אתנית על כנו, בהתאם לכוונות המקוריות, ובכך שיש להבטיחו באמצעות הערבויות הדמוקרטיות החוקיות הנאותות.

יהיה זה חסר טעם לטעון, כי עמי ברית-המועצות לא יכלו לממש את זכותם להגדרה עצמית, ולצמצם את ההגדרה העצמית להתבדלות בלבד, מה שירוקן מתוכנו את העקרון האוניברסלי העומד ביסוד פתרון שאלת הלאומים. הנסיון בברית-המועצות ובעולם כולו מלמד, כי יש צורך שלא להתייחס אל ההגדרה העצמית רק כאל צעד בודד של הגשמת זכות ההתבדלות. זהו תהליך מורכב ורב-היבטים, הכרוך באישוש הכבוד הלאומי, בחיזוק העצמאות הפוליטית והכלכלית ובהתפתחות השפה והתרבות.

בתנאים הנוכחיים, הביטוי האופטימלי של עקרון זה הוא מימשל עצמי, המבטיח כי האופי הלאומי יישמר וכי זכותו של כל עם לנצל את יתרונות הריבונות והיכולת להחליט בשאלות הכרוכות בהתפתחות עצמאית לא תיפגע. ובה בעת, משמעו של מימשל עצמי הוא ההתאחדות הוולונטרית של הרפובליקות והתצורות הלאומיות לשם פתרון המשימות המשותפות לכל.

מקב"מ, הדבקה בעקביות בעקרון ההגדרה העצמית האתנית, רואה כמשימתה הפוליטית הראשונה במעלה את מתן המענה, באמצעות פדרציה שבעקבות רפורמות יהיה לה תוכן פוליטי וכלכלי חדש, לצרכיהן השונים של האומות הסובייטיות, על מנת שכל אחת מהן תוכל ליהנות מאפשרויות נרחבות להפיח חיים בכלכלתה ובתרבותה, תוך השענות על התשלוּבּת הכלכלית הלאומית של הארץ ועל הפוטנציאל המדעי והתרבותי שלה. מדיניות זו אמורה להוביל להתלכדות אתנית של העמים הסובייטיים ולחזק את ברית-המועצות. לפדרציה הסובייטית יש פוטנציאל עצום, וחשוב לנצלו במלואו.

תנאי אחד ליציבותה ולהתפתחותה המוצלחת של הפדרציה שלנו הוא כינונם של יחסים אופטימליים בין זכויות רפובליקות הברית לבין ברית-המועצות כמכלול. הדבר מציב במוקד כמה שאלות מפתח, שביחס אליהן יש לקבל החלטה מתואמת.

ראשית, הרעיון העיקרי מאחורי הפדרציה הסובייטית נעוץ בנוסחה המקורית על הכל: בלי ברית חזקה לא יוכלו להיות רפובליקות חזקות, בלי רפובליקות חזקות לא תוכל להיות ברית חזקה.

בהקשר זה עלינו להגדיר בבירור את גבולות הסמכויות ואת ההתחייבויות ההדדיות של הברית ושל הרפובליקות.

לברית יש להעניק את סמכויות החקיקה הנחוצות לקביעת יסודותיה והתפתחותה של המערכת הפוליטית והכלכלית, להבטחת הגנתה של הארץ ובטחונה, לניהול מדיניות החוץ, לתיאום ולביצוע משימות משותפות בתחומי הכלכלה, המדע והתרבות, להבטחת זכויותיהם של פרטים ולמתן ערובות להן, לניצול יעיל של תהליכי האינטגרציה ולארגון הסיוע ההדדי. לברית צריכות להיות גם סמכויות הנחוצות להבטחת התפתחותה הדינמית והיציבה של

התשלובת הכלכלית הלאומית של הארץ. על רשימת סמכויותיה של ברית-
המועצות להיות סגורה וממצה. עלינו להתבסס על השיקולים הבאים:
— לרפובליקות הברית יש להעניק את כל הזכויות ההולמות את מעמדן
כמדינות סוציאליסטיות ריבוניות וכחברות בפדרציה. יש להקנות להן את
הסמכות להחליט בכל ענייני המדינה והחברה, למעט באותם עניינים שהואצלו
מרצון לברית.

— רפובליקות הברית משתתפות בפתרון בעיות שהן במסגרת סמכויות
הברית. השתתפות כזו מובטחת באמצעות ייצוגה של כל רפובליקה של הברית
בגופי הברית, ועל-ידי הנהגת הליכים מיוחדים לגיבוש ולקבלת החלטות
הנוגעות לברית כולה.

— הברית מחוקקת חוקי יסוד וחוקים של ברית-המועצות התקפים באותה
מידה בכל שטחה של ברית-המועצות, ואשר באים לידי ביטוי בחקיקה של
הרפובליקות.

— היה וחרג חוק של הברית מסמכויותיה של הברית, תהיה לרפובליקות
הזכות להעלות את שאלת ביטולו; בדומה לכך יבוטל חוק של רפובליקה אם
הוא חורג מתחום סמכויותיה או עומד בסתירה לחוק של הברית.

— גופי השלטון היציגים העליונים של רפובליקות הברית יכולים למחות
ולהשעות את ביצועם של צווים והוראות של ממשלת הברית בשטחם, אם הם
מפירים את זכויותיה החוקתיות של רפובליקת הברית.

— במסגרתה, על מדינת החוק הפדרלית ליצור מכניזמים ולהנהיג הליכים
ברורים לשם יישוב חילוקי דעות העלולים להתעורר בין גופי השלטון והמינהל
של ברית-המועצות לבין רפובליקות, וכן בין רפובליקות הברית לבין תצורות
ממלכתיות-לאומיות ולאומיות-טריטוריאליזם אחרות. את התפקיד הזה יוכלו
למלא מעל לכל ועדת החוקתיות של ברית-המועצות, ואם יש צורך בכך,
הסובייט העליון של ברית-המועצות וקונגרס צירי העם של ברית-המועצות.

— תפקיד חשוב בשיפור הפדרציה שלנו ובהרחבת זכויותיהן של הברית
ושל הרפובליקות האוטונומיות ממלאות חוקותיהן, המחוייבות לשקף את
ייחודן החברתי, הכלכלי והתרבותי וכן ייחודים אחרים של רפובליקות אלו
ומסורותיהן ההיסטוריות, אשר אסור שיעמדו בסתירה לחוקת ברית-המועצות.
שנית, ההשלכות הכלכליות של הגדרה עצמית ושל ריבונות מוצאות
ביטוי כיום במעברן של הרפובליקות לשיטת חישוב העלויות ולמימון עצמי.
דבר זה גורר את הדברים הבאים:

— רפובליקות הברית מחוקקות חוקים באשר לניצול משאביהן הטבעיים,
המבוססים על חוקי היסוד הפדרליים הרלבנטיים. בעשותן כן הן מסתמכות
על העובדה, שהקרע, מרבציה, היערות, המים ושאר אוצרות הטבע הם רכושן
של רפובליקת הברית ושל ברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות.

— הגדרה מדוייקת של הזכויות והאחריות הנוגעות לבעלות ולניהול
הרכוש מחייבת קניית מעמד של רכוש חברתי למפעלי התעשייה, התעבורה,
החקלאות, המסחר, השירותים והאחרים. יש להגדיר איזה הוא רכוש הברית
כולה, איזה הוא רכוש הרפובליקה (של הברית או אוטונומיות), מה מהווה

רכוש קהילתי או קואופרטיבי, ומה הוא רכושם של ארגוני ציבור, של כוח העבודה, של חברות שיתופיות ושל התאגדויות כלכליות אחרות.

— לצד רכוש הברית והרפובליקות יכולים להיות מפעלים בבעלות משותפת של הברית ושל הרפובליקות, וכן צורות אחרות של רכוש משותף, כגון רכוש שיש בו הון זר. הזכות להשתמש, להיות בעלים ולנהל רכוש זה עד לנקודה של העברת הבעלות נקבעת על בסיס חוזי. השימוש ברכושן של שתי רפובליקות או יותר וניהולו מוסדרים באותה דרך.

— הרפובליקות חופשיות לבחור את השיטות הכלכליות ואת צורות הניהול בשטחן, תוך שהן מביאות בחשבון את הרמה הריאלית של חיברות הייצור, את מבנה כוחות הייצור, את עקרונות היעילות הכלכלית והצדק החברתי, וכן את הצורך בתעסוקה מלאה של התושבים.

— את תנאי החילופין הכלכליים בין מפעלים לארגונים ובין הרפובליקות עצמן במסגרת התפתחותו של השוק הלאומי האחד יש להשתית על בסיס חוזי. הרפובליקות חופשיות לבחור כל צורה של חישוב עלויות הנראית להן. מומלץ לבחון את אפשרות יישומן של כמה שיטות כאלו, התואמות את התנאים הייחודיים של רפובליקות הברית, והשונות אלו מאלו בהתחשב במידת עצמאותן הכלכלית. את טבען של התרומות לתקציב ברית-המועצות וצורתן וכן התחשבנויות הדדיות יש לקבוע בהתאם להבדלים אלו.

— צריכה להיות מערכת של מאיצים ותמריצים כלכליים בכל רחבי הארץ, על מנת לאפשר לממשלת ברית-המועצות לנהל, על יסוד שימוש יעיל באמצעות תקציב המדינה ויחד עם רפובליקות הברית, מדיניות שמגמתה התגברות על נחשלות בהתפתחות הכלכלית באזורים מסויימים הנובעת מסיבות אובייקטיביות, ולהקים קרן לאומית של ברית-המועצות כולה שתסייע לאזורים שנפגעו עקב אסונות טבע או שואות אקולוגיות, וכן להתפתחותם של חבלי ארץ חדשים ולפיתוח קרקעות בלתי מנוצלות.

— חיזוק עצמאותן הכלכלית של הרפובליקות, גידול הפוטנציאל הכלכלי שלהן ורווחתן הם חלק בלתי נפרד מתהליך ההתמחות הנמשך, מהשילוב הכלכלי, מניצול מלוא יתרונותיו של שוק אחד ומבנייתו של פוטנציאל מדעי וטכנולוגי משותף.

— משימה גדולה המוטלת על גופי הברית היא עזרה לרפובליקה בליכוד מאמצייהן ומשאביהן, על בסיס דו-צדדי ורב-צדדי, לשם ביצוע פרויקטים משותפים והקמת ועדות בין-רפובליקאיות לשיתוף פעולה כלכלי, מדעי, טכנולוגי ותרבותי.

שלישית, שאלת האזרחות קשורה באופן הדוק בריבונות של כל רפובליקה. עקרון הפדרציה הסוציאליסטית מחייב להכיר בעובדה, כי לכל אחת מרפובליקות הברית אזרחות משלה, ודבר זה אמור בכל תושביה. אזרח של רפובליקת ברית הוא בעת ובעונה אחת גם אזרח ברית-המועצות. כל פריבילגיה שהיא לקבוצה כלשהי של אנשים סובייטיים, או פגיעה בזכויותיה של קבוצה אחרת על יסוד לאום, דת, שפה, מקום מושב או כל יסוד אחר הפוגע בזכויות האדם הן בלתי קבילות.

רביעית, עם הצטרפותן לברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות הפקידו הרפובליקות את המשימות העיקריות של מדיניות החוץ של הארץ בידי הגופים המרכזיים. ובאותו זמן הן זכו בזכות, הטבועה בריבונותן, לקיים קשרים עם ארצות זרות ועם ארגונים בינלאומיים.

עלינו לחוקק מוקדם ככל האפשר סעיף בחוקה, המחייב את ברית הרפוב-ליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות לקבוע נהלים כלליים לתיאום פעילויות מדיניות החוץ וקשרי-החוץ הכלכליים, לרבות שיגור משלחות ונציגים קבועים של הרפובליקות למדינות שעימן הן מקיימות קשרי כלכלה ותרבות. אסור שיחסי הרפובליקה עם ארצות זרות יעמדו בניגוד לאינטרסים של הפדרציה כולה.

חמישית, אחת המטרות העיקריות של איחוד הרפובליקות במסגרת ברית-המועצות היא הבטחת בטחונה של הארץ והגנה על עבודתם השלווה של האנ-שים הסובייטיים. על הרפובליקות לתרום תרומה משלהן למאמצי גופי הברית בביצועה של משימה זו. הכוחות המזוינים של ברית-המועצות מאורגנים על בסיס רב-לאומי; כל האזרחים בלא הבדל לאום חייבים בשירות צבאי בהתאם לחוקי הפדרציה. לגופי הברית ישנה זכות, בהתאם להסכם עם שלטונות הרפוב-ליקה, לבנות אמצעי הגנה בשטחן של הרפובליקות (שדות תעופה, מרכזי אימונים, שטחי ניסוי וכיוצא באלו), ולהשתמש בהם.

שישית, ארגונה מחדש של הפדרציה הסובייטית מעלה את שאלת מעמדם ופעילותם של ארגוני הציבור, הממלאים תפקיד חשוב במערכת הפוליטית בברית-המועצות.

תהליך הדמוקרטיזציה הנוכחי מחייב, שלארגוני הציבור של הרפובליקות ושל הברית תהיה הזכות לבחור את צורות היחסים בינם לבין עצמם. לשאלה הזו חשיבות פוליטית רבה באשר למפלגה. המפלגה הקומוניסטית של ברית-המועצות התהוותה כארגון של אנשים שותפים לדעה. התאחדו בה נציגים של מעמד הפועלים, כל העובדים בלא הבדל לאום. עקב אופיה הבינלאומי הצליחה המפלגה להיות לכוח המגייס והמדריך בהתפתחותה של החברה לאורך הדרך הסוציאליסטית.

מקב"מ מגנה בחריפות כל ביטוי של התבדלות, התקבצות, התאגדות או מידור על יסוד לאומי. זו היתה ותהיה מפלגה שהרכבה בין-לאומי, מאוחדת מבחינה אידיאולוגית וארגונית, ומחוייבת לעקרון הצנטרליזם הדמוקרטי. היו וימשיכו להיות לה מצע משותף ותקנון משותף. מקב"מ מתנגדת לרעיון הפדרליזם בחזותה של המפלגה. על הקומוניסטים לראות כיום כחובתם למנוע כל פילוג על פי קווים אתניים במפלגה, במפעלי תעשייה ובמפעלים אחרים, ולהילחם נגד ביטויי הלאומנות והשוביניזם, מעל לכל בסביבה החברתית. גישות ושיפוט לאומניים ושוביניסטיים אינם יכולים לדור בכפיפה אחת עם חברות במקב"מ.

באותו זמן מחייב הצורך ליצור תנאים פוליטיים וכלכליים חדשים לשם התפתחות הפדרציה שלנו לפתח גישות חדשות באשר להתפתחות המפלגה. במסגרת המבנה הנוכחי של המפלגה הקומוניסטית של רפובליקות הברית

עלינו לחזק את עצמאותן. הענקת הזכות למפלגות הקומוניסטיות ברפובליקות להחליט בעצמן בכל השאלות העיקריות של חיי המפלגה (ענייני ארגון, מבנה, כוח אדם, ועניינים פיננסיים ואחרים), וכן הזכות לאמץ, במסגרת הפרוגרמה של המפלגה ותקנון המפלגה, מסמכים פוליטיים משלהן, המשקפים את צרכיהם הלאומיים ואת תנאי עבודתם של הקומוניסטים, יסייעו לכך.

ההתחשבות בגורם הלאומי ובמיזוג האורגני של הערכים והאינטרסים הלאומיים והבינלאומיים חייבת להפוך חלק בלתי נפרד מעבודת המפלגה. כדאי יהיה להקים ועדה של הוועד המרכזי של מקב"מ לשאלות הכרוכות במדיניות הלאומיים. ועדות דומות יוכלו להקים הוועדים המרכזיים של המפלגות הקומוניסטיות ברפובליקות, ואם יש צורך בכך, הוועדים הטריטוריאליים והאזוריים של המפלגה.

שביעית, ארגונה מחדש של הפדרציה הסובייטית מחייב לפתור את בעיית מצבה ומעמדה המשפטי של הרפובליקה הרוסית.

כיום עדיין נתון ביצועם של תפקידי ניהול מסויימים ברפובליקה זו בידי גופים של הברית. לכך יש השפעה שלילית על האינטרסים של הרפובליקה הרוסית, ולעתים קרובות הדבר מוביל לטשטוש תחומים ולהשתהות בהתמודדות עם בעיות דחופות.

הכרחי לדון בשאלה של הקמת גופי מימשל רפובליקאיים נוספים ברפובליקה הרוסית, לרבות גופים מינהליים, כלכליים, אידיאולוגיים, מדעיים ואחרים. נוסף על הקמת גופים ממלכתיים של הרפובליקה, עלינו לבחון את האפשרות של תיאום מאמצי ארגוני המפלגה הפועלים בשטחה של הרפובליקה הרוסית באמצעות קיום כינוסים שוטפים של המפלגה הקומוניסטית ברפובליקה זו. כינוסים אלו יחליטו על עניינים הנוגעים לפעילות הקומוניסטים ברפובליקה זו. עלינו לדון גם באפשרות של הקמת לשכה (מזכירות) במסגרת מבנה הוועד המרכזי של מקב"מ, לשם הדרכה ישירה ויעילה של ארגוני המפלגה ברפובליקה הרוסית. ארגוני ציבור אחרים יוכלו ללכת בעקבות הדוגמא הזו.

הרפובליקה הרוסית היא הרפובליקה הסובייטית הגדולה ביותר, והיא מורכבת מ-31 תצורות אוטונומיות. בהקשר זה, ההצעה להקים סובייט עליון של הרפובליקה הרוסית ובו שני בתים, על מנת להבטיח ייצוג טוב יותר והתחשבות רבה יותר באינטרסים של עמי הרפובליקה, ראויה לתשומת לב.

גודל שטחה, שיעור הייצור הגבוה, האוכלוסייה הגדולה וגורמים אחרים מחייבים, שבעתיד תעבור הרפובליקה הרוסית לניהול על פי חלוקה לאזוריים גדולים, והקמת גופים מתאימים בהם.

שמינית, מה הן הדרכים האפשריות לביצוע שינויים בפדרציה הסובייטית? אחת האפשרויות הנדונות כעת היא ניסוחה וחתימתה של אמנה חדשה לברית, אשר תחליף את האמנה מ-1922 על הקמת ברית-המועצות, וכן ניסוח הצהרה חדשה על ברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות.

אשר לאמנה חדשה, חוקתה של המדינה הפדרטיבית הסובייטית היא למעשה הסכם, מפני שהיא קובעת את הזכויות העיקריות ואת ההתחייבויות

ההדדיות של הברית ושל הרפובליקות המרכיבות אותה. האמנה מ-1922 היא פתוחה, והיא תקפה גם כיום.

ההצהרה החדשה, כחלק אורגני של חוקת ברית-המועצות, תוכל להפוך מסמך יסוד פוליטי. הדבר יאפשר לקבוע בחוק אמצעים להתחדשותו של הפדרליזם הסובייטי, ולטפל בבעיות שעלולות להתעורר.

לחזק את תפקידם ואת מעמדם המשפטי של המבנים האוטונומיים

השבת מלוא זכויותיהם הלגיטימיות והאינטרסים של העמים החיים ברפוב-ליקות, באזורים ובחבלי הארץ האוטונומיים היא חלק אינטגרלי של ארגונה מחדש של הפדרציה הסובייטית, ובה בעת נושא נפרד שחשיבותו הפוליטית רבה.

הצורות השונות של ההגדרה העצמית שיקפו את העובדה, שכאשר נוסדה הברית היו האומות השונות מצויות ברמות התפתחות שונות מבחינה חברתית וכלכלית, ההבדלים בגודל אוכלוסייתן היו גדולים, ולא כולן עברו את שלב הליכוד הלאומי ויצרו מסגרת-מדינה משלהן או היו מוכנות ליצור כזו. על אי-השוויון הזה התגברו במקרים רבים. עם זאת, המבנים האוטו-נומיים עדיין חסרים יכולת מספקת וריאלית לענות על צרכיהן הלאומיים ולהתמודד עם לחצי מחלקות הממשלה באמצעות שלטונות לאומיים, רפובלי-קאיים, טריטוריאליים ואזוריים.

בהקשר זה, מן הראוי היה:

— להאיץ את הצעדים לשינוי החוקה וחוקים אחרים הנוגעים לרפובליקות האוטונומיות וכן לאזורים ולחבלי הארץ האוטונומיים.

— להרחיב באופן משמעותי את סמכויותיהן של הרפובליקות האוטו-נומיות, תוך התחשבות במעמדן כמדינות סוציאליסטיות סובייטיות. הרפוב-ליקות האוטונומיות צריכות ליהנות מהזכות להחליט בכל השאלות הנוגעות לחלוקה המינהלית-טריטוריאלית בתוך שטחן, להגנת הסביבה, לפיתוח תרבותן ושפתן ולשימור אתרים היסטוריים.

— לחזק את עצמאותן הכלכלית של הרפובליקות האוטונומיות באמצעות הנהגת הישענות עצמית ומימון עצמי בהן, ועל-ידי קביעה, כיצד יתרמו מפעלים ותשלובות שבסמכות הברית והרפובליקה לתקציב הרפובליקה האוטונומית.

— להעניק לגופי המימשל של הרפובליקות האוטונומיות את הזכות להביע מחאה נגד החלטות שקיבלו גופי המינהל של ברית-המועצות ושל רפובליקות הברית, אם החלטות אלו סותרות את סמכותם על פי חוקת ברית-המועצות או על פי חוקת רפובליקת הברית הנוגעת בדבר.

— לחזק את מעמדם המשפטי של אזורים וחבלי ארץ אוטונומיים על-ידי הבטחת זכותם ליזום חקיקה בגופים העליונים של השלטון הממלכתי הן של ברית-המועצות והן של רפובליקות הברית, וכן זכותם להיות מיוצגים לא רק

בסובייט העליון של ברית-המועצות, אלא גם בסובייטים העליונים של רפובלי-
קות הברית ובסובייט צירי העם של חבלי הארץ והאזורים הרלבנטיים.
— להחליט כי גופי הממשל של אזור אוטונומי יכולים לפנות במישרין
אל משרדי הממשלה והמחלקות הממשלתיות של ברית-המועצות ואל גופי
המינהל של רפובליקת הברית, וכן לקבוע ככלל, שהחלטות של סובייט צירי
העם באזור מסויים יכולות להתבטל רק על-ידי הסובייט העליון של רפובליקת
הברית. להבטיח ששטחם של אזור או חבל ארץ אוטונומי לא ישונה בלא
הסכמתם.

— לשקול את האפשרות ולקבוע נהלים למקרה של מעבר אזורים אוטו-
נומיים ברפובליקה הרוסית, אם תושביהם ירצו בכך, לסמכות השיפוט של
גופי המינהל והשלטון הממלכתיים של הרפובליקה הרוסית.

— להביא תמיד בחשבון את היחסים לא רק בין מבנים לאומיים-ממלכתיים
במסגרת הברית, אלא גם בין אומות, לאומים וקבוצות אתניות ברפובליקות
ובאזורים.

— להבטיח את כל הזכויות והתנאים הנחוצים לשימור מסורות אתניות,
לפיתוח תרבויות ושפות של עמים החיים מחוץ לגבולותיהם הלאומיים ושל
עמים אשר אין להם שום מבנה לאומי משלהם במסגרת ברית-המועצות,
וייצוג משלהם בגופי הממשל. בהסתמך על הנסיון שנצבר, עלינו לעודד את
הקמתם של מרכזי תרבות, אגודות וקהילות אתניים. אלו יוכלו לפעול בהדרכתם
ובעזרתם של מועצות צירי העם הנוגעות בדבר, ולבחור את דובריהם לסוביי-
טים הללו.

— להתיר, בהסכמת הסובייטים העליונים של הרפובליקות והסובייטים של
צירי העם באזורים ובחבלי הארץ, ליצור מחוזות לאומיים וכן סובייטים חקל-
איים וכפריים במקומות המאוכלסים בצפיפות בקבוצות אתניות שאין להן
מבנים לאומיים-טריטוריאליים משלהן, ולהעניק חותם חוקי לזכותן של קבוצות
וקהילות אתניות אלו למימשל עצמי.

— לשקול את האפשרות של הקמת גופים ממלכתיים-ציבוריים של הברית
כולה, לשם ייצוג לאומים שאין להם אוטונומיה טריטוריאלית.

— לקדם קשרים בין מיעוטים אתניים ואזרחי ארצות אחרות שעומסם הם
קשורים במוצאם האתני המשותף או במורשת תרבותית, על-ידי עיגון בחוק
של זכותם של מרכזי תרבות אתניים וארגוני ציבור לקיים קשרי תרבות עם
ארגוני תרבות וחינוך דומים במדינות אלה, הן באמצעות ברית החברות לקשרי
ידידות ותרבות עם ארצות זרות והן במישרין.

מקב"מ שותפה לדאגת הציבור באשר למצבן של קבוצות אתניות קטנות
בצפון, בסיביר ובמזרח הרחוק הסובייטי. ההתפתחות התעשייתית בטריטוריות
שהן חיות בהן התנהלה בלא התחשבות נאותה בסגנון חייהם ובתוצאות
החברתיות והאקולוגיות. עמים אלו זקוקים להגנה ולעזרה מיוחדת מן המדינה.
למועצות צירי העם של טריטוריות אלו יש להעניק את הזכות הבלעדית
על התפתחותן הכלכלית, כלומר, לפקח על הציד, על שדות המרעה, על
מאגרי המים הפנים-יבשתיים, על מימי החופים, על היערות, ולהקים שמורות

טבע על-מנת להחזיר על כנו ולשמר את מקום משכנם הטבעי של העמים. מומלץ לכנס בעתיד הקרוב ועידה של נציגי העמים שמולדתם בצפון, בסיביר ובמזרח הרחוק, ולהקים התאגדות שתייצג את האינטרסים שלהם ברמה הממשלתית.

כל שאר האומות הקטנות בארצנו ראויות לדאגה ולטיפול שווים.

על תרבויות ושפות אתניות

את מדיניות התרבות, שבה יש למיזוג ההיבטים האתניים והבין-אתניים חשיבות מיוחדת, יש להעלות לרמה חדשה לחלוטין שתהלוך את השלב הנוכחי בהתפתחות החברה הסוציאליסטית.

נקודת המוצא של מקב"מ היא הכרה באופיין המובהק ובערכן הייחודי של תרבויות אתניות. את האינדיבידואליות הזו יש להבטיח באמצעות מסגרת תחיקתית מתאימה, אשר תמנע כל אפליה וחוסר כבוד.

המפלגה, המגנה נמרצות כל צורה של פגיעה בתרבות אתנית, רואה כמשימתה להבטיח את התפתחות תרבותם של כל עמי ברית-המועצות. את דרכי התפתחות התרבות תקבע כל קבוצה אתנית באופן עצמאי, ללא כל מעצורים או מגבלות. יש ליצור תנאים דמוקרטיים דומים לשם עידוד שיתוף פעולה בכל רחבי הארץ ובין הלאומים.

שאלת מדיניות השפות האתניות בברית-המועצות הולכת ונעשית חשובה במיוחד. עקרונותיה העיקריים נותרו כשהיו: התפתחות חופשית ושוויון כל השפות, ובחירה חופשית של שפת הלימוד. עם זאת, יש צורך להסדיר נושאים אלו בחוק.

השאלה, האם שפת הלאום שעל שמו נקראת רפובליקה של הברית או רפובליקה אוטונומית תהיה לשפת המדינה, צריכה להיות בתחום סמכותה של הרפובליקה. אסור שמעמדה של שפת המדינה יוביל לאפליית שפות אחרות; משמעותו של מעמד זה היא הרחבת תפקידיה החברתיים והתרבותיים, הסדרתם של עניינים חומריים, טכניים, ענייני כוח אדם וחינוך וכן נושאים אחרים הכרוכים בכך, ועידוד ועזרה לבני לאומים אחרים המנסים ללמוד שפה זו.

מבחינה היסטורית, הרוסית היתה תמיד השפה המשותפת לעמי ברית-המועצות. לכן, מן הראוי בכל המובנים לעודד קבוצות אתניות לא-רוסיות ללמוד רוסית, ורוסים ללמוד שפות-אם של עמים אחרים. יהיה בכך כדי לענות על האינטרסים של כל העמים הסובייטיים אם השפה הרוסית תיעשה באמצעות חקיקה לשפה הרשמית הנהוגה בכל רחבי שטחה של הארץ, והנהנית ממעמד שווה לשפה הרשמית של כל רפובליקה.

חשוב לעודד את הציבור ואת המדינה להפגין יותר דאגה ועניין בשימור ובפיתוח שפותיהן של לאומים קטנים כנכסים שבירים במיוחד. כל השאלות הללו יכולות לבוא לידי ביטוי בחוק מיוחד של ברית-המועצות

על שימוש חופשי ושווה בשפות העמים של ברית-המועצות, אשר יוכל להתקבל לאחר דיון כלל-ארצי.

שאלת הלאומים וזכויות האזרחים

אחת המשימות הגדולות של חיזוק שיתוף הפעולה בין העמים הסובייטיים ובמקביל בניית מדינת חוק סוציאליסטית, היא לבצע במלואו ובאופן עקבי את העקרון החוקתי בדבר שוויונם של האזרחים בלא הבדל גזע, דת או לאום. את כל הנסיונות לפגוע בזכויות האזרחים על יסוד לאומיותם יש לראות כבלתי קבילים וכעומדים בניגוד לעקרונות המדינה הסובייטית.

האזרחים הסובייטיים צריכים להרגיש כמו בביתם בכל חלק של הארץ — כך אפשר לתאר את המטרה העליונה ואת תכליתה של העבודה למען הרמו-ניזציה של היחסים הבין-אתניים.

בהקשר זה מומלץ, בין השאר, לבצע את הדברים הבאים:

— לקבל חוק המבטיח את זכויות אזרחי ברית-המועצות המתגוררים מחוץ לאזורים האתניים, או הנמנים עם קבוצות אתניות שאין להן אזור כזה בטריטוריה סובייטית; לקבל חוקים דומים ברפובליקות הברית וברפובליקות האוטונומיות.

— להבטיח את הזכות ללמוד בבית ספר בשפת האם ולהשתמש בה בחיים הציבוריים; לשמור ולטפח מסורות לאומיות ולשמר את הסביבה המקומית.

— לתת ערבויות חוקיות להגנה משפטית על כבודם של אזרחים סוביי-טיים כבני כל קבוצה אתנית שהיא. ספר החוקים שלנו צריך לכלול את החובה לפצות על נזק מוסרי או חומרי שנגרם עקב עלבון למוצאו האתני של אדם או עקב פגיעה בגאוותו האתנית של אדם. פעולות שמטרתן ליבוי סכסוכים אתניים יש למנוע ולבלום תוך הסתייעות במלוא כוחם של החוקים הסובייטיים.

— להגדיר את התנאים החוקיים, שבהתקיימם יש לפזר ולהוציא אל מחוץ לחוק ארגונים וקבוצות לאומניים או שוביניסטיים.

— בסכסוכים שהתהוו עקב סיבות שונות ביחסים אתניים יש לטפל בזהירות רבה ובאופן טקטי. יש לטפל בהם באורח פומבי ודמוקרטי, על יסוד החוקה וחוקים אחרים, בהשתתפותם הפעילה של נציגי כל הצדדים הנוגעים בדבר.

אותה גישה יש לנקוט בהתמודדות עם הבעיות הכרוכות בסכסוך בנא-גורני-קארבאך.

— לנקוט את כל האמצעים האפשריים לפתרון בעיית הטאטארים בני חצי האי קרים, הגרמנים, היוונים, הכורדים, הקוריאנים, התורכים המסחטים ולאומים סובייטיים אחרים.

בשאלות מסוג זה יש להחליט תוך התחשבות נאותה באינטרסים של כל

הלאומים המעורבים במצב, במציאות השוררת ובהשלכות האפשריות על העם. — המאורעות בכמה רפובליקות ואזורים הציבו על סדר היום את שאלת מתן הערובות לבטחונם של האנשים, כיבוד זכויות האזרח שלהם, שמירת החוק והסדר ובטחונם בעתיד.

— יש צורך בחקיקה שתבטיח את מלוא הרהביליטציה הפוליטית לעמים שסבלו מדיכוי ומגירוש, וליצור ערבויות כי שום דבר מסוג זה לא יקרה שוב. יש לעשות זאת למען האמת ההיסטורית, למען הצדק, למען האידיאלים המוסריים שלנו.

ועדת הלשכה הפוליטית של הוועד המרכזי להשבת זכויות פוליטיות חייבת ללמוד במיוחד את השאלות הקשורות בהאשמות בדבר מה שמכונה "סטיות לאומיות", לבחון אותן ולטהר את שמותיהם של אותם מנהיגי המפלגה והממשלה ששמום הוכפש מבחינה פוליטית ועקב כך הם סבלו מדיכוי.

את מדיניות כוח האדם יש לנהל תוך שמירה נאותה על הערבויות החוקתיות ועל זכויותיהם של האזרחים הסובייטים. חיוני לפעול למען הבטחת יצוגם של כל העמים החיים בארץ וכל אחת מן הרפובליקות שלהם בגופי השלטון והמינהל, בבתי המשפט ובמשרדי התביעה, בניהול מוסדות וארגוני ציבור כלכליים, חברתיים ותרבותיים — כמובן, תוך התייחסות ליכולתם ולכישוריהם המקצועיים של האנשים הנוגעים בדבר — ולהרחיב את השתתפותם בגופים ממלכתיים לאומיים וציבוריים.

לאור האפשרות, כי עקב המעבר כיום למערכת בחירות שבה מתמודדים מועמדים אחדים יאבד או יצטמצם יצוגן של כמה קבוצות אתניות בגופי השלטון של הרפובליקות, יש לתת את הדעת על פיתוח מכניזם שישנה את המגמה הזו. אפשר להגיע לכך על-ידי הקמת בית שני בסובייטים העליונים של רפובליקות הברית ושל הרפובליקות האוטונומיות, או על-ידי כינון מועצות של נציגי קבוצות אתניות בסובייטים העליונים של הרפובליקות שבהן הם חיים, שתוענק להן הזכות ליזום דברי חקיקה.

החלטת הכינוס הארצי ה-19 של מקב"מ "על היחסים בין הלאומים הסובייטיים" המליצה לדון בשאלה של הקמת גוף ממלכתי ליחסי לאומים ויחסים אתניים בצד סובייט הלאומים של הסובייט העליון של ברית-המועצות וועדו-תיו. למטרה זו אפשר להקים חטיבה מיוחדת במסגרת ממשלת ברית-המועצות.

ההיבטים האידיאולוגיים והתיאורטיים של שאלת הלאומים

תוך שהיא עומדת על חשיבותה העצומה של התפתחות הפדרציה הסובייטית, הגברת תפקידה של האוטונומיה האתנית, ומציאת פתרון לבעיות כלכליות וחברתיות דוחקות של כל העמים המתגוררים בארץ, רואה המפלגה כהכרחי להחיות באופן אנרגטי את העבודה האידיאולוגית והתיאורטית בתחום זה. הידידות בין האומות, שנולדה במהפכת אוקטובר ועמדה במבחן מלחמת המולדת, היתה עניין חיוני לדורות רבים של אנשים סובייטיים, והדבר שימש

ערובה חשובה להתפתחותם התקינה של היחסים הבין-אתניים בארץ. אסור לנו להרשות שזרעי האיבה האתנית, שנזרעו לאחרונה בתחום החברתי, ינבטו בעתיד ויהרסו את חיי ילדינו ונכדינו. זו צריכה להיות משימתם הראשונה במעלה של המפלגה, הסובייטים, האיגודים המקצועיים, קולקטיבים של עבודה, הקומסומול, המשפחות ובתי הספר — לחנך את הצעירים ברוח אינטרנציו-נליסטית ופטריוטית.

עלינו לשנות באופן רדיקלי את שיטות עבודתנו ואת תוכנה על מנת לחרות על ליבות האנשים את עקרונות האינטרנציונליזם. מלים גבוהות על אחדות, הרחוקות עד מאד מן המציאות, התגלו כבלתי יעילות, והוא הדין בהרצאות, בשיחות ובמאמרים שאינם נתמכים בטיעונים משכנעים. חשיבה פוליטית חדשה, המתנערת מדוגמטיזם, נחוצה גם כאן. חשוב שנקודת המוצא תהיה, כי האינטרנציונליזם אינו בגדר התכחות לזכות לכל מה שהוא אתני, אלא להיפך, משמעותו היא תשומת לב רבה יותר לאינטרסים האתניים של העמים, ובה בעת הגנה על ערכים המשותפים לאנושות כולה והתחשבות במגמות האינטגרציה הצוברות תאוצה ברחבי העולם כולו. חשוב שהאינטר-נציונליזם יובן כהגשמת צרכיו של כל אדם, לא כמשהו שנכפה עליו מבחוץ.

משמעותו ההומניטארית הנעלה של האינטרנציונליזם נעוצה בעובדה, שהוא אינו מתפשר עם לאומנות ועם שוביניזם. כפי שלימדו המאורעות האחרונים, ישנם גורמים לאומניים, שוביניסטיים וקיצוניים בחברה, אשר מנצלים את הקשיים הכלכליים והחברתיים על-מנת להחריף בכוונה את המצב בכמה אזורים בארץ ובסכסוכים אתניים. הדבר גרם אובדן חיים, מנוסת פליטים ונזקים חומריים כבדים, ואת תוצאותיו אי-אפשר לחזות. פעילים פוליטיים חסרי אחריות — לאומנים אנוכיים, אם לומר זאת כך — הרימו את ראשיהם, והם מנצלים את הרעיונות ואת הסיסמאות בדבר התחדשות ומציגים אינטרסים קבוצתיים צרים כאילו היו אינטרסים אתניים.

פעולות מעין אלו יש להדוף באופן נחרץ. אנרכיה ואלימות אינן יכולות להיות תחליף לחופש. יהיה זה אסון אם עמינו יאבדו את הערכים המאחדים אותם. אֵל לנו לסבול, לא את אלו שבחרו בדרכים נפשעות, ולא את אלו המסייעים להם בכך.

חיוני למתוח קו מפריד בין התגברות התודעה האתנית לבין לאומנות. תוך התנגדות לכל ביטוי של לאומנות, חשוב לשקול את כל התביעות והשאי-פות הלגיטימיות שהן בעלות אופי אתני ולהיענות להן.

יש צורך לבחון מחדש את תפקידה ואת מקומה של הדת ביחסים האתניים ואת השפעתה על התודעה האתנית. אין להרשות לפלג עם, שלא לדבר על הסתה לסכסוכים אתניים, מטעמים דתיים.

מה שנחוץ מעל לכל הוא כל האמת על התהליכים הממשיים של התפתחות היחסים הבין-אתניים בברית-המועצות, על הסיבות להיווצרות סכסוכים חמורים בעניינים אתניים. אסור גם להשאיר כאן שום "כתמים לבנים". כל זה הכרחי לשם בניית אמון והבנה הדדית. באותם מקרים שבהם יש מריבות וספקות, אל לנו לחסוך כל מאמץ כדי למצוא את האמת על בסיס שיתופי.

אמצעי התקשורת יכולים למלא תפקיד מיוחד בניהול מדיניות הלאומים של המפלגה. מכאן אחריותם המוגברת של הקומוניסטים, העובדים ברדיו ובטלוויזיה ובעתונות המקומית. רק כבוד רב לגאווה האתנית של כל אדם, ובה בעת דבקות בעקרון של מציאת האמת בהערכת המאורעות, יכולים לסייע להרגיע את בני האדם וליישב חילוקי דעות.

מדיניות הלאומים של המפלגה מחייבת גישה חדשה לארגון מקיף של מחקר תיאורטי ואתני-חברתי על תהליכי התפתחות אובייקטיביים של יחסי לאומים בארץ, עקירת הדוגמטיזם והסטריאוטיפים מן התיאוריה ומן המעש, ניצול הנסיון העולמי באשר להתמודדות עם בעיית הלאומים וגיבוש המלצות מבוססות מבחינה מדעית. לשם כך עלינו להרחיב את המחקר ואת נגישות המידע, לדון בדרכים להקים מרכזי מחקר ללימוד היחסים האתניים, ולנקוט אמצעים שונים אחרים.

הן הנסיון העולמי והן הנסיון הסובייטי לימדו, כי הבעיה הלאומית תמיד נשאה את חותמה של תקופה היסטורית ספציפית. אין שום פתרון קסמים לכל המקרים, בכל שלב של ההתפתחות הסוציאליסטית, בכל איזור בארץ; גם לא יכול להיות. פירושה של מדיניות לאומים הוא יצירתיות מתמדת, יכולת להגיב מייד על בעיות המתעוררות בתחום היחסים הבין-אתניים, למצוא מכניזמים יעילים ליישוב סכסוכים ולשקול את הדיאלקטיקה האמיתית של תהליכים מכריעים.

★

האמור לעיל הן הצעותיה של מקב"מ בעניין שיפור היחסים הבין-אתניים בברית-המועצות והתחדשות במדיניות הלאומים. בחינתן על-ידי קונגרס צירי העם והסובייט העליון של ברית-המועצות, וקבלת דברי החקיקה הנחוצים על יסוד פוליטי זה יקנו איכות חדשה למדינה הפדרטיבית הסובייטית, ויבטיחו תנאים להתפתחותם החופשית של כל עמי ברית-המועצות, לקירובם אלה אל אלה, ולקידום ידידות, עזרה הדדית ושיתוף פעולה ביניהם.

נאום הסיכום - מיכאיל גורבצ'וב

20 בספטמבר 1989

הרשו לי לסכם בקצרה את תוצאות הדיון בנושאים שהונחו על סדר יומו של כינוס-המליאה הנוכחי של הוועד המרכזי של המפלגה. אני סבור שתסכימו, כי עקב טבען של השאלות שנדונו והאווירה ששררה כאן ביומיים האחרונים, ראוי כינוס מליאה זה להיחשב כציון-דרך בביצוע מדיניות הפרסטרויקה, בהגשמתו של מהלך פוליטי זה. אני בטוח כי עקב כך הוא ימלא תפקיד חשוב בהיסטוריה שלנו, בחיזוק מפלגתנו. ראשית, לעונג הוא לי לציין כי באופן כללי אימץ כינוס-המליאה של הוועד המרכזי את המדיניות החדשה של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית בשאלת הלאומים. זהו אירוע גדול. נזקקנו לזמן רב כדי להגיע לנקודה זו, והדרך לא היתה קלה, אך כעת יש לנו תוכנית פעולה ברורה ומפורשת בתחום מורכב זה של ההתפתחות החברתית. הגענו לקצה חודה של מדיניות רבתי, המשפיעה על כלל האוכלוסיה ועל כל הלאומים בארץ.

התוכנית, שזכתה בבירור לתמיכה רחבה במפלגה ובקרב העם, יכולה לשמש בסיס טוב להתחדשות מדיניות הלאומים, להתחדשות הפדרציה, למען האינטרסים של כל העמים.

אני סבור, כי חשוב שהתוכנית לא רק שאינה דוחה, אלא אף כוללת באופן אורגני את כל אשר נוצר משך עשרות בשנים על-ידי העמים, לאורך דרך התמורות הסוציאליסטיות במסגרת ברית-המועצות.

חשוב גם שזוהי תוכנית מחדשת. היא מתחשבת במציאות ותואמת את צרכינו הנוכחיים. מכאן נובעים טבעה המדעי ויכולתה להתקיים. משום כך היא זכתה לתמיכה נרחבת, ואני בטוח כי בהתממשה היא תניב את התוצאות המקוות. כעת, כשיש לנו תוכנית, מצפה למפלגה כמות עצומה של עבודה. איננו יכולים לצפות להצלחת הפרסטרויקה בארצנו רבת-הלאומים, אם לא נתמודד עם הבעיות שביחסים הבין-אתניים, עם פיתוח הפדרציה ושיפורה על בסיס יומיומי מוצק.

באותה דרך אפשר לפתור בהצלחה את כל בעיות הפדרציה רק באמצעות הפרסטרויקה, הדמוקרטיזציה, הגלסנוסט וחידוש חברתנו הסוציאליסטית. יש כאן קשר אורגני חיוני, ובעבודתנו עלינו להביאו בחשבון.

אנו ערים לכך שהעיכוב בפתרון הבעיות הללו כבר נותן את אותותיו השליליות בפעולות המעשיות שמטרתן ביצוע מדיניות הפרסטרואיקה. אנו מודעים למורכבות המצב בארץ, ולצורך בנקיטת אמצעים החלטיים להבטיח את נירמולו בכל מקום ששורר בו מתח ביחסים הבינ-אתניים ובאשר קצב העבודה התקין מופרע.

הכל מסכימים כי יש לפעול בהחלטיות. אך נראה לי, והרשו לי להתעכב מעט באריכות בנקודה זו, כי לא הכל שותפים להבנת המלה „החלטיות“. לפעמים משתמשים בה במובן הישן, כאשר „לפעול בהחלטיות“ פירושו היה להנחית על מישהו מהלומת מחץ.

אלא שכיום, בתנאי הפרסטרואיקה, מושתתת ההחלטיות מעל לכל על ביצוע עקבי ומתמיד של כל אשר נטלנו על עצמנו.

כל זה מצריך מאמץ גדול, תבונה, ואם תרצו אומץ, מצד כל אחד מאיתנו. שכן אנו מצויים כעת בשלב האחראי ביותר של הפרסטרואיקה, כאשר מושפעים מכך האינטרסים של כלל החברה, והאנשים מודאגים שהמצב עלול להחמיר, והבה נודה בכך, ישנן סיבות טובות להשקפות כאלו.

אך לא נוכל להגיע לשינויים מהפכניים רדיקליים אם לא נפעל בעקביות, תוך שימוש בשיטות דמוקרטיות, אם לא נדחף הלאה צעד אחר צעד, בלי לסטות ימינה או שמאלה, בלי להאט את הקצב, בלי לעצור.

זהו עיקרו של דבר, שכל מי שרואה עצמו כתומך הפרסטרואיקה, כתומך ההתחדשות של החברה הסוציאליסטית, חייב לזכור.

מה שנובע מכל זה כבר צויין בדו"ח: בכל העניינים יש לטפל כעת ברוח הדמוקרטיה, יש ליצור קשרים עם האנשים ולקרב אותם למטרות המפלגה לתועלת פתרון בעיות מעשיות. לא תיתכן שום דרך אחרת לגשת אל הבעיות הבינ-אתניות. שיטות פוליטיות, עבודה ארגונית, אימוץ סגנון חדש, הסתמכות על השתתפותם ותרומתם של האנשים — זה מה שעלינו ללמוד, חברים.

ולבסוף אני מבקש לחזור ולומר — ועל חברי המפלגה והעובדים לדעת זאת — עלינו לחדש את פני המפלגה, על מנת לחזק את היוקרה שהיא זכתה בה על-ידי ההכרזה על מדיניות הפרסטרואיקה, והפעם באמצעות עבודה קונסטרוקטיבית לאיחודה של החברה ולפתרון בעיות מעשיות.

הסיסמה „להרוס עד היסוד“ אינה מתאימה לנו. במשימות הנוכחיות להתחדשות המהפכנית של החברה יש לטפל בדרך שונה. ובה במידה, תוך שאנו מפלסים דרכנו קדימה, אל לנו להסב כל הזמן ראש לאחור, לחשוש מסיבוכים ומקשיים לאורך הדרך שבחרנו, לראות עצמנו כמעט אבודים.

עלינו למקד את עבודת הוועד המרכזי, המפלגה והחברה כולה במשימות הפרסטרואיקה ובהתחדשות החברה. עלינו להתקדם בהחלטיות בדרכנו, ולא להיכנע לא לאלו הרוצים שנישאר בעבר, המושכים אותנו לנתיב הנסיגה, ולא לאלו המצדדים בתפיסות הרפתקניות במקום במדיניות רצינית ובהתחייבויות רציניות.

כינוס המליאה הנוכחי מלמד, כי הוועד המרכזי מודע לתפקידו בשלב זה של השינויים הרדיקליים בחברה. אני מבקש לציין זאת כהישג חשוב, שכן הדרך

שיתנהלו בה הדברים במפלגה ובחברה כולה תלויה במידה רבה בעמדת הוועד המרכזי ובמה שמתרחש בו.

הדיונים שנערכו כאן היו גלויים וישירים. אפשר להסכים לדברים מסויימים ולהתנגד לאחרים. מהעלאתן של כמה בעיות בהתפתחות האזורית נדף ריח של „מריחה“. אך עדיף כי אביא בחשבון את כל מה שנאמר כאן. חילופי הדעות הגלויים בנוגע לשגיאות בתחום הפוליטי, בפעילות הממשלה וגופי הניהול, ברמה של הרפובליקות וברמה האזורית, מאפשרים לראות בייתר בהירות ממה עלינו להיפטר.

הדבר יוצר עבורנו הזדמנות לבחון את התמונה האמיתית, ואני סבור שבדיוק באווירה זו יכולנו לאמץ את מצע המפלגה בשאלת הלאומים. על מצע זה ניתן לומר ובצדק, כי הוא התפתחות חדשה בנושאים הכרוכים במדיניות הלאומים, וכי הוא מוליד רעיונות יוצרים במדיניות הפרסטרואיקה בתחום כה חשוב כתחום היחסים הבין-אתניים.

יש להדגיש, כי הגענו להסכמה בשאלות-מפתח של מדיניות הלאומים. אנו מבינים כי את כל הבעיות שהצטברו ביחסים הבין-אתניים ניתן לפתור במסגרת המשך התפתחותה של הפדרציה שלנו, על-ידי ניצול כל מה שנוצר, על-ידי הענקת משמעות של ממש לריבונות הרפובליקה, על-ידי הרחבת זכויות-תיהן של התצורות האוטונומיות ופיתוח אפשרויותיהם וזכויותיהם של כל אזורי הארץ.

העשרנו את רעיון ההגדרה-העצמית. יש כאלו המנסים לנצל רעיון זה למטרות בלתי כשרות, בלא לאפשר לאנשים לגבש את עמדתם לגבי נושא זה, ודוחפים אותם בכיוון שגוי.

העבודה שהצהרנו בגלוי וביושר על עמדתנו, קבל בני ארצנו והעולם כולו, היא בעיני הישג גדול של כינוס המליאה.

למען האינטרסים של כל האומות בארץ אנו קוראים לחזק את ריבונותן של הרפובליקות, להרחיב את זכויות כל התצורות הלאומיות, וליצוק תוכן ממשי בפדרליזם הסובייטי.

בד בבד הכל מצדדים פה-אחד באחדות המפלגה הקומוניסטית הסובייטית, דבר העולה לחלוטין בקנה אחד עם רעיונותיו של לנין, שהיה בעד פדרציה של אומות וברית בין מדינות, אך דחה לחלוטין פדרליזם במבנה המפלגה וב-תפקודיה.

לדעתי, כינוס המליאה והוויכוח שקדם לו איפשרו לנו להיטיב להבין את הקשר הדיאלקטי הכרוך בבעיה זו.

בכל הנוגע להרחבת זכויות פוליטיות וכלכליות, לעצמאותן של רפובליקות, אזורים ותצורות אוטונומיות, ולקריאה לתהליך של ביזור לשם גיוס כוחם ומרצם של בני העם, של כל האומות, כדי להאיץ את ההתפתחות החברתית-כלכלית של הארץ, אנו גם יוצאים מנקודת-המבט שעל המפלגה מוטל התפקיד של הגברת הליכוד וגיוס כל העמים לביצוע משימות הפרסטרואיקה.

מכל מיגוון הדעות באשר למעמדן של המפלגות הקומוניסטיות ברפובליקות

ושל ארגוני המפלגה ברפובליקה הרוסית, ניתנה לנו תשובה ברורה לשאלות שהתעוררו.

כך שעלינו לפעול מכאן ואילך בהסתמך על ההחלטות שהתקבלו, ועלינו להתמקד בעניינים שטרם באו על פתרונם במהלך ההכנות לוועידה ה-28 של המפלגה.

כינוס המליאה ביטא בנחישות ובמפורש את השקפתנו בשאלה היסודית: אנו תומכים בשוויון האומות ובני כל לאום, בלא הבדל היכן הם חיים ועובדים. וההחלטה שהתקבלה ביחס לתפקיד השפה הרוסית חשובה במובן זה. חשנו את הגישות השוררות בחברה ונתנו להן ביטוי, והייתי אומר שלהחלטה זו תהיה השפעה מייצבת.

אני מאמין, חברים, כי צדקנו כאשר אמרנו ביושר לעם, כי כעת, לאחר שבחרנו לבצע תמורות מעמיקות בפדרציה, חיוני לעשות זאת בלא כל שרטוט-מחדש של גבולות, בלא שינוי בקווי המיתווה של תצורות לאומיות.

כעת חשוב למלא את זכויותיהן תוכן ממשי, כאשר גם לאחר מכן בוודאי לא ישכנו הוויכוחים. כבר אמרתי לוועדת העריכה: הבה נשתמש בהזדמנות לחיות בפדרציה אמיתית, על כל זכויותיה ושירותיה, דבר שמעולם לא עשינו קודם לכן. ואז, אני מאמין, יופגו כל חששותינו, או לפחות רובם — שהרי החיים תמיד יציבו בעיות. אילו היינו שקועים בעניין זה עכשיו — ויש כאלו הדוחפים אותנו בכיוון זה — היינו קוברים את המצע מלכתחילה, ומשליכים את החברה למצב שבו היתה עומדת על הפרק לא שאלת הארגון-מחדש, אלא כיצד לחיות בכלל.

זכותו של כינוס המליאה הוא, שהוא גיבש עמדה בלתי מעורפלת, איתנה ונחרצת בעניין זה.

אנו עומדים עתה על סף שלב חדש, שבו ייבחנו הצעדים הפוליטיים על-ידי גופי החקיקה. אני רואה זאת כחובתם של ארגוני המפלגה, עובדי המנגנון והקומוניסטים לדבוק בעמדה שמבטא מצע המפלגה הקומוניסטית הסובייטית ולהוציאה אל הפועל, לפעול על פי קווים פוליטיים, אידיאולוגיים וארגוניים, ולאמץ מדיניות איש נאותה — שיטות האופייניות למפלגתנו.

עכשו כאשר להחלטת כינוס המליאה לכנס את ועידת המפלגה בתאריך מוקדם יותר. הדבר התחייב מהשאיפה למצוא פתרונות דחופים לנושאים הדוחקים של התפתחות המפלגה עצמה והתחדשותה, ובה בעת מן הצורך לסכם את תוצאות הפרסטרואיקה ולגבש תוכנית פעולה לעתיד הקרוב.

חברינו אמרו כאן, ואני חושב כי הם צודקים, שתקופת ערב הוועידה מתחילה לה לגבינו מייד. כלולות בה ההחלטות המכריעות האמורות להתקבל במושבים של הסובייט העליון ושל קונגרס צירי העם, שיתכנסו בקרוב. יהיו כלולות בה גם ההכנות והבחירות לגופי השלטון הרפובליקאיים והמקומיים. בכך תהיה מעורבת באופן טבעי המפלגה כולה, לא רק בניסוח מסמכים, אלא בגיוס כל כוחותיה ומלוא יכולתה לשם ביצוע יעיל של שליחותה הפוליטית האוונגרדית. הלשכה הפוליטית רואה כאפשרי לתמוך בהצעתם של ועדי מפלגה רבים, לאור העובדה כי מקב"מ נכנסת לתקופה של ערב ועידה הטעונה בעניינים

מכריעים, לשוב ולשקול את ההחלטות שהתקבלו בשלבים מוקדמים יותר ביחס לכינוסי בחינה-ובחירה, ולא לקיים השנה את כינוסי הבחינה-ובחירה ברמת ועדי המפלגה והלשכה בכל מקום שהדבר אפשרי על פי תקנון המפלגה. יש בכך מן הצדק, שכן עלינו למקד כעת את כל מאמצינו בהכנות לוועידה. הדבר יאפשר לנו להתרכז בעבודה מעשית לשם פתרון משימות הכרוכות במדיניות הכלכלית, ולנהל מערכות פוליטיות חשובות. עבודתנו צריכה לנבוע מן ההבנה, כי ההכנות לוועידה חייבות להמריץ את התהליכים במפלגה, לקדם את הפרסטרואיקה, ללכד את החברה ולגייס את כל הכוחות התומכים בפרסטרואיקה, את כל העם הסובייטי. אני אומר זאת בבטחה, מפני שהאנשים מקשרים את הגשמת תוכניותיהם לחיים עם הפרסטרואיקה. להוציא אנשים ספורים המונעים על-ידי מטרותיהם- שלהם השאפתניות, העם הסובייטי מעוניין בביצוע הפרסטרואיקה, והוא מצפה מאיתנו ליותר מאמצים קונסטרוקטיביים לשם הבטחת תוצאות מהירות. כך עלינו לפעול, תוך גיבוש תוכניות לעתיד, הכרחי לגייס את החברה בשלב מכריע זה של הפרסטרואיקה, ולמצוא פתרון נאות לבעיות מעיקות רבות בחיי היומיום של האנשים. את זאת, חברים, עלינו להבטיח בכל האמצעים. אני מקווה כי כינוס-המליאה יעניק דחף חדש לפעילותם של גופי המפלגה וכל הקומוניסטים בתקופה חשובה זו של הכנות לוועידתה הבאה של המפלגה.

**דיון בוועד המרכזי
של מקב"מ על
ביצוע הפרסטרואיקה**

דו"ח מזכ"ל הוועד המרכזי מ. גורבצ'וב

25 באפריל 1989

חברים,

במסגרת השאלה המוצעת לדיון במליאה זו של הוועד המרכזי עלינו לדון בפניית קבוצה של חברי הוועה"מ, של מועמדים לוועה"מ ושל חברי ועדת הביקורת המרכזית. הרשו לי להשמיע באוזניכם תעודה זו:

אל הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית של ברית-המועצות ואל ועדת הביקורת המרכזית של מקב"מ.

אנו, חברי הוועד המרכזי של מקב"מ, מועמדים לוועד המרכזי, חברי ועדת הביקורת המרכזית מבקשים את מליאת הוועד המרכזי של מקב"מ לדון בפנייתנו שלהלן:

אנו, שנבחרנו בוועידה ה-27 של מקב"מ למוסדות המדריכים של מפלגתנו, יצאנו בתקופה שלאחר הוועידה לגימלאות, אם מחמת הגיל אם מחמת הבריאות.

אנו סבורים, כי בזמן הזה נדרשת מכל החברים הנמנים עם הוועה"מ של מקב"מ ועם ועדת הביקורת המרכזית של מקב"מ פעילות מאומצת בהשתתפות בפרסטרויקה, וכי הכרחי אפוא שנוותר לטובת העניין על הסמכויות שהן מנת חלקם של חברי הוועה"מ, של המועמדים לוועה"מ ושל חברי ועדת הביקורת המרכזית.

בפנותנו בבקשה זו אל הוועה"מ של מקב"מ ואל ועדת הביקורת המרכזית, אנו מביעים את תמיכתנו פה-אחד בקו המדיני של מפלגתנו היקרה, של הוועה"מ שלה ושל הלשכה הפוליטית של הוועה"מ של מקב"מ. אנו מביעים את תודתנו העמוקה והלבבית למפלגה הלנינית ולוועד המרכזי שלה על האמון הרם שניתן לנו, ומאחלים מקרב חלב הצלחות נוספות בהתחדשות המהפכנית של חברתנו ובפתרון הבעיות שמציבות משימות הפרסטרויקה.

אנו מבטיחים לוועד המרכזי של מקב"מ, שנמשיך גם להבא להשתתף באופן פעיל בעבודת מפלגת לנין.

מה הייתי רוצה לומר בנידון בשם הלשכה הפוליטית? ההרכב הנוכחי של הוועד המרכזי ושל ועדת הביקורת המרכזית נבחר על-ידי הוועידה ה-27, אותה ועידה שעיבדה את הקו המדיני של הפרסטרויקה, של התחדשות החברה הסוציאליסטית. מימושו של קו מדיני זה העלה את

חברתנו על דרך של תמורות מהפכניות פוליטיות, חברתיות ותרבותיות עמוקות. במלאכה זו של פיתוח מדיניות הפרסטרואיקה, שהיא ללא תקדים מבחינת היקפה ואחריותה, מילא וממלא הוועה"מ של המפלגה תפקיד מכריע. הוא הפגין בשנים אלה אומץ מדיני גדול וראיית הנולד, ביצע הערכות מעשיות ועשה מלאכה אינטלקטואלית רצינית מאוד. זוהי אמת לאמיתה, חברים, והדבר תבע מכל חברי מוסד המפלגה, המדריך העליון, אחריות רמה בפני המפלגה, בפני העם, בפני ההיסטוריה.

הלשכה הפוליטית סבורה, כי הדבר התאפשר משום שהוועה"מ הפגין נאמנות עמוקה לקו המדיני של הפרסטרואיקה ועמד בעקביות על תביעות הזמן. עם זאת, צריך להדגיש במיוחד — ולזאת נודעת משמעות עקרונית לא רק מנקודת הראות של עבודת הוועה"מ בעבר, אלא גם מנקודת הראות של הלקחים לעתיד — כי משימות מורכבות באופן יוצא מן הכלל מחמת היקפן וחידושן ניצבות בפני חברתנו כולה, וקודם כל בפני המפלגה והוועד המרכזי שלה. הדיון בהן ופתרון נעשים באווירה של ויכוחים רציניים, של חיפושים ושל השוואת דעות. הוועה"מ הצטיין בתקופה זו באחדות בהכנת החלטות ובקבלתן, וכמובן בהגשמתן.

הצלחנו לבצע עבודה אדירה, הודות לליכודם ולאחדותם של חברי הוועה"מ וועדת הביקורת המרכזית. עבודה זו הובילה את חברתנו אל שלב חדש של הפרסטרואיקה, אל שלב ההגשמה של קו מדיני זה.

מובן מאליו, שלא היתה זו תקופה קלה, כאשר קיבלנו החלטות פוליטיות יסודיות, בעלות משמעות הרת גורל למפלגה ולסוציאליזם.

רבים מאתנו נאלצו לגבור על הרגליהם ועל דרך חשיבתם, ואף-על-פי-כן פעל הוועה"מ שלנו כראוי בשאלות העיקריות והיסודיות במשך כל התקופה, האחראית מאוד, של התפתחות חברתנו.

המדובר לא רק בקבלת החלטות, אלא גם באותה עבודה עצומה הנעשית למען מימוש החלטות אלו בתוך המפלגה, בקרב העם העובד והחברה כולה. המדובר, חברים, במיליוני בני-אדם, בהווה של ארצנו ובעתידה. ואם מביאים בחשבון את התפקיד העצום אותו ממלאת ברית-המועצות בעולם בן-זמננו מסיבות מובנות היטב, הרי שדבר זה הוא בעל השפעה אדירה על מצב העניינים העולמי ועל כלל ההתפתחות העולמית.

אני מקווה שאתם מבינים, כי כשאני אומר כל זאת, אינני בא כלל ועיקר להציג את עבודת הוועה"מ בצבע ורוד, כטובה יותר ממה שהיא. לא. אנו, היושבים באולם זה, מכירים את התמונה המעשית. ברצוני רק לייחד את העיקר במלאכת הוועה"מ, לאור נסיון העבודה שלאחר הוועידה ה-27, לייחד את כל שהכריע בעצובו ובמימושו של הקו המדיני למען הפרסטרואיקה.

אולם, החיים אינם עומדים במקום. מלבד החלטות הכלכליות, החברתיות והמדיניות, מלווה הפרסטרואיקה גם בשינויים בתחום הקדרים. ישנו שידוד מערכות רציני מאד במפלגה ובחברה כולה. המשימות החדשות הן-הן המכתיבות אותן.

עלי לומר לכם, כי לפני הכינוס הארצי ה-19 של המפלגה הועמדה ההצעה

להטיל עליו להחליט בשאלות ארגוניות. אולם נדמה לי, כי אז החלטנו החלטה נכונה, ואני סבור שגם היום אנו מוכנים לאשרה שוב. שאפנו קודם כל לכך, שכל כוחות הכינוס ירוכזו במשימה של העמקת תהליכי הפרסטרואיקה שהתפתחו בארץ.

קו זה הצדיק עצמו לחלוטין. הכינוס נערך ברמה גבוהה, והיתה לו משמעות של מפנה בהתפתחות המפלגה והחברה.

גם המצב בתוך הוועה"מ היה אז שונה, כיוון שקבוצת חברי הוועה"מ שהתרחקה מהעבודה הפעילה מסיבות מובנות היתה קטנה למדי.

אולם כיום, במיוחד אחרי מערכת הבחירות בתוך המפלגה, מצב העניינים השתנה באופן מהותי. שינויים גדולים התחוללו גם בתוך המוסדות הממלכתיים, ואלה דרשו שינויים גם בקרב הקדרים.

מהו המצב שהתהווה במוסדות המפלגה המרכזיים? והרי המספרים: מתוך 301 חברי הוועה"מ — 83 הם גימלאים. מתוך 157 מועמדים לוועה"מ — 27 הם גימלאים. מתוך 82 חברי ועדת הביקורת המרכזית — 12 הם גימלאים. הנה-כי-כן, 122 חברי מוסדות המפלגה המרכזיים הם גימלאים.

המצב שהתהווה כיום בוועה"מ מדאיג רבים, ויעידו על כך השיחות שהיו עם חברים שיצא לגימלאות. רבים מעלים את העניין: הם מרגישים את עצמם מתוסכלים, כיוון שאינם מסוגלים להשתתף בעבודתה המפלגתית והממלכתית והצדק אתם. הם מעלים את העניין מתוך דעותיהם המפלגתיות העמוקות, מתוך האתיקה המפלגתית, וכאשר לנגד עיניהם — במלוא הפשטות — אפשר-רויות האנוש שלהם. ומאידך גיסא, החיים בני-זמננו, הדינמיות וקנה-המידה שלהם והמשימות המונחות על כתפי הוועה"מ דורשים אפילו פעילות רבה יותר לאין ערוך.

על כך מדברים חברינו בפנייתם אל הוועד המרכזי. הם מצדדים בכל לבם בקו המדיני של המפלגה ומבינים, שהכרחי להגביר את עבודת הוועה"מ כדי לפתח בייתר-שאת את תהליכי הפרסטרואיקה. אולם, בו-בזמן אין לאל ידם להשתתף בהם באותה מידה של פעילות. זוהי דעתם של הכל. חברים רבים של הוועה"מ ושל ועדת הביקורת המרכזית שיצאו לגימלאות העלו בעיה זו בשיחות אישיות ודנו בה עם הנהגת הוועה"מ. וכתוצאה מהלכי-רוח אלה באה פנייתם המשותפת אל מליאת הוועה"מ ואל ועדת הביקורת המרכזית של מקב"מ.

במצב של גלסנוסט נרחב, כאשר המפלגה והחברה הן בעלות מידע רב — נושא זה נידון היום בקרב הקומוניסטים והבלתי-מפלגתיים כאחד. דבר זה מעיד על כך, שהמפלגה, הוועה"מ וגורל הפרסטרואיקה יקרים לאנשים הסובייטיים. הם מבינים, כי תחילת הפרסטרואיקה הייתה קשורה בפעילות המפלגה ומוסדותיה המדריכים, וכי על כן דברים רבים מאוד קשורים גם כיום דווקא בהם: כיצד תוסיף הפרסטרואיקה להתפתח. האנשים דנים בנושא זה בשיחות ובפגישות אישיות, מביעים את דאגתם ואפילו מציעים הצעות משלהם לפתרון שאלה זו.

אלה הם הדברים שרציתי לומר לרגל פנייתה של קבוצת חברינו — חברי הוועה"מ, מועמדים לוועה"מ וחברי ועדת הביקורת המרכזית. איך עלינו לנהוג?

הלשכה הפוליטית סבורה, כי מותר להיענות לבקשת חברי הוועד המרכזי, המועמדים לוועה"מ וחברי ועדת הביקורת המרכזית, שפנו לוועד המרכזי של המפלגה בהודעה שהם מוותרים על סמכויותיהם. התקנון אינו עומד למכשול בנידון. כמו־כן אין הדבר דורש הצבעה חשאית, כי על־פי התקנון עורכים אותה, רק כשצריך מסיבה זו או אחרת להוציא אי־מי מהרכב הוועד המרכזי. ואילו במקרה דנן מדובר באנשים המוותרים בעצמם על סמכויותיהם, וזאת מסיבות אובייקטיביות, בעלות משקל, ועלינו לגלות הבנה כלפי בקשתם. זוהי דעתה של הלשכה הפוליטית.

כפי שאמרתי כבר, מציעה הלשכה הפוליטית להיענות לבקשת חברינו.

זהו בעצם כל דיווחי למליאת הוועד המרכזי. הבה נדון ונחליט בשאלה זו. מה דעתם של חברי הוועה"מ וחברי ועדת הביקורת המרכזית? ברצוני לפנות גם לחברים שחתמו על הפנייה. אם רוצה אי־מי מהם ליטול את רשות הדיבור — בבקשה. והוא הדין בכל באי המליאה.

דברי הח' ס. אפאנסייב

(חבר הוועה"מ, בעל גימלה מיוחדת)

חברים, מה מתקבל אצלנו? מחד גיסא, 83 מ־301 חברי הוועה"מ יצאו כבר לגימלאות. מאידך גיסא, 6 מזכירי ועד מרכזי של רפובליקות הברית ו־88 מזכירים ראשונים (של מחוזות — המתרגם) — 94 בסך הכל — מצויים מחוץ לוועד המרכזי. חתמתי על הפנייה ובה בקשה לוותר על תפקיד של חבר הוועה"מ ולאפשר לוועד המרכזי לערוך שידוד מערכות, למען הגברת המאבק לפרסט־רויקה ולעריכה מחדש של הכוחות. צריך לעשות זאת לטובת המפלגה ולטובת העניין כולו. עברנו דרך ארוכה בחיים, בעבודה בתוך המפלגה והוועה"מ. עבדנו ביושר, מסרנו את כל הכוחות והבריאות. דרוש רק דבר אחד. אל לה לעתונות לראות החלטה זו שלנו, פנייתנו זו, כבריחה מהפרסטרויקה. להיפך, שתראה זאת כסיוע לפרסטרויקה.

בימים אלה אני עובד במשרד ההגנה בתחום הישן של עבודתי. אני עושה הכל כדי לקדם את הפרסטרויקה על־ידי מעשים. אנו בטוחים, כי הטכניקה הקוסמית תתייצב גם להבא בקו הראשון של הקידמה הטכנית ותתרום תרומה רבתי למשק הלאומי.

הרשוני, חברים, להביע תודה מקרב הלב ללשכה הפוליטית ולך אישית, מיכאיל סרגייביץ', בעד האמון, העזרה והתמיכה.

דברי הח' א. נוצ' בקיין

(חבר הוועה"מ, בעל גימלה מיוחדת)

חברים נכבדים, מובן מאליו, שאין לומר, כי זהו מצב תקין כשמצויים בהרכב הוועד המרכזי למעלה ממאה איש שיצאו לגימלאות. גם אני נמנה עליהם וחתמתי על הפנייה לוועה"מ. על מהות שיקולי הרצה כאן מיכאיל סרגייביץ' גורבצ'וב.

החיים מתקדמים בקצב סוער במפלגה ובחברה. אנו שומעים הערות ביקורתיות לא מעטות — כולנו יודעים זאת וחשים על בשרנו. מדובר בין השאר על הזדקנות המוסדות המדריכים, ואסור לנו להעלים עין מכך.

אני עובד כיום כמרצה בבית-הספר הגבוה המפלגתי שבאודסה ונפגש יומיום עם הסטודנטים, עובדי מפלגה מאוקראינה וממולדביה. באופן זה אני חש במישרין ביקורת מכל המינים על שגיאותינו ועל החישובים הלא נכונים שלנו, אותם כבר הרשינו לעצמנו.

כולנו, חברים, תמימי-דעים, כי העמקת הפרסטרואיקה פירושה קודם כל לארגן-מחדש את עבודת המפלגה עצמה. קבענו זאת לא אחת בהחלטות המליאה.

לארגן-מחדש — מהוועד המרכזי ועד ארגוני המפלגה הראשוניים, אך לעשות זאת תוך הקפדה על תקנון מקב"מ, על עקרונות חיי המפלגה ודפוסיהם. היום אנו דנים בפנייה הקולקטיבית של קבוצה גדולה של חברי הוועה"מ המבקשים לוותר על תפקידיהם, ועלינו לשאול אפוא את עצמנו: למה קרה כדבר הזה? הלא לפני שלוש שנים זכינו כולנו לאמונם של צירי הוועידה ה-27 של המפלגה, שהפקידה בידינו את הסמכות להימנות על הרכב המוסד המפלגתי העליון ולהחליט בשאלות המורכבות מאוד של הפרסטרואיקה.

לא אגזים באומרי, שכולנו עשינו זאת ביסודו של דבר מבלי לחוס על כוחנו, ואיש מאתנו לא טען אז, כי כוחו הולך-ואוזל. לא אמרנו זאת גם כשנבחרנו לכינוס הארצי ה-19 של המפלגה. להיפך, הדבר הוסיף לנו כוח והקנה לנו את הנחישות להיאבק בייתר-שאת למען הפרסטרואיקה, וברובנו המכריע אנו עושים זאת במידת כוחנו ואפשרויותינו.

הכינוס הביע את דעתו בזכות ריענון הקדרים, אולם אדגיש: תחת פיקוחם של ארגוני המפלגה הראשוניים ושל העם העובד כולו. הדבר נאמר גם במליאה שנערכה בינואר 1987.

עלינו להודות, כי אין אנו מקפידים עדיין על עקרון זה של הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית, שהוא לדעתי, חשוב מאוד. החלפת הקדרים מבוצעת אצלנו ככלל בחדרי חדרים, על-ידי הזמנה לשיחה על הנושא: מה יש בדעתך לעשות להבא. לדעתי, דווקא כך הגענו למצב זה שבו אנו דנים.

ברם, חברים, כבר בימים שבהם הוקמה מפלגתנו הזהירו מייסדיה מפני תופעה פסולה, כשהוועה"מ מדיח בעצמו את חבריו ומושיב לאחר מכן את בני שלומו או בני חסותו המוחאים כף, צועקים בצוותא „הידד!“ ומאשרים את כל התוכניות והיוזמות המוצלחות והבלתי-מוצלחות.

כולנו יודעים איזה מאבק חסר פשרות ניהל ולדימיר איליץ' לנין כדי להגביר את הפיקוח של המוני החברים על הוועה"מ. מליאה זו של הוועה"מ נושאת במעמסה העצומה של האחריות המדינית. עלינו, חברים, לנהוג כך, שנוכל להביט גלויות בעיני אנשים, שעה שנסביר להם את המצב שהתהווה, קרוב לוודאי, זו הפעם הראשונה במשך עשרות בשנים. המליאה מצווה לקבל החלטה נכונה באופן מוחלט מבחינה פוליטית, בגין פניית חברי הוועה"מ, מועמדיו וחברי ועדת הביקורת המרכזית. אני סבור, שנהגנו כשורה ולא היה מוצא אחר. צדק בעניין זה החבר אפאנסייב. ייתכן, ומן הדין באמת לדון בהצעות שונות. ייתכן שיוצעו היום גם הצעות שונות. הן שונים גם האנשים שחתמו על הפנייה, מבחינת הגיל, האופי וגם מבחינת הסיבות שהניעו אותם לצאת לגימלאות. ייתכן שיהיה זה נכון לערוך הצבעה גלויה. אך ייתכן, כי מן הדין להיוועץ בקומוניסטים בכל רחבי הארץ באמצעות הארגונים הראשוניים.

לפי דעתך, זוהי הדרך המתאימה ביותר כשמחליטים בשאלת הוויתור על התפקיד מצד חלק מחברי הוועה"מ. תינתן לאנשים האפשרות להביע דעתם, ובמליאה הבאה נפתור את הבעיות הנוהליות.

אשר לקבלת חברים חדשים להרכב הוועה"מ וועדת הביקורת המרכזית, אני סבור, שזה יהיה לטובת המפלגה והחברה כולה, אם מלבד המזכירים הראשוניים של הוועדים המרכזיים של רפובליקות הברית, של ועדים חבליים ומחוזיים, תינתן העדיפות גם לפועלים ולעובדי הכפר מהשורה, שיוצעו מלמטה ולא על-ידי המנגנונים.

בקיצור, חברים, עלינו לקבל החלטה שתהלוך לחלוטין את מליאת הוועד המרכזי מחודש אפריל 1985, את הוועידה ה-27 של המפלגה ואת כינוס המפלגה הארצי ה-19 ולא תעמוד בסתירה עם מנגנון מקב"מ.

אני מודה על האמון שניתן לי בתקופות השונות של עבודתי המפלגתית וכמוֹכך בעבודתי בהרכב הוועד המרכזי של המפלגה.

דברי הח' ג. ז'קוב

(מועמד לוועה"מ, בעל גימלה מיוחדת)

חברים, אישרנו אתמול החלטה חשובה בחותמנו על פנייה זו. לפנינו תהליך טבעי של חילופי דורות. מובן מאליו, שזוהי שאלה לא פשוטה בשביל כל אחד באופן אישי. אולם כללית, כשאנו מתבוננים בכל המתרחש אצלנו בארץ, ברור שצריך לתגבר את הוועד המרכזי בכוחות רעננים, בכוחות צעירים, ומה גם שהפרסטריוקה זקוקה לתמיכה החלטית. אני מדגיש: החלטית, כיוון שבחוגי הציבור השונים ישנן דעות מדעות שונות, כולל דעות ביקורתיות כלפי הפרסט-רויקה. יש לאל ידנו לרענן את הוועה"מ. התקנון אינו אוסר זאת, וסבורני שהדבר יביא תועלת רבה למפלגתנו.

אני אישית הגעתי לפני שנה לגבורות ולא היכיתי לשום איתותים, אלא ביקשתי לצאת לגימלאות ולהישאר ב„פראבדה“ בתור משקיף מדיני על תקן של פעילות ציבורית. הדבר אינו מפריע לי להישאר בחזית הרעיונית של המפלגה גם לאחר יציאתי לגימלאות. אשתתף במאבק למען המפלגה עד הסוף, כל עוד כוחי אתי.

אני סבור, חברים, כי חשוב מאוד, שאותם חילופי דורות המתחוללים כעת בחזית הרעיונית — כמו גם בכל שאר התחומים — יסייעו להעלאת העקרונות של הקדרים שלנו העושים בחזית זו, לחוסר פשרנותם כלפי סטיות כלשהן מהקו המפלגתי ולתמיכה בלתי-מסוייגת בפרסטריוקה, הנבלמת אצלנו למרבה הצער זעיר-פה זעיר שם; כדי שהדור הצעיר שלנו ישמור אמונים בחזית הרעיונית לקו של הוועידה ה-27 ושל הכינוס הארצי ה-19 של המפלגה. אני אומר זאת, כיוון שמעידות מסויימות קורות אצלנו בחזית הרעיונית מדי פעם ומעוררות אצלי, כמו אצל קומוניסטים אחרים, דאגות רציניות. אני סבור, שעלינו להוקיע את כל הרע, את כל הפשעים שאירעו אצלנו במשך ההיסטוריה, אך יחד עם זאת אל לנו לשכוח את קדושת ההישגים של מהפכת אוקטובר.

למה אני מדגיש כל זאת? לפני זמן-מה פרסמתי ב„פראבדה“ מאמר על מה שמציעים לנו במערב: צריך, כביכול, לחזור מאוקטובר לפברואר. עניתי על מאמרו של פרומן-מריס, שהיה שגריר בבריה"מ. הדפתי אותו בהדגישי, שהלכנו מפברואר אל אוקטובר וכי לא נסטה לעולם מדרך זו.

קיבלתי המון הדים, ולדאבוני היו ביניהם מכתבי אנשים — אשר תעמולת אויבינו הורידה אותם מהפסים — שמהם משתמע, שאולי לשווא העלה לנין באפריל 1917 את סיסמת המהפכה הסוציאליסטית ומנע כביכול בזה האופן „התפתחות תקינה של הדמוקרטיה“ ברוסיה.

ישנם מכתבים כאלה, ישנן דעות כאלו. בזמן האחרון הולכת-וגוברת הסתערותו של המערב עלינו במישור זה. למשל, „פיגארו-מגזין“ פרסם לא מזמן מאמר תחת הכותרת: „הילך לנין בעקבותיו של סטלין אל בור-השופכין של ההיסטוריה?“ נאמר במאמר זה: טוב שהסירו את העטרה מסטלין, אך רע שאין אוזרים בבריה"מ אומץ-לב להסיר את העטרה גם מלנין.

והנה, בימים אלה אני מתבונן בטלוויזיה בתוכנית „וזגליאד“ ושומע את דבריהם של חברים שלנו המכריזים, משל חוזרים על לחישה זו, כי בכדי מונחת גופתו של לנין במאוזוליאום, וכי הגיע כבר הזמן לתת את הדעת על כך, שאת המאוזוליאום יש להפוך למעין פנתיאון שבו ייקברו עסקני מפלגתנו.

למה מרשה לעצמה הטלוויזיה שלנו, זו הממלכתית, זו המפלגתית, שידורים כאלה?

על מה חושבים חיילי החזית הרעיונית, הניצבים כיום בקטע זה? אני סבור, חברים, כי הוועד המרכזי של המפלגה אכן הדגיש תמיד, כי אנו מצדדים בריבוי דעות, אולם בעד ריבוי דעות סוציאליסטי, וכי על כן מצווים עובדי החזית הרעיונית, הבאים להחליפנו, להקפיד היטב על קו זה.

דברי הח' א. ליאשקו

(חבר הוועה"מ, בעל גימלה מיוחדת)

חברים נכבדים. בהרצאתו של מיכאיל סרגייביץ' גורבצ'וב ובשיחות שניהלו אתנו חברי הלשכה הפוליטית ומזכירי הוועה"מ הוארה הארה מלאה כל מורכבות הבעיות אותן מצווה הוועד המרכזי לפתור בשלב הנוכחי של הפרסט-רויקה. ידוע, שהיא העלתה את חברתנו על דרך הריענון של המערכת הפוליטית, על דרך פיתוח הדמוקרטיה והבטחתה מבחינת הכלכלה. נעלה מכל ספק, שהדבר היה בלתי-אפשרי ללא שינויים בקדרים, הן בקרב הנהגת מפלגתנו והן במוסדות המקומיים.

אני, כמוני כחברי החתומים על הפנייה לוועה"מ, אסיר תודה לך, מיכאיל סרגייביץ', וללשכה הפוליטית כולה בעד ההערכה הרמה של עבודת הקדרים הוותיקים של המפלגה, אשר בתודעתם הבשילה הפרסטרויקה. הם קיבלו אותה ללא הסתייגות. אתם היא התחילה ואתם הפכה לבלתי-הפיכה. אנו אסירי תודה במיוחד על עצם הגישה אל עיבוד ההחלטה בדבר שינוי הרכב הוועה"מ, שהוצעה היום בדיווחו של מיכאיל סרגייביץ'. זו הייתה התייעצות חברית אתנו, התייעצות עניינית, רב-צדדית, חדורה רצון-טוב, חדורה במסורת הלנינית המובהקת של מפלגתנו, ואנו מוקירים זאת במיוחד.

הרשוני, חברים, להביע את הביטחון, שתקבלו בהבנה את הנימוקים שבפנייתנו, תיעתרו לבקשתנו ותבחרו תגבורת ראויה לוועד המרכזי שלנו. אנו מצדנו נקריב עד סוף ימינו את מלוא כוחותינו, נסיוננו וידיעותינו לעניין המפלגה. נעשה זאת להבא על תקן של עבודה ציבורית (התנדבותית — המתרגם). תוכלו לסמוך עלינו בנידון. אשר להצעות שהציע הח' נוצ'בקינ, כי ייתכן לפתור שאלות אלו בשלב מאוחר יותר, לאחר התייעצות נוספת בארגוני המפלגה, דעתי שאין טעם לנהוג כך. זהו רצוננו הטוב, וצריך להחליט היום, כיוון שזהו צו השעה. על כן ברצוני לסיים את דברי הקצרים במלים הבאות: אנו מודים לכם, בזוכרנו לטובה את עבודתנו המשותפת רבת-השנים.

דברי הח' בובוויקוב

(מועמד לוועה"מ, מזכיר ראשון של ועד מחוז ולאדימיר)

חברים יקרים. החיים מעלים היום בפנינו שאלות רציניות. הכרחי לבחון אותן באופן מעמיק ולעמוד על משמעותן, וזאת במיוחד לאור הבחירות שהתקיימו.

המליאה שלנו חייבת לתת הערכה חד-משמעית של המצב הקיים, הערכה לנינית, ללא צל של אידיאולוגיזציה מזוייפת. כמו-כן עלינו לקבל החלטות בשאלות ארגוניות.

אני מצדד בהצעת הלשכה הפוליטית של הוועה"מ, התומכת בפניית חברינו המכובדים מאוד, בדבר ויתורם על תפקידם בוועה"מ של המפלגה.

אני מכיר רבים מהם שנים ארוכות בתוקף העבודה המשותפת. מובן מאליו, שהיו אלה מגעים שונים, והכרתי אותם בצורות שונות: את איואן קפיטנוב, את ניקולאי באיבקוב. אלה הם אישים מכובדים מאוד. בעבודתי המפלגתית פניתי אליהם לא אחת, ותמיד זכיתי לעצה נבונה ולתמיכה לבבית.

אני מיטיב להכיר את זינאידה קרוגלובה ואת אנטולי גריבקוב, שאתם עבדתי יחד במזכירות הוועד המחוזי הלנינגרדי. אני מיטיב להכיר את השרים לשעבר — את סרגיי אלכסנדרוביץ אפאנסייב שדיבר כאן היום, ואת פיוטר פדייביץ' לומאקו, שעבודתו בלנינגרד ובמחוז ולאדימיר עזרה לנו לפתור כראוי את הבעיות שהיו בביח"ר קולצ'וגין. ברצוני להזכיר אדם נוסף המוכר היטב במחוז ולאדימיר, את מיכאיל אלכסנדרוביץ' פונומארנקו, שכיהן לפני במשך 22 שנים כמזכיר הוועד המחוזי של ולאדימיר. אפשר להמשיך ברשימה זו: קליווייב וחברים נוספים לרוב.

אני מסכים בהחלט עם דברי סרגיי אפאנסייב, אותם אמר כמובן בהתרג- שות: „עבדנו ביושר“. אני סבור, שזה נכון מאוד. מדובר באנשים שעבדו ביושר. אני סבור, שהכרחי לציין זאת בהחלטת מליאת הוועה"מ מהיום, כדי שלא יתחשק לאף אחד לומר, כי הם אנשי הקיפאון וכי הם אשמים במשהו. אני סבור, שאלה הם אנשים שמסרו את כל כוחותיהם לעניינינו המשותף. אני מציע אפוא לציין זאת בהחלטה.

כשאנו מדברים על סיכומי הבחירות, אנו מהרהרים בדרך הטבע בכל שנות הפרסטרויקה. אני סבור, שאנו תמימי דעים כשאנו מעריכים את הפרסטרויקה הערכה חיובית מבחינה כוללת, כשאנו חשים כי לא היינו לשווא את ארבע השנים האלו, כי הפרסטרויקה היתה הכרחית וכי היא מניבה כבר את תוצאותיה החיוביות. אולם, אנו רואים ומבינים כמו-כן את החסרונות הרציניים הקיימים בעבודתם הארגונית והפוליטית של ועדי המפלגה. גם אצלנו, במחוז ולאדימיר, תהליך ההשתחררות מן הגישות הישנות של שיטות ההדרכה הפוליטית הוא עדיין איטי מדי. בארגונים מפלגתיים ראשוניים רבים טרם נוצרה אווירה, שתאפשר השתחררות ונקיטת פעולות בלתי שגרתיות. חשנו כבר, במהלך ההכנה לכינוס המפלגתי המחוזי, מהי התוליה החלשה: ארגון העבודה והפיקוח על הביצוע.

מורגשת השמרנות שביחסים הפנים-מפלגתיים, שנוצרה בשנות הקיפאון. שעה שהתכוננו וערכנו את הבחירות, בלט החסר בהרגלי המאבק המדיני. הן התנהלו ככלל, ולמרבה הצער בדרך כלל, בנימה של מגננה. ועדי המפלגה לא בחרו תמיד בטקטיקה נכונה של העבודה לקראת הבחירות. באמת, קיבלנו שיעור רציני.

גם הרפורמה הכלכלית מפגרת אחרי התמורות הפוליטיות, ואסור שלא להבחין בכך. ההכנסות הכספיות של האוכלוסייה במחוז גדלות במהירות מאז תחילת השנה, פי ארבע מהיקף הייצור, והן מקדימות פי שניים את קצב העלייה של פריזן העבודה.

במהלך מערכת הבחירות חשו המועמדים ועוזריהם ברוגז של חלק ניכר

מהאוכלוסייה, שנבע מעליית המחירים הגלויה והסמויה ומהעלמות הסחורות הזולות, בגין השגיאות ששגינו בפיתוח הקואופרטיבים.

גידול מסת הכספים שאין כנגדה סחורות גורם להחרפת הגרעון ותהליכי האינפלציה ויוצר מתח חברתי. הנהגנו במחוזנו, כבאזורים רבים אחרים, שוברי סוכר. המחוז קיבל הקצבות, המאפשרות למכור קילו סוכר לנפש פעם בחודש בלבד. ערב הבחירות נוצרה בעיה של מחסור בסבון ובאבקת כביסה. בפגישות אמרו הפועלים בזעם: „איזה מין שלטון יש לנו, אם אי-אפשר להתרחץ, לרחוץ את הילדים ולכבס את הלבנים.“ האנשים שמעו בתדהמה את המידע על ישיבת הממשלה ששודרה בטלוויזיה ושבה נאמר, כי בבתי-החרושת יש גודש של אבקת כביסה ודרושה רק תובלה כדי להוציאה משם. הדבר הטעה את האנשים והגביר את אי-האמון שלהם במוסדות המפלגה המקומיים. אחר כך נפוצו שמועות כוזבות אחרות. האוכלוסייה התחילה באגירת המלח, הגפרורים והמרגרינה. כיום נאלצים דווקא ועדי המפלגה, עובדיהם, האקטיוויסטים, לקבל על עצמם לנהל את הוויכוח בגין המחדלים, עם שמדברים אנו על הפרדת התיפקודים.

באחת, על התוצאות הקשות של העבר התווספו במהלך הפרסטרויקה בעיות חדשות לא מעטות, אשר כולנו מצויים לפתור באופן נמרץ. הן לא נוכל להסתפק בכך שנקבע, כי הבעיות ידועות להנהגת הארץ. דרושים צעדים מהירים, מידע נרחב לאנשים, מתי ואיך יבואו על פתרון בעיות אלו הנוגעות נגיעה יומיומית במיליוני אנשים סובייטיים. דרושים מעשים ממשיים בהגשמת המדיניות הכלכלית והחברתית של המפלגה. כל חבר הוועה"מ, כל קומוניסט נדרש לאחד את המאמצים במאבק למען הפרסטרויקה. אסור בתכלית האיסור להזניח את שאלות המפתח של הכלכלה. היא-היא הקובעת את הרגשתם החברתית של האנשים, את יחסם למפלגה. הכלכלה הייתה תמיד דאגתנו בהא הידיעה, והיא חייבת גם היום לעמוד בראש דאגותינו.

בזמן האחרון התחילו להתבייש לדבר על חיזוק היסוד התכנוני בניהול התעשייה, על קיום תוכנית החומש, שאותה יש למלא, וזאת בכבוד. בעיות התחרות הסוציאליסטית מועמדות בצל, משל אינה קיימת כלל. אפילו בקריאות הוועה"מ של מקב"מ לקראת האחד במאי לא נאמרה עליה אפילו חצי-מלה. אם זוהי עמדת הלשכה הפוליטית, מן הדין להביאה לידיעת ועדי המפלגה. אגב, לפי עניות דעתי היה זה דמוקרטי יותר, אילו היה פרסום קריאות בשם הוועה"מ מלווה בתיאומן עם חברי הוועה"מ, ומה גם אם מביאים בחשבון את מורכבותה של שעה זו.

ישנה עוד שאלה המדאיגה אותי. צויין כבר בהערכת סיכומי הבחירות לצירי עם, שנבחרו הפעם פועלים במספר קטן יותר לאין ערוך מאשר בשנים הקודמות. דעתי, כי יהיה זה נכון אם נצמצם בעתיד את מספר המנדטים המשוריינים לארגונים הציבוריים ונקבע מכסה בשביל הפועלים. מה גם שהבחירות הראו: נציגי האינטליגנציה מסוגלים להיאבק באופן פעיל לבחירתם באזורים השונים. ואשר לדרך בחירת הפועלים, נוכל להתייעץ בבוא הזמן. כמו-כן אסור שלא לראות, כי מועמדים אחדים, לרבות קומוניסטים ספסרו

בקשיים, הסתלקו מהעמדות המפלגתיות, ובנו את מצעיהם על ביקורת שמתחו על מדיניות המפלגה.

בדו"ח לרגל 70 השנה לאוקטובר הגדול ניתנה הערכה שקולה, אובייקטיבית של התקופות השונות בתולדותינו, וזאת על יסוד המתודולוגיה הלנינית. הודגש, כי הדרך אותה עברנו היא מעשה גבורה של עמל, בעל משמעות היסטורית כלל-עולמית. זהו מעשה גבורה של העבודה המשוחררת, מעשה גבורתה של מפלגת הבולשביקים.

לשם מה אני אומר זאת? העניין הוא בכך, כי הארת היבטי ההיסטוריה החיוביים והשליליים קיבלה במשך השנה וחצי שחלפו מאז היובל משמעות שאינה שוות-ערך. אם עושים זאת ללא כוונה תחילה, אז דעתי היא, שזוהי צניעות חסרת טעם בהצגת הישגי השלטון הסובייטי ובהסברתם. להאיר את הדרך בה עברנו בצבע שחור בלבד — הדבר הזה אינו נאה, כי גם זוהי אמת למחצה.

על הרקע הכללי של הערכה שלילית ביסודה של ההיסטוריה, הובלטה המגמה של עיצוב סטריאוטיפ פסיכולוגי בראיית עובד המנגנון, של ראיית מנהיג מפלגתי ומשקי בתור בלמים עיקריים של הפרסטריוקה ובתור בירוקרטים באופן בלתי-נמנע. השימוש במקרים שליליים בודדים להכללות חסרות טעם הפך — מעשה יום-יום — לאופנה. איזכור המנגנון אינו מעורר אצל בני-אדם אלא רוגז בלבד. כעת נוצרה בעיה: אי-אפשר למצוא מדריך בקי בשביל הוועד העירוני או הנפתי. האנשים אינם באים. כלום משרת הדבר את העניין?! צריך להפסיק את הנסיונות של כריכת שגיאותיהם ופשעיהם של קומוניסטים בודדים, לרבות מנהיגים, במפלגה כולה, במדיניותה. יש לשים קץ להשחרת פני האקטיב המפלגתי הנבחר ולהכפשה הכוללנית של מנגנון המינהל. הגישה המגמתית גורמת להריסת הערכים המוסריים, האתיים והרעיוניים של הסוציאליזם. היא משפיעה לרעה על הציבוריות, על הנוער במיוחד. אנו מסתמכים לעתים קרובות על לנין, אולם שוכחים את הקו המאפיין אותו: לא להתעלם משום עיוות רעיוני, לא להקל ראש בשום הצהרה מזיקה למארקסизם ולצאת מייד בביקורת חריפה ועקרונית.

הציבוריות, האקטיב, זקוקים בזמננו להכוונים נכונים, שקולים. ישנם אנשים בודדים, המנצלים במודע את אוירת הדמוקרטיזציה והגלסנוסט, ואת חופש הבעת הדעה, כדי לחתור מבפנים תחת התהליכים החיוביים המתחוללים אצלנו, כדי לכפות נקודות-ראות שנויות במחלוקת. אין לדבר בקלות-ראש בשאלות הרות-גורל עבור הארץ.

אמצעי התקשורת ההמונית מגלים לעתים קרובות חוסר בררנות בנידון. למשל, לשם מה צריך לפתוח בעתונים בוויכוח: איזה צבא דרוש לנו — צבא של שכירים או לא? מוטב היה לגלות יחס זהיר יותר, לחזק את האוטוריטה של צבאנו, של הקדרים שלו, את האוטוריטה של הקצונה, של כל אלה שמילאו חובה אינטרנציונליסטית. אי-אפשר לקבל את דעתם של המציעים לפתוח את כל הגבולות, לגלות את כל הסודות הצבאיים. ישנם בתי-חרושת

ולשכות קונסטרוקטורים החייבים להישאר — והם יישארו — סגורים בפני עיניים סקרניות יתר על המידה.

לעתים קרובות אנו עדים לחוסר אחריות שעה שבוחרים נושאי שיחה בשביל המרקע. אתם חשים שהתכוננתי מראש לנאומי, ושגם אני התקוממתי מקרב הלב — כמוני כחבר ז'וקוב שדיבר לפני — לשמוע ביום הולדתו של לנין את מארק זאחרוב, הדין בשאלה האם צריך להוציא את לנין מהמאוזו-ליאום ולקוברו באדמה אם לא. משל היה זה הבוטיק הפרטי שלו ולא הטל-וויזיה הממלכתית. אני סבור, שלעשות מטעמים משאלות כאלו זה דבר הנוגד את המוסר. הרי למחרת בבוקר צלצלו האנשים לוועדים המפלגתיים ושאלו: כיצד להבין זאת? של מי נקודת הראות הזאת? שואלים אותנו גם שאלות כאלו: למה עובדים אחראיים, מזכירי הוועד המרכזי, בפרט החברים יאקובלייב ומדוודייב האחראיים בלשכה הפוליטית על האידיאולוגיה — למה אינם משתתפים אישית בוויכוחים הפתוחים המתנהלים באסיפות ואינם הודפים את יריבינו הרעיוניים? ואין צורך להרחיק נסוע. כידוע אין מחסור באסיפות-עם במוסקבה.

צריך ללמד את האקטיב המפלגתי לפעול בתנאי הדמוקרטיזציה וה-גלסנוסט, צריך להבטיח את ייצוב הכוחות הבריאים ומוטב בעניינים מוחשיים, למאבק בקיצוניות.

נשיאות הסובייט העליון של ברה"מ הספיקה רק לאשר את הצו בדבר שינויה של פקודת החוק הפלילי בנוגע לפשעים נגד המדינה, ומייד נפתחה הביקורת על יסודותיה. ניסוחי הצו יכלו להיות חד-משמעיים יותר, אולם אסור לאפשר שירוקנו אותו מתוכנו. חשוב לחזק חלק זה, הדרוש לנו מאוד כיום. נימת הרחב, שבה מוסרת העתונות שלנו על השבחים הניתנים לפרסט-רויקה מצד מנהיגי המפלגות הבורגניות, מעוררת שאלה טבעית אצל בני-אדם. הן העם מיטיב לזכור את עצת לנין: תהרהר היטב, כל אימת שהאוייב המעמדי משבח אותך.

חברים. אני סבור, כי שאלות העבודה הרעיונית ראויות לדיון מיוחד באחת המליאות הקרובות של הוועה"מ של מקב"מ, כיוון שאחת המשימות הבוערות במצב העניינים הקיים היא — ליכוד שורות המפלגה על יסוד איתן משותף למען הפרסטרויקה, למען הסוציאליזם, למען עתיד העם הסובייטי. תודה בעד ההקשבה.

דברי הח' י. מוראביוב

(חבר הוועה"מ, בעל גימלה מיוחדת)

חברים נכבדים, לחברים שחתמו על הפנייה אווזה קרא מיכאיל סרגייביץ' היום באוזניכם, היה זמן רב קצת יותר כדי להרהר בכך, לשקול את הכל באופן יסודי ומעמיק. צריך לומר גלויות, כי עוד לפני השיחה המוקדמת שהתנהלה בוועד המרכזי של המפלגה, היו לנו אי-אלו פגישות עם חברים, שעזבו מסיבות

שונות את מקומות עבודתם הקודמים ויצאו למנוחה. הגענו אל הדעה, שהגיע הזמן לומר ביושר ובגלוי, כי התנתקנו מהעבודה הציבורית הפעילה. כאשר הגיע הדבר לכך, הזמינו אותנו לשיחה זו – ועלי להודות, כי היא התנהלה באווירה של אמוץ ושל כנות יוצאי דופן, שעודדה לשיחה טובה וגלויית לב. על כן היו כל החברים שהשתתפו בשיחה זו תמימי-דעים, ואכן מצאנו את ההחלטה הנכונה היחידה לפי דעתנו: לא כל אחד יכתוב לבדו, אלא לכתוב דווקא פנייה כזו ולהביאה לידיעת חברי הוועד המרכזי של מפלגתנו. כיוון שאנו מבינים היטב ומודעים לעובדה, שהוועד המרכזי של מפלגתנו כמוהו כמטה מפלגתנו – עליו לחוש תמיד בדופק. המצב הנוכחי, ובמיוחד לאחר מליאת הוועה"מ מאפריל 1985, מאלץ לחשוב על כך במלוא הרצינות. אני מקווה, שאביע את דעת רובם המכריע של החברים החתומים על פנייה זו – אם לא של כל החברים – כי זוהי דעת כולנו והיא הנכונה היחידה במצב הנתון.

הייתי רוצה להביע תמיכה ברעיון שביטא גם סרגיי אפאנסייב, לבל יעז אי-מי לראות את פנייתנו – זו הפנייה הגלויה, הישרה של חברי הוועד המרכזי של המפלגה – כבריחה במצב הקיים. אנו גם היום חסידי פרסטרויקה כנים, תמימי-דעים אתכם, מוכנים תמיד לעבוד יחד אתכם, ויהא זה בהתנדבות. כולנו רוצים להיות חברי חברה, הדרושים ומועילים לה.

עבדנו במקומותינו והתאמצנו לעשות כל שהיה תלוי בנו. אני אישית אסיר תודה לוועה"מ של המפלגה, ללשכה הפוליטית שלה ולמיכאיל סרגייביץ' אישית בעד אותה עזרה עצומה שחשתי בהיותי מזכיר ועד מחוז, וקודם לכן בעת שכיהנתי כיו"ר של ועד פועל מחוזי. על כן היום, בוותרתי על תפקידי, ברצוני לומר לכם מילות תודה עמוקות, מילים של רגשי כבוד עמוקים לעבודתנו המשותפת ההרדית.

בזכרוני עולים דברי לנין, כי אחדות שורות מפלגתנו, ליכודן והמונו-ליטיות שלהן, הם הדבר רב הערך, היקר מכל. הייתי רוצה, כי דווקא בתנאים אלה, ומה גם לאור דברי הח' בובוויקוב יהיו ליכוד זה, אחדות זו חזקים יותר מאשר אי פעם.

תודה לכם, חברים בעד עבודתנו המשותפת, תודה לכם, חברי הלשכה הפוליטית הנכבדים!

דברי הח' א. מיאסניקוב

(חבר הוועה"מ, מפעיל דחפור במחוז אירקוטסק)

חברים, אני סולידרי עם כל החברים שדיברו לפני על כך, שהשאלה הנידונה היום הבשילה. ברצוני לומר, כי כבר לאחר הכינוס המפלגתי ה-19 נפגשתי בקולקטיבים רבים עם אנשים ששאלו אותי על אותם אנשים, היושבים בוועד המרכזי והשקיעו עבודה רבה, אך מתקשים לעבוד היום, כשעליהם להשקיע בפרסטרויקה מרץ ההולם את רוח זמננו.

אני זוכר את חודש אפריל 1985, כששמענו בפעם הראשונה את המלים „פרסטרואיקה“ ו„גלסנוסט“. נוצרו ביטחון רב יותר, מרץ רב יותר ורצון לעבוד טוב יותר, והיום ניתן לציין תזוזות ותוצאות חיוביות, למשל במחוז אירקוטסק. אצלנו בעיר ז'לזנוגורסק-אילימסק בונים קוטג'ים בשיטת הכדאיות המשקית, בשיטה של בנייה עממית, בעזרת קואופרטיב שהוקם זה עתה, וזאת על חשבון אמצעי האוכלוסייה וההלוואה שנתן המפעל. כמו-כן מיישמים אצלנו את החכירה. הפועלים חשים את כוחם ואת חשיבותם, יורדים לעומק של כל העניינים ונוטלים על עצמם את פתרון הבעיות החברתיות, הכלכליות והמדיות. ניות. אנו מעריכים תזוזות אלו לא כהצלחה, אלא כסימנים ראשונים של הבראת המצב הכלכלי-חברתי, כהתפתחות הדרגתית של המדיניות הכלכלית החדשה, של הכדאיות המשקית.

הגידול העצום של היוזמה מלמטה, של התעוררות התודעה האזרחית, הוא אחד מהישגי הפרסטרואיקה החשובים. אולם יחד עם זאת ישנן שאלות רבות המדאיגות אותי ואת חברי לעבודה.

מדאיג מאוד מצב העניינים המדיניים ההולך-ומתהווה בארץ. נבצר ממני להבין, מדוע מתרחשים פעם באזור זה ופעם באזור אחר של ארצנו מאורעות — אם על רקע לאומי אם על רקע אחר — המזיקים לפרסטרואיקה ולדמוקרטיזציה, והגורמים תוצאות מצערות.

למשל, המאורעות שאירעו לאחרונה בטביליסי. נדמה שלא הכל מיטיבים להבין מהי דמוקרטיה. למרבה הצער מנצלים אותה לרעה פעם אחר פעם. מיטיבים לנצל ולבתחום רב ארגונים וקבוצות בלתי-רשמיים למיניהם, אשר לנגד עיניהם מטרת בצע — אם אישיות אם קבוצתיות — הנוגדות תכלית הניגוד את טובת החברה.

אין זה מאפיין את כל ההתאגדויות הבלתי-רשמיות. למשל: אצלנו קיימת תנועה בלתי-רשמית „למען טוהר ימת באיקל“. אנו מבינים אותה ותומכים בה. אך בו-בזמן ראויות לגינאי ההתאגדויות הבלתי-רשמיות, המנצלות את הקשיים שנוצרו באספקת המזון, בשירותי הבריאות, ובמצב האקולוגי. פעיליהן מטמטמים את האנשים, זורעים מבוכה, מלבים הלכי-רוח לאומניים לא-בריאיים ואפילו מעלים סיסמאות אנטי-סובייטיות ואנטי-מפלגתיות.

בתור כורה אני יודע, שלמען השג עפרת מתכת צריך להפרידה מהאדמה. והוא הדין בחברתנו: צריך להשתחרר מדברים ריקים מתוכן ומפעולותיהם הקיצוניות של אנשים נטולי אחריות.

נדמה, כי הבשיל ההכרח לבדוק את ההתאגדויות הלא-רשמיות בעלות הכיוון המדיני בדיקה יסודית ולהעריכן. הן מעשי מנהיגיהן לובשים תדיר צורה של התקפות גסות, בלתי-אחראיות על המפלגה ועל השלטון הסובייטי. ביקור-תנות שלוחת-רסן אשר תכליתה הבאשת ריחם של מוסדות מפלגתיים וממלכתיים, כמוה כגידול טפילי על רקע התהליכים הבריאים של הדמוקרטיזציה והגלסנוסט. הדמגוגיה החברתית, המסיבה נזק לפרסטרואיקה, מפריעה לייצוב זרמים חברתיים שונים, המתפתחים בכיוונים העיקריים של ההתפתחות הכלכלית-חברתית.

ברור לחלוטין, כי הדמוקרטיה שלנו הצוברת כוח זקוקה להגנה שתעוגן בחוק, להגנה מפני אויבי הפרסטרואיקה הגלויים והסמויים, מפני היסודות האנטי-סובייטיים והאנטי-סוציאליסטיים השונים למיניהם.

במישור זה נודעת משמעות חיובית לצו הנשיאות של הסובייט העליון של ברה"מ, המשנה את החוק הסובייטי „על האחריות הפלילית לפשעים נגד המדינה“, שנתקבל אכן באיחור מה. הגיע הזמן להגדיר גם תופעה חברתית חדשה כגון שביתה. לעתים קרובות הן פורצות כתוצאה מהתעלמות מתביעות עובדים צודקות, מהפקרות אדמיניסטרטיבית גסה מצד המנגנון המינהלי. אולם קורה גם, כי שביתה מנוצלת גם כצורת לחץ על הנהגת מפעל להשגת מטרות אנוכיות של קבוצה צרה.

אבל, חברים, תופעות כאלו מסיבות לכלכלתנו נזק רציני בכל הנסיבות. על כן את זכותם של העובדים על צורה זו של הבעת דעות יש לעגן בחוקה, ויש להמחישה בפעולות חקיקה הולמות.

הכרחי לזרז גם פעולות חקיקה נוספות, בפרט את החקיקה הנוגעת בארגוני נים ציבוריים, בגלסנוסט, בעתונות ועוד, פעולות חקיקה שיעודדו את יוזמתם הבריאה של האנשים ויקימו מחסום בפני הקיצוניות המדינית. ברם, לא די לאשר חוק, צריך להפעילו. זהו תנאי בל יעבור במדינת חוק. אולם, למרבה הצער, אין המוסדות הממונים על קיום החוק והסדר מיישמים תמיד באופן איתן ועקבי את החוקים הקיימים. הם טרם למדו לעבוד באופן גמיש ואופרטיבי בתנאים החדשים. בתנאים המורכבים בני זמננו צריך למלא את העבודה המפלגתית תוכן חדש. המוסדות המפלגתיים ומנהיגיהם מצווים כיום להתקרב בייתר שאת אל ההמונים, לעבוד עם ההמונים באופן לניני. אנו רואים, כי בזמן האחרון מרבים חברי הלשכה הפוליטית לבקר אצל ההמונים. הדבר מועיל למנהיגים ולעובדים כאחד. פגישות כאלו משפרות את הלוח-הרוח ועוזרות לארגן את העניין טוב יותר. בתור חבר הוועה"מ הזדמן לי לפגוש מנהיגים רבים, לרבות ארציים. אני זוכר במיוחד את הפגישות עם ויטלי וורוטניקוב ועם ניקולאי ריז'קוב.

ניקולאי ריז'קוב למשל, מצא את הזמן לקבל אותי, פועל, והתעניין במשך שעה, כיצד חיים אנו, בני סיביר, וכיצד מתנהלת הפרסטרואיקה, וזאת מייד אחרי שהותו במחוז הקמרי והשתתפותו במליאת הוועה"מ. הוא אפילו מצא עניין בדחפור שלי, ובמידת הנוחיות בקבינה שלי. בקיצור, שוחחנו על הכל — על החיים ועל ההווי שלנו. יצאתי מהשיחה אתו ברגש של סיפוק ובמצב-רוח טוב. כשסיפרתי על כל זה במקום עבודתי, קיבלו האנשים את הדבר בשביעות רצון. נדמה, שזהו דבר פעוט, אך הוא מעורר אצל האנשים הד חזק. צריך להרחיב את הנוהג של מגעי המנהיגים המפלגתיים והסובייטיים עם העם העובד בכל הצורות, הן באלה שעליהן דיברתי והן בצורות אחרות. למשל, כפי שהיה במסע הבחירות, כשנוצל אמצעי כה אדיר כוח, כמוהו כרדיו וכטלוויזיה. ואל לנו לצמצם מגעים אלה, כגון ויכוחים, שולחנות עגולים ופגישות עם צוותי מפעלים לזמן הבחירות. זאת כדי שלא יאזל אשראי האמון. זה הדבר שעליו דיבר בדאגה מזכיר הוועד העירוני של לנינגרד, הח' גרסימוב במאמר שפורסם

לא מזמן ב"איזווסטיה". בקיצור, צריך לשנות את צורות העבודה עם ההמונים ושיטותיה. ואילו לעת עתה מצליחים בכך הבלתי-רשמיים וקבוצות יוזמות אחרות. צריך להיאבק על ההמונים. בזה מהות עבודתנו המפלגתית. חברים, רבות שמענו בתנאים הנוכחיים של הדמוקרטיה והפלורליזם, אך הדבר שנאמר בשידור התכנית „וזגליאד“ על הקדוש ביותר, על לנין, לא זו בלבד שאינו מובן. אינני מבין ואינני רוצה להבין פלורליזם כזה. ברצוני לשאול את אלה שדיברו כך: כלום אינכם חיים על פני אותה אדמה אשר עליה נכבש השלטון הסובייטי בדם אבותינו וסבינו? תודה.

דברי הח' פ. פדוסייב

(חבר הוועה"מ, יועץ לנשיאות האקדמיה למדעים)

אינני מתלונן על בריאותי, טרם יצאתי לגימלאות, ואף-על-פי-כן חתמתי אתמול במלוא אחריותי על פנייתנו המשותפת בדבר הוויתור על החברות בוועה"מ. מדוע נהגתי כך? עלי לומר, כי באקדמיה למדעים קיבלנו החלטה הקובעת גיל עליון, והאנשים שהגיעו לגיל של 75 אינם יכולים עוד לכהן בתפקידי הנהגה בנשיאות האקדמיה למדעים. טבעי הדבר, שכולנו, חברי הנשיאות וסגני-הנשיאים הגשנו, מייד עם אישור ההחלטה, בקשה שישחררנו מחובותינו מחמת הגיל. אכן, נשיא האקדמיה ביקש מאתנו, שלושת סגניו, לחכות זמן-מה. זאת, כיוון שמישהו חייב לעסוק במלאכה, במצב בו עמדו לשחרר עובדים בכירים רבים למדי, לרבות מנהלי מכונים, חברי אקדמיה שהגיעו לגיל 70. אולם לאחר שעבודה זו בוצעה, הצגנו שוב את השאלה בדבר שחרורנו מתפקידינו. הרהרתי בדבר והגעתי למסקנה, כמוני כחברים אחרים, שאם אין עוד לאל ידי למלא תפקידים בכירים בנשיאות האקדמיה למדעים, וזאת מחמת גילי, טבעי הדבר, שאין זה יאה שאשאר חבר הוועה"מ, זה המוסד המנהיג את המפלגה כולה. ואני חוזר ואומר: חתמתי על הפנייה הקולקטיבית על מלוא אחריותי והבנתי. עם שלא יצאתי לגימלאות ועם שאיני חולה, לא אוכל עוד למלא את התפקידים שהם מנת חלקו של חבר ועד מרכזי. על כן ברצוני לומר, כי לפי דעתי צריך להכריע היום בנידון, ואין צורך בדחייה. כולנו מבינים, כי מדובר בחידוש הקדר, הוועה"מ והמוסד המנהיג את המפלגה. לאף אחד מאתנו אין שום מחשבה אחרת, שום שיקול אחר, אלא רק איך לעזור לוועד המרכזי להמשיך במפעל הגדול, המהפכני באמת של הפרסטרואיקה, וזאת בכוחות מחודשים.

ברצוני לומר רק, שלא צריך להדגיש בהנמקת החלטתנו מהיום, כי יש אצלנו אי-אלה בעלי תפקידים בכירים שאינם חברי הוועה"מ. לפי הנחייתו של לנין בוחרים לוועד המרכזי לא בתוקף התפקידים, אלא על פי העניינים, על פי העבודה. ועל-כן כך צריך להציג את השאלה, שמדובר בחידוש הוועה"מ

על-ידי קדרים מפלגתיים חדשים, שאינם בהכרח בעלי תפקידים, על-ידי כוחות חיים, צעירים אך בשלים, על-ידי עובדי מפלגה נמרצים.

אגב, אני עצמי לא נבחרתי בתוקף תפקיד. נבחרתי בוועידה ה-22. לא הייתי אז סגן נשיא ולא עסקן מפלגתי בכיר, ולא חשבתי שיוטלו עלי אי-אלה תפקידים. מקובל במפלגה לא לבחור על פי עקרון התפקיד. על-כן אני רואה, וחובה לומר, כי בהכריענו בשאלה זו במלוא האחריות, אל לנו להשתמש בהנמקתנו דווקא היום במונחי המעמד, כדי לקבוע במי לבחור.

ברצוני להצטרף לדברי הח' ז'וקוב וחברים אחרים בנוגע לדאגה הגדולה מאוד שעלינו לגלות כלפי אחדותם הרעיונית של הקומוניסטים. כיום מרבים לדבר ולכתוב על הפלורליזם, על הפלורליזם הסוציאליסטי. אין אני מתנגד עקרונית למונח זה, מכיוון שאין זה אלא ביטוי לועזי לתפיסה המקובלת על כולנו של רבגוניות דעות, של הבדלי נקודות ראות. אכן, הבדלי דעות היו קיימים גם בימי לנין. אחרי לנין הם דוכאו, השתרשה תמימות-דעים על-פי פקודה רשמית, בירוקרטית, עם שדעות שונות התקיימו אצל הקומוניסטים. כעת הן מתגלות באופן חופשי. מגוון דעות, גישות, ויכוחים קיים בעם, לרבות במפלגה. וזה טבעי. זהו אחד מהישגיה היקרים ביותר של הדמוקרטיה.

אולם אם לא תהיה אחדות, אחדות רעיונית של קומוניסטים, ייצור הדבר ללא ספק מצב קשה מאוד דווקא במכלול-נסיבות זה, כשאנו עדים לפעילותם לא רק של יסודות מפלגתיים, סובייטיים, סוציאליסטיים, אלא גם של יסודות אופוזיציוניים, קיצוניים. ולמרבה הצער, אין הם נתקלים תמיד בהתנגדות נמרצת.

והרי אי-אלו דוגמאות. שאלת השאלות כיום היא שאלת האחדות, שאלת תפקידה האוואנגרדי של המפלגה והרב-מפלגתיות. יש לנו ביטאונים שאפילו אינם מתווכחים על שאלה זו, אלא דנים במלוא הפשטות, אילו מפלגות נוספות דרושות לנו. קחו למשל את הביטאון הלנינגרדי „נייבה“ משנה זו. ישנו שם מאמר רו של אנדרייב, ולא מדובר בשאלה אם דרוש לנו ריבוי מפלגות אם לאו. המדובר כאן כבר באופן מוחשי, אילו מפלגות דרושות לנו: מפלגת האיכרים, מפלגת האינטליגנציה ומפלגת מעמד הפועלים. להלן שואל המחבר: ואילו אינטרסים מבטאת המפלגה הקיימת, מקב"מ? הוא אומר: אינני עונה על שאלה זו, שיענו אחרים. אולם כל המאמר רומז ועונה: מקב"מ, זוהי מפלגת המנגנון המינהלי-אמרכלי. משום כך הכרחי להקים בארץ קודם כל התאגדויות ולאחר מכן מפלגות של האיכרות, של האינטליגנציה, של מעמד הפועלים, וזאת על יסוד שוויון עם מקב"מ.

מרבים כיום לכתוב בשאלה, אם הייתה חלופה לאוקטובר. ישנן מובאות מפלכאנוב ומאנשי הגות אחרים, הטוענים כי המהפכה באה טרם זמנה, כי הייתה חלופה לאוקטובר וכי מאז פברואר הייתה דרך אחרת, מועילה יותר. אז היינו מונעים את מלחמת האזרחים, את השפטים ההמוניים ואת האבידות האחרות. למרבה הצער, כל זה מודפס בביטאונים יוקרתיים מאוד. על כן, בכל זאת, חברים — בתנאים שכאלה אחדותם הרעיונית של הקומוניסטים היא שאלת מפתח.

אנו מפלגה של חברים לדעה, מפלגה המייצגת ברית חברים לדעה. אנו מתנגדים לתמימות דעים רשמית, לתמימות דעים על פי פקודה, לראווה. אבל בתור ברית חברים לדעה מצווים אנו לגונן על דעותינו ועל השקפותינו. ייתכנו נקודות ראות שונות בשאלות מוחשיות מסויימות; אולם אם שואלים, האם הייתה דרושה מהפכת אוקטובר, האם דרושות לנו מפלגות שוות נוספות בצד מקב"מ — זוהי כבר פרשה אחרת. בשאלות כאלו לא נוכל להחריש. בשאלות כאלו הכרחית לנו אוזרות רעיונית מלאה.

כיום מתפרסם אצלנו, בעתונות, בביטאונים רבי-מכר, חומר על התמזגות הסוציאליזם והקפיטליזם. הנהגתנו אמרה באופן החלטי, כי אנו נגד ההתמזגות. כן, במשך זמן רב התייצבנו בזירה הבינלאומית בעמדת התבדלות, גם בנוגע לקידמה הטכנית-מדעית, לחילופי תרבות, לארגון הייצור ולעניינים נוספים לרוב, במיוחד בשאלות מדיניות-החוך, ביחסים הבינלאומיים. וכאן מהווה החשיבה המדינית החדשה אותה הכריזה הנהגתנו הישג עצום, שנתן בזירה העולמית דחיפה, מהעימות אל הבראה ממשית של המצב הבינלאומי.

אולם, ההתמזגות היא פרשה שונה לחלוטין. ההתמזגות משמעה מיזוג הקניין החברתי והקניין הקפיטליסטי. משמעה — מי יבלע את מי. שילוב מעמד הפועלים והבורגנות הוא דבר שאין להעלותו על הדעת. וכאן הכרחי שתהיה לנו עמדה אחידה, נקודת ראות אחידה. על כן, בוותרתי על תפקידי כחבר הוועה"מ, אני רואה כחובתי לתמוך גם להבא בכל כוחותי במדיניות המפלגה, בפעילותה ובאחדותה, באחדותם הרעיונית של הקומוניסטים. מגוון הדעות ומאבק הדעות הוא חוק החיים ככלל, לרבות במפלגה. אנו מכירים בכך, וזוהי נקודת המוצא שלנו. אולם, אנו גם ברית חברים לדעה, ועל כן מצווים אנו להיות מאוחדים בשאלות היסוד של השקפת העולם, בשאלות אסטרטגיות מפלגתנו וגורלה. תודה.

דברי הח' י. סולוביוב

(מועמד ללשכה הפוליטית, מזכיר ראשון של ועד המחוז של לנינגרד — במהלך חודש יולי שוחרר סולוביוב מתפקידו.)

חברים, פניית חברינו הוותיקים אל המליאה אי-אפשר לכנותה אלא מעשה נאצל. אני סבור, שאצילות רוח זו מופגנת לטובת הוועה"מ, לטובת הפרסט-רויקה. כולנו עדים לכך, כי המצב המדיני-חברתי אצלנו אינו כלל וכלל חד-משמעי, אלא טומן בחובו סתירות, ואפילו בלתי-צפוי מראש. כוונתי למאורעות הידועים, שהתרחשו בזמן האחרון באזורים מסויימים של ארצנו. כוונתי גם למסע הבחירות האחרון לבחירת צירי העם בברה"מ. מסיבות מובנות אין זה קל לי לדבר כאן היום. ידוע לכם, כי איש מששת המנהיגים המפלגתיים והסובייטיים בעיר לנינגרד ובמחוז כולו לא קיבל את מספר קולות הבוחרים

הדרוש. מצב דומה קיים בשורת מקומות אחרים. אפשר להבחין בחוקיות מסויימת רק בכך, שמדובר במרכזי תעשייה, מדע ותרבות חשובים. באותם מרכזים, שבהם רוכזו במשך עשורים – ובתוקף צרכי מדינה חריפים ביותר – עוצמות ייצור ענקיות, וזאת ללא יצירת תשתית חברתית הולמת.

לשון אחרת: נוצרו תסבוכות כאלו, שאין זה פשוט היום למצוא להן פתרונות. אולם אין זה אלא הצד ההיסטורי של השאלה. חלק קטן של השאלה. כל המכלול של הבעיות שהצטברו דורש ניתוח קולקטיבי, שקול ומפוכח. זו הסיבה, ולא ריגושים או פגיעה בכבוד העצמי, שהניעה אותי לבקש את רשות הדיבור.

אין ספק, שמסע הבחירות האחרון הפך לתופעה מאפיינת שלב, לתמרור חשוב בדרך התמורות הדמוקרטיות החשובות בחברתנו. בצדק אפשר לזקוף אותו לזכות הפרסטרואיקה. חברי הוועה"מ קראו בעתונות על המליאה המשותפת של ועד המחוז ושל ועד העיר לנינגרד, על אופיה ותוכנה חסרי התקדים. הפתיחות, ההערכות ללא משוא פנים, הביקורתיות, חריפות הדיונים והמסקנות – כל אלה העניקו לקומוניסטים הלנינגרדיים לקח מחכים נוסף בבית-הספר הלא-פשוט של הפרסטרואיקה. גם לי עצמי, בתור המזכיר הראשון של ועד המחוז המפלגתי.

בעצם בוצעה הערכה קפדנית של עבודתנו, של המידה שבה היא מניבה תוצאות. הסקנו מסקנות מדיניות ומעשיות מלקח זה, התווינו תוכנית של מוצא מהמצב שנוצר, צעדים למען העמקת המגמות החיוביות. מה עלי לומר בהקשר זה במליאת הוועד המרכזי של מפלגתנו? קודם כל, כי תושבי לנינגרד תמכו תמיכה מלאה בפרסטרואיקה. הם קיבלו כעניין יקר ללבם את התמורות בהן הוחל בתחומי הכלכלה, המדיניות והחברה. אולם אי-אפשר להתעלם מדאגתם העמוקה של האנשים מכך, כי בארצנו העשירה מכל – שלא קופחה לא מבחינת חומרי הגלם, לא מבחינת המחצבים, ולא מבחינת עם חרוץ וכשרוני ומבחינת פוטנציאל טכני-מדעי אדיר – אנו חיים בכל זאת, חברים, חיים גרועים.

על כך דיברו בדאגה העובדים – קומוניסטים ובלתי-מפלגתיים – באסיפות הבחירות, בשיחות ובוויכוחים שהיו לנו לקראת מליאה זו. ואכן, כיום אנו קוצרים את מלוא קציר הפירות משנות הקיפאון. בארץ התהווה, ואפילו הולך-ומחמיר, גרעון מתמיד של מוצרי תעשייה ומזון. גוברת האינפלציה ומורגש בחריפות אי-הסיפוק מפתרון בעיות הדיור, מסיבוכי המצב האקולוגי, מגידול העבריינות ומתופעות שליליות אחרות.

מנקודת ראותנו, הרפורמה הכלכלית דורכת במקום. נוצר הרושם, שאין הידיים מגיעות אליה. על כך יש להוסיף את חוסר העקביות, את הפזיזות ואת חוסר השיקול בקבלת חוקים רבים, כגון זה על המאבק בשיכרות או זה על התנועה הקואופרטיבית. המינוסים עולים כאן עדיין בהרבה על הפלוסים. עליית ההכנסות שלא מהעבודה שיצאה מכלל שליטה, הספסרות שהפכה למעשה לחוקית, הזרימה האינטנסיבית של הפועלים המיומנים והמומחים מה-מפעלים הממלכתיים – כל אלה אינם מקובלים על מרבית האוכלוסייה. אנו עדים לחוסר איזון חסר תקדים של הכלכלה ושל מחזור הכספים.

במפעל אחד שאלו אותי ישירות : עד מתי ישלמו לנו את שכר העבודה בכרטיסי חשמלית מנוקבים ? חוק המפעלים הממלכתיים אינו מופעל למעשה. תכתיב הרשויות בולם, כמו קודם לכן, את מעבר מפעלי הייצור לדגמי ניהול משק המכוונים נגד בזבז אמצעים. אפילו תאגידים ענפיים ממלכתיים, שהוצאו מכפיפות למיניסטריונים, נתקלים שוב ושוב בנסיגות מצד הרשויות השונות לחזור ולהכניסם אל מחול השדים הביורוקרטי-פקודתי.

נוצרה הסכנה של אנוכיות ייצור קבוצתית, והיא הולכת ומובלטת. מדובר בתופעות המוניות כגון העלאת המחירים של התוצרת התעשייתית והפסקת ייצורם של מוצרים זולים. המנגנון הקיים של בחירת האחראים על המשק — החיים הוכיחו שאין הוא מסייע לביצוע הרפורמה הכלכלית, וקורה אפילו שהוא מפריע לו. הנחנה, כי הקולקטיבים יתנו את אמונם בראשי ייצור בקיאים, יצירתיים ותובעניים. ומה קורה ? ישנם מפעלים המתעלמים מהמלצות הארגון-ניים המפלגתיים והציבוריים, המעדיפים מנהלים נוחים, ותרנים, לא-תובעניים, הנוהגים בסלחנות כלפי התהוות תסמונת של צרכנות, של רדיפת-בצע ושל טפילות. דבר זה מכשיל בעצם את מערכת מדיניות הקדרים של המפלגה.

כשאתה מעריך את כל מכלול הבעיות שהצטברו, מן הדין שתשאל את השאלה: כלום לא כאן הסיבות הראשוניות של „ההפסקה המתמשכת“, של ההתקדמות המואטת ? בזה מהרהרים אנו בדריכות. אי-אלה ביטאונים של התקשורת ההמונית אימצו לעצמם סטייה מובהקת לטובת הערכות שליליות של העבר, של ההווה ושל העתיד. כל זה עורר תגובה, שלא הייתה כלל וכלל ממקשה אחת, בשכבות האוכלוסייה השונות. הדבר עורר גם מרירות ועלבון אצל ותיקי מלחמה ועבודה לרוב. למותר להסביר, כי בלנינגרד התבלטה התגובה בחריפות מיוחדת.

מאיך גיסא, אצל חלק מהנוער התהוותה הדעה הלא-יציבה, כי מקב"מ היא מפלגת „השגיאות והפשעים כלפי העם“. במרבית קולקטיבי העבודה רווחת הדעה, כי השינויים שחלו בשנים האחרונות היטיבו רק עם הקואופרטורים, עם האנשים הנוטים לתחבולות, למעשי מירמה. מובן מאליו, הלך-רוח זה של המתיחות החברתית שהחריפה אינו אלא רק הרקע למסע הבחירות האחרון, אך יהיה זה מעשה בלתי-נכון להתעלם ממנו. אני מדגיש זאת הדגש היטב, לא כדי להצדיק את מחדלי ועד המחוז. אני מצהיר במלוא האחריות, כי הנהגת הארגון המפלגתי הלנינגרדי מודעת היטב לאשמתה בכל המתרחש. אינני אומר זאת כדי להעביר חלק מהאחריות על שכם המרכז. אגב, זה הדבר הרצוי — הבה נקרא לדבר בשמו — ליריבינו הרעיוניים: ליצור אי-אמון וסתירות ביחסים שבין המוסדות המרכזיים לבין המוסדות המקומיים; לתקוע טריזי ביניהם; להחליש את ההכוונה הפוליטית של תהליכי הפרסטרויקה במקומות — כאלה הן המשימות שמציבות בפני עצמן אי-אלו התאגדויות בעלות גוון פוליטי מובהק.

ואותה פריכות רעיונית שחדרה אל תוך שורות הארגונים המפלגתיים רק מסייעת לכך.

אין זה סוד, כי מופיעים אנשים בעלי כרטיס חבר-מפלגה, היוצאים חוצץ

נגד מקב"מ ונגד תפקידה החלוצי בחברה, הנאבקים בעצם לכך, שמפלגת המעש תהפוך מפלגה של מועדוני וויכוחים. בשאלת יסוד זו חייב הוועד המרכזי שלנו לנקוט עמדה ברורה, חד-משמעית ופומבית.

עלינו להיות כיום מודעים מודעות מלאה, כי הכרחי בהחלט שהמפלגה תבצר את אחדות שורותיה ותגשים על יסוד זה הגשמה עקבית ותוכנית פעולה מוחשית, הנובעות מההנחיות העקרוניות של הוועידה ה-27, של כינוס המפלגה ה-19, וזאת כשהיא מביאה בחשבון את המיוחדויות של רגע זה. רחוקה מאתנו המחשבה שעלינו להטיף ולהורות, אולם דעתנו, כי המציאות מתמצית בזה, שאפילו התוכנית מאתמול מתיישנת היום. נדמה, שיש לנקוט צעדים מיוחדים כדי לייצב את הכלכלה, כדי למלא את שוק הצרכנים בסחורות בנות ביקוש יומיומי. צריך לרכז בנקודה זו את תשומת-הלב של הלשכה הפוליטית של הוועה"מ, של הממשלה, של כל ארגוני המפלגה.

מן הדין לבחון-מחדש בעתיד הנראה לעין את תוכנית ההשקעות, כדי להבטיח פריצת דרך בעבודת התעשייה הקלה ותעשיית המזון וכדי לבצר באופן יסודי את התשתית הטכנית-חומרית של הכפר, של עיבוד התוצרת החקלאית ואחסונה. מן המפורסמות כי עשינו, ואנו עושים, לא מעט בנידון. אולם, החיים מוכיחים כי היום אין די בזה, כיוון שדווקא כאן אנו סובלים וממשיכים לסבול הוצאות כלכליות ומדיניות עצומות שאין להן הצדקה.

דעתנו, כי צריך לחזור שוב לשאלת התנועה הקואופרטיבית, כדי לסייע, מצד אחד, להתפתחותה בכיוון הדרוש ולחסום, מהצד השני, את ערוצי השימוש לרעה.

אין לדחות את פתרון השאלה בדבר הגדרה ברורה יותר של תפקיד ארגוני המפלגה בהגשמת מדיניות הקדרים. עלינו להעמיק את הדמוקרטיזציה של תהליך זה ומצד שני לקבוע צעדים, שימנעו עיוותים והגזמות במנגנון בחירתם של ראשי המשק וגם יגנו עליהם הגנה משפטית.

עלינו להישען על הפעילות האזרחית הרמה של כל העובדים, של האינטליגנציה, של הנשים, של הנוער ושל תנועת הוותיקים. אנו סבורים, שנודעת חשיבות עקרונית להגדלת תפקידו של מעמד הפועלים בתמורות העמוקות המוגשמות בארצנו.

פועלי לנינגרד רבים מציעים, למשל, לכנס ועידה ארצית של צירי פועלים. אנו מבקשים, כי הוועה"מ של מפלגתנו יתמוך בהצעה זו. לקראת כינוס של ועידה זו ניתן לערוך פורומים כאלה בכל אזורי הארץ.

ברצוני להדגיש שוב, חברים, כי ועד המחוז הלנינגרדי, על מנהיגיו, מודע היטב להכרח לשפר את העבודה המעשית ולהעלות את אחריותם ויוזמתם של ועדי המפלגה בכל הרמות. את חובתנו המרכזית אנו רואים בהתגברות על שגרות העבודה שהשתרשו ועל הקפיאה על השמרים אתה השלמנו באי-אלה כיוונים, ובכבוש אמון האנשים. הקומוניסטים של ארגון המפלגה הלנינגדי ובני לנינגרד כולם מתייצבים היום סביב משימת המפלגה המהפכנית היסודית הזאת — הפרסטרויקה.

דברי הח' ג. אלייב

(חבר הוועה"מ, בעל גימלה מיוחדת)

חברים נכבדים, חתמתי שלשום על הפנייה לוועה"מ של מקב"מ מצד קבוצה של חברי הוועה"מ, שהובאה היום לידיעתכם. אני תומך תמיכה מלאה בהרצאה שהרצה היום בנידון מיכאיל גורבצ'וב. דעתי, כי הכורח באישור ההחלטה המוצעת נומק בה באופן ברור ומשכנע.

אין ספק, כי אישור החלטה חשובה מאוד זו יסייע לעבודה פורייה יותר של הוועה"מ למען מימוש הפרסטרואיקה.

ברצוני להביע תודה לוועה"מ, ללשכה הפוליטית ולמיכאיל סרגייביץ' גורבצ'וב על האמון שניתן לי במשך שנים רבות בהרכב הוועה"מ והלשכה הפוליטית של הוועה"מ.

אני מנצל הזדמנות זו כדי להתעכב בשאלה אחת, המכאיבה לי. בזמן האחרון התפרסמו בעתונות מאמרים ובהם הערכה ביקורתית של עבודתי בתקופה שהייתי המזכיר הראשון של הוועה"מ של המפלגה הקומוניסטית האזרביג'נית. אילו היו מאמרים אלה בעלי אופי אובייקטיבי, בעלי יסוד בריא, הייתי מקבל אותם כדבר יאה. ברם, בהעדר כל אלה, הם מעוררים בי רגש מחאה וגורמים לי טראומה מוסרית. לא הייתי רוצה להעסיקכם בניתוח מאמרים אלה, אולם עלי לומר, כי אני דוחה אותם כמגמתיים, לא אובייקטיביים ונטולי הוכחות.

ברצוני להדגיש, כי כל המאמרים הנ"ל נכתבים על פי דברי אישים בודדים, ששוחררו מתפקידים בכירים ונתבעו לאחריותם המפלגתית בגין ניצול לרעה של מעמדם בביצוע עבירות שונות בזמן עבודתי באזרביג'ן. אנשים אלה, המונעים על-ידי רגשותיהם האנוכיים הסובייקטיביים, נוקמים ומטעים עובדי עתונות. ואילו מחברי המאמרים מרשים לעצמם לדאבון הלב חד-צדדיות ואינם חושבים, כי מחובתם לברר את דעת הצד שכנגד. ספק רב אם אפשר לראות מצב כזה כתקני.

לא אוכל להסכים עם התוכחות המושמעות נגדי בנוגע למאורעות שאירעו בנאגורנו-קאראבאך. הן בלתי מבוססות ומופרכות מיסודן. נוצר עניינים מסובך נוצר בתוך המחוז האוטונומי וסביבו, והוא טעון ניתוח מעמיק, שקול וקודם כל אובייקטיבי. גישה ריגושית אינה קבילה כאן.

עזבתי את אזרביג'ן ב-1982, ואילו המאורעות בנאגורנו-קאראבאך הת-חילו ב-1988. בתקופת עבודתי באזרביג'ן שרר בנאגורנו-קאראבאך מצב עניינים תקין ויציב. לא היו תופעות שליליות כלשהן על רקע היחסים שבין הלאומים השונים. ביקרתי באזור זה לעתים קרובות. היחס היה של רצון טוב, ואיש לא הציב בפני שאלות מסוג זה. במשך כל תקופת עבודתי כמזכיר ראשון של הוועה"מ של המפלגה הקומוניסטית האזרביג'נית לא קיבלתי שום מכתב, שום בקשה בדבר פרישת נאגורנו-קאראבאך מאזרביג'ן. אגב, מדדי ההתפתחות הכלכלית-חברתית של המחוז האוטונומי עולים על הממדים הרפובליקאיים הממוצעים הן באזרביג'ן והן בארמניה. אין ברצוני לטעון שלא היו פגמים

ושגיאות בעבודת ההנהגה הקודמת של המחוז האוטונומי ושאינן שם בעיות. בעיות במישור הכלכלי-חברתי ובמישור הרוחני בהחלט קיימות במחוז, וצריך למצוא להן פתרון. אך לא ייתכן לזלזל בנעשה, לשלול את קיומו. כל שאמרתי — אפשר לחשוב שזוהי בעייתו של פרט בודד, אך אני סבור שזהו עניין כללי, משום שמדובר בצדק, באובייקטיביות. בסיכום ברצוני לומר, שעבודתי בבאקו ובמוסקבה ביושר ובאופן מצפוני. לא חסכתי מזמני, התמסרתי כולי לעניין, לא רדפתי אף אחד, לא היו לי כתות משלי ונאבקותי במרץ באלה שניצלו את מעמדם לרעה, בתופעות שליליות. כתוצאה מכך קניתי לי אויבים רבים וגם התקף-לב. אני תומך תמיכה מלאה בקו המפלגתי של הפרסטריוקה, של פיתוח הדמוקרטיה והגלסנוסט. אני סבור, שלא הייתי ראוי להתקפות הנ"ל בעתונות. ושוב, תודה בעד האמון.

דברי הח' א. אלכסנדרוב

(חבר הוועה"מ, מנהל כבוד מטעם המכון לאנרגיה גרעינית ע"ש א. קופצ'אטוב)

חברים יקרים, לא אעסיק אתכם זמן רב. פניתי כבר אי-אלו פעמים כדי להשתחרר ממעמד של חבר הוועה"מ. שמחתי מאוד כשקיבלתי רשות זו והצטרפתי אתמול לחתומים על הצהרה זו. העניין הוא בכך שאני בן 86, ואין זה כל כך קל לעבוד בגיל זה, והעיקר, לעשות משהו יעיל באופן מספיק, אחראי באופן מספיק, מכל המוטל עלינו. חברים, עבודתי המדעית הפעילה התחילה בגיל 30. בגיל זה התחלתי לפתח צמיגים עמידים בפני כפור (עסקתי אז בפיסיקה של פולימרים) על יסוד הצמיג הסינתטי שלנו. עד אז לא היה מטוס יכול לנחות, כי הצמיג הסינתטי היה מתפורר, משל היה עשוי זכוכית. העלאה זו של העמידה בפני הכפור מילאה תפקיד חשוב ויושמה במשך זמן רב. ואכן, אפילו בשלהי המלחמה צויין, כי בלמי התותחים עשויים צמיג על-פי מרשמנו. כללית מילא הדבר תפקיד רציני.

ב-1932 עשיתי הכרה עם חיל הים. פיתחתי מערכת הגנה לצוללות מפני רשתות נגד צוללות. זו הייתה מערכת מוצלחת, אולם לאחר מכן הפסיקו להשתמש ברשתות, והעבודה לא יושמה, עם שהייתה טובה וכל הניסויים עברו בהצלחה. כבר אז נוצרו בין חיל-הים לביני יחסים טובים ובטוחים. זמן-מה לאחר מכן, ב-1935 או ב-1934, הביא אלי חבר האקדמיה יפה — אפשר לומר: מדריכי ומורי בהא הידיעה — אנשי חיל-הים, ביניהם את אלוף חיל-הים איסאקוב. הם הציבו בפני משימה: כיוון שאנו משקמים חיל-ים אדיר, צי סובייטי גדול, עלינו לפתח מערכת הגנה לאניות מפני מוקשים ימיים, בעיקר מגנטיים. פתחנו בעבודה זו. צריך לומר, כי המלאכה הייתה קשה מאוד, אך ביצענו אותה. ביצענו את הניסויים וסיימנו אותם בפברואר 1941. הוחלט ליישם מערכת זו הלכה-למעשה. חברים, בכל ימי המלחמה לא אבדה לנו

אפילו אנייה אחת שצויידה במערכת שלנו עקב פגיעה של מוקשים ימיים מגנטיים. אני סבור שזה היה עניין רציני.

ב-1943 מסרנו את כל המלאכה של הגנת האניות מפני מוקשים לחיל-הים, שלו היו מומחים משלו וצוותים משלו, ואילו אנחנו רק לימדנו אותם. באותה תקופה נוצרו עבודות חדשות, עבודות הטכניקה הגרעינית. העניין היה בכך, שעם פרוץ המלחמה הופסקו עבודות הטכניקה הגרעינית והפיסיקה הגרעינית שהתנהלו במכון הטכני-פיסיקלי הלנינגרדי בניהולו של איגור קורצ'אטוב. הוא כיהן כראש מעבדה. גם הוא הצטרף לעבודת האל-מיגנוט ותרם תרומה רבה לעניין. אולם בסוף 1942 הוטלה עליו המשימה של יצירת המשק הגרעיני. ב-1943 צורפתי גם אני למלאכה זו. כעבור זמן-מה אורגן המינהל הראשי הראשון, לימים המכון ע"ש קורצ'אטוב, והתחלתי לעבוד כסגנו של קורצ'אטוב. הוא צירף אלינו אי-אלה פיסיקאים-תיאורטיקנים טובים, שלימדו אותנו את תורת הכורים, שהרי התמחותי הייתה שונה. אך לאחר מכן הסתדרו העניינים, ונעים לי לראות כאן את יפים פאבלוביץ' סלאבסקי, אשר אתו עבדתי בצוותא במשך שנים רבות מאוד.

חברים, אחרי המלחמה העבירו אותי למוסקבה, ומינו אותי במקום קאפיצה במכון שלו. מאוחר יותר שוחררתי מכאן, עם שעשינו עבודה טובה אחת. לא הרגשתי בנוח כלפי קאפיצה, למרות היחסים הטובים שהיו לנו עד הסוף, למרות שהדבר לא היה קל במצב ששרר אז. התחלתי לעבוד כסגנו של קורצ'אטוב במכון שלו, וזאת עד הזמן האחרון. ואז קרתה אותי צרה: ברגע מסויים נבחרתי נשיא האקדמיה. אל תצחקו, חברים — זוהי מעמסה כבדה מאוד, ומלבד זאת הייתי אחראי על העבודות בתחום הטכניקה הגרעינית. קורצ'אטוב נפטר, וצריך היה לפתח עבודה זו. ביקשתי את סלאבסקי להתייצב לימיני, שלא יבחרו בי לתפקיד זה. גם הוא היה בדעה, כי מוטב שלא אעסוק בכך. מוטב היה אילו בחרו אז במארצ'וק (הנשיא הנוכחי — המתרגם). פניתי לדמיטרי אוסטינוב. הוא אמר לי, שאין מה לעשות; תעסוק בשתי המלאכות. עשיתי כדבריו. פניתי שוב ושוב, אפילו לברז'נייב, כשבירך אותי לרגל בחירתו. אמרתי לו, כי מוטב לי ללא ברכתו. דבר לא יצא מזה.

והמלאכה הייתה מורכבת מאוד באמת. להנהיג מכון כמו המכון לאנרגיה גרעינית, שהוא מהחשובים ביותר ובו מתנהלות עבודות מהמורכבות ביותר, ובו-בזמן לדאוג לאקדמיה — צריך לומר, כי זוהי מעמסה כבדה מאוד. הדבר הסתיים באופן מעציב. אני סבור שמאז שאירע האסון בצ'רנוביל, חיי התחילו להיגמר, וגם חיי היצירתיים.

אינני רואה טעם להוכיח את עצמי בגין העבודה שעשיתי בתחום האנרגיה הגרעינית. השתתפתי ביצירת קבוצה גדולה של כורים, שתכליתם הייתה לפתור בעיה צבאית: ליצור את כל המרכיבים ההכרחיים של הנשק הגרעיני. כורים אלה פועלים כבר במשך 30-40 שנה. רק כעת מתחילים בהחלפתם, ואילו האמריקאים החליפו עד כה כבר שני דורות של כורים. הם נאלצו לוותר על הדור הראשון — כורים אלה תפקדו באופן גרוע.

לאחר מכן התחילה עבודה חדשה: פיתוח האנרגטיקה הגרעינית. היה לי

חלק גדול במלאכה זו, אולם הייתי צריך להשתתף בה בייתר-שאת. השתתפתי כמו-כן ביצירת הצי הגרעיני. הנה יושב כאן אחד מחברי הצעירים: החבר ביילואוסוב. יחד אתי היינו את כל מעלותיה וחטרונותיה של הצוללת הראשונה, ולא מזמן ציינו בצוותא את יום הולדתה ה-30.

הייתי אומר שעבדתי די ויותר והייתה לי שביעות רצון מהחיים, ואז בא אסון צ'רנוביל והוכיח, כי אין לי כבר הבוח הדרוש כדי לנהל עבודה אחראית ויצירתית.

משום כך, חברים, פניתי, כדי שישחררוני מהעבודה בוועד המרכזי. אינני מסוגל עוד להיות אחראי על עניין. הראש אינו עובד כדבעי, אני מתחיל לשכוח רבות. אסור לעבוד במצב כזה. אני מודה מכל הלב למיכאיל סרגייביץ', על שבא לקראתנו בבקשותינו, והייתי מבקש שלא ייענה בשום פנים ואופן להצעתו של הנואם השני. אינני יודע — החבר רצה לגלגל את העניין דרך כל ארגוני המפלגה וכיו"ב. פירוש הדבר לקבור את העניין. אם אינך רוצה לחתום, תגיד זאת גלויות. רק אל לך לטחון קמח טחון. תודה לחברים. תודה ללשכה הפוליטית. תודה לך, מיכאיל סרגייביץ'. תודה לכל החברים.

דברי הח' ו. סאיין

(חבר הוועה"מ, יו"ר הוועה"פ של מועצת עיריית מוסקבה)

סדר היום הנוכחי של המליאה מאלץ אותנו לתת את דעתנו על דבריה רבים. בראש-ובראשונה על יוקרתה של המפלגה, הנושאת על שכמה את גורל הארץ וגורל הפרסטרויקה. לשכת הוועה"מ של מקב"מ קיבלה, לדעתי, החלטה נכונה כשכינסה את מליאת הוועה"מ. בארץ מתהווה מצב כזה, שדרושים לכולנו נסיון קולקטיבי ועצה קולקטיבית בשאלות טקטיות חיוניות. דווקא טקטיות, כיוון שהאסטרטגיה נקבעה על-ידי הוועידה ה-27 של מקב"מ והכינוס המפלגתי ה-19. וכאן יש לנו בהירות, הדברים מוגדרים.

מדיניות הפרסטרויקה וההתחדשות של כל היבטי חיי החברה שלנו, מדיניות הדמוקרטיזציה והגלסנוסט, היא המדיניות הנכונה היחידית. העם תומך במדיניות זו, המפלגה תומכת בה. שום כוחות של מתנגדי הפרסטרויקה לא יצליחו להסיטנו ממנה. אולם נאמר גלויות, קיימות עדיין אבני נגף לא מעטות — ירושת העבר, תקופת הקיפאון — על הדרך הלא-קלה, הלא-פשוטה, עליה עלו המפלגה, הארץ, חברתנו כולה. קיימים עדיין כוחות מכוחות שונים, המסיטים אותנו מהמדיניות, אם שמאלה אם ימינה, ומקשים על התנועה קדימה. הפרסט-רויקה היא מהפכה, והמהפכה היא מאבק. זהו מאבק פוליטי. אל לנו לעשות מעובדה זו דרמה, אך אסור גם לפשט את העניין, כפי שהתרגלנו לעשות בשנות הקיפאון.

נאמר כבר היום, כי תחת סיסמת הפרסטרויקה ותוך ניצול הגלסנוסט והדמוקרטיה מתנהל בעצם מאבק בין אישים בודדים ובין קבוצות, כשכוונתם

לא כל כך לפרסטריוקה כמו למנהיגות הפוליטית. על-כן ישנם ביניהם המוכנים, למען הרעיון „הדמוקרטי“, לוותר אפילו על השלטון הסובייטי, על מפלגת לנין. מחשבותיהם ודאגותיהם של „ידידי“ עם אלה נתונות לא לטובת העם, אלא לסיפוק האמביציות שלהם, של רודפי הכבוד והשררה. למען מטרותיהם הדמגוגיות הם מיטיבים לנצל את הקשיים העוברים על הארץ. הם תובעים פתרון מידי לבעיות שהצטברו, למרות שהם מבינים היטב שזה בלתי-אפשרי. והם מספסרים בכך.

ואכן, ישנן בעיות — הן בתחום הכלכלה, הן בתחום המדיניות והן בתחום היחסים שבין הלאומים השונים. ופתרון תובע לא מעט אמצעים, עמל וזמן.

אך ישנו דבר שעלינו לעשותו כבר היום: להגדיר באופן חד-משמעי יותר את הטקטיקה בפתרון בעיות אלו, להגשים טקטיקה זו במרץ רב יותר ובתכלי-תיות רבה יותר, לא להרשות שגיאות רבות מדי בדרך שקבענו, כדי שלא יהיה עלינו לעסוק שוב ושוב בהפקת לקחים מהן. בינתיים כולנו מבצעים שגיאות ברמות שונות ומסוגים שונים ולהן תוצאות שונות.

גינינו את השיטות האדמיניסטרטיביות-פקודתיות בניהול הכלכלה, שלחנו להן גט, אך טרם הצלחנו להשתלט על מנופי הכלכלה. אנו מרבים לדבר על התחשיב המשקי האמיתי ותולים בו תקוות רבות, אולם הוא הופך במפעלים רבים לפורמליות תורנית, ואין לו תפוקה ראויה. בצד עליית ההכנסות הכספיות של האוכלוסייה אין גידול בממדי הייצור ואין עלייה בפריון עבודה. שכר העבודה בקואופרטיבים עולה באופן שלוח רסן אף יותר מאשר במגזר הממלכתי. זו הסיבה העיקרית לזרימה ההמונית של כוח העבודה המיומן ממפעלי התעשייה, מהבניין ומענפי המשק הלאומי האחרים אל הקואופרטיבים. אם נוסיף לכך, כי במפעלים רבים אין זכר למשטר חסכון אמיתי, שמפירים את התוכניות המוסכמות, את החוזים, את תוכניות הייצור ואת התוכניות הפיננסיות — אז נקבל את אותה תמונה אמיתית, בלא כחל ושרק, שהובילה אותנו אל המדפים הריקים למחצה בחנויות, לגרעון הכללי, לגידול האינפלציה ולירידת רמת החיים של העם.

כל זה בנוגע לכלכלה, כל שנתקלנו בו הלכה-למעשה תוך ביצוע הרפורמה הכלכלית.

כעת על אי-אלו שאלות אחרות. אין ספק, בחירות צירי העם האחרונות הראו על דמוקרטיזציה רחבה של חברתנו, על פעילות מדינית מוגברת של הבוחרים ועל תמיכתם בתמורות המתרחשות בארץ.

חשתי כל זאת אישית במהלך מערכת הבחירות, ברם נעלה מכל ספק עוד משהו. מערכת הבחירות גילתה את הרמה הבלתי-מספקת עדיין של התרבות הפוליטית של שכבות חברה מסויימות, שאינן מסוגלות להשתמש בדמוקרטיה. כמו-כן היתה פרסטריוקה פורמלית בלבד של עבודת חלק מהארגונים המפלגתיים בתנאי הדמוקרטיזציה.

רבים הבינו משום-מה את הדמוקרטיה כאילו הכל מותר, כאילו ניתנה להם הזכות לא להתחשב בדפוסינו החוקיים והמוסריים.

היו אי-אלה שקיבלו משום מה את הפלורליזם בתור האפשרות החוקית לבזות ביזוי כללי קבל עם ועדה את כל הערכים הסוציאליסטיים, את כל הישגי הסוציאליזם, את כל הקשור דווקא במפלגה הקומוניסטית. וצריך להיאמר, כי בכיוון הזה מתנהלת המתקפה הכי מרוכזת על לבות האנשים ועל נשמתם. במסווה של העדפת הערכים הכלל-אנושיים ובקלות-דעת מעבירים משום-מה אל הקרקע הסוציאליסטית שלנו, אל המציאות הסוציאליסטית שלנו, את כל המכונה חדש רק משום היותו מושאל מעבר לגבולותינו המערביים או המזרחיים.

אנו עוסקים היום בכינון מדינת חוק-ומשפט ואז מדאיג אותנו משום-מה היחס ההומני כלפי הפושעים, כלפי מפירי החוק, וזאת יותר מאשר הדאגה להגנתו הבטוחה של האדם, לביטחונו האישי, לביטחון חייו. באחת, הדאגה ליחס ההומני של החברה לאזרחיה.

העם מרגיש את עצמו לא-בנוח. האנשים מודאגים, והם איבדו את האופטימיות. דורות שונים של אנשים, שכבות חברתיות שונות, ואפילו אזורים שונים מסוכסכים ביניהם. רבות מהתופעות הנ"ל באו כתוצאה מכך, שישנם ארגוני מפלגה, ועדי מפלגה, קומוניסטים, אשר תפקידם החלוצי אובד להם ואין הם רוצים לנהל פולמוס. הם מוכנים לויתורים רעיוניים שונים, וקורה אפילו שהם נוהגים כבת יענה.

ועדי מפלגה, התועמלנים, העתונות המפלגתית — כל אלה אינם עוזרים לעתים קרובות להמונים הרחבים להתמצא במצעיהם ובדעותיהם של מנהיגים מסויימים, השואפים לשלטון הפוליטי. מה הן המסקנות מכל האמור לעיל? הסקתי שלוש מסקנות.

ראשית, הוחל בפרסטרואיקה לפי יוזמת המפלגה. יוזמה זו צריכה להימצא בידיה. אסור שיחדרו אל תוך הפרסטרואיקה ותחת סיסמתה כל אלה שלנגד עיניהם לא טובת העם, אלא האינטרסים האישיים או הקבוצתיים שלהם, כל אלה הנאבקים מאחורי סיסמת „למען שלטון העם“ ותוך ניצול העם לסילוק המפלגה הקומוניסטית מהזירה הפוליטית, להפחתת תפקידה, ליצירת מפלגה או מפלגות אחרות, אופוזיציוניות. למפלגתנו הייתה, ישנה ותהיה תמיד הזכות להיות חופשית מכל שאינם מתחשבים בהחלטותיה, באידיאולוגיה שלה, בהשקפת עולמה ובמדיניותה.

שנית, צריך לסלק באומץ לב ובהחלטיות את הטעויות ואת הפגמים שהתגלו בחיים המעשיים, לרבות אלו שנגרמו בגלל אי-שלמותם של החוקים שנחקקו בזמן האחרון, תוך הגשמתן של הרפורמות הכלכלית והפוליטית. ולבסוף — שלישית. המפלגה הקומוניסטית, שהיא מפלגת מעמד הפועלים, חייבת להישען בייתה-שאת, הן בעיבוד מדיניותה והן בהגשמתה, על דעתו של מעמד הפועלים ולדאוג שתהיה לו נציגות רחבה יותר בארגוני המפלגה וב-סובייטים של צירי העם בכל דרגותיהם.

אנו זקוקים כעת, יותר מאשר אי-פעם, להחלטות קולקטיביות של הוועה"מ על הטקטיקה שלנו — זו הטקטיקה של התגברות על המצב בכלכלה ובחיים הפוליטיים בתנאי תקופת המעבר. תקופה זו דורשת החלטות, שיהוו במצב

הקיים תוכנית פעולה בשביל כל המפלגה, בשביל כל קומוניסט וקומוניסט. תודה.

דברי הח' ג. קולבין

(חבר הוועה"מ, מזכיר ראשון של הוועה"מ של המפלגה הקומוניסטית של קזחסטן)

חברים, אני חושב, שכל הנוכחים כאן תמימי-דעים עם הצעד הנאצל של חברינו למפלגה שפנו אלינו. אני משוכנע, כי הפנייה תתקבל במלוא ההבנה על-ידי כל הציבוריות הרחבה. אך יחד עם זאת עולה על דעתי המחשבה שלהלן — מבחינת הגיל, גם אני אינני רחוק מהחברים הפורשים היום מהרכב הוועד המרכזי. לא הייתי רוצה להסתיר מחברי הוועה"מ את דאגתי, למען הדיוק: את רגשות החרדה הנובעים ממילוי החובות המפלגתיים שהוטלו עלי. והדאגה הופכת מורגשת יותר ויותר, ככל שמתפתחים תהליכי הפרסטרואיקה. לא אחת שאלתי את עצמי, מה סיבת אי-הנוחיות הזאת. את ההסבר לכך אני מוצא בעובדה, כי את הרגלי העבודה המפלגתית רכשתי לא בשנים הטובות ביותר בחיי מפלגתנו. שני עשורים בתקופת הקיפאון. בין שארצה לבין שלא ארצה, שנים אלה הרגילו אותי לסגנון ולשיטות מסויימים, שאינם מתאימים כבר היום. דברים רבים צריך ללמוד מחדש. הכוונה להתארגנות עצמית מחדש, זאת אומרת לתהליך, שבמהלכו האדם מתארגן-מחדש ומוצא בעצמו את הכושר להחליט החלטות לא-שגרתיות, בונות, המאפשרות לפתור בזמן קצר בעיות מסובכות למיניהן, כשהפרסטרואיקה מעניקה חופש פעולה הולך-ורב.

מכאן גם הדאגה והחרדה. כלום תצליח לגלות כוחות-רזרבה למען הפרסט-רויקה עצמה? כלום תצליח לנצל את האפשרויות שהיא מעניקה? כלום תאזור את אומץ-הלב להסתכן למען טובת העניין וליטול את האחריות על עצמך, ולא רק בבעיה הנידונה? למשל, כיום העיקר הוא להיגמל מההרגל שחדר אל תוכך — לבוא במקום מוסדות שונים ולאמץ שיטות מדיניות של תדרוך. מלכתחילה הכל נראה ברור. אולם כשמגשימים הלכה-למעשה קו כללי זה, רבים עדיין האנדרלמוסיה ואי-התיאום. ישנם שנאנחו אנחת הקלה „ברוך שפטרנו“, והשתחררו בשמחה מהמעמסה הלא-קלה של האחריות על ענייני הכלכלה; אחרים אינם מוותרים על הגישות הקודמות ומתאמצים רק להסוות בקפדנות את להטם האדמיניסטרטיבי; ויש עוד סוג שלישי של אנשים, הממשי-כים באופן גלוי בשיטות הלחץ האדמיניסטרטיבי.

מי צודק כאן ומי לא? האופייני למעבר הנוכחי מתמצה בכך, שאת הגישות המעשיות להגשמת דרישות הפרסטרואיקה צריך לבור בכל מקום ומקום בהתאם למצב העניינים המוחשי ולדרישות המפלגה והפרסטרואיקה. ברם, חרף כל ריבוי הצורות, אבן-הבוחן העיקרית להערכת העבודה שבוצעה, או אם תרצו, הצופן היחיד, המפתח היחיד לפתרון תהליכי פרסטרואיקה השונים —

זוהי התוצאה הסופית. וטכנולוגיית הגישה אליה, היא זו של עיבוד פתרונות בונים.

נניח, למשל, שבתנאיי קזחסטן מצאנו כיצד להגדיר את הסיכום הסופי של תוכנית המזון והדיור, וקבענו את גישותינו הבונות, השונות מהגישות הקודמות. אם זו העניין, אם האמינו האנשים במידה מסויימת, אז נוצרת כעת השאלה, על יסוד אילו אבני-בוחן שומה עלינו להעריך את פעילות המוסדות המפלגתיים, העוברים, בהתאם לתביעות בנות-זמננו, לשיטות הדרכה פולי-טיות. מה כאן בבחינת התוצאה הסופית? ברור, כי רק האקלים הפסיכולוגי-מוסרי, הלך-הרוח של בני-האדם במסגרת המפעל, הנפה, העיר, המחוז או הרפובליקה שבה אתה עובד יכולים להוות אבן-בוחן קבילה יחידה. אם העם סוער, אם הוא ממורמר, נוטה לערוך עצרות, הפגנות, שביתות ואינו שבע-רצון מתנאיי-עבודה או מארגונה — משמע שרמת העבודה המדינית-מפלג-תית והארגונית היא אפסית.

במקרה כזה צריך לחשוף את הסיבות המולידות תופעות שליליות, שיש לפעול בהחלטיות למען סילוקן, תהיינה אשר תהיינה: בעיות שביחסים בין הלאומים השונים, בעיות חברתיות, בעיות כלכליות או אחרות.

כאן, לפי דעתנו, מהות הגישות המדיניות אל העבודה המפלגתית. מיכאיל סרגייביץ', הייתי לא מזמן בתשלובת המתכתית של קאראגאנדה; עובדים שם אלפים רבים.

נדהמתי, פשוטו כמשמעו, מהלך-רוחם של האנשים — עובדי המתכת. הם אומרים בגאווה, שאצלם במפעל ניתן להשיג בכל עת בשר ומטעמי דגים, כמה שאתה רוצה ובמחירים הממלכתיים. ואין פלא. השכילו לפתח משקי עזר ולהחליף תוצרת שמעל לתוכנית במוצרי מזון. וכל זה מלבד ההזמנה הממלכ-תית. והתוצאה: במפעל הקאראגאנדי הזה מוכרים 75 ק"ג בשר לכל איש בינוי, לכל פועל מתכת, לכל מתקין. וכך משיגים את המטעמים. מקבלים אותם מהמזרח הרחוק. תמורת פח לבן.

גורבצ'וב: גנאדי ואסילייביץ', אין ספק, שזה הדבר המדאיג את החברים. והדבר הולך-ומתבלט בשעת חתימת חוזים. אומרים: נחתום, אם תתן משהו בתמורה. אם, למשל, מהעיר גורקי — כעשר מכוניות, ממקומות אחרים — טרקטורים וכו'.

קולבין: מיכאיל סרגייביץ', ידוע לי. זוהי העדפת העניינים המקומיים. אין אנו מרשים זאת, לא נרשה זאת ואסור להרשות זאת. ואשר לכל ש"מעל", אני סבור שזוהי גישה נבונה מאוד. ואפשר להביא דוגמה מבית-חרושת זה. לא מזמן התקיים כנס בעיר אוריוול, והבעתי שם מחשבה, שהקמנו במסגרת התשלובת החקלאית התעשייתית שלוש מחלקות להלחמת צינורות. אמרתי, אפוא, שאנו מתכוונים לפתור בעיות חברתיות בכפר בעזרת בית-חרושת מתכי זה. אז היו שם, בכנס חיוכים והקימו רעש: „חלום בהקיץ! מצחיק את היישוב!“ עלי לדווח, כי כבר בשנה זו אנו מגדילים את אספקת הצינורות לכפר, וזאת בעזרת המחלקות הנ"ל. וקיבלנו מתכת, 20% מעל לתוכנית. ובשנה

הבאה נקבל 100% של תוספת. אפשר כמובן להתפלא. אך אפשר לפתור בעיות תוך עמידה על הדעת ובתקיפות.

ואם אנו דנים כבר בפתרון בעיות דיור אלו, אז בשנה זו אנו מוסיפים בשביל הכפר צנרת, אמבטיות, שעוונית ועוד ועוד. ומאידך גיסא, יש לנו בית-חרושת אחר – בי"ח לייצור טרקטורים בפאבלודאר. רק תופיע שם ויציגו בפניך שק של שאלות. הנה שם נולדת התמרמרותם של בני-אדם, ההופכת לפעמים להתפרצויות קיצוניות.

חברים, אנו משתכנעים שוב ושוב, כי מצב העניינים באזור תלוי במידה רבה במידת נכונותם של ראשי המפלגה להיות מנהיגים פוליטיים בתנאים של תנופה רבתי של תהליכי הדמוקרטיזציה והגלסנוסט. הדבר בלט בייתר שאת במהלך מערכת הבחירות ובמיוחד בדרגים האזורי והמחוזי.

חברים, עלי לומר, כי הפרסטרואיקה תובעת גם קדימויות בכיוונים. והק-דימויות האלו משתנות במהלך חיינו. לא אתעכב על כך. ברצוני לומר רק זאת: בקזחסטן האנשים טרם פתרו עד תום את בעיות אספקת המזון והדיור, אולם הם חשו, כי העניין זו, כי הוא מצוי בידיים בטוחות, והגיעו אל המסקנה שאפשר לתת אמון בממונים. ועל כן עולות על הפרק שאלות אחרות.

אחת מהן היא שאלת חיזוק המשמעת. אנו מתכוונים לדון בחודש יוני בשאלת הצעדים שיש לנקוט כדי לחזק את המשמעת, את החוק ואת הסדר, וזאת למען פיתוח הדמוקרטיה והגלסנוסט. לקראת זאת אנו עושים מלאכה רבה. אושר צו הסובייט העליון של הרפובליקה בדבר סדרי רישום הארגונים הלא-רשמיים וארגון עבודתם. אנו מכניסים סדר בנידון ונוקטים שורה שלמה של צעדים, שיניבו תוצאות מתאימות.

הייתי רוצה לומר, חברים, מבלי להאריך דברים. נוצרת השאלה: אם הצלחנו לפתור שורה שלמה של בעיות לא-פשוטות, מורכבות, מדוע אין אנו מצליחים לפתור בעיות אחרות, למשל את בעיית הדגנים? הלא נכנסנו לחובות עם תחילת השנה, למרות שאוספים יבולים גדולים יותר מאשר בחומש הקודם. כלום אין אנו יכולים לכוון את מאמצינו אל התוצאה הסופית? יכולים-גם-יכולים. אין אנו מוצאים גישות שהיו מזכות אותנו בתזוזות בגידול בעלי חיים, בפיתוח יחסי חכירה, יחסי חוואות ועוד. בענף גידולי שדה אנו פותרים בעיות סבוכות יותר.

יש לנו שאלות רבות, שטרם באו על פתרונן בתחום הבריאות ובתחום החברתי. לא מצאנו פתרונות בתחומים אלה. מכאן הדאגה והמבוכה. קודם לכן אפשר היה להבטיח הבטחות ולהתחמק מהגשמתן. האנשים התעייפו מזמן מכר ואינם מאמינים עוד לדברים בעלמא. הם זקוקים כיום לתזוזות ממשיות לטובה, ובהיעדר תזוזות כאלו אין אמון במנהיגים. אבל ישנו דבר המעניק כוח ומרץ – הזכות ליוזמה, הזכות להחליט החלטות עצמאיות, אשר הוועה"מ של מקב"מ מעניק כיום. אתה חש תמיד, כי החלטות של המרכז, ההחלטיות ואפילו הכרוכות בסיכון, מתקבלות בהבנה. לא זכור לי מקרה, שבו לא זכיתי לתמיכת המזכיר הכללי של הוועה"מ ומנהיגי המפלגה האחרים. אבל, לדעתנו, כדאי כאן להעריך בנימה ביקורתית אי-אלו שאלות.

נוצר הרושם, שהמשמעת ירדה בזמן האחרון, והוא הדין באחריות לביצוע החוקים שנחקקו בארצנו. למשל, מפריס בגלוי את החוק הנוגע לעריכת אסיפות והפגנות, ועם המפריס נמנים גם קומוניסטים בכירים. אפשר להבחין ביחס דומה כלפי הצו שאושר זה עתה על-ידי נשיאות הסובייט העליון של ברה"מ ומכניס אי-אלה שינויים ותוספות לחוקים שנחקקו קודם לכן. ואין פוצה פה ומצפצף.

בד בבד עם פיתוח הדמוקרטיה, חייבת להתחזק גם המשמעת. זוהי תביעה שאין לערער עליה. וצריך לדעת זאת, כשאנו מתכוננים לוועידת צירי עם של ברה"מ, והרי ביניהם ישנם בני-אדם בעלי דעות וגישות שונות. עליהם כולם לדעת כבר היום, כי מותר להתווכח רק עד קבלת ההחלטה, ואילו לאחר מכן יש לבצע את ההחלטות, בין שאתה תמים-דעים אתן ובין שאינך תמים-דעים אתן.

אנו נתקלים בקשיים גדולים בשעת ברירת הקדרים המפלגתיים. שום דבר אינו עוזר. הגישה הישנה — על פי השאלונים — עדיין עומדת בעינה. אמת ויציב, כיום דורשות המחלקות גם חוות-דעת, אולם העקרון לא שונה. אם לא עוללת שום דבר רע במקום עבודתך הקודם, אזי אתה מתאים. כעת צריך להתבסס על משהו אחר. אפילו אין האדם בוגר אוניברסיטה, אבל השיג בעבודתו הקודמת שינויים דרסטיים, תן למועמד כזה אור ירוק. מובן מאליו שקשה יותר לבחור אנשים על פי סימן-היכר זה. ברם, החיים עצמם בתנאי הפרסטרויקה כופים עלינו, פשוטו כמשמעו, לבחור ולחזק קודם כל מארגנים טובים. לאנשים כאלה מאמינים והולכים בעקבותיהם.

המשימה הזאת היא, כמובן, משימה כללית — הן של מחלקות הוועה"מ והן של עובדי המפלגה המקומיים. לא הכל חלק אצלנו בנוגע לקיום הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית. למשל, כשאתה מטפל במועמד לכהונת מזכיר ראשון של ועד מחוזי, עליך להזדקק למנגנון הוועה"מ, כולל שיחה אצל המזכירים וחברי הלשכה הפוליטית. ואחר כך אתה בא אל מליאת הוועד המחוזי עם המלצת הוועה"מ. כאן, בין שאתה רוצה או אינך רוצה, עליך לנקוט את הקו, עם שהדמוקרטיה של הבחירות הופכת מוגבלת. אולם אם לתאם את המועמדות עם חברי הוועד המחוזי לפני שאתה שולח את התעודות לוועה"מ, אזי הופך האישור במרכז לפעולה פורמלית של רישום ההחלטה שנתקבלה.

לכן הכרחי, לפי עניות דעתנו, לחשוב על הדרך שבה ניתן לסלק סתירה מיותרת זו. כאן צריך להעדיף, באופן גלוי לטובת העניין, את הגישה המרכז-זית, כשמדובר במנהיגים בכירים. או להיפך — להגיע לסיכום בשאלה זו, כדי שלא נרגיש את עצמנו מתוסכלים ונוכל לפעול באומץ-לב. וצריך לדבר על כך בגלוי וביושר.

אשר לברירת מנהיגי מפלגה ברמה אחרת, צריך לערוך את הבחירה על יסוד דמוקרטי קפדני. אכן, ישנו כאן נושא למחשבה עמוקה, והיא מתעוררת, כיוון שהחברים שיישאר בהרכב הוועד המרכזי יצטרכו היום לבחון מחדש ובאופן מהותי את גישותיהם ואת הערכותיהם בנוגע לפרסטרויקה בעבודה. תודה בעד ההקשבה.

דברי הח' י. פולוזקוב

(חבר הוועה"מ, מזכיר ראשון של ועד חבל קראסנודאר)

אנו פותרים היום שאלה לא-רגילה, אך חשובה מאוד למפלגתנו. שהרי המפלגה עומדת כעת לפני מבחנים רציניים ביותר בפני העם, בפני המצפון של תולדותיה הלא-פשוטות, והעיקר — בפני העתיד. המפלגה פתחה במלוא המרץ בסילוק העיוותים המכוערים שנוצרו במערכת שלנו במשך אי-אלה עשורים. הנה-כי-כן היא מוצאת את עצמה במצב לא-פשוט, וצדקו אלה שאמרו כאן היום, שאל לנו להקטין את התפקיד שמילא הוועד המרכזי של המפלגה, בהרכבו הנוכחי היושב באולם זה. כל רבדי האוכלוסייה העניקו את תמיכתם לתפיסת הפרסטרויקה, לתוכניות פעולה מוחשיות, אשר תכליתן חידוש החיים. התעוררה אמונת האנשים, הם רוצים פעולות מוחשיות ותוצאות מוחשיות דווקא מידי מקב"מ ודווקא היום. קולקטיבים רבים הצטרפו לעשייה המעשית וזוכים לתוצאות חיוביות, והרי לכם אישור לנכונות הדרך שבחרנו בה. אני סבור, שבכך התגלו המהות והאיכות המאפיינות את אופי מפלגתנו — אין היא סתם התאחדות של בעלי דעה זהה, אלא היא בעלת מטרות ופעולות, עושה במלאכה מוחשית, ועושה כדי שכל חבר וחבר יהיה מעורב אישית ואחראי אישית לגורל המפלגה כולה.

ומאיך גיסא, כוחות המתבלטים היטב כיום, עם שנולדו לא היום, מעמידים בסימן שאלה הישגים רבים, ערכים מדיניים ומוסריים של מפלגתנו, אפילו כאלה שלגביהם לא היתה כל מחלוקת. הם, הכוחות הנ"ל, יעשו הכל כדי להרחיב את תחומי השפעתם. הם פועלים במרץ הולך-ורב מדי יום, ואינם מתביישים בברירת השיטות. לא ייסלח לנו, אם לא נראה היום תהליכים אלה, על אחת כמה וכמה, אם לא נקום נגדם. האוטוריטה של המפלגה יורדת בעיני העם. לא כל קומוניסט סבור כיום, כי הכרחי שפעולותיו יהיו תואמות את מצע המפלגה ואת תקנונה. מפלגתנו הכריזה, כי פלורליזם סוציאליסטי מהווה דרך להפעלת-יתר של המפלגה והעם, לחיפוש הרעיוני, לעבודה המעשית או להארה טובה יותר של שאלה זו או אחרת. אך למרבה הצער, אין הוא גורם היום לפעולות בונות ולייצוב שורות המפלגה, אלא לליכודם של אותם אנשים, אותן מחשבות, אותן פעולות, שאינם מחזקים את החברה ואת המפלגה, ואפילו אינם הולמים את מטרותיהן. הם שואפים לאיחוד, כדי להשיג לעצמם קו התנהגות מסויים, אפילו אין קו זה עולה בקנה אחד עם טובת הפרסטרויקה, עם החלטות המפלגה, ואין בו שמץ של דבר בונה.

המאורעות שאירעו בשנים האחרונות, ובמיוחד בחודשים האחרונים בחבל הבאלטי ומעבר להרי הקווקז, במוסקבה ובלנינגרד, במולדביה ובאזורים אחרים, הסיסמאות המודפסות כיום בגלוי בעתונותנו, הסיסמאות של „הברית הדמוקרטית“ ושל התאחדויות בלתי-רשמיות אחרות — כל אלה אינם מאפשרים לנו לנהוג בשקט, בדרך של התבוננות. אם קוראים נסטרוב ואלקסייב מהמועדון הלנינגרדי „פרסטרויקה“, המכונים עדיין קומוניסטים, ואחרים לרוב עליהם סיפר „פראבדה“, להטיל את פשעי סטלין על המפלגה כולה ומכנסים עצרות למען פרוק

ברה"מ, למען סילוק מקב"מ; אם משמיעים קריאות לתלות קומוניסטים, לא לבצע החלטות ממשלתיות, לחבל בחוקים הסובייטיים, וזאת מבלי לעורר תגובה, הבה נודה בפומבי, כי כבר הרחקנו לכת.

אנו מצווים, מחוייבים היום, לבחון בשיקול דעת את המצב שנוצר הן במפלגה והן סביבה, ולהתחיל בפעולה. להתחיל באופן שונה מזה שפעלנו. ניתן עדיין לתקן רבות, אם נשנה מן היסוד את עבודת ועדי המפלגה המקומיים על מנגנונם. הרי כבר במהלך ההכנות לקראת הוועידה ה-27, ובמיוחד לקראת הכינוס המפלגתי ה-19 התברר, כי אותם ועדי מפלגה שאינם מסוגלים לחרוג מהמסלול השגרתי התחילו לסבול כשלונות על גבי כשלונות בכל הכיוונים העיקריים. הקרקע התחילה להתנועע מתחת לרגליהם, מכיוון שהוחל לערער מהיסוד, במאמצים משותפים — לא אתלה את הקולר באמצעי התקשורת ההמונית בלבד — את האוטוריטה של העובד המפלגתי, של העובד הסובייטי. אין מתייחסים היום אל העובד המפלגתי, אל העובד הסובייטי, אלא כאל בירוקרט שרוף או כאל מין גולם. ההישענות על ארגוני המפלגה הראשוניים, הפכה במקרים רבים לאשליה. צריך לומר גלויות: בוועד המרכזי של המפלגה (דהיינו בהרכב היושב באולם הזה) ובמנגנונו לא רצו עדיין לתת את הדעת עד תום על כל זה: על בעיות מדיניות הקדרים. מיכאיל גורבצ'וב הדגיש זאת לא אחת — במיוחד בנוגע למימוש ההחלטות של מליאת הוועה"מ מחודש ינואר, ובנוגע לבעיות בחירת המנהיגים, עליה דובר היום לא מעט. הן זוהי עובדה ניצחת: באיצטלה של דמוקרטיזציה בוחרים תדיר לא את הטובים ביותר, לא את הסמכותיים ביותר, אלא שיכורים, חברים לסביאה, ואפילו אנשים שזה עתה יצאו את בית-הסוהר ואשר בית-משפט שלל מהם את הזכות לכהן בתפקידים אלה. ואין אף אחד המוכן לנקוט צעד כלשהו בנידון. הכל מנסים לשבת על הגדר.

בתנאים אלה לא היה לאל ידנו לתת את דעתנו היטב גם על האידיאולוגיה שלנו וגם על החוקים שאנו מחוקקים. אינני רוצה לחזור על הדברים שנאמרו כבר כאן. אפילו עובדי מפלגה מנוסים איבדו קצת את עשתונותיהם, ידיהם רפו. ישנם הסומכים על מה שיהיה, ואינם מסוגלים לעבודה ארגונית ומדינית התקפית. ארגוני המפלגה המקומיים לא קיבלו ממחלקות הוועה"מ ולא מביטאוניו את ההכוונות הדרושות וגם לא עצות מעשיות. מיגרנו את השיטות הישנות — ואכן אבד עליהן כלח. אבל לא יצרנו שיטות חדשות. לא אימצנו לעצמנו שיטות חדשות. על כן ועדי מפלגה רבים, ובמיוחד ארגוני מפלגה ראשוניים לרוב, מצאו את עצמם בשולי הפרסטרויקה. דבר זה השפיע לשלילה על המצב המדיני-מוסרי בשורה של ארגוני מפלגה, של צוותי עבודה, וגרם שיבושים בכלכלה.

כדי שנוכל להתמצא במצב עניינים זה, הצענו למליאת הוועד החבלי של המפלגה לדון בשאלות המשימות המוטלות על ארגוני המפלגה, הנוגעות בסיגול שיטות עבודה מדיניות. היינו סבורים, שהדבר היה הכרחי ביותר, כדי לתקן את עבודת ועדי המפלגה, למקד את תשומת-לבם בכיוונים ובפעולות העיקריים, בכך שעליהם להקדים את המאורעות ולא להזדנב אחריהם.

הקדרים של המנגנון המפלגתי, מזכירי ארגונים מפלגתיים לרוב — הנבחרים כעת באופן גלוי ותוך התמודדות מול מועמדים אלטרנטיביים — דורשים כעת

תשומת-לב גדולה יותר מאשר אי-פעם. ארגנו בשבילם קורסים של הכשרה, כשהדגש בהם מושם על סיגול הרגלי עבודה בתנאים החדשים. אנו ממליצים בפני עובדי המפלגה, ובמיוחד בפני אלה שהם גם חברי מוסדות נבחרים, להיות נוכחים בכל מקום שבו מתעוררים ויכוחים, ואפילו לעורר ויכוחים, אך מבלי לאבד את היוזמה. על שאלות חדות יש לענות ביושר ולעניין, יהיו השאלות כאשר יהיו, בכל מקום שוועדי המפלגה התארגנו-מחדש, יצאו מה„שוחות“, הפך יחס האנשים אל מוסדות המפלגה ואל הקדרים חם יותר. הדבר בלט במיוחד באסיפות ובכינוסים לקראת הבחירות, ובמיוחד במהלך בחירתם של צירי-עם.

אמת ויציב, קשה יותר ויותר לענות על שאלות רבות. מדוע יש מחסור בנעלי ילדים, בעגלות-ילדים, באופניים — מקשיבים, אך אין מבינים יתר על המידה. אבל מדוע חסר הסבון — אין רוצים אפילו לשמוע. ואין לנו הסברים. כששואלים שאלות כאלו, אנו נראים על הבימות, בעצרות, כמין תמהונים. הונהגו תלושים לסבון. מה זה שווה? זוהי שאלה הנוגעת לאחריות הקומוניסטית לגורל המפלגה, לגורל האוטוריטה שלה. הנה שמענו כאן, כי החברים שכתבו בעצמם את הבקשה לשחררם מהוועה"מ לרגל יציאתם לגימלאות ראויים לשבחים, ושהם עשו, נאמר גלויות, מעשה נאצל, מוסרי. ואילו אותם חברים שגרמו כשלון חרוץ, כגון הנוגע בחומרי רחיצה בארץ, ומבאישים בזה האופן את ריחה של המפלגה וחותרים תחת סמכות הוועה"מ, הממשלה — אף אחד מהם לא גילה עדיין אומץ-לב, ותודעה אזרחית, ולא התפטר, ואפילו מרצונו הטוב. ואפילו בלשכה הפוליטית אין, משום-מה, לוחשים זאת באוזני החברים הנושאים באחריות מוחשית לעניינים אלה. וחבל! גם דבר זה היה מעלה את יוקרת הוועה"מ של המפלגה בעיני העם.

תשומת-לבם של קומוניסטים רבים, במיוחד של אלה הנמנים עם האינטלי-גנציה, נתונה לשאלות של המישור הרעיוני. הם מבינים את הדה-אידיאולוגיזציה של היחסים הבין-מדינתיים, וזאת על רקע הבעיות הכלל-אנושיות הגלובליות, כגון מניעת שואה גרעינית, אקולוגית וכו'. ואילו הסברים אנו שומעים מפי מיכאיל גורבצ'וב בלבד. אך גם כאן מתעוררות שאלות על גבי שאלות. מה עם השאלות כגון יחסי-הגומלין בין האידיאולוגיה של מעמד-הפועלים לבין זו של הבורגנות? הסוציאליזם על פי תפיסתנו כיום מהו? מה הם הערכים והאידיאליים שלו? מה תפקיד מעמד-הפועלים בחברה בת-זמננו? מהם העקרונות הפילוסופיים, המדיניים של התחדשות חברתנו? האם אנו ממשיכים בהתמודדות או שמא דחקה כבר התחרות את רגליה? נקבל כאן המון שאלות דומות, וגם אני יכול להמשיך ולהמשיך. מציבים אותן בעשרות לא רק סוציולוגים, לא רק אנשי אינטליגנציה. הן מושמעות גם בציבור הפועלים. וישנן גם שאלות כלהלן: מי ימלא אחרי החוקים הסובייטיים, שאותם צריך ליישם כבר היום? שהרי ישנם חוקים רבים שסביבם קמה המולה, שעליהם מותחים ביקורת. אלה הם חוקים-למחצה, ולא צעדים, אם להביא בחשבון את המצב השורר בחברה כמות שהוא. אך גם צעדים-למחצה אלה אינם מיושמים. ויש שאלות על מקום המפלגה בחברה, ועל יחסי הגומלין שבינה לבין ארגונים ציבוריים וכו'.

עלינו, חברים, לברר את כל זה. אני סבור, שעל חברי הלשכה הפוליטית —

אותם חברים האחראים על השאלות הנ"ל — לשמש דוגמה בנידון. לעת-עתה אין מסבירים לנו ולא כלום, להיפך, רק מסבכים.

משמעת הביצוע של הקומוניסטים הופכת שאלה עיקרית, כיוון שהמנגנון המשקי טרם הופעל, ואילו רמת האחריות הפוליטית נפלה. רואים זאת בדוגמה של התפוררותו האיטית, אך הברורה של ענף הבינוי. שימו לב, כמה כתבו בנידון „פראבדה“, „סובייטסקיה רוסייה“ ועתונים מרכזיים רבים נוספים. חברים, הבה נעשה משהו בנוגע לבינוי. הרי כאן מתחוללים תהליכים הנוגדים בבירור את תהליכי הפרסטרויקה, ואין נוקטים צעדים כלשהם. המנגנון מקבל שכר-עבודה טוב לעצמו ומסרב ליישם תחשיב משקי לצוות-עבודה. הדבר מתגלה מהדרך בה נחתמים חוזים משקיים. הדבר מתגלה מהאופן שבו מבצעים הסכמי אספקה. כל זה לובש צורות מפלצתיות. לא איכפת לו, לשר, לענות על תביעות חוקיות בגין אי-אספקה של חומרים שהוא אישר בתשובה: „הספק מסרב לספק“. בתי-החרושת המשמשים ספקים משגרים בקלות חסרת תקדים מברקים ובהם סירוב לשלוח מוצרים כמתוכנן, ואפילו אינם טורחים להסביר את הסיבות לסירובם. אביא אי-אלו דוגמאות, כדי לבסס את דברי. בעיר ברזניקו שבמחוז פרם קיימת תשלובת „אזוט“ (חנקן). במשך כל שנות קיומה סיפקה תשלובת זו שתנן לקובאן לדישון חיטה, כדי לגדל חיטה בריאה יותר. השנה סירבה התשלובת לספקה בהיקף המלא: 7,200 טונות. למי לא צלצלו! והתשובה: „אזוט“ מכרה כמות זו ברווח לאחת הארצות הקפיטליסטיות. אנחנו פותחים בהסברה, שבלעדי שתנן זה לא תהיה לקובאן חיטה מעולה זו, אותה אנו מספקים מדי שנה למחוז פרם — 55—57 אלפי טונות — כדי לשפר את איכות הלחם שהם אופים לעצמם. שום תגובה!

התחלנו להסביר לחברים מפרם, כי קובאן מספקת למחוזם 24 מוצרים כגון נקניק, ירקות, בשר, פירות וענבים, הזקוקים גם הם לשתנן. גם החברים מקראס-נויאארסק ומקמרובו נוהגים כלפינו בזה האופן. גם הם מצאו קונים כדאיים בחו"ל, לעצים שנועדו מלכתחילה לכפרי חבל קראסנודר. אבל גם אנו יכולים למצוא בחו"ל קונים כדאיים לחיטה, לבשר, לגבינה, למרגרינה, לאורז, לתירס ולמוצרים רבים מאוד נוספים. הרשו לי לשאול: מה יאכלו בקראסנויאארסק ובקמרובו, אם כולנו נלך בדרכם?

השיטות החדשות של ניהול המשק מותנות לא רק על ידי העצמאות, אלא גם על-ידי ההגינות העסקית, האחריות המפלגתית של הקדרים וקודם כל לאינטרסים הכלל-עממיים. והרי עם חופש כזה נוביל את הארץ אל פשיטת-הרגל. העם לא יסלח לנו על זאת.

צריך להגביר את חיפוש נתיבי הפרסטרויקה של מוסדות המפלגה הנבחרים, את פעילות ועדי המפלגה ומזכירותיהם. יש כאן על מה לתת את הדעת — כיצד להפוך את המוסדות הנבחרים למטות פעילים באמת, הן בכל הנוגע לפיתוח האסטרטגיה והטקטיקה והן בארגון הגשמתן. אני סבור, שסחבנו את שאלת פיתוח עבודתן של ועדות הוועה"מ ושל המוסדות המקומיים כאחד. הפולמוס בעתונות, הוויכוחים הפתוחים בהשתתפות חברים במוסדות הנבחרים, — גם

זוהי דרך חשובה מאוד להעלאת כושר המאבק של המפלגה, וצריך לנצל ניצול מלא.

אולם, ארגוני המפלגה הראשונים הם משענתנו העיקרית. עמדותיהם, תפקידם, סמכותם חייבים להבטיח את ההצלחה. יותר מאשר אי פעם דרושה לנו עבודה בונה ומוחשית למען יתר הפעלה של ארגוני המפלגה הראשונים. יותר מאשר אי פעם עלינו לפנות אליהם, כדי לקבל מהם עצה, כדי להבהיר את מהות ההחלטות. בו בזמן עלינו להביא להם רעיונות, לשכנעם ולהשיג בעזרתם את פתרון הבעיות. הייתי מציב כאן שאלה: הבה נחשוב כאן, מה עלינו לעשות בראש-ובראשונה בנוגע לבעייתיות זו? כיום אין לוועדי המפלגה המכשיר הדרוש לעבודה עם ארגון-המפלגה הראשוני.

צריך להצמיד קדימה, במרץ רב יותר, את המנגנון המשקי החדש ולסיים את ארגונם-מחדש של מבני המינהל למעלה ולמטה. אחרת לא יצליחו ועדי המפלגה להיחלץ משבי בעיות המשק השוטפות, ולא יהיה להם זמן לעסוק בתפקידם בהא הידיעה – העבודה המדינית בקרב ההמונים.

ולבסוף. מובן מאליו, שהקומוניסט הוא-הוא הנשוא העיקרי של עבודתנו המדינית, המכוונת אל הנפש. חשובים לנו דימויו המפלגתי, המהות המפלגתית שלו ושל עבודתו, ואחריותו למפלגה. אני סבור, ששאלה זו ראויה לדיון מיוחד בוועד המרכזי של המפלגה. לא ייתכן ששאלה זו לא תדאיג אותנו היום. אפשר להבין את היחס השלילי אל עובדי המפלגה, וזאת בגין המעשים הלא-נאים שעשו אי-אלה מהם בעבר, בגין המחדלים באספקה לאוכלוסייה, בגין השמועות הכוזבות וסיפורי הבדים המופצים סביבם. אך כיצד להסביר את היחס השלילי כלפי אותם פועלים וקולחוזאים מהשורה, המשתתפים ביושר ובמרץ בעבודה המפלגתית במשך שנים רבות על תקן של עבודה ציבורית ללא תשלום, והמצטיינים יחד עם זאת במקומות העבודה שלהם?

כיום רבו המקרים, בהם הקומוניסטים מחזירים מרצונם הטוב את פנקס החבר שלהם. מדאיגה העובדה, שביניהם מצויים חברי מפלגה בעלי ותק רבים. אחת הסיבות המניעות אותם הוא היחס נטול הכבוד לכל שעשו למען ארצנו, למען הדור הנוכחי, כשמכנים אותם באופן כוללני סטליניסטים.

אין מפלגתנו בבחינת מועדון לזיוכחים, אך קורה שאנו מרבים כיום בעצרות-עם. עובר עלינו, כלשונה של נדז'דה קרופסקיה, התקף של וכחנות, כשכושר העבודה אובד לנו. אני סבור, שגם בפרסטרויקה מצוים אנו לבחון שוב ושוב את כל מעשינו ופעולותינו ולהתייחס בתשומת לב מרובה לכל שאנו מתחילים בו. בוודאי שאל לנו להתחיל בכל בבת אחת. הן מיטיבים אנו להכיר את אפשרויותינו הכלכליות, את משאבינו החומריים. והרי אין לפתור בעיות בעזרת סיסמאות וקריאות, ומה גם שאנו מלבים באופן מלאכותי את המשאלות הנוכחיות של האוכלוסייה, וזאת על-ידי דוגמאות, השוואות וביקורת.

דבר זה גורם הוצאות, הגברת הלכי-רוח של צרכנות. מערכת הבחירות הוכיחה לנו זאת היטב. הבה נמעט בחשבונות-מוטעים, הבה ננצל כל שהכלכלה והמפלגה מעמידות כיום לרשותנו, כדי להשליט סדר במשק ובמפלגה, וננקוט פעולות החלטיות יותר למען השלט סדר בארץ. הן צירים לא מעטים דיברו על

כך בכינוס המפלגתי ה-19. על כך דובר בקול רם ובנימה תובענית. העם דורש זאת בכל אתר ואתר. לזאת הוא מצפה מהוועד המרכזי של מפלגתנו. הבה נצדיק בייתר-שאת תקוות אלו.

דברי הח' ו. קלשניקוב

(חבר הוועה"מ, מזכיר ראשון של ועד המחוז הוולגוגרדי)

חברים, כחוט השני עוברות בדברי מיכאיל גורבצ'וב ובאי המליאה שאלת אחריותם של הוועד המרכזי וארגוני המפלגה, שאלת הגברת תחושת האחריות לגורל הפרסטרויקה. אחריותנו הולכת-וגדלה גם משום כך, שהבחנו בבעיות כה חשובות, שלא יכולנו אפילו להעלותן על הדעת בראשית דרכנו, וזאת למרות ההצלחות הלא-קטנות שהשגנו.

השיפור, האיטי באופן בלתי-נסבל, של חיי העם הכלכליים החברתיים; הסתירה של תהליך הדמוקרטיזציה והגלסנוסט — הם הם שהעלו על פני חיי הציבוריות קצף של דמגוגיה, של אנוכיות, של לאומנות ואנטי-סובייטיזם; אלו הן עלויות התמורות הפוליטיות, שבהן הוחל ביוזמת המפלגה ושחשפו מצד שני את חסרונותיה-היא.

אנו משוכנעים כמובן, בלב ובנפש, שלא הייתה ואין דרך אחרת מלבד זו של הפרסטרויקה. אולם כיום ישנם תנאים חדשים, ומחובתנו לתקן בהתמדה, לאור תנאים אלה, את מדיניותנו, כשאנו מביאים בחשבון את המציאות הקיימת כמות שהיא. כוחנו בשלב זה רק באחד: לחפש את האמת, להכירה ולהבינה, תהיה מרה כאשר תהיה. כיוון שרק האמת מהפכנית, כדברי לנין.

דוגמות רעיוניות וארגוניות כלשהן, אינטרסים אישיים, או קבוצתיים כלשהם, קל וחומר האמביציות האישיות של אי-מי — כל אלה חייבים לסגת אל מול האחריות ההיסטורית הזאת.

המאורעות שהתחוללו בחודשיים האחרונים מצביעים על כך, שהאשראי שהעניק העם למפלגה נתון בירידה, וזאת קודם כל משום האיטיות במיפנה הכלכלה אל סיפוק צרכיו החיוניים.

אם, למשל, הצלחנו במקום כלשהו להשיג שיפור באספקת המזון, לפתור את בעיית הדיור וכו' — שם זכינו בחשבון סופי גם להצלחת הקומוניסטים בבחירות האחרונות. ועלי לומר, כי תהליכים כאלה מתרחשים לא בעזרת המיניסטריונים והרשויות למיניהם, אלא על אפם וחמתם. הם אינם מגלים עדיין את הדאגה הראויה לפיתוח התחום החברתי, לטובת העם.

אם רצית להשיג את האמצעים הדרושים לדיור, לתעשיית הגז ומוצריו, להגנת הטבע — עליך לגבור בכוח, פשוטו כמשמעו, על אי-רצונם של עובדי-המשק הבכירים שבמוסדות המרכזיים. לא ניתן לפתור שאלות רציניות, אלא אם כן נעשה הדבר לאחר התערבותם של המזכיר הכללי גורבצ'וב או של ראש-הממשלה ריז'קוב. בלי משיב מתעוררת המחשבה, כי לשרים רבים אין הבנה נכונה של טובת המדינה. הן האינטרס הממלכתי העיקרי שלנו הוא בסיפוק הולך-

ורב של צרכי האנשים הסובייטיים, של צרכי בני-האדם ולא של צרכי הרשויות. כבר נאמר כאן, כי ערב הבחירות נוצרו — כאילו מעשה שבכוונה תחילה — הקשיים בהשגת הסוכר, אמצעי הרחיצה, משחת השיניים, התה וכו'. אך טבעי הדבר, שבתנאים כאלה הטיל העם את מלוא האחריות לחסרונות ולמחסור על עובדי המפלגה.

דובר כבר כאן על כך, אולם ברצוני בכל זאת לשאול את השאלה: היכן הייתה הממשלה, היכן היו השרים? מדוע לא הופיע אף אחד מהם קבל עם ועדה בטלוויזיה, לא לקח על עצמו את האחריות למתרחש? גם לא הסביר מתי ואיך יבואו בעיות אלו על פתרונן.

לפי דעתנו, צריך, ראשית, להגיע בשלב הנוכחי לביצוע חלוקת התפקידים בין המפלגה לבין מוסדות הביצוע הממלכתיים. לעת עתה אנו מסתפקים בהצהרות בלבד.

שנית, יש להגביר את תביעת האחריות האישית והמפלגתית מראשי המשק הלאומי בגין המעשים שאינם הולמים את מטרות הפרסטרואיקה ורוחה; זו הפרסטרואיקה, שתוכננה ומוגשמת קודם כל למען טובת האדם הסובייטי. ושלישית, הייתי רוצה להביע בפניכם את המחשבה הבאה: אנו חייבים לדחות את הנסיונות של כל אלה, שנכשלו בבחירות ומתמצים היום את הכל בשגיאות המרכז בלבד, בעלויות הדמוקרטיזציה, ברשעותם של אמצעי התקשורת ההמונית.

אנו כולנו — בין שנבחרו ובין שלא נבחרנו, בין שנציג את מועמדותנו לסובייטים של הרפובליקות או לסובייטים המקומיים — חייבים להסביר לעצמנו: כדי לזכות להכרת העם צריך להשיג שינויים ממשיים לטובה בחייהם הכלכליים, החברתיים והרוחניים של האנשים. אולם אי-אפשר לפתור בעיה זו, אלא רק במאמצים משותפים, קודם כל בכל מקום ומקום, וכן כאן במרכז.

תפקיד מיוחד מוטל, כמובן, עלינו, חברי הוועד המרכזי של המפלגה. חוק הבחירות, אשר אי-שלמותו ברורה לנו כיום, עובד בהנהגת מנגנוננו. קרוב לוודאי, חסר לו הזמן. על כן הייתה דרושה בייתר-שאת עצה קולקטיבית בנוגע לטקטיקת המפלגה בבחירות. ללא ספק היה הכרחי להיוועץ בחברי הוועה"מ. דווקא היעדר הטקטיקה מסביר את התפקיד הסביל שמילאו ארגוני מפלגה רבים במאבק המדיני שהתנהל בבחירות.

דעתי, כי בבחירות לסובייטים המקומיים הכרחי, שכל המפלגה תשתתף בהצגת טובי נציגיה כמועמדים למוסדות השלטון. דרושה התייעצות רחבה וגלויה מאוד בנוגע למועמדים עם הקומוניסטים ועם הבלתי-מפלגתיים, כפי שעשינו בהציענו את המועמדים לכינוס המפלגתי. אז נזכה לתמיכה, ותהיה לנו הזכות המוסרית לנקוט בבחירות קו משלנו ולא להפקיר את העניין בידי ועדות בחירות, „חזיתות“, ועדים-פועלים, קבוצות יוזמות וכו'.

צריך לחשוב היטב על חוק הבחירות לסובייטים המקומיים ועל ניהול הוועידה של צירי עם. לפי עניות דעתי, צריך לעגן בחוק את נוהג הצעת מועמדים מהמפלגה ומארגונים ציבוריים אחרים.

החבר בובוויקוב הציע כאן לצמצם את מספר המועמדים מטעם הארגונים

הציבוריים. דעתי הפוכה: האיגודים המקצועיים צריכים להציע פועלים רבים יותר, להציע אנשים ראויים מהמפלגה. וקודם כל עלינו לא לאבד את מזכירי הוועדים העירוניים והנפתיים ואת יושבי-ראש הוועדים-הפועלים. עלי לומר, שעלינו לתת את דעתנו על כך מראש. ואולי האיחור — לעתים קרובות רק קביעת עובדת קיומם של מאורעות חמורים כשהוועה"מ מטיל את עיקר האחריות על העובדים המקומיים — רק סייע לכך — נאמר זאת בגלוי — שהכוחות המתנגדים לסוציאליזם, השואפים לתפישת השלטון, לא נתקלו בהדיפה הראויה מצד ארגוני המפלגה, וזאת באזורים רבים.

גלוי לעין, כי מזכירות הוועה"מ והמנגנון עסקו בבחירות באופן רפה. הפיקוח החלש מצד מזכירות הוועה"מ על ביצוע החלטותיו מהווה, לפי עניות דעתי, בעיה רצינית בעבודת הוועד המרכזי. החלטות טובות רבות אינן מוגשמות. על המזכירות לשפר את עבודתה באופן רציני.

ברצוני להתערב בנושא השאלה הלאומית.

כולנו רואים כיום את האישור הדרמתי לכך, שהשאלה הלאומית היא עניין עדין ביותר, התובע תשומת לב מיוחדת. אין זה ברור עדיין, אילו כיוונים, אילו גישות מעבדים בנידון בוועדות הוועד המרכזי. והרי הם נוגעים לכל רפובליקות הברית, לכל המחוזות ולכל ועדי המפלגה. אנו, חברי הוועה"מ הפועלים בפריי-פריה, איננו מכירים גישות אלו. טלו למשל את מחוז וולגוגרד, מחוזנו. היים אצלנו בני-אדם הנמנים עם לאומים שונים, לרבות גרמנים רבים. מובן מאליו, כי הם מביעים כיום התעניינות בהקמתה מחדש של הרפובליקה הגרמנית באזור הוולגה, בשטח המחוזות של סטראטוב וולגוגרד. נודע מהטלוויזיה, שהוקם כבר וועד בשם „תחיה“, וכי תביעותיהם זוכות כביכול בתמיכה במרכז. עובדי המנגנון של הוועה"מ מדברים על כך, כאילו ההכרעה נפלה כבר בנידון.

אולם למה אין שואלים אותנו? אין מתייעצים בנו, איך והיכן להקים רפובליקה זו. כלום צריך לקבץ את שני מיליוני הגרמנים החיים בארץ? אצלנו בוולגוגרד אין מספרם עולה על 27 אלפים, בסאראטוב — על 19 אלפים. כלום דרושה נדידת עמים זו? ומי יעבוד בקזחסטן הצפונית, על האדמה הבתולה? מי יעבוד בסיביר? אולי מוטב ליצור את כל התנאים ההכרחיים לסיפוק האינטרסים של הגרמנים הסובייטיים במקומות מגוריהם? ייתכן, כמובן, כי מחשבותי אינן מביאות בחשבון את כל הנסיבות. אולם דווקא משום כך צריך להתייעץ, להביא בחשבון את האינטרסים הכל-ארציים ואת האינטרסים המקומיים כאחד. ואם ימשיך המנגנון גם להבא להתייצב במקום ועדי המפלגה, לא תהיה לנו שום ערובה שלא נשגה שגיאות פוליטיות רציניות.

ועוד שאלה עליה הכרחי להתעכב — שאלת הנוער. התהליכים המתרחשים בקרבו מדאיגים אותנו מאוד. הקיצוניות הטבעית אצל בני אדם צעירים לובשת כבר, זעיר-פה זעיר-שם, צורות מכוערות. עלינו להודות, כי אנו שבויים עדיין בכבלי המסורת מעידן הקיפאון. לשון אחר, אנו אומרים מלים טובות רבות על הנוער, על ברית הנוער הקומוניסטי, אולם חוטאים כאן בנימה של הטפה וביידע מועט, בעצם, על בעיות הנוער. כל זה ידוע היטב לכל אחד ואחד, אולם אין אנו יודעים, מה אנו מתכוננים לעשות. מזמן הבשיל הכורח, שהמפלגה תעבד ותנקוט

מדיניות כוללת כלפי הנוער, שנעבד חוקים שיעגנו את הזכויות של קבוצה חברתית מיוחדת זו ושנקים מנגנון ממלכתי שיפקח על קיום הזכויות האלה. נסיון של ארצות סוציאליסטיות כגון גרמניה הדמוקרטית וצ'כוסלובקיה מלמד, כי דווקא החלטות כאלו עשויות להגביר את השפעתן החיובית של המפלגה ושל המדינה על שיפור חייהם של הנערים והנערות ולחזק את אמונתם ביתרון הסוציאליזם.

איך זה קרה אפוא, שנתקלנו בבעיות כה חריפות – תופעה, שכשלעצמה היא טבעית לחלוטין בכל מהפכה – והנה התברר, שלא היינו מוכנים להביא בחשבון במדיניותנו נסיבות חדשות אלו בהתפתחותנו? מובן מאליו, שלזה סיבות אובייקטיביות וסובייקטיביות רבות. ברם, היום דנים אנו בעבודת הוועד המרכזי וארגוני המפלגה בתנאים בני זמננו, ואז עלינו להגיע גם למסקנה שלהלן. אחת הסיבות העיקריות נעוצה בחסרונות שבעבודת הוועד המרכזי. בפעילותו חסרים הדינמיות ההכרחית, הכושר להגיב כדבעי על התופעות השונות שהצמיחה הפרסטרואיקה.

אכן, העמדה החד-משמעית קיימת-גם-קיימת בשאלות האסטרטגיות, אולם בשאלות הטקטיות קורה לעתים קרובות, שהגישה הכללית נוצרת באיטיות. במישור זה חייב המרכז להגביר את תפקידו, ולא ניתן לעשות זאת, אלא רק על-ידי חיזוק הקשרים עם החיים כמות שהם. כללית דעתנו היא, כי קיימת סתירה בעבודת הוועד המרכזי בין הצנטרליזם לבין הדמוקרטיה. וסתירה זו הולכת-ומחריפה. ישנו מוצא אחד: דרושה דמוקרטיזציה בעבודת הוועד המרכזי עצמו. הקמת ועדות, המורכבות מחבריו, אינה אלא צעד בלבד בכיוון הנכון. ברם, ועדות אלו טרם פתחו בעבודה, ואין להן התוצאות הדרושות. המסקנה ברורה: הוועד המרכזי, הלשכה הפוליטית והמזכירות חייבים להיטיב להכיר את הבעיות ולפתור אותן באופן אופרטיבי יותר. טבעי אפוא הדבר, שהתעוררה היום השאלה הנוגעת בחברים שהרבו לעבוד, יצאו לגימלאות ואינם יכולים עוד מסיבות שונות להשתתף באופן פעיל בחיי ארגוני המפלגה המקומיים ובעבודת הוועדה"מ. מובן מאליו, כי עצוב לקבל את התפטרות החברים שאתם עבדנו בצוותא ופתרנו בעיות במשך שנים ארוכות. עם זאת אני סבור, שחברי הוועדה"מ שהתפטרו עשו מעשה נכון, כשהאינטרסים העליונים של המפלגה משמשים נר לרגליהם. אני מציע, כמו-כן, לתגבר את הרכב הוועד המרכזי בדרך של קואופטציה, וזאת כדי לשפר את עבודת הוועדה"מ בתנאים החדשים ולפתור באופן אופרטיבי את הבעיות שבפנינו.

אלו הן המחשבות שראיתי מחובתי להתחלק בהן אתכם לרגל הדיון בשאלה שהועלתה על סדר יומה של מליאה חשובה זו, לפי דעתי, של הוועד המרכזי.

דברי הח' א. וזירוב

(המזכיר הראשון של הוועדה"מ של המפ' הקומ' האזרביג'נית)

חברים, כשהתכוננתי לקראת המליאה הזאת ובהתאם לסדר-היום שהובא לידיעתי בעוד מועד, חשבתי רבות, ביקרתי אצל קולקטיבי עבודה רבים וערכתי פגישות עם אקטיב מפלגתי. הייתי רוצה למסור לכם, מה מדאיג את אנשינו,

במה נתקלנו, מה עשינו, מה צריך לעשות לפי דעתנו – וזאת לאור הבעיות שבהן אנו נתקלים.

החיים הם רבגוניים, רבי-פנים ויש בהם משום השלילי ומשום החיובי כאחד. על כן עלינו לערוך את הערכותינו ואת ניתוחינו במפורט, בשקט, כשנגד עינינו כל מכלול התופעות והכוחות הפועלים. דבר אחד הוא נעלה מכל ספק בשבילנו: הפרסטרופיקה פירושה קודם כל מעשים ממשיים, תוצאה מוחשית. דווקא משום כך הגדיר הארגון המפלגתי של הרפובליקה, כשמצא את עצמו במצב מסובך מאוד, כיוונים בעלי עדיפויות הנוגעים במישרין בטובת העם, והתחיל לטפל בהם. הצלחנו במשך מחצית השנה לבנות דיור אינדווידואלי בשטח העולה על 1.5 מ"ר, ואנו רואים באיזו מידה הגביר הדבר את יוקרתם של ועדי מפלגה לרוב. גם בתחום בעיות הסביבה עברנו מהמלים אל המעש. באזרביג'ן נוצר מירכוז מירבי של הייצור הכימי. המשק החקלאי מצטיין במונוקולטורה, והדבר כרוך בשימוש רחב של רעלים, אולם אין אנו אומרים אמן אחרי הלוכי-הרוח האנטיכימיים, התובעים לוותר לחלוטין על השימוש, אלא עלינו על דרך העבודה המוחשית אשר תכליתה הבראת סביבת הדיור. גם דבר זה פועל למען סמכות העבודה.

העם תמך גם בתוכנית לריבוי השימוש במחשבים. אנו בטוחים, כי הדבר יעניק דחיפה עצומה לפיתוח הכלכלה, יאפשר לנצל טוב יותר את הפוטנציאל הטכני המדעי וליצור אלפי מקומות עבודה נוספים. בשבילנו זוהי משימה חשובה ביותר. מרבית המכתבים שמקבל הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית של הרפובליקה הם דרישות עבודה.

עלינו לפתור בעיות אלו בתנאים הלא קלים של החרפת היחסים שבין הלאומים השונים. כידוע לכם, הסבה הצגת השאלה בדבר העברת נאגורנו-קאראבאך (מרפובליקה לרפובליקה סובייטית אחרת) נזק עצום. איזו תגובת שרשרת עורר העניין, ולא באזורנו בלבד. 130 אלף בני-אדם היגרו אלינו מארמניה, שבה לא נשארו למעשה אזרביג'נים. רבבות ארמנים גם נטשו את מקומות מגוריהם. כזאת היא המציאות המרה.

הקומוניסטים האזרביג'נים העריכו באופן עקרוני את מעשיהם של בעלי התפקידים, שהרשו לעצמם הפליה לאומית ופיטורים על רקע זה. לא הייתה ברירה, אלא להוציא אי-אלה מהם מהמפלגה. בקיצור, כל האשמים באו על עונשם.

היה לנו מצב קשה מאוד, והמצב קשה גם היום. אולם הוועה"מ של מקב"מ עזר לנו לצאת מהמשבר, להחזיר את אמון ההמונים ולהעבירם לצדנו. כמו-כן נעזרנו בפתרונות נמרצים למשימות הכלכליות החברתיות המוחשיות על-ידי הגנה על העמדות האינטרנציונליסטיות, על טובת המפלגה והמדינה, והאנשים התייצבו לימיננו. יעידו על כך סיכומי הבחירות לצירי העם של ברה"מ. 98.5% של בעלי זכות הבחירה השתתפו בבחירות, ונבחרו כל המועמדים שהוצעו ונתמכו על-ידי הוועה"מ של המפלגה הקומוניסטית האזרביג'נית, לרבות כל נציגי מעמד הפועלים. הפועלים מהווים 35% של כל צירי אזרביג'ן. זה יותר מאשר בבחירות הקודמות. עובדה נוספת המעידה על האמון הניתן למדיניותנו היא, שכל ציר רביעי שנבחר הוא חבר הוועה"מ שלנו או מועמד לו.

בימים אלה ערכנו מפגש עם צירי העם. הם מודעים היטב לבעיות שהצטברו, אם ברפובליקה אם בארץ. הם הכריזו על נכונותם לתרום את תרומתם הבונה לפתרון הבעיות והביעו את תמיכתם המלאה בקו הנקוט בידי הוועד המרכזי של מקב"מ.

חברים, כשאני מדבר על תוצאות מסע הבחירות עלי לציין, שיש המנסים כעת לבקר אותנו הן בגין ריבוי הפועלים בקרב הצירים והן בגין השתתפותם הכמעט מלאה של כל הבוחרים בבחירות. זאת אף זאת. שידורים מחו"ל, נציגי הארגונים הבלתי-רשמיים, במיוחד מהחבל הבאלטי, ממוסקבה וממולדביה קור-אים להגברת הלחץ על המוסדות המפלגתיים והסובייטיים שבאזרביג'ן ולהבאשת ריחם. הכוחות האנטי-סובייטיים הקיצוניים מנהלים מתקפה מתואמת היטב. התרבו השליחים הבאים אל הרפובליקה שלנו, ולא אלינו בלבד, אשר מטרתם לחתור תחת יציבות המצב אצלנו, ללבות את הפירוד בין הלאומים ולכפות עלינו את דגם „החזיתות העממיות“ שלהם.

במקומות רבים בארצנו נוהלה מערכת הבחירות בהצלחה. אולם נבצר ממני להבין, מדוע לא זכה, למעשה, נסיונם של ארגוני המפלגה, שהוכיחו את עצמם כמנהיגי המונים וכמדינאים אמיתיים, לפירסום. אני סבור, שמוטל על „פראבדה“, על „קומוניסט“, על „החינוך המדיני“ להכליל את העבודה הגדולה אותה עשו קומוניסטים בשטח. גם המחלקות הנוגעות בדבר של הוועד המרכזי של מקב"מ לא עשו את המוטל עליהן בנידון. לדעתי, זהו מחדל רציני.

יש לי עוד מחשבה. החוק ערב אצלנו לבחירתם לוועידת צירי עם של 750 נציגים מטעם מקב"מ, ארגונים ציבוריים ומדעיים וארגוני יוצרים. אך יחד עם זאת צריך להצטער על כך, שעם צירי העם נמנים פועלים ואיכרים מעטים מדי באופן בלתי נסבל. זוהי בעיה רצינית, מה לעשות? משמע שהחלטנו משהו שאינו כשורה. ייתכן שצריך לחשוב על כך, שהחקיקה תערוב לנציגות הפועלים והאיכרים. דבר כזה היה הולם ללא ספק את מהות משטרנו, והיה מגביר את ההכוון הסוציאליסטי של הרפורמה הפוליטית אותה מגשימה כיום מפלגתנו.

חברים, אנו המפלגה השלטת, האחראית לגורל הסוציאליזם. הגיון הפרס-טרויקה ומהלך המאבק המדיני משכנעים, כי הכרחי להמשיך גם להבא בביצור תפקידה, כחיל-החלוץ המדיני של חברתנו.

אסור לעצום את העיניים מכך, שכוחות מסויימים הציבו לעצמם כמטרה את המשימה — לדחוק את מפלגתנו הצדה, ואם יינתן, אפילו לשלול ממנה את תפקידה המדריך. הביקורתנות התלויה על בלימה והדמגוגיה מקבלות תנופה הולכת-וגדלה. משקיעים מאמצים רבים כדי ליצור פירוד בין הדורות השונים של האנשים הסובייטיים, כדי לתקוע טריז בין המפלגה והעם ולהרוס את האוטוריטה של ההנהגה המפלגתית והממלכתית.

השידורים ועמודי הביטאונים מועמדים לרשות אנשים בעלי דעות מסויימות. בטלוויזיה מתקבצים אנשים בעלי משימות חד-משמעיות. קמה בארץ רשת של ביטאונים „בלתי-תלויים“, אשר עקרונם בהא-הידיעה הוא לא לפרסם חומר בעל אופי סובייטי. אי-אפשר להשלים עם זה. הלא הם רוצים בעצם לשלול מהעם את חיסונו מפני מעשי חבלה רעיוניים ולהדביק את אנשינו במעין איידס רעיוני.

באווירה זו של הפקרות, של היעדר ההדיפה הראויה של הפעולות הלאומניות, מתחולל ניוונום המדיני של אנשים מסויימים, הנושאים בכיסם את פנקס-החבר המפלגתי, ואפילו של ארגוני מפלגה שלמים. בזה האופן מבאישים את ריחן של מדיניות המפלגה והממשלה, ושל סיסמאותינו וקריאותינו. צריך שהתקנון יפעל – אני רוצה להדגיש, שיפעל דווקא – כלפי כל אלה שהעמידו את עצמם הלכה-למעשה מחוץ למפלגה, והם בעלי דעות שאינן עולות בקנה אחד עם החברות במקב"מ.

דוגמת אזורנו שכנעה אותנו, לאן מובילים הדמוקרטיה ללא קיום החוקיות, הגלסנוסט נטול האובייקטיביות וחוסר התרבות הפוליטית בכלל. צריך סוף-כל-סוף לגונן על הפרסטרואיקה מפני גיחותיהם של הכוחות האנטי-סוציאליסטיים הגלויים, המנסים לערער את אושיות המדינה ולתפוס את השלטון המדיני. ישנם אנשים, והם אינם מעטים, שהתמחו בספרות באינטרסים הלאומיים. ייצוב המצב בארץ מבשר להם את אובדנם. על כן לא יוותרו בנקל על עמדותיהם, ועלינו להבין זאת. עלינו להבין גם, כי הם התחברו במעשיהם עם עסקני כלכלת הצללים. הגיעה השעה לקרוא למעמד הפועלים, לאיכרות ולאינטליגנציה המתקדמת לקום ולגונן על הסוציאליזם, להבטיח ערובה איתנה לאל-הפיכותן של התמורות המהפכניות. אני סבור, שצריך לשקול פרסום פנייה מיוחדת בנידון.

במקומות עבודה רבים ברפובליקה שלנו התארגנו, כתשובה לחתרנות היסודות הקיצוניים, יחידות פועלים. הן מילאו תפקיד חשוב בתיקון המצב. בזמן האחרון, ביוזמת קומוניסטים, התחילו להתארגן גם פלוגות מפלגתיות. ומאידך גיסא, דעתנו שאל לנו לנקוט קיצוניות הפוכה. לא נזכה לתמיכה רחבה במדיניותנו, אם נפעל על פי העקרון: כל שאינו לימיננו הוא נגדנו. צריך לדעת לא רק לעמוד על דעתנו, אלא גם להבין נקודת-ראות שונה; לדעת לשתף-פעולה עם כל השואפים בכנות לעזור לפרסטרואיקה. צריך ללמוד לעצב את האנשים בעזרת עשייה משותפת לטובת העם. השתכנענו, כי שום דבר אינו יכול לבוא במקום דו-השיח עם ההמונים.

מיכאיל גורבצ'וב הטעים לא אחת, כי חשוב לבצע ללא נטייה כלשהי את ההחלטות שהזמן הכתיבן, ואשר גורל הפרסטרואיקה תלוי בהן. אני סבור, שהמטה שלנו, הוועד המרכזי של מקב"מ, הוא-הוא החייב להביא זאת בחשבון בראש-ובראשונה, לרבות בהדרכה שהוא נותן למוסדות המקומיים. עד כה לא הרגשנו שינויים מהותיים בנידון. למשל, לא תמיד מתחשבים בייחוד הנסיבות שבהן פועל ארגון מפלגתי פלוני או אלמוני. גדל מספר השליחויות המוטלות באמצעות הטלפון. צורת הדו"ח הסטטיסטי על הרכב הארגון המפלגתי לא השתנתה מאז 1953.

מן הדין להעניק לוועדים המרכזיים של המפ" הקומ' של הרפובליקות ולוועדים החבליים והמחוזיים לקבוע בעצמם את מבנה הוועדים הנפתיים והעירוניים על תקניהם ואת גודל המהדורות של פרסומיהם בתחום ההגבלות הכלליות. וכל זה תוך קיום קפדני של עקרונות הצנטרליזם הדמוקרטי. לא תיתכן כאן שום דוגמה, שום שוויוניות לגבי כל ארגוני המפלגה בארץ כה אדירת ממדים כארצנו. כיום אנו חשים במיוחד את ההכרח להגביר את התפקיד אותו ממלאים

הוועדים הנפתיים, לעזור לארגונים הראשוניים, לקבוצות מפלגתיות, שהם־הם שיכריעו בחשבון סופי את גורל הפרסטרויקה.

האם משתנה בכלל תוכן האטיפות, תוכן המטלות המפלגתיות? מה הקשר בין החינוך הפועלי לבין החיים? מהי תפיסת הקבלה לשורות המפלגה? החיים המדיניים חרגו מחדר הכניסה אל הכיכרות, אל מקומות המגורים, ואילו אנו ממשיכים לפעול כבימי קדם.

על כל זה דיברו החברים במיפגש שאירגן לא מזמן הוועה"מ של המפ' הקומ' האזרביג'נית. הם ציינו בצדק, כי אין מעריכים די הצורך את תשומת־הלב אליהם, את העזרה מצד מוסדות המפלגה, מצד אמצעי התקשורת ההמונית.

לדעתי, חייב הוועה"מ של מקב"מ לכנס בזמן הקרוב ביותר התייעצות ארצית של המזכירים הראשונים של הוועדים הנפתיים ולדון אתם בשאלות הסגנון ושיטות העבודה בתנאים הקיימים.

בימים אלה אנו מנהלים ברפובליקה שלנו שיחות עם כל קומוניסט וקומוניסט. זה עוזר מאוד לחזק את הקשרים עם המוני החברים ועושה רושם כביר על חברי מקב"מ. הם אומרים בגלוי: זו הפעם הראשונה שהזמינו אותנו לוועד המפלגתי; זו הפעם הראשונה שמדברים איתנו בגילוי־לב כזה ורוצים לדעת את דעתנו, להביאה בחשבון. השיחות מאפשרות לתקן את העבודה באופן אופרטיבי. כך אנו עוזרים לקומוניסטים להשתלב באופן פעיל בפרסטרויקה.

באותו כיוון פועל הנוהג של המנהיגים הקומוניסטיים, לדווח במליאות ועדי המפלגה על תרומתם האישית למימוש התוכניות הכלכליות החברתיות החשובות ועל הגברת רמת הדרישות בגין המטלות שהוטלו.

זאת אף זאת. בכל מקום מורגש הצורך המחרף בקדרים, שקיבלו הכשרה ברוח חדשה. אולם המשימה היסודית של הפרסטרויקה בהכשרתם המדינית המפלגתית של הקדרים, המשימה של התאמת ההכשרה הנ"ל לתביעות הכינוס המפלגתי הארצי ה-19 — מתבצעת באיטיות. הגיע סוף־כל־סוף הזמן, לפתור את הבעיה של חילופי קדרים בין הרפובליקות, בין המרכזים לבין ארגוני המפלגה המקומיים. אנו מוכנים לשגר קדרים משלנו לרפובליקות, לחבלים ולמחוזות אחרים ולקבל את נציגיהם־הם. ההעברה ההדדית על יסוד הנסיון חשובה מאוד לחינוך הקדרים.

ספק רב, אם יש צורך להשחית מלים על המשמעות האינטרנציונליסטית העצומה של צעדים כאלה. איש אינו מתנגד לכך, אולם אין עושים כלום בנידון.

מנקודת הראות הזאת יש טעם להביט גם על המנגנון של מוסדות המפלגה המרכזיים, של המיניסטריונים, של אמצעי התקשורת ההמונית ושל הקדרים שבחו"ל. כלום רבים בקרבם נציגי רפובליקות הברית והרפובליקות האוטונומיות? לדוגמה, במשך שנים ארוכות לא היה נציג הארגון המפלגתי האזרביג'ני לא בוועה"מ של מקב"מ ולא במוסדות מרכזיים רבים.

אלו הן המחשבות, חברים, שבהן רציתי להתחלק עם באי המליאה הזאת.

דברי הח' אקסיונוב

(חבר הוועה"מ, יו"ר הוועד הממלכתי לטלוויזיה ולשידורי רדיו —
במהלך חודש מאי שוחרר אקסיונוב מתפקידו.)

חברים נכבדים, טבעי הדבר שלא התכוונתי ליטול את רשות הדיבור, אך לא ייתכן שאתחמק היום במליאה זו במצבי.

קודם כל ברצוני לומר במיוחד, שקיבלתי ברגש של כבוד עמוק את עמדתה ואת פנייתה של קבוצת חברי הוועה"מ, מועמדים לוועה"מ וחברי ועדת הביקורת המרכזית, המבקשים להתפטר, מתוך דאגתם לטובת המפלגה, להצלחת משימתנו הגדולה — הפרסטרויקה. וכל אחד ואחד מאתנו חש בייתר-שאת רגש זה במהלך הדיון שהתפתח במליאה.

כולנו רואים, כי בפני המפלגה נוצרה חזית משימות אדירה, שנולדה לרגל השלב החדש בהתפתחות ארצנו וחברתנו. וכל אחד מבינינו, חברי הוועה"מ, המועמדים לוועה"מ וחברי ועדת הביקורת המרכזית, חייב להקדיש לעניין זה את נפשו, את מוחו ואת לבו.

בשלב זה של הפרסטרויקה מייחסת המפלגה מקום מיוחד לטלוויזיה ולרדיו. השגיאות והכשלונות הפוליטיים בלתי-נסבלים כאן באופן מיוחד. בתור חבר הוועד המרכזי של המפלגה אני נושא במלוא האחריות לשגיאה הגסה ששגתה התכנית „וזגליאד“ ב-21.4, עליה דיברו כאן החברים ז'וקוב, בוב'ויקוב ואחרים. גם העובדה, שאותו יום הייתי אישית מאושפז בבית-חולים, אינה פוטרת אותי מאחריות זו. את ההודעה המזעזעת בנוגע לשהיית גופתו של לנין במאוזוליאום וההצעה להפיכתו של המאוזוליאום לפנתיאון מסר לפתע פתאום אמן העם מרק ז'חרוב. ההודעה הייתה בלתי-צפויה לחלוטין.

ההודעה קיבלה אצלנו הערכה חריפה ביותר. היא נידונה והוקעה בתדריך עובדי תחנת הטלוויזיה המרכזית. המסקנות הראויות מוסקות ויוסקו. הן נוגעות קודם-כל לשידורים העיקריים, לברירת קדרים לתפקידים אלה ולהגברת התובענות כלפי רמת המטענים הרעיוניים והאמנותיים של התוכניות ושל השידורים מטעם הטלוויזיה והרדיו המרכזיים.

אי-אלה מבין עובדינו ומבין העובדים של אמצעי התקשורת ההמוניים האחרים תפסו את הגלסנוסט, את הפתיחות ואת הדמוקרטיה בדרכם-הם ומנסים מדי פעם להאיר את מהלך הפרסטרויקה מעמדות קיצוניות. הוועד הממלכתי מנהל עבודה למען התגברות על הלכי-רוח כאלה, הן על-ידי המועצה והן על-ידי הוועד המפלגתי. העניין הוא בכך, שאי-אלה עתונים וביטאונים אחרים מגינים תדיר על עתונאים כאלה ומנסים לעשות להם פירסומת, כאילו מדובר באנשים נועזים, מחדשים.

אותה תוכנית „וזגליאד“ הוערכה כבר לא אחת כמעניינת ביותר, כמצטיינת ביותר, ואילו אנחנו ניתחנו אותה לא אחת ניתוח ביקורתי חמור.

ברצוני להודות, כי מבחוץ מופעל לחץ רב במיוחד על הטלוויזיה, וכי לחץ זה הולך וגובר. רבים מנסים לנצל אפשרות כלשהי כדי להגניב את השקפותיהם, את דעותיהם המיוחדות, שאינן תדיר בריאות והן אף מגמתיות. מה גם שמרבית השידורים הפוליטיים החברתיים משודרים הישר אל הצופים, ללא הקלטה מוקדמת. כזהו כיום העקרון הדמוקרטי של העבודה בטלוויזיה וברדיו בשלב הפרסטרויקה. בזה ייחודה ומורכבותה של העבודה בטלוויזיה וברדיו, וזאת להבדיל מהעתונות הכתובה, שבה ניתן לסכם עם המחבר, ואם אינו תמים דעים למנוע פרסום שאינו בריא.

הטלוויזיה והרדיו הממלכתיים של ברה"מ מתייצבים בעמדות של תמיכה בלתי-מסוייגת בוועד המרכזי של מקב"מ ובמדיניות הפרסטרויקה שלו. עשינו לא מעט למענה, ואנו ממשיכים לעשות למענה. ישנה התוכנית „הזמן“ ויש „זרקור הפרסטרויקה“. ישנה התוכנית „הפרסטרויקה, בעיות ופתרונות“, התוכנית „העמדה“ ו„שעת הכפר“ ותוכניות חינוכיות לרוב, „שיחות פילוסופיות“, „הנוף הבינלאומי“ ועוד, בעלות מוניטין.

לכשני מיליארדי בני-אדם עלי אדמות הבאנו את חומר הוועידה ה-27, ולאחר מכן את החומר של הכינוס הארצי ה-19. כעת אנו מאירים בהרחבה, רבה מאי-פעם, את פעילות הוועד המרכזי של המפלגה ושל הממשלה הסובייטית. יצרנו סידרה יוצאת מגדר הרגיל, בת 26 סרטים, על חי לנין. נציגו של מעמד הפועלים, אישי ציבור, סופרים, מחנכים, וחדשני הפרסטרויקה הופיעו באולפני אוסטרנקינו, בפני מיליוני בני-אדם. אנו מביאים את האמת על ארצנו ב-76 שפות שונות.

לצערנו, היו לנו גם כשלונות לא מעטים. יעידו על כך המקרה הנ"ל, ב„וזג-ליאד“ ועובדות נוספות. ניאבק בהחלטיות בכך. אנו סומכים בנידון על עזרת הוועדים המרכזיים של המפלגות הקומוניסטיות של רפובליקות הברית, על עזרת ועדי החבלים והמחוזות, ועל עזרת המפלגה כולה. הטלוויזיה והרדיו, חברים — עלי לומר זאת בגילוי-לב — זקוקים להגנה ולתמיכה. על כולנו — הקומוניסטים, עתונאי הטלוויזיה והרדיו ואני בתור חבר הוועה"מ וראש הוועד הממלכתי — ללמוד את הלקחים ההכרחיים מהשגיאות הנ"ל ומהביקורת שהושמעה במליאה זו. נעשה הכל, כדי שהטלוויזיה והרדיו הסובייטיים, שהם אמצעים אדירים של מידע ותעמולה, ישרתו באופן נאמן את העם הסובייטי ואת הסוציאליזם ויפעלו בייתר-שאת לטובת התחדשותה המהפכנית של הארץ.

דברי הח' א. מלניקוב

(חבר הוועה"מ, מזכיר ראשון של ועד המחוז של קמרובו)

אגיד בגילוי-לב. אני מתקשה מאוד לנאום בפני הקהל הזה. אני גם מזכיר חדש במחוז בעל פוטנציאל תעשייתי חשוב וגם מועמד שנכשל בבחירות לוועידת צירי עם. אני גם אחראי לשעבר על ענף וגם איש מנגנון לשעבר. אולם ניתנה ההזדמנות להרהר טוב יותר, להעריך טוב יותר ולהבין מנקודות

ראות שונות, במה נכשלת אישית, וכשלונות היו לי לא מעטים. מה הם המקורות האמיתיים של המצב שנוצר? התעוררו שאלות טבעיות לא מעטות. אחת מהן היא: מדוע ניתכה מהלומת ההאשמה העיקרית בבירוקרטיות על המפלגה, על הקדרים שלה — מלמעלה ועד למטה, עד לארגוני המפלגה הראשוניים? מדוע גוררת באופן אוטומטי ההשתייכות למוסד מפלגתי נבחר — לוועה"מ, לוועד מחוז, לוועד עיר, לוועד נפתי, לוועד מפלגה, הן מנהיג והן פועל, עובד מפלגתי, סובייטי, ציבורי — זיהוי עם בירוקרט? מחד גיסא, קיים ליבוי לכך, ליבוי מצד העתונות. „דעת הקהל“ עושה מטעמים מכך. יחס זה נוצר גם אצל חלק מהאנשים הפשוטים, שבולבלו על-ידי המתקפה המרוכזת מצד אמצעי התקשורת ההמונית.

חסרונות בעבודת המנגנון המפלגתי קיימים בהחלט. כיום הם רבים יותר מאשר קודם לכן, בגין הארגון-מחדש. זרם העניינים והיקפם לא השתנה בעצם, ואילו התפקודים השתנו. הבירוקרטיה קיימת בכל. היא קיימת במדע, ביצירה, בייצור ובעתונות. בכל מקום קיימים בירוקרטים „משלנו“, „אנשי השלג“ הבלתי-נראים, אשר מהם שורדות רק העקבות, אותן עליך לחפש בתוך עצמך.

וכאן אי-אפשר לא לראות, כי הכוח הממשי היחידי המסוגל להיאבק כיום בבירוקרטיה — זוהי, חברים, המפלגה, הוועד המפלגתי והעתונות המפלגתית, אני מדגיש: המפלגתית. האנשים באים אלינו עם תלונות על כל הבירוקרטים. קרוב לוודאי, שמיעטנו בהטלת האחריות עליהם, מיעטנו לעבוד אתם. ועל כן אנחנו מותקפים הן על-ידי העם והן על-ידי העתונות. על כך מעידות גם תוצאות הבחירות. יש להניח, כי התוצאות האלו יהיו רציניות מאוד ומדאיגות מאוד בשביל עובדים מעשיים רבים בבחירות הבאות לסובייטים המקומיים.

יחד עם זאת מזכיר המצב הזה את המשל הידוע, על הגנב המרבה לצעוק מכל האחרים תיפשו את הגנב. יש המלבים את המאבק במפלגה, וזוהי שאלה רצינית. העלינו את סיסמת המאבק הנחוש בבירוקרטיות, ויחד עם זאת הזנו את המנגנון הבירוקרטי. הגדלנו את שכר העבודה בשיעור שמעבר לכל פרופורציה לסוגים מסויימים, וזאת בעד אותה עבודה גרועה, בעד אותה יעילות נמוכה ואיכות עבודה נמוכה. המנגנון, החל בדרגיו הנמוכים וכלה בדרגו העליון — הופך למבקר הפעיל ביותר של המנגנון המפלגתי, של כל עבודתנו.

אנחנו מביאים לפועלים את התחשיב המשקי, את יחסי-הייצור החדשים, את זכויות המפעלים, ובעקבותינו באים אנשי המינהל והופכים את כל עבודתנו המדינית-רעיונית לקשיים הלכה-למעשה: למחסור בסוכר, בסבון באבקת הכבי-סה וכו'. הדבר טבעי, אך השאלות האלו מתעוררות ברובן באותם קולקטיבים, שבהם אין נוקפים אצבע למען ייצור מוצרים של צריכה עממית. מכאן גם חוסר היעילות של לימוד הכלכלה, של ידיעת הכלכלה, אותה אי-אפשר להשתית על הפשטות. התחשיב המשקי לא יקום ולא יהיה, כל עוד יתנגד לו המשרד, ואילו הוא, המשרד, לא יוותר ללא קרב על שולחנו ועל כורסתו.

באותם המקומות בהם הקולקטיבים פוקחים את עיניהם ותובעים חכירה, מימון עצמי, זכויות למפעלים — קמה צעקה, אם מהמיניסטרוון, מהמרכז, אם מאחד מהתאגידים שאינם חסרים אצלנו. אני סבור, שכאן אחת מאותן הבעיות הגדולות עליהן צריכים לתת את הדעת באופן רציני ביותר. לאחר שאושר חוק

המפעלים (התאגידים) הממלכתיים, הוקמו הרבה מפעלים-תאגידים ממלכתיים. בעצם מדובר במנגנון שאינו מייצר ולא כלום, רק מנצחים מלמעלה, אולם מועצת קולקטיב העבודה היא בעלת הזכויות. ואילו קולקטיב הייצור שלמטה, שבו יש לקיים את התחשיב המשקי הממשי, שבו מייצרים האנשים את התוצרת. זכויותיו קוצצו. על כן אין מה לדבר על תחשיב משקי רציני.

מכאן השאלה: כיצד קרה שמנגנון הייצור התרחב למרות ההחלטות הנכונות ולמרות הקו המדיני הנכון? הנתונים אומרים: מחד גיסא קוצץ מספר אנשי המינהל ב-600 אלף, ומאידך גיסא גדל המספר ב-700 אלף. מניין באים האמצעים למימון תוספת השכר? הרי זו אחת הסיבות של אותן השביתות הפורצות, כאשר אנשי המינהל מקבלים משכורות, אשר האנשים העובדים מתחת לאדמה אפילו לא חלמו עליהן. איפה משרד האוצר, הבנק, כל המיניסטרוניס הערניים שלנו, המחשבים כביכול כל קופייקה וקופייקה? מי איפשר את ניפוח המנגנון, את קבלת שכר העבודה ללא עבודה — המוסדות המקומיים, הרשויות המרכזיות, מוסדות הפיקוח? או שמא נוצר פער בין התיאוריה והמעשים שלנו?

במצב עניינים כזה, בנסיבות המורכבות, הפסידו בבחירות באגן קוזנייצק העובדים המפלגתיים והסובייטיים וכל הפועלים — נציגיו של מעמד הפועלים המונה מיליון נפש. ודאי שגם זו עובדה, שלא עבדנו די הצורך ואי-אפשר להוריד כהוא זה מאחריותם של ועד המפלגה המחוזי, של ארגוני המפלגה ושל ראשי ארגוני המפלגה. אולם אני חוזר שוב: היום מנמיכים את תפקיד המוסדות הנבחרים, מנמיכים אותו בכל הכיוונים ומפיעים באופן אוטומוטי את הדעה, שאם אתה נמנה על מוסדות מפלגתיים, אזי אתה בירוקרט, וזאת למרות, שאצלנו יש פועלים רבים שנכנסו למפלגה כבר בשנות הפרסטרויקה. הם אמנם פועלים מוסדות מפלגה נבחרים, כלוחמים נמרצים לעניין המפלגתי, אך כאן יש לנו מחברים רבים בעתונות, בטלוויזיה ובאמצעי תקשורת אחרים, שלגביהם כולם אותו דבר.

בכינוס המפלגה ה-19 הוצבה במלוא החריפות השאלה, שעלינו להעלות במידה ניכרת את חשיבותם של המוסדות הנבחרים במפלגה ולא לערבבם עם המנגנון החייב לשרת את המוסדות הנבחרים. וכיום יש לנו, חברי הוועד המרכזי של המפלגה, בתור מוסד קולקטיבי, על מה לחשוב, על מה לתת את דעתנו.

במליאה הקודמת הטלנו על ועדה לברר ולדווח, מה מסתתר מאחורי דבריו של הח' טיחומירוב, חבר הוועד המרכזי. ואילו היום ישנה שאלה אחרת: ישנו הרושם שאותה ועדה עובדת עדיין, ונדמה לי, כי כדאי בהחלט לתגבר אותה על-ידי חברי ועד מרכזי אחרים, שיהיו ביניהם פועלים עד כמה שאפשר, אולי רק פועלים, משום שהשתייכותם לשכבה הבירוקרטית היא בת-חלוף, ולבקשם לברר עד תום אותה שאלה, שבה דנו קודם לכן, וכמו-כן לשאול את מזכירי הוועה"מ העוסקים בשאלות האידיאולוגיות — איך הם מעריכים את מצב העניינים שנוצר? לשאול את חברי הוועה"מ, את עובדי המפלגה העוסקים בשאלות היחסים שבין הלאומים השונים, או העומדים בראש רפובליקות, בראש ארגוני מפלגה — כיצד קרה שאחדות בריתנו הסובייטית הועמדה בסכנה? לשאול את חברי הוועה"מ המסכימים לאפשרות של ריבוי מפלגות או של הקמת אופוזיציה בתוך המפלגה,

ואת חברי הוועה"מ של ברית הנוער הקומוניסטי — מה הם עושים כדי שלנו, למפלגה, תהיה עתודה בטוחה, החדורה אותה רוח שביסוד החלטות ועידתנו וכינוסנו? לשאול את חברי הוועה"מ שבראש אמצע התקשורת ההמונית: מהי עמדתם? כיצד הם חושבים להסביר את הרעיון העיקרי של מפלגת לנין בתור מפלגת מעמד הפועלים, המושתתת על אחדות המטרות והפעולות, על אחדות הדעות ועל המשמעת המפלגתית הקפדנית? יש לדווח למליאה על המסקנות ועל ההצעות, ואילו אנו — מוטל עלינו לדון בכך באופן קולקטיבי. וכאן חשוב מאוד לא לאפשר שום לחץ על הוועדה. יש לעשות הכל, כדי שהוועדה תיפעל ביעילות מירבית.

השאלה הנידונה היום היא חשובה מאוד. היא הבשילה ומן הדין להכריע. אולם צריך לראות את המסקנות המרחיקות לכת ולהעריך, כיצד יתפתחו המאורעות, לא רק כרגע אצלנו, בוועה"מ, אלא במפלגה כולה.

שאלה מעשית אחת, היא שאלה הנוגעת בבחירות שנערכו ובמצב העניינים. אם נערוך את הניתוח יתברר, כי העובדים המפלגתיים נחלו מפלות באחוז הגדול ביותר בסיביר ובמזרח הרחוק, מהרי האוראל ועד האוקיינוס. למה? נדמה, כי קיימות נסיבות אובייקטיביות. המתיחות החברתית כאן גדולה יותר, ורמת החיים של האנשים ירדה במלוא הפשטות. בהדרגה הגיעו האזורים הנ"ל, מבחינת ממדי האספקה, אל הממוצע הארצי. והתוצאה היא: ל-30 המיליונים החיים אצלנו מעבר להרי האוראל, מביין 280 המיליונים שבארץ, לא חסר שום דבר מלבד הקשיים: לא סחורות של צריכה עממית, לא מלבושים חמים, לא מזון וכו'. כל השטחים הנ"ל נשארו בבחינת אחוזות המיניסטריונים.

לדמונוסוב היה אומר, כי העוצמה הרוסית תגדל בגין סיביר ולא על חשבון סיביר, כפי שהתחילו לסבור אי-אלה אנשים. הבעיות הבשילו, הגיעו עד משבר, וכיום אי-אפשר לקחת משהו נוסף מסיביר, אם לא נשפר את כל התחום החברתי. אני סבור, שצריך להעמיד לרשות המוסדות המקומיים כוחות ומשאבים, לאפשר שכל תוספת התוצרת המתגלה שם תכוון לפתרון הבעיות החברתיות, לרבות הקשרים המשקיים הישירים שעליהם דיבר הח' פולוזקוב, וזאת לרבות ייצוא וייבוא, ולשפר את התחום החברתי.

כל אזור מאזורי סיביר תובע תשומת-לב עצומה, שאינה נופלת מזו של רפובליקת ברית כלשהי. זאת משום שלכל מחוז כאן פוטנציאל עצום מבחינת המשק הלאומי, ולהקטנת התנודות כאן השלכות על הארץ. אגן קוזנייצק פירושו 160 מיליון טונות פחם, והנפט מטיומן — 400 מיליון טונות, לא כולל את הגז. ומה בדבר קרסנו-וארסק רב העוצמה. כלום צריך לקרוע לגזרים מחוזות אלה, כדי שהרשויות שבמוסקבה ינהלו כל מחוז לחוד? כלומר, שיתנו פקודות לכל אחד מהם, משום שטרם למדנו לנהל אחרת? צריך לתת לכל שטח זכויות, תחשיב משקי, מינהל עצמי והזמנה. אז יעשו האנשים את הכל — יבטיחו את האספקה ויפתחו את המשק הלאומי.

דברי הח' ו. מסיאץ

(חבר הוועה"מ, מזכיר ראשון של ועד המחוז המוסקבאי)

חברים, במליאה זו של היום נידונות, לפי דעתנו, שאלות חשובות ביותר. ראשית, אנו דנים בפניית חברים, שזכו למנוחה לה הם ראויים, בדבר פרישתם מהרכב הוועה"מ של מקב"מ. הם מבקשים להביא בחשבון, כי בעידן הפרסטרואיקה נדרשים מכל אחד מאתנו מאמצים פיסיים עצומים, וזאת כדי לעמוד במבחן הדרישות של הזמן. על כן דעתי, שהוועד המרכזי יתמוך פה אחד בצעד נאצל זה. שנית, כל החברים שדיברו כאן הביעו דאגה מיוחדת נוכח התנאים שבהם נאלצים לפעול כיום ארגונים מפלגתיים והציעו הצעות מעשיות מאוד בנוגע להגברת העבודה המפלגתית, הפוליטית והרעיונית בשטח.

בהקשר זה, גם ברצוני להביע דעותי בנידון. כולנו רואים, כי התהליכים המתחוללים במהירות בחייה הכלכליים והמדיניים של הארץ שינו, מן הקצה אל הקצה, את האקלים החברתי והמוסרי. ברור בעליל, כי העם העובד הפגין את רצונו הנחוש להעמיק את התמורות, לקיים דמוקרטיה מלאה ולכונן מדינה של חוק ומשפט, הדבקה באידיאלים ובערכים הסוציאליסטיים. בו בזמן, אי-אפשר שלא לראות את הסתירות, את הבעיות ואת התופעות הסבוכות בהן נתקלה הפרסטרואיקה בתחום הפוליטי ובתחום הכלכלי. החיים העמידו את השאלה באופן חריף ונטול-פשרה: האם תוכל המפלגה לגבור על הקשיים שבכלכלה, להגשים את התוכניות שהותוו, לגונן על תפקידה כחיל-חלוץ וככוח מנהיג בחברה ולבצרו? אם להעריך את מצב העניינים, כפי שהתהווה כרגע במחוזנו, מצד אחד יכולים לטעון, במלוא הצדק, כי רעיונות הפרסטרואיקה כבשו את לב רובה המוחלט של האוכלוסייה וזוכים מדי יום לתמיכה הולכת-וגדלה. ומהצד השני, תהיה זו שגיאה לפשט את המצב ולא לראות את הבעיות הרציניות, שבהן נתקלו הוועדים המפלגתיים ואפילו הארגון המפלגתי המחוזי כולו במהלך ההגשמה של משימות הפרסטרואיקה. הפער בין הדיבור לבין המעש; הקשיים בביצוע הרפורמה הכלכלית; השגיאות ששינו בנוגע לתנועה הקואופרטיבית; הקשיים באספקת מזון, סחורות ושירותים לאוכלוסייה; גידול העבריינות בגלל כל אלה — כל הדברים הללו החמירו מצב העניינים, והיסודות השמרניים, הבלתי-אחראיים, ניצלו זאת מייד. התברר, כי לעיתים תכופות לא היו ועדי המפלגה מוכנים, פשוטו כמשמעו, לנקוט פעולות מדיניות החלטיות מתוכננות היטב, וזה העיקר לפי דעתנו. בעיות אלו התבלטו במיוחד בתקופת ההכנות לקראת הבחירות ועריכתן — על רקע המאורעות שאירעו בחבל הבלטי, בארמניה ובגרוזיה.

אם יכול כעת העם להביע בחופשיות את דעותיו והערכותיו, לבחור את האנשים הראויים לכך למוסדות המינהל העליונים — זהו כמובן הישג גדול של הפרסטרואיקה. אולם לא ייתכן שלא לראות, כי תהליכים מחיים אלה מתרחשים כשאצל חלק ניכר של האוכלוסייה קיים חוסר תרבות פוליטית בולט לעין, כשהרפורמות הכלכלית והפוליטיות אינן מעוגנות די הצורך בחוק. גם במחוזנו הושפע חלק מסויים של הבוחרים בשורה שלמה של נפות מהאגודות הבלתי-

רשמיות וממנהיגיהן, המפרשים באופן חופשי מדי את המושגים „דמוקרטיזציה” ו„גלסנוסט”. במקרה דנן הצביעו הבוחרים לא נגד אישים, אלא נגד השתייכותם למימסד, נגד המצב המשתנה באיטיות בכל הנוגע לסיפוק צרכים החיוניים, נגד הרפיון ונגד הקיפאון.

כל זה היה לנו ללקח רציני, לאזהרה חמורה, שלא ייתכן לשכוח מה שלנין ציווה על עובדי המפלגה: לחיות תמיד בקרב ההמונים, לא להינתק מהם, להכיר את מצוקתם ואת דאגותיהם; וכמו־כן לא להחניף להם, לומר להם את האמת. כאשר, במצב מסובך זה, יצאה החלאה אל הרחוב, הפגינה את קיומה וגמרה אומר להנחית מהלומה על הפרסטרואיקה, על המפלגה, על מוסדותיה המנהיגים, עשה הוועד המרכזי את הצעד הנכון לפי דעתנו. הוא נתן הכוון לארגוני המפלגה בשטח וקרא להם לפעול במרץ, ואילו נשיאות הסובייט העליון פירסמה את הצו הידוע.

צעדים אלה נתקבלו בסיפוק על-ידי הקומוניסטים, על-ידי כל הכוחות הבריאים הסוברים, כי הדמוקרטיה והגלסנוסט אינן עולות בקנה אחד עם האנרכיה ועם ההפקרות. העיקר כעת הוא לא לסגת, ליישם בעקביות ובתבונה את החוקים ולהשמיט את הקרקע מתחת לרגלי אנשי האנטי-פרסטרואיקה, הפטפטנים והדמגוגים, אשר האחריות מהם והלאה, וזאת על-ידי מעשים מוחשיים. מה מדאיג אותנו כאן? ראשית כל העובדה, שמשפטנים מלומדים נכבדים לרוב מביעים ספקות בנוגע לצו זה, והם מוכנים ומזומנים לקברו. אני סבור, חברים, שאסור לנו לסגת.

אנו דורשים פעולות החלטיות יותר גם מהארגונים המפלגתיים הראשוניים, מהוועדים העירוניים והנפתיים של המפלגה. המשימה שלפנינו: לפתח את הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית; להגביר את רוח המאבק בתוך שורות המפלגה, את ארגון; להעלות את פעילותם של חברי השורה במפלגה; להיטהר מהיסודות הפסיביים שהסתננו אל תוך המפלגה. שאלות אלו נידונות באופן מעמיק ועקרוני במזכירות, במליאות הוועדים העירוניים, הנפתיים ובאסיפות שבהן מנסחים את המשימות שאתן ילך הארגון המפלגתי המחוזי אל הבחירות למוסדות המקומיים והרפובליקאיים של שלטון העם.

המטרה הראשונה שאנו מציבים בפנינו, היא לעורר את הארגון המפלגתי כולו, את כל קולקטיבי העבודה, לפתרון השאלות המוחשיות הקשורות בסיפוק הצרכים החברתיים של האוכלוסייה. נטיל פיקוח נוקשה מיוחד על מימוש תוכנית הדיור; על אספקת המזון; על גדישת השוק בסחורות ובשירותים; על השלטת הסדר במסחר, בשירותי הבריאות ובתחבורה הציבורית; על שיפורים בערים ובנקודות יישוב אחרות. זאת, כיוון שבעיות אלו היו ונשארו בשלב הנתון מרכזיות וקובעות את יחס העם העובד אל המוסדות המנהיגים במקום.

תוכן העבודה המפלגתית במחוז מתחדש וסגנונה משתנה, עם שלא במהירות הנדרשת, על-ידי מצב העניינים. ארגון-מחדש את המנגנון המפלגתי, הקמנו במערכת הוועדים המחוזיים, העירוניים והנפתיים ועדות שלייד הוועדים המפלגתיים, והדבר מתחיל להניב תוצאות.

הכושר לשכנע, להקנות להמונים את ההבנה המודעת של התמורות המוגש-

מות בארץ, נחשב במידה הולכת-וגדלה לאבן-הבוחן העיקרית של יעילות הפעילות הפוליטית של ארגוני המפלגה הראשוניים. במילים אחרות, כולנו עוברים בית-ספר לא קל, אך מועיל, שבו אנו לומדים את אמנות ניהול הכלכלה, את התפתחות החברה באמצעות העובדים ולמען העובדים, וכיצד להגן על הפרסט-רויקה במעשים מוחשיים.

על-ידי הגשמת הרפורמה הכלכלית אנו מבקשים לתמוך בניצני החדש ולפתחם. הולכים ומתפתחים יחסי חכירה, קונסורציומים, אגודות ומשק קואופרטיבי. הדמוקרטיזציה בתחום היחסים הכלכליים מתחילה להשפיע באופן חיובי על הבראת המצב הכלכלי, עם שהדבר אינו מורגש כפי שהיינו רוצים, המשמעת החוזית גדלה בשנה זו.

אינני יכול להתעלם גם מהתופעה הבאה: בפגישות עם הקומוניסטים, עם ותיקי המפלגה, עם העובדים, שואלים אותנו בצדק: היכן ההגיון? מצד אחד, בטלוויזיה, ברדיו, בעתונות, לרבות זו המפלגתית, נותנים את רשות הדיבור לפובליציסטים ולאחרים, המתייצבים לפעמים בעמדות הסותרות במהותן את הפרסטרויקה, את אורח החיים הסוציאליסטי שלנו. מהצד השני, נוצרת דמות פסיכולוגית של עובד מפלגה — ובעצם היא נוצרה כבר — כאיש הבולם את הפרסטרויקה. מבליטים את השחיתות שפשה במנגנון המפלגתי, את מעמדו המיוחס כביכול, את אי-ידיעתו את המצב במקום, את חוסר הכושר שלו לנהל. כל זה משפיע על האוטוריטה של הקדרים המפלגתיים, הסובייטיים ויוצר מצב עניינים נטול שליטה.

איש לא דיבר על כך היום, חברים — ואינני יודע איך זה אצלכם — אבל במחוזנו, במוסקבה זה הפך לאופנה, להפיץ כרוזים וכרזות, קריאות שונות ומשונות. ואומר לכם: לא מדובר במעשי קונדס של ילדים. מדובר בסיסמאות פוליטיות, הקוראות למגר את השלטון הסובייטי, לחסל את המפלגה.

לא אדע, אם אני צודק אם לאו. עם זאת אני סבור, חברים, שאנו עלולים להפסיד רבות, אם לא ננקוט מייד צעדים נגד אגודות בלתי-רשמיות אלו, ובמיוחד נגד „הברית הדמוקרטית“, שבמצע שלה נאמר באופן חד-משמעי, כי המשטר שאנו בונים, כי הפרסטרויקה שמנהלת המפלגה, אינם דרושים כביכול. כאן, לפי דעתנו, מן הדין שהוועד המרכזי יפעל באופן איתן יותר ונחוש יותר, שיתן לפעולות שליליות אלו הערכה מפלגתית עקרונית.

אחת השאלות שנידונה בחריפות במערכת הבחירות — היא שאלת ההגשמה האיטית של ארגונו-מחדש של המינהל בדרגו העליון, שהותווה במליאת הוועה"מ ביוני 1987. שנתיים חלפו, ואילו השינויים בעבודת המיניסטריונים אינם מורגשים במידה ניכרת. השיטות האדמיניסטרטיביות-הפקודתיות ממשיכות במלאכת ההרס שלהן. חוסר הנחישות בקבלת הצעדים הנוגעים בפיתוח יחסי חכירה או קבלת צעדים-למחצה, הופכים בחיי היומיום לעימות בלתי-פוסק בין קולקטיבי עובדים לבין המיניסטריונים. המיניסטריונים מתגלים תדיר כאוייבי התפתחות העצמאות והמינהל העצמי במפעלים.

אחרי שצמצמנו את תקני המינהל ב-122 אלפי איש, מתפרסם ב„פראבדה“

המאמר „הריבוע השחור“, על גידול מנגנון המינהל. הפרסום היה בבחינת פצצה, והוא חשף היטב את מצב העניינים בפירמידה המינהלית.

כלום אפשר לראות כדבר תקני את העובדה, שלאחר כל הדיונים בדבר חיזוק התשתית הכלכלית של הסובייטים, וזאת בפורומים המפלגתיים והממלכתיים השונים למיניהם, ולאחר קבלת ההחלטות בנידון, המצב לא השתנה כהוא זה. הסובייטים המקומיים נשארו כמות שהיו, ללא תשתית כלכלית, משמע נטולי שלטון.

כולנו, חברים, מבינים היטב, שהמנגנון החדש הולך-ונולד הן בתחום הכלכלי והן בתחום המדיני. זוהי משימה קשה מאוד. על כן דרושה, יותר מאי-פעם, ראייה מדעית של הנולד. זו חייבת להקדים את העשייה, ולא להיפך, כפי שזה קורה לעתים קרובות. כל זה הורס את יציבות המצב, יוצר קשיים נוספים בעבודה הנעשית בשטח, ודורש פעולות והערכות איתנות מצד הוועד המרכזי של המפלגה. ואחרון אחרון חביב. במצב המדיני-חברתי שהחמיר, גדלה לאין ערוך המעמסה הרובצת על הקדרים המפלגתיים, על מנגנוני ועדי המפלגה המהווים חלק, מרכיב של המפלגה. וכאן דרושים, לפי דעתנו, אחריות ושיקול-דעת מירביים בהערכת עבודתם של עובדי המפלגה.

כמו-כן הבשילה השאלה של עדכון שכר עבודתם — המפגר באופן ניכר אחרי רמת שכר עבודתם הממוצע של הפועלים — של המומחים, של עובדים בכירים במרבית ענפי המשק הלאומי. מדריך בוועד נפתי של המפלגה משתכר כיום 200 רובל, מזכיר ועד נפתי — 270, מזכיר ראשון של ועד נפתי — 340 רובל. בנסיבות אלו קשה למצוא מנהיגים מפלגתיים מנוסים בני-דעת. אם ישאיר הוועד המרכזי שאלות אלו ללא פתרון, נאבד את הקדרים. כבר היום ישנם במנג-נונים המפלגתיים של מחוזנו ושל נפותינו עשרות תפקידים שלא אוישו, והמצב הולך-ומחמיר.

המצב שנוצר דורש אפוא מכולנו לפעול בייתר-נחישות לכל אורך חזית המאבק למען הפרסטרואיקה. הפנייה אל משאלות הלב החיוניות של האנשים, המשמעת והאחריות האישית של כל קומוניסט וקומוניסט לגורל הפרסטרואיקה, רק היא תעניק למפלגה את האפשרות לשקם את האוטוריטה שלה, את תפקידה ככוח מדריך וחלוץ בחברה. תודה בעד תשומת-הלב.

דברי הח' ו. מלניקוב

(מזכיר ראשון של ועד מחוז של קומי)

חברים נכבדים, השאלה שהעלתה הלשכה הפוליטית היא כה חריפה וכה אקטואלית, שזכתה לדיון רציני מאוד ונרחב מאוד. הייתי רוצה להביע את דעתי, שעד המליאה הזאת, ואפילו במידה מסויימת גם כעת, חשתי מין לחץ, מעין אבן על הלב: משהו טרם הוחלט, משהו לא טוב מוכרח לקרות. אם נתפזר אחרי מליאה זו, ואם תעמוד בעינה הרגשה זו, משמע

שלא סיימנו את המלאכה במליאה זו. המליאה חייבת לתת לנו את הביטחון בעבודה, כדי שנוכל לעסוק, מבלי לפזול ימינה ושמאלה, במשימה הגדולה שהוטלה עלינו על-ידי המפלגה, הוועד המרכזי והלשכה הפוליטית.

קודם כל, חברים, עלי לומר, כי לאחר הכינוס המפלגתי ה-19 חשו הקומו-ניסטים, העובדים, בן-רגע, כי הבעיות, השאלות שהועלו בכינוס החלו לבוא על פתרון. הדבר נטע את הביטחון, כי הפרסטרואיקה נתמכת על-ידי רובם של הקומוניסטים, של העובדים ברפובליקה, ושהיא תוגשם להבא הלכה-למעשה על-ידי מעשים מוחשיים.

אולם אין לנו היום באופן כללי היסוד להעריך את מהלך הפרסטרואיקה באופטימיות מלאה. מהי המציאות של חיינו? סירובי עבודה המוניים, שביתות רעב, אסיפות עם והפגנות ללא רשיון, אפילו שביתות. לעתים קרובות הן פורצות לפי קריאתם של יסודות קיצוניים, של נציגי ארגונים שונים, הבאים אלינו מהמרכז ומאזורים אחרים. קריאותיהם מוצאות קרקע פוריה בקרב האוכלוסייה, רק משום שלאנשים אין היום ביטחון ביום המחר.

לדוגמה, הסוכר נמכר לפי תלושים בנפות רפובליקה רבות. הסבון ואבקת הכביסה נעלמו מהחנויות. ישנם שיבושים באספקת מוצרי בשר. כלי חשמל ביתיים אינם בנמצא, והוא הדין בבגדי ילדים ובנעליהם. והרי האנשים מבינים, שאי-אפשר, פשוטו-כמשמעו, לייחס בעיות רבות מבין בעיות אלו לירושת תקופת הקיפאון. אנו חייבים להודות, כי גם בשנות הפרסטרואיקה שגינו שגיאות וטעינו טעויות לא מעטות בחישובנו. המציאות היא כזאת, שבכל המצבים הכרחי לא רק לומר לעם את האמת, אלא גם לנקוב בשמות האשמים המוחשיים. זוהי הערובה לגישה אחראית יותר להחלטות שיתקבלו להבא, והרי על כך דובר בכינוס המפלגתי ה-19.

נדמה, כי הוועד המרכזי והממשלה לא הבינו בזמנו עד תום את מצב העניינים האמיתי, או שמא חסרו את אומץ הלב להודות, כי באמצע שנות ה-80 ארצנו נמצאה לא במצב טרום-משברי אלא בעיצומו של משבר. הדבר יצר שורה של קשיים נוספים. במקום לעבד צעדים אנטי-משבריים לשעת חירום, הוכנו תוכניות אופטימיסטיות, ניתנו ערובות ללא כיסוי, שרווחת האנשים לא תקטן במהלך הפרסטרואיקה. הדבר המסובך ביותר הוא, שכאשר מציגים את השאלה בצורה כזאת, מופיעה האוכלוסייה ככלל כצרכנית בלבד, כיוון שצריך לתת לה משהו.

הלכה למעשה נתקבל, שהמפלגה לא ויתרה על התיפקודים שאינם שייכים לה של האכלת העם, הנעלתו והלבשתו. ואילו העם דורש כל זה, ודורש מהמפלגה לגה בלבד.

הקשיים, הכרוכים במימוש ההחלטות של הרפורמה הכלכלית, כרוכים במידה רבה בחוסר העקביות שבה מתבצע ארגונו-מחדש של המכניזם המשקי. וכבר דובר כאן על כך. המיניסטריונים, הרשויות ומוסדות המינהל המקומיים עובדים לפי הנוהל הישן. לא חל שינוי במערכת התכנון, האספקה הטכנית-חומרית, הפיננסים והאשראי. החוקים הנוגעים בוועדות ביקורת האיכות הממלכתיות ובקואופרציה — היעילות מהם והלאה. אושרו המון תקנות, שכבלו את הקולק-

טיווים של העבודה בידיהם וברגליהם. כשאתה נפגש עם פועלים ועם מנהלי מפעלים, אתה מבין עד כמה בלתי-שקולים חוקים רבים. רובם בעלי אופי אדמ-ניסטרטיבי ולא כלכלי, והם הורסים את האמון בהחלטות המתקבלות.

הכל למדו למתוח ביקורת על התהליכים הכלכליים הישנים, אולם היכן הוגי הדעות שלנו בתחום מדע הכלכלה בן-זמננו? מה הם מציעים? עליית שכר העבודה מקדימה את עליית פריזון העבודה בקצב כזה, שכל המשק הלאומי יעסוק עוד מעט בהדפסת ממון. ידוע, כי אחת הסיבות הרציניות של המתיחות החברתית השוררת בארץ, ובמיוחד באזורי הצפון, נעוצה בחוסר הפרופורציה הקיימת בין ההכנסות הממוניות של האוכלוסייה לבין היקף צריכת הסחורות והשירותים. לא אנקוב במספרים, באופן כללי הם דומים בכל הארץ. ישנו מוצא אחד. ראשית, צריך, קרוב לוודאי, לומר לאוכלוסייה את מלוא האמת על מצב העניינים ולדון בהרחבה, על יסוד חלופות, בתוכנית לשעת חירום להבראת הפיננסים ולשינוי מצב העניינים בשוק הצריכה. על הממשלה לקבל על עצמה את האחריות, בגלוי, קבל עם ועדה, למימוש התוכנית להבראת הפיננסים והשוק, שתקבל לאחר הדיון. חלופה אחרת אינה בנמצא, במלוא הפשטות.

נקודה חשובה שנייה, מאפיינת במיוחד אזורים לאומיים. מן המפורסמות, שרמת החיים של האוכלוסייה הכפרית נמוכה יותר לאין ערוך מאשר של זו העירונית. ברפובליקות האוטונומיות משתלבת בעיה זו באופן הדוק בבעיה הלאומית. לדוגמה, ברפובליקת קומי מתגוררים כמעט שלושה רבעים של האוכלוסייה המקורית באזורי הכפר. וכשהם רואים את מאות הרכבות היוצאות את הרפובליקה, כשהן עמוסות פחם, נפט וגז ואת מובילי-הגז, ובו בזמן אין למעשה שום שיפור ברמת החיים היומיומיים שלהם, ויש אפילו הרעה במצב הסביבה — כל זה מעורר רגש של חוסר סיפוק, של עלבון. ברור, שהכרחי להביא בחשבון מציאות זו במדיניות הכלכלית והלאומית של המפלגה.

המוסדות המפלגתיים והסובייטיים, לדרגיהם השונים, חייבים להקדיש תשומת-לב מיוחדת למצב העמים והעממים המקוריים. כמה זמן ואת מי נצטרך עוד לשכנע, שצריך לאפשר לשטחים להיות בעלי בתים על חלק מסויים של תוצרתם שמעל לתוכנית. הכל מבינים זאת, למעט בעיר מוסקבה.

ההזנחה בתחום האקולוגי משפיעה באופן שלילי ברפובליקה שלנו ובאזורים אחרים לרוב על חוסר היציבות הכלכלית. כיום התברר לכל, כי המאבק לשימור הטבע הוא עניין קדוש. אך, כבכל מקרה אחר, ישנן כאן שאלות הקשורות בבקיאות ובעקביות. ואילו כיום רווחים בכל הריגושים והעדפת האינטרס המקומי הצר. לכולם אותה שאיפה: אם זה אצלך, לסגור את הכל, לעצור את הכל; ואם לבנות — רק לא אצלך. אבל תנו לנו את המוצרים שאנו צריכים.

מהצד השני, האנשים מעלים תביעות רבות, צודקות לחלוטין. הם מציינים, כי עברה כבר שנה תמימה מאז החליטו הוועד המרכזי של המפלגה וממשלת ברה"מ על „ארגון-מחדש ומהיסוד של שימור הטבע בארץ“, אולם אין לנו עדיין גישות חדשות או תוכנית חד-משמעית שקולה לארגון שימור הטבע.

וכמו קודם לכן, פועלות ברפובליקה שלנו, כמו בארץ כולה, במקביל למוסדות הוועד הממלכתי לטבע, יחידות וועדות פיקוח רבות של שימור הדגה

והיערות, של סידור הקרקעות, העולם הצומח והחי. אך תועלתן מועטה מאוד. החברים שדיברו לפני אמרו כבר, כי גם המפלגה מצויה במצב מסובך. ועדי המפלגה, שקיבלו על עצמם את המחדלים בפיתוח הכלכלה, שהצטברו במשך עשורים, עוררו יחס שלילי בתכלית כלפי עצמם. אין בלאו הכי מחסור בקשיים בתחום העניינים הפנים-מפלגתיים, הנובעים מארגונים-מחדש של המנג-נונים ומאימוץ שיטות הנהגה מדיניות.

גם בחירות צירי עם היוו מעין בחינות בנוגע לכושר העבודה בתנאים החדשים. צריך להודות, כי גם ברפובליקה שלנו טעינו טעויות לא מעטות בפתרון של משימות מערכת הבחירות. ועדי מפלגה לא מעטים איבדו את עשתונותיהם אל מול הקשיים המעשיים ולא השכילו להשתלט על היוזמה המדי-נית. עם זאת, לא ייתכן לעשותם לשעיר לעזאזל.

מזכירי ועדי מחוז רבים התביישו בכל הפשטות, ובמיוחד בזמן הראשון, לנהל מאבק. והרי מעולם לא לימדו אותנו לנהל מאבק כזה. ולהיאבק במי? בחבר ברית הנוער, בפועל? המצפון אינו מרשה זאת. אין ספק, כי במצב כזה האידיאולוגים וכמו-כן הוועד המרכזי, היו צריכים לומר את דברם. כל הקדר המפלגתי בארצנו לא היה מוכן לחיות בתנאים החדשים. זהו דבר אובייקטיבי. כולנו חיים ללמוד, כיצד לחיות ולפעול בתנאים של מאבק מדיני נוקשה. לדבר זה טרם התרגלנו.

ידוע, כי מועמדים רבים לתפקיד של ציר עם עלו על הגל של ביקורת חריפה, שנמתחה על המנגנון המפלגתי. כיום מושמעות קריאות לשבור את עמוד השדרה שלו. מופצת הדעה, כי הוא שורש כל הרעה. כולם, ללא הבדל, זוכים לתווית של בירוקרט. והלא זהו רק חלק של האמת. ניתן להחליף מנגנון זה או אחר במלואו, אך הדבר לא יפתור את הבעיות.

חברים, לפנינו עוד בחירות. בהתייעצות שהייתה היום הודיעו מזכירי ועדים עירוניים ונפתיים, כי במצב העניינים הקיים לא יתייצבו לבחירות, משום שקיימת ערובה של 100% שלא ייבחרו.

קולות : נכון...

מ. גורבצ'וב : נכון ? ! משמע, כי על המפלגה להתחמק מהשתתפות בהנהגה

ובבחירות ?

ו. מלניקוב : צריך לחפש דרכים, איך לפעול, כדי שמזכירי ועדים עירוניים ונפתיים יתייצבו לבחירות, כמובן עם מועמדים חלופיים, אך תוך שוויון אתם, ללא אותו משפט קדום, כי הם שייכים לאותו מנגנון מפלגתי, שבו רואים היום צדדים שליליים בלבד.

נאמר כאן, שאל לנו לחפש אשמים. הלא אין אנו מחפשים אשמים. אנו עורכים התייעצות לגופו של העניין : מה לעשות הלאה. והרי מה שיוצא לנו : התכנסנו במליאה, ובשיחות במסדרונות אתה חש אצל רבים מעמסה עצומה על הלב. רק התחלנו לדבר — אומרים להפסיק את הוויכוח. אם כך, חבל על ההתכנסות.

בדברי חברים רבים שמענו נימות מזוריות, משל שום דבר לא קרה ; למעלה מ-30 מזכירים ראשונים לא נבחרו, ומייד הוסיפה העתונות אי-אלה מאמרים

טובים, שהנ"ל אינם יודעים לעבוד. צריך להסיק מזה מסקנות מיידיות. ודאי שגם ככה אי-אפשר.

העלו כאן את הנושא של שכר-העבודה. לא הייתי רוצה להעלות נושא זה, כי קשה לפתור בעיה זו היום. אם נעלה את שכר העבודה למנגנון המפלגתי, לא יבינו זאת כיום. עם זאת, ישנם אזורים שבהם התחילו כבר לשלוח קומוניסט אל המנגנון על תקן מגוייס. אבל גם ככה, חברים, אי-אפשר כבר להמשיך. את הכל צריך להעריך באופן עקרוני. אבל אם מעריכים באופן עקרוני, אז גם מנגנון הוועד המרכזי מתגלה כחלש בתנאים החדשים. הוא עסוק בארגון-מחדש, ואינו שולט די הצורך במצב העניינים בשטח.

בחיי המפלגה אנו עדים לסערת החידושים. ואילו מנגנון הוועד המרכזי אינו מגלה עניין רב בעשייה שלנו, בדעותינו. יש לנו סיבות כבדות משקל להניח, כי חלק מהמידע שאנו מכינים למטה אינו מגיע לחברי הלשכה הפוליטית, ואם כן, אז בצורה מוחלקת, מרגיעה. ברור בעליל, כי מנגנון הוועד המרכזי שומר את המזכיר הכללי מפני חומרת המצב, המתהווה למטה. עובדי הוועד"מ מחזיקים משום-מה בדעה, שהכל נבלם בוועדי המחוזות, הערים והנפות, ואמצעי התקשורת ההמוניות תומכים בכל הדרכים ברעיון זה. כל היוצאים נגד המוסדות המפלגתיים המקומיים, רק הם נחשבים למצדדי הפרסטרויקה. בולט כאן במידה מסויימת ניתוק מנגנון הוועד המרכזי מהחוליות המפלגתיות שלמטה.

אנו שומעים לעתים קרובות מהדרג העליון של ההנהגה המדינית, שהכל עובד אצלנו למען העבודה, האמצעים נקטו, ואין טעם לבהלה. צריך רק, כביכול, לעבוד היטב למטה. אך אין זה כך כלל ועיקר. האנשים אומרים, כי אין חשים קו חד-משמעי למעלה, כי הוועד המרכזי מפזר את מאמציו, ויש שהוא פועל בחופזה. כל זה גורם קשיים ניכרים בעבודה בשטח. אפשר לומר, כי גם ההכנות לקראת מליאות הוועד המרכזי אינן מצטיינות תמיד בעומק. מצפים להן בתקווה גדולה, ואילו הן מאכזבות לא אחת. הנאומים הארוכים של הנאומים הקבועים הפכו לכלל במליאות.

אגיד בגלוי, כי המליאה שנערכה בחודש מארס, שאליה התכוננו ולה ציפינו, איכזבה גם היא במידה מסויימת. המיגזר החקלאי של הארץ התעייף כבר מהארגונים-מחדש ומההחלטות שאין להם סוף. טרם זכינו לתזוזות הצפויות ממליאת הוועד"מ, שדנה בחינוך. גם מליאת הוועד"מ מיוני 1987, שדנה ברפור-מה הכלכלית, טרם הצדיקה את עצמה.

בזמן האחרון — והבחירות במפלגה ובחירות צירי עם אישרו זאת — מתחולל תהליך של שחיקת מעמד הפועלים בתחום הפעילות המדינית. על כך דובר כאן, ודאגה זו מוצדקת מאוד. אנו מאבדים את מעמד הפועלים. שעה שרווחה הדמוקרטיה של האסיפות, נכשלו מרבית המועמדים מקרב מעמד הפועלים. אין ספק, כי לנציגי האינטליגנציה יש יתרון מבחינת הכושר להסביר באופן חד-משמעי את עמדותיהם. מעמד הפועלים טרם הפך מודע לדחיקתו מהזירה המדינית, אך התוצאות עלולות להפתיע מאוד. אסור למפלגה לאפשר היווצרות של מצב כזה.

איני יכול שלא להביע את דעתי על אמצעי התקשורת ההמונית. אכן, הם

עשו רבות למען הפרסטרואיקה, אך פעילותם כרוכה גם בעלויות לא מעטות. חוסר בקיאותם של העתונאים, האמביציות שלהם, רדיפתם אחרי סנסציות — כל אלה מולידים פרסומים, הגורמים אי-יציבות ושמועות. קורה אפילו, שהדברים מגיעים לכדי רוויזיה של המורשה המארקסיסטית-לנינית. ועל כך דובר כבר כאן. דיבר כאן החבר אקסיונוב. הכל ברור. והנה, לפני ימים אחדים פסלנו ברשות השידור את נאומו של אחד, שהורשע כבר פעמיים בגין פעילות אנטי-סובייטית (אולם הוא דוקטור למדעים מלומד ואפילו מועמד לוועידת צירי העם) — איזו סערה קמה! מייד בא נציג „וזגליאד“, מברקים ממוסקבה, זעם, מועמד ציר עם! אני מבין, שניאלץ עוד להסביר בוועד המרכזי, למה פסלנו שידור זה.

ההתרשמות היא, שסיבוכים רבים נוצרים ממש בכוונה תחילה. כלום לא הושפעו תוצאות הבחירות מאותו המטח שירו העתונות והטלוויזיה ערב הבחירות נגד המזכירים הראשונים של ועדי המחוזות?

בזמן האחרון אינני רואה ב„פראבדה“ מאמרי מערכת טובים, שעליהם ניתן להישען, המכוונים את העבודה. בלשכה הפוליטית התקיימו פגישות רבות עם נציגי העתונות, הרדיו והטלוויזיה, אולם הקריאות לאובייקטיביות, לעבודה יוצרת לא זכו למימוש. חברים, ראוי-נא את הקולנוע שלנו, את הביטאונים שלנו. היכן כאן הפטריוטיות, האזרחות הטובה? היכן כאן משמעת העבודה? כיצד נוכל לחנך את הנוער? אנו מחנכים אותו ברוח אחרת לחלוטין. כלום ייתכן שדבר זה לא ידאיג את הוגי הדעות שבועד המרכזי, בלשכה הפוליטית?

כיום ברור כבר לכולנו, שאי-אפשר לפתח דמוקרטיה וגלסנוסט תוך שכחת האחריות והמשמעת. הקריאה „יותר גלסנוסט!“ מתקבלת כבר כקריאה להפקרות ולאנרכיה, ואנו עדים כבר לתוצאות מעציבות. בצוותי עבודה אנו עדים לניכור הולך-ורב בין הפועלים לבין אנשי המינהל. הפועלים זועמים בגין הפורמליות שבה מתנהל צמצום אנשי המינהל. במקומות רבים קם נוהג יומיומי: נוטשים את העבודה, מציבים דרישות אולטימטיביות — חסרות שחר תדיר. כדי להפסיק את השביתות, לפתור את הבעיות, מסכימים הכל לספק תביעות כלשהן, אפילו בלתי-מוצדקות, ובלבד שאפשר יהיה להוריד את המתיחות. איש אינו אחראי לנזק הכלכלי שנגרם. כל זה מעיד על כך, שדרוש לנו, במלוא הפשטות, חוק על המשמעת בעבודה. צריך לומר באופן חד-משמעי, כי הסוציאליזם והשביתות אינם עולים בקנה אחד.

על מנגנון חקיקה יעיל ועל מעש חד-משמעי של שמירת החוק לבצר הן את הגלסנוסט, הן את הדמוקרטיה והן את המשמעת. אך עובדה היא, שהמציאות שונה. הציפייה לרפורמה בחוק, לארגונו-מחדש של מנגנון החקירה, עצרה למעשה את יישום החקיקה הקיימת. גרמו לעובדים במוסדות לשמירת החוק תסכול, אי-בטחון בחוקיות ההחלטות המתקבלות, עם שהיא אינה עומדת בספק. וכל זה מתחיל ברשויות המרכזיות, השוכנות במוסקבה. נוצר מצב פרדוקסלי: העבריינות נמצאת בעלייה תלולה, ואילו מספר העבריינים המובאים לדין — בירידה תלולה. איש אינו מפקפק, כי הפרסטרואיקה כרוכה במטרות הומניות. אולם אסור לשכוח, כי ההומניות פירושה לא רק יחס הולם אל העבריינים

המוחשיים, אלא גם אל החברה כולה, לא ייתכן כאן להשלים עם קיצוניות כלשהי. אם הפרסטרואיקה תניב בעתיד הקרוב תוצאות מעשיות, נוכל להסיר בעיות רבות ותופעות שליליות בארץ ובמפלגה. זאת אפשר לעשות רק בעזרת האנשים עצמם. צריך לשחרר את יוזמתם וליצור את התנאים, שבהם ירגישו את עצמם כבעלי בתים לגורלם, לארצם. ומאידך גיסא, עלינו לחזק את המשמעת ואת הסדר בארצנו. אם לא נעשה זאת, כל מה שתכננו והתווינו יישאר בבחינת משאלות-לב בלבד. ישנה הצעה: כדי לפתור את הבעיות שהצטברו מן הדין, קרוב לוודאי, לכנס בתכיפות רבה יותר את המזכירים הראשונים, כדי להתייעץ אתם, ולקבל אי-אלו החלטות, כדי שנרגיש בטחון רב יותר. עלינו להגדיל את קצב העבודה. ואילו העיקר: להגביר את רמת הדרישות כלפי הלשכה הפוליטית ולדרוש ממנה אופרטיביות רבה יותר. את השאר נעשה בעצמנו.

★

המליאה אישרה את בקשת ההתפטרות שהוגשה אליה.
המליאה העניקה חברות מלאה בוועד המרכזי ל-23 מועמדים.

דברי סיכום — מיכאיל גורבצ'וב

חברים, חברתנו מצויה בשלב התפתחות אחראי מאוד. שלב זה תובע ניתוח מדיני אחראי והערכה פוליטית אחראית, ניתוח מדוייק והערכה מדוייקת. בזה אני רואה את הערך של הדיון, שנערך היום במליאת הוועד המרכזי. חרף כל מגוון הדעות, ואפילו חרף כל הסתירות שביניהן, דעתי שהוויכוח שנערך במליאה זו ראוי על פי אבני הבוחן הקפדניות ביותר, שנעריך אותו כחשוב לפעילות הוועה"מ ולעבודת המפלגה בתנאי הפרסטרואיקה ובשלב האחראי מאוד.

אכן, היום אנו פותרים בעיות בעלות קנה-מידה היסטורי. עם זאת, האנשים חיים היום, והדבר המעניין אותם הוא קודם כל האפשרות של שיפור מהיר בתנאי החיים הממשיים. זהו מצב רב-סתירות.

על כן חשוב מאוד בפוליטיקה להבין את מהות הבעיות, למצוא דרכי פתרון ההולמות באופן מירבי את המציאות. זו תכלית פעילות המדינית של מקב"מ, ודבר זה מחייב את המפלגה להגביר עוד יותר את עבודתה העיונית, המדינית, הרעיונית והארגונית.

אני סולידרי עם כל אלה שלא איבדו את עשתונותיהם; עם כל המנסים להבין באופן מעמיק את הדיאלקטיקה המורכבת של המאורעות המתרחשים בשלב הזה, המסובך באופן יוצא מן הכלל של התפתחות חברתנו; עם כל המנסים להעשיר את מדיניות הפרסטרואיקה, את הקו האסטרטגי של המפלגה, ולבנות טקטיקה ההולמת אסטרטגיה זו, עם כל השואפים לפתור את בעיות התחדשותו של הסוציאליזם.

א

במובן זה נותנות הבחירות האחרונות חומר רב להרהורים. בחירות אלו היו בעצם — כפי שאנו אומרים כיום — בבחינת משאל-עם, משאל-עם שהיה לטובת הפרסטרואיקה. הבחירות אמרו „כן“ חד-משמעי לפרסטרואיקה.

בכלל, חברים, בניתוח פוליטי עלינו להגיע להערכות נכונות, כדי לא ליפול תחת שליטת הריגושים והתחושות. זוהי תביעה, אשר כל מפלגה רצינית חייבת להתחשב בה, על אחת כמה וכמה מפלגה כשלנו.

הבחירות הראו, כי רובם המכריע של האנשים הסובייטיים אינם רואים את עתיד הארץ מחוץ למסגרת הפרסטרואיקה, ללא הבראת החיים וחידושם על פי ערכים סוציאליסטיים. זהו סיכום הבחירות המדיני העיקרי ואף סיכום ארבע השנים האחרונות, שהיו גדושות עבודה מאומצת.

אגב — וברצוני להדגיש זאת — הבחירות נערכו בתנאים מורכבים, אולי אפילו מורכבים מאוד. בעיית המזון — הפתרון עדיין ממנה והלאה. היא מדאיגה אותנו. דנו בשאלות הנ"ל במליאה הקודמת של הוועה"מ. בעיית

הדיור חריפה אף היא, ובחנויות קיים מחסור במוצרי צריכה העממית. רשימת הגרעונות הולכת וגדלה, והמדינה שרויה במצב פיננסי קשה. השאלות המוזנחות – אם לדבר גלויות – של הפדרציה הרב-לאומית הסובייטית החמירו, והיסודות הלאומניים, הקיצוניים והאנטי-סובייטיים מנסים במקומות רבים לצבור הון על רקע זה. הוא הדין באנשים שלא הצליחו מבחינה מדינית, ולעתים קרובות יסודות קרייריסטים סתם. כל זה קיים. משום כך חשובה עוד יותר אותה עובדה שאין לערער עליה, שהעם הסובייטי הביע את דעתו החד-משמעית בזכות הפרסטרואיקה, אישר את דבקתו בסוציאליזם ותמך בקו המפלגה להמשך חידוש החברה. והרי ניבאו לנו, שהאנשים לא ילכו לבחירות, ואילו אלה שילכו יצביעו נגד. יהיה עלינו עוד לנתח ולהעריך באופן רב-צדדי את סיכומי הבחירות. ברור, שנחזור עוד לשאלות הנ"ל במליאת הוועה"מ ערב הוועידה של צירי עם, כשנדון בשאלות הכרוכות בעריכת הוועידה, בכינון מוסדות השלטון העל-יונים ובתפקודם. תהיה לנו ההזדמנות לדון בנושא זה, והדבר הכרחי. אולם, כבר היום יכולים אנו לומר בוודאות: צעדנו צעד חדש, עקרוני בפיתוח הדמוקרטיה. הבחירות הראו, כי הפרסטרואיקה פסקה מהיות עניינם של המתלהבים, של הצועדים לפני המחנה. יכולנו לומר היום, שהיא הפכה תנועה כל-עממית אמיתית.

זוהי קביעה מדינית חשובה ביותר, עליה ברצוני להצביע במיוחד. כיוון שאם אין מבינים נכוחה מסקנה זו, קשה לארגן את העבודה – הן במרכז, הן ברפובליקות, והן בשטח; הן במפלגה והן בחזית המשקית – בכל מקום ומקום.

אך אם נאמר רק זאת, ניראה רחוקים מאמירת כל האמת. ניתוח קפדני של מערכת הבחירות ושל סיכומי ההצבעה מראה: האנשים הביעו את דעתם לא סתם בזכות הפרסטרואיקה, אלא בזכות העמקתה, בזכות החלטיות גדולה יותר בהגשמתה, בזכות שינויים מהירים ביותר לטובה בכל תחומי חיינו. אני סבור, כי במסקנה זו אנו תמימי דעים אתכם, ומחשבה זו אכן הושמעה היום בכינוס.

לשון אחר, הבוחרים תמכו בפרסטרואיקה בתור אסטרטגיה ובתור מדיניות. עם זאת, מצד שני הם העריכו בנוקשות ובתובענות את דרכי ההגשמה של הקו המפלגתי, את עבודת המוסדות המשקיים המפלגתיים והסובייטיים, את עבודת הקדרים הבכירים ואת התוצאות שהושגו. עלינו לראות את מורת רוחם של האנשים מדרכי פתרון של הבעיות שהבשילו בעיר מוחשית, בנפה רעיונית, במחוז וברפובליקה מוחשיים, בענף זה או אחר, וכן בקנה המידה הארצי. אני סבור, שסיבות רבות לכך, שהפרסטרואיקה אינה מניבה תוצאות בשורת כיוונים, אשר להן כולנו ציפינו, נובעות מפעילות מוסדות מרכזיים. החברים, שדיברו במליאה, הבחינו בליקויים רבים ומעמדות עקרוניות. כפי שאומרים, אין כאן מה להוסיף ואין מה לגרוע. משמע, שצריך לתת את הדעת על עניינים רבים בוועד המרכזי, בלשכה הפוליטית ובממשלה כאחד, כדי שעבודתם תהלום את קני המידה של הבעיות שאנו פותרים בארץ.

אך כאן עלי להדגיש דבר נוסף: נכון, שלמרכז אחריות גדולה ושאסור להפחית בערכה. אולם הערך של הוויכוח הנוכחי במליאת הוועה"מ נעוץ בכך, שבדברי חברים רבים שמענו הבנה לתפקיד שאותו ממלאים מוסדות מפלגתיים מקומיים ורפובליקאיים, בפתרון הבעיות שהבשילו.

על התמונה להיות מלאה, ועל הניתוח — כל-צדדי. מבלי לגרוע מאחריותו של המרכז, ברצוני להסב את תשומת לבכם אל המחשבה שלהלן: אנו מכוונים ומסדרים את התהליכים המתרחשים במסגרת הפרסטרואיקה, כך שנוכל להעניק עצמאות רבה יותר הן לרפובליקות, הן למוסדות המקומיים והן לארגונים המשקיים. ויעיד על כך כל מסמך הנוגע לרפורמות הכלכלית והמדינית. הכל מכוון לכך, שזכויות רבות יועברו מהמרכז אל השטח.

רבים ניצלו כבר את המצב החדש, והם עושים מלאכה גדולה ופותרים פתרון מעשי שאלות שהצטברו במשך שנים. קיימת התקדמות ממשית בשורת אזורים, ערים ונפות. האנשים רואים זאת ומעריכים זאת כראוי. החברים אמרו היום דברים נכונים בנידון.

אולם, בינתיים לא הכל אצלנו כשורה. והרי מה שברצוני לומר בהקשר זה. העובדים מיטיבים להבין, שדרוש זמן לפתרון בעיות יסוד. אני יודע זאת על סמך מגעים רבים עם פועלים, עם איכרים, עם אנשי אינטליגנציה, עם אנשי משק בכירים ועם עובדי מפלגה. האנשים מבינים זאת, אך אינם רוצים להשלים עם שיבושים באספקת סחורות, שאין מחסור בהן. הם ממורמרים על אופן ארגון העבודה במסחר ובתחום השירותים, על התחבורה העירונית, על הזנחת מצב התברואה בערים, על היעדר מאבק החלטי בהפקרות במשק ובהפקרות בתחום החוק והסדר, על המצב האקולוגי בערים ובנקודות יישוב אחרות, ועל היחס אל אתרי התרבות.

הרי שאלות רבות מתוך אלו אינן טעונות החלטות מיוחדות במרכז, אינן כרוכות בפרסטרואיקה של המערכות הכלכלית והמדינית ולא בהשקעות הון. לזאת צריך להוסיף, כי הערות ביקורתיות רבות קשורות בכך, שבארגונים שונים ממשיכים האנשים לחוש את האווירה מימים עברו, כשהסתכלו על כל הבא לבקר כעל אישיות בלתי-רצויה, כעל תופעה לא-רצויה.

האנשים הסובייטיים קולטים בנקל נימוקים נכונים, וכאשר אדם שהציג איזושהי שאלה שומע נימוקים משכנעים וכנים, כשמנסים להופכו לשותף לניתוח מצב כלשהו, אז הוא מסכים. אולם כאשר האנשים נתקלים בלשכות לרוב באותה אווירה שעוצבה משך עשורים, באי-רצון גלוי אפילו לשוחח עמם, אז זה מעורר זעם באופן מיוחד.

אני סבור, שצריך לומר זאת היום. ישנם כבר כאלה הטוענים, כי הדמוקרטיה טיה והגלסנוסט הן כמעט בבחינת אסון. ואם התחיל העם לפעול, ואם אינו רוצה לשתוק והוא מציג תביעות, הם רואים בזה עלויות של הפרסטרואיקה. ואילו אני, חברים, רואה בזאת את הצלחת הפרסטרואיקה. כזוהי גם נקודת ראותה של הלשכה הפוליטית. אנו הולכים לקראת שלטון העם ומצרפים את איש העבודה לכל התהליכים הכלכליים והחברתיים. אנו עושים זאת תוך החייאתו בתור בעל בית בייצור, באמצעות צורות דמוקרטיות ושיטות חדשות

של ניהול משק, באמצעות מערכת בחירות והחייאת הסובייטים. דווקא זה הדבר הדרוש לנו. למען זאת התחלנו בכל, כדי שהאדם ירגיש את עצמו במדינה הסוציאליסטית באופן נורמלי, שירגיש את עצמו בטוב. שירגיש את עצמו קודם-כל כבן-אדם.

חברים, אני סבור כי אם אין מהלך זה של המאורעות ופנייה זו של הפרסטרויקה לפי רוחו של אי-מי, אזו זהו דבר רציני מאוד. ישנם פרטים, כשלוניות ומפולות, ועוד אחזור לכך. אולם ישנו הקו העקרוני, הקו עליו דיבר לנין: הסוציאליזם הוא יצירת המונים חיה. ואכן, אנו מעלים את האדם בתור גורם פועל עיקרי בכל תחומי הפרסטרויקה, בכל תחומי החיים, וזאת בעזרת המנגנונים החדשים, על יסוד הרפורמות – הפוליטית והכלכלית.

כשמחפשים סיבות מסיבות שונות, אפשר להגיע אל אבסורד מדיני ולטעות. אסור להתבונן בתהליכים המתרחשים בעיני יום האתמול ולהעריכם רק מגובה מגדלו האישי של כל אחד. דרוש ניתוח מדיני, עקרוני, הנעשה ביושר. הגישה הנכונה היחידה – זוהי הגישה המדינית, מעמדות האינטרסים של הסוציאליזם ותביעות העם. רק גישה כזו – ושום גישה אחרת – תביא אותנו אל המסקנות הנכונות. ואילו המסקנות הנכונות מהוות את התשתית, כדי לארגן-מחדש את העבודה.

כן, חברים. האנשים הסובייטיים הצביעו באופן חד-משמעי בעד הפרסטרויקה, אך הם לא התכוונו לפרסטרויקה כאל רעיון מופשט, אלא כאל תהליך בעל תוצאות, גרוש תוכן מוחשי ומעשים שניתן לחוש בהם.

כן, חברים. האנשים הסובייטיים הביעו את דעתם באופן חד-משמעי בזכות הסוציאליזם, אולם בזכות דמותו המחודשת, זו האנושית, בזכות הסוציאליזם המשרת הלכה-למעשה את טובת העם, המרומם את האדם.

כן, האנשים הסובייטיים הצביעו בהמוניהם בעד הקומוניסטים, בעד אלה המגלמים בעיניהם את מפלגת הפרסטרויקה, המאשרת את עצמה בתור חיל-החלוץ המדיני של החברה בתנאים החדשים.

האנשים הסובייטיים אישרו על-ידי בחירתם, כי הם רואים במפלגה את הכוח הפוליטי הבטוח והממשי היחיד, המסוגל להבטיח בו-זמנית את התחדשות החברה ואת ייצובה.

אילו מסקנות נסיק לגבי עצמנו, איך ננצל את האפשרויות החדשות הנפתחות בפני המפלגה, שזכתה להצבעת אמון? על כל זה צריך לענות בכנות, ביושר ובנכונות להתמסרות מירבית לעניין.

ניתוח כזה, גישה כזו להערכת המתרחש בארץ, מחייבים אותנו להפנות במליאה זו את תשומת-הלב אל אי-אלה היבטים של העבודה המעשית של המפלגה, של הקדרים.

ב

קודם כל צריך לומר, כי הצלחנו להקנות לכלכלה הכוון חברתי גדול, למרות כל המורכבויות בהן נתקלנו. יחד עם זאת עלינו להבין, שמדובר בתזוזות הראשונות והמלאכה עדיין רבה.

עצרנו את המגמה של ירידת קצב עליית הכלכלה לפי המדדים החשובים ביותר. ישנן תזוזות בהתפתחות המשק הלאומי על יסוד האינטנסיביות; הגורם האינטנסיבי משפיע במידה הולכת-וגדלה. אנו מגשימים את ארגונם-מחדש של המבנים, עם שלא בדיוק כפי שהתווינו. ברם, הדבר התחיל, והוא משפיע על החידוש הטכני-מדעי של הייצור.

הרפורמה הכלכלית מתקדמת חרף כל המורכבויות. מצבם הכלכלי של המפעלים וההתאגדויות, של הקולחוזים והסובחוזים הולך-ומשתפר. מתחוללת פרסטרויקה רבת-היקף של מערכת מינהל הכלכלה. קבענו עקרונות חדשים בקשרי כלכלה עם חו"ל.

הדבר החשוב במיוחד בתהליך התמורות המתחוללות הוא, שמשנתה יחסם של האנשים אל העניין, משתנית הפסיכולוגיה, כאילו הולך-ומעוצב סוג חדש של עובד. מדובר לא רק באנשי משק, אלא גם בצוותי-עבודה. חשוב מאוד, כי האדם התחיל להשתנות במסגרת הפרסטרויקה.

אנו שואבים עידוד משאיפת מפעלים רבים לעלות בדרגות הרפורמה הכלכלית: מהצורה הראשונה של התחשיב המשקי אל זו השנייה, מזו השנייה — אל החכירה.

ברצוני להטעים, כי חרף כל המורכבויות אנו מנהלים, וננהל, קו של פרסטרויקה יסודית, מעמיקה, בכל המשק הלאומי שלנו, המקיף יחסי ייצור, מדע, טכניקה ושיטות ניהול משק. בזה האופן אנו יוצרים תנאים מוקדמים לכך, כדי שהכלכלה תעלה על מדרגה חדשה. אנו מצווים לעשות זאת חרף כל הקשיים, חרף הלחץ אותו מפעיל מצב העניינים המוחשי הקיים.

עם זאת, אין אנו שבעי רצון ממה שעשינו בכלכלה, ובמיוחד באשר לתוצאות הסופיות. אנו יודעים, כי גם העובדים אינם שבעי רצון מהמצב הקיים, ויש להם סיבות לכך.

ברגע כזה, חברים, קל להיכנע להלכי-רוח בני חלוף ולסגת מהקו שנקבע. לסגת בלחץ הנסיבות — יהיה זה דבר מסוכן מאוד. צריך שנדע לאזור אומץ-לב וכושר לנהל באופן עקבי את הקו שנקבע בתנאים מורכבים.

חשוב, שמדי יום ביומו נקנה לתודעת העם העובד את ההכרח שבגישה זו, את הבנת העובדה, כי התמורות העמוקות הכרחיות לנו באופן חיוני ושהן יהיו בעלות תפוקה רצינית.

אולם אין זאת אומרת, חברים, כי מותר לנו לזלזל בבעיות חיים בעלות הקדימות הראשונה, בבעיות הקיימות בקרב החברה והתובעות את פתרונן. דובר על כך כבר במליאת הוועה"מ שנערכה באפריל 1985, ובמיוחד בוועידה ה-27 של המפלגה, שקבעה כי הכרחי לנהל מדיניות חברתית חזקה, כי הכרחי להכווין מחדש את כלכלתנו לקראת פתרון של הבעיות החיוניות של חיי העם.

באופן מוחשי מדובר — וזה הודגש בתוקף מיוחד במליאת הוועה"מ ביוני 1987 — בהענקת קדימות לפיתוח המגזר החקלאי, כדי לפתור את בעיית המזון, את בניית המגורים, את גידול ייצורן של סחורות הצריכה העממית ואת תחום השירותים. שינויים בכל הכיוונים הנ"ל מתחוללים-גם-מתחוללים.

כבר דיברנו על כך, אני וחברים אחרים. אנו מפרסמים באופן סדיר מספרים המעידים על כך.

אולם, חברים, אסור לנו לא להיות מודאגים מכך, שהעם חש אך במידה מועטת תזוזות אלו ובפרט שהמצב בשוק הפנימי לא זו בלבד שלא השתפר, אלא אפילו החמיר במקרים רבים. כפי שאמרתי כבר, הגרעון ממשיך לגדול. אסור לנו לא לראות, שבהקשר זה הולכת-וגדלה הדאגה בקרב החברה. האנשים מגיבים בדכאון על הגרעונות, על התורים הגוזלים מזמנם, ונגיד גלויות, משפילים את האדם. האנשים מקבלים זאת כניתוק בין הדיבור לבין המעש, כאי-התאמה בין ההבטחות לבין השינויים החלים הלכה-למעשה בחיים עלינו להכיר, כי יש בסיס למורת-רוח זו ולשאול את עצמנו, כיצד יכול היה לקרות, כי שיפור מדדי המשק הלאומי, עליית פריון העבודה, הגדלת המשאבים הקיימת, עם שלא בממדים הרצויים לנו — כיצד אין כל אלה גורמים לשיפור המצב בשוק, אלא להיפך, השוק הולך-ומתמוטט. עלינו להסביר זאת לעם, לתת על כך את דעתנו, כדי להפוך זאת למדיניות, לפעילות המעשית. ובכן, מה קרה? אכן קרו גם דברים שאי-אפשר היה לצפותם מראש: צ'רנוביל, ירידת המחירים בשוקי הנפט ועוד. אך ספק רב, חברים, אם ניתן להסביר בדרך זו את כל שהתרחש בכלכלה, ובמיוחד בשוק הצריכה. מה שווה אפוא כל המשק המתוכנן שלנו, אם נסיבות בלתי-צפויות מסוגלות להוציאו משיווי משקל?!

עלינו להעריך ביושר ותוך ביקורת עצמית את פעילותנו-אנו — בוועה"מ ובממשלה, במוסדות המינהל המרכזיים, ולא רק בהם, אלא גם במוסדות הרפובליקאיים והמקומיים.

קודם כל עלי לומר, כי פתחנו באיחור רציני בניתוח המצב הפיננסי בארץ ובהערכתו. צדק כאן הח' מלניקוב. אני יכול רק להוסיף, כי כולנו לא היטבנו להכיר את הארץ שבה אנו חיים. אך אין זאת אומרת, שהיה עלינו לוותר על פעולות נמרצות. אין ספק, שהיה עלינו לפתוח בפעולה, וזאת עשינו. אך הסתבר, שהכל היה מסובך יותר משסברנו מלכתחילה.

החלטנו החלטות רבות, בלי שים לב כראוי למצב הפיננסי ולאפשרויות הכלכלה, עם שההחלטות הוכתבו על-ידי הצרכים הסוציאליים של החברה שהבשילו.

ואכן, כלום מותר לומר כי הצעדים שנקטנו בבניית המגורים היו לא-נכונים? ואנחנו הגברנו את קצב הבנייה. והיו צעדים בתחום הבריאות, שבו השקענו 6 מיליארדי רובלים נוספים. היו צעדים שנקטו בתחום החינוך. כאן היה עלינו לפתור בעיות שנגעו לתשתית החומרית ולשכר העבודה של העובדים. הרי היו כאן שאלות חריפות, שבלטו מאוד באותו זמן. כמו-כן הגדלנו את הקצבאות לסוגי גמלאים מסויימים, ואף את המילגות לסטודנטים וללומדים אחרים.

אסור היה לדחות את כל אלה. אך יחד עם זאת היה עלינו להגדיר באופן יסודי את מקורות המימון של צעדים אלה, על-ידי קיצוץ ההוצאות למטרות אחרות. לא נהגנו כך באופן מוחלט. המשיכו לגדול ההוצאות הצבאיות, הבנייה הבלתי-גמורה, הוצאות המינהל, ההוצאות למימוש תוכניות-ענק מסויימות וכו'.

הכל רשאים כיום לשאול: היכן היו אפוא הרשויות הכלכליות המרכזיות, חברי הוועה"מ, העומדים בראש? היום עלינו לבוא אליהם בטענות רציניות. הרי כל הדברים הללו קרו במידה רבה, כיוון שהם לא הציגו בעוד מועד ובמלוא החריפות הדרושה את השאלה הנוגעת במצב הפיננסי של הארץ, בחוסר האיזון הקיים במשך שנים רבות, בגרעון שבתקציב, בגידול המעשי של החוב הממלכתי.

ומן הדין לומר ביושר: זה קרה במידה רבה כתוצאה מחולשת עבודתם של רשויות כלכליות ושל מיניסטריונים ענפיים; הנה-כיוון לא היינו מוכנים להבטיח, על-ידי מנופים כלכליים, השפעה יעילה על תהליכי מימוש החוקים על המפעלים הממלכתיים, על הקואופרציה, על העבודה האישית (האינדי-וידואלית).

מצד אחד, לא עלה בידי קולקטיבי ייצור לגלות כהלכה את יוזמתם במסגרת זכויותיהם החדשות. ומצד שני, המרכז מצא את עצמו במצב, בו אין לו את המנופים ההכרחיים כדי להשפיע על ויסות ההכנסות, וקודם כל חסרה לו מדיניות מיסוי שקולה. במשך עשורים פעלנו במסגרת המערכת האדמיניסטרטיבית ועל כן היינו ללא נסיון. גם המדע היה חסר אונים. לא עלה בידו להציע לנו תכניות, אמצעים שהיו עוזרים לנו ליצור את המנגנונים הדרושים, שהיו מבטיחים את המעבר אל ניהול משק יעיל.

כל זה גרם הפרה רצינית של העקרון הכלכלי החשוב מאוד, על פיו חייבת עליית פריון העבודה להקדים את עליית שכר העבודה. ואגב, המגמות השליליות לא זו בלבד שאינן נחלשות, אלא שהן אף אוזרות תנופה. עליית שכר העבודה במשק הלאומי הגיעה אשתקד ל-7%, ואילו פריון העבודה ל-5.1%, וברבעון הראשון של שנה זו ל-9.4% ול-4.5% בהתאם. לשון אחר, גידול שכר העבודה הקדים פי שניים ומעלה את גידול פריון העבודה.

באופן כללי יש לנו גידול פריון עבודה לא רע. הוא משקף את הבראת הכלכלה ואת האצת הקידמה הטכנית-מדעית. אולם תדיר, חברים, כל זה הולך לאיבוד, מכיוון ששכר-העבודה אינו צמוד לתוצאה הסופית.

זאת אומרת — וצריך לומר זאת ביושר — שלא נתנו את דעתנו עד תום על המנגנון הכלכלי של התחשיב המשקי ושל המימון העצמי, וטרם פיתחנו אותו עד תום. דבר זה מוריד, ואפילו הורס, את עקרונות היסוד שעוגנו בחוקים המווסתים.

חברי הוועה"מ יודעים, כי לאחר דיון בלשכה הפוליטית בנידון פיתחה הממשלה צעדים דחופים להבראת הפיננסים, ואנו מגשימים אותם. ברם, חברים, ברצוני להזהיר, לבל תראו בצעדים דחופים אלה פתרון ממצה של השאלה. העיקר הוא בזה שנצטרך קדימה בעקביות ובנחרצות את הרפורמה הכלכלית, נגדיל את יעילות הייצור, נקיים בקפדנות את עקרונות התחשיב המשקי ולא נוציא אפילו רובל מבלי שהדבר יהיה צמוד לכמות התוצרת המופקת ואיכותה.

אני סבור, שדרוש לנו גם דו-שיח גלוי-לב עם העם העובד. ראינו, כי

הכרחי להכין הצעת מכתב בשם הוועד המרכזי, כדי שהאנשים יכירו את המצב כמות שהוא.

צריך להכין צעדים לקראת המעבר למסחר הסיטוני, להשתיתו על פסים כלכליים, כפי שקבענו בכינוס המפלגתי ה-19. ומובן מאליו, לבצע ללא דחייה את העבודה לשיפור המנופים הכלכליים. כוונתי כאן לשיפור של מדיניות המסים, של מערכת האשראי וכיו"ב. אנו מכינים בניהול תעודות חשובות מאוד. זהו צד אחד — אם אפשר לומר כך — הנוגע להשלטת סדר בפיננסים, להגדלת המאמצים למען ביצוע הרפורמה הכלכלית. הצד השני, החשוב לא פחות — מנקודת ראותו של הצרכן הבעיה החיונית ביותר — הוא הגדלת משאבי המזון ובאופן כללי משאבי הסחורות בארץ. אני משוכנע, כי אם נהיה עקביים בביצוע המדיניות האגררית שפותחה על-ידי מליאת הוועה"מ בחודש מארס, נשחרר את ידי האנשים, נעניק להם את הזכות להיות בעלי בתים על הקרקע, תוך שימוש בצורות שונות, נארגן-מחדש את יחסי הקניין ונשיג התקדמות ממשית. כאן קשה להיות תמיס-דעים עם הערותיו של מלניקוב. ייתכן שהן נוגעות בבעיות האזוריות של הרפובליקה האוטונומית של קומי. אבל אז הואיל לעבוד אצלכם. החלטות המליאה מאפשרות לכם זאת. נצלו אפשרות זו. הצעדנו חזק קדימה את השאלות החברתיות בכפר, ואנו מבצרים, חרף כל הקשיים הכלכליים, את התשתית הטכנית-חומרית. כך שישנה התקדמות רצינית.

באופן כללי, חברים, דעת הלשכה הפוליטית היא, שאם נהיה עקביים בביצוע המדיניות האגררית, שפיתחה מליאת הוועה"מ במארס ש"ז, נשיג כבר בזמן הקרוב ביותר מפנה באספקת המזון.

הייתי רוצה לחזור שוב לנושא שדנו בו במליאה: המוסדות המפלגתיים, המוסדות הסובייטיים, הקדרים הבכירים שלנו עובדים באופן שונה זה מזה. מכאן גם התוצאות השונות בהגברת התוצרת החקלאית ובאספקת המזון. ראו את הרבגוניות הקיימת בארץ. קודם לכן הסברנו זאת על-ידי תנאי הטבע השונים, ואילו עתה קשור הדבר במידה מכרעת ברמת העבודה, ביוזמת המנהיגים המקומיים ובאחריותם.

נסיונו של הארגון המפלגתי במחוז ריאזאן מלמד, מה ניתן להשיג אפילו בתנאים קשים. זה לא היה כלל ועיקר דבר פשוט, אך העובדים הבינו את משימות הוועד המחוזי ותמכו באופן מעשי בתוכניות המעשיות, בעבודה המעשית של המוסדות המפלגתיים והסובייטיים. והתוצאות לנגד עינינו.

למה אני מזכיר זאת? כי ברצוני להדגיש שוב את המחשבה הבאה: אפילו באזורים קשים — שבהם הוזנח המשק החקלאי, שבהם במשך שנים עשו אך מעט מאד למען העלאת יעילותו, למען הגדלת ייצורם של מוצרי המשק החקלאי — אפילו שם ניתן להשיג תוצאות מעשיות ממשיות תוך זמן קצר, אם ננהל את העניינים כדבעי וננצל את האפשרויות שנפתחו בפני המגזר האגררי.

מובן, שלכל מחוז, לכל אזור מיוחדויות משלו. הדבר ברור. אך ברור גם, שאין המים זורמים מתחת לאבן שאין לה הופכין. דרושות תוכניות מוחשיות,

שעובדו בהשתתפותו של העם; ודרושה עבודה רבתי של צוותי העבודה, של ארגוני המפלגה, של הקדרים המשקיים. אין כאן שום דבר אחר, חברים. מרשמי פלא, אשר אי-מי אולי סומך עליהם, לא היו ולא נבראו. זהו הלכת לא רק של כל ההיסטוריה של העבר, אלא גם של השנים האחרונות.

אני סבור, שהיום, לאחר שנוצרו תנאים מוקדמים רציניים לעבודת המגזר החקלאי, משנים הצעדים שנקטה מליאת הוועה"מ בחודש מארס את מצב העניינים מהשורש ומאפשרים לכפר להתקדם מהר יותר. העיקר הוא לעלות בהחלטיות על הדרך של הארגון-מחדש היסודי של היחסים הכלכליים בכפר. גם בעיית סיפוק סחורות צריכה עממית ושירותים לשוק תובעת שיפור מהיסוד. המצב שנוצר מדאיג את החברה כולה. בגינו מתנהלים ויכוחים גדולים ולוהטים. יש כאן ביקורת די והותר, והיא צודקת לחלוטין במידה ניכרת. אך ישנם גם רעיונות רבים כיצד לגבור על הקושי. הצדדים מעלים ברתחנות טענות והאשמות איש נגד רעהו.

אינני רוצה להצטרף לוויכוח. דבר אחד ברור, חברים, כל זה קשור במידה רבה בכך, שאין לרשותנו עדיין התשתית ההכרחית לייצור סחורות משלנו בכמות ובמגוון הדרושים. הצבנו את המשימה ליצור ללא דחייה תשתית כזאת על-ידי חידוש התעשייה הקלה ותעשיית המזון וציוודן-מחדש; וכמו-כן להרחיב במידה ניכרת את ייצור המוצרים בני הקיימא, וזאת במפעלי התעשייה הכבדה, ובמיוחד במפעלי התעשייה הצבאית. קו זה עלינו לנקוט לא רק בנחישות, אלא אפילו בנוקשות, ואסור לנו לוותר בכל הנוגע למימוש התוכניות שנקבעו. פתחנו במלאכה זו. מפעלי התעשייה הצבאית הנפיקו כבר ציוד בשביל התעשייה הקלה ותעשיית המזון. סך-הכל יהיה עלינו ליצור ציוד כזה בשווי של עשרות מיליארדי רובלים. על המוסדות הקבועים של ממשלת ברה"מ, וקודם כל על המוסדות שבראשם החברים ביילואויסוב, סילאייב וביריוקובה, מוטלת כאן עבודה אדירה.

הנהגנו כעת כלל: לשמוע באופן שיטתי, ולמען ביצוע פיקוח, דיווחים מבכירים בעלי כל הדרגות בלשכה הפוליטית ובנשיאות הממשלה. ננקוט כלפיהם גישה נוקשה בגין כל משימה שהטלנו עליהם.

המשימה של הבאת המצב בשוק לנורמליזציה היא בעיה — וצריך לומר זאת במלוא הבהירות — שלא ניתן לפותרה ללא ההשתתפות הרחבה ביותר והמעשית ביותר מצד הרפובליקות, החבלים והמחוזות, מצד חשובי מרכזי התעשייה. מה גם בתנאים הנוכחיים, כשאנו מאצילים במידה הולכת-וגדלה זכויות על הרפובליקות, על האזורים, על המפעלים ועל צוותי העבודה.

הלא באופן כללי, חברים, כל הנוגע במגזר החקלאי, בתעשייה הקלה ובתעשיית המזון, במסחר, בתחום השירותים, בבריאות, בחינוך וכו' — כל זה נתון כבר היום ברובו בסמכות המוסדות הרפובליקאיים והמקומיים. תהליך זה יזכה להתפתחות גדולה עוד יותר, לאחר שנדון ונאשר חוקים הנוגעים בתחשיב המשקי האזורי ובמוסדות המינהל העצמי המקומי.

נדמה, כי צריך להיות מובן מאליו שהרחבת הזכויות מלווה תמיד בעליית האחריות. אולם במקרים רבים אנו נתקלים בגישה הפוכה. בלשון פשוטה,

בטפילות שהכתה אצלנו שורשים עמוקים מאוד. עלינו לסכם אחת ולתמיד ולהקפיד על ביצוע ההחלטות של ועידת המפלגה ה-27 ושל הכינוס המפלגתי ה-19 — כל רפובליקה, כל חבל וכל מחוז אחראיים בפני האוכלוסייה על תנאי החיים שנוצרו בשבילם, על המידה שבה מובטחים לאנשים אספקת המזון והשירות הרפואי, על קיום החינוך, על תפקיד המשק העירוני, וכמובן על המצב בשוק בנוגע לסחורות ולשירותים. ברם, כפי שהיה קודם לכן, משאבים רבים שהוקצו למטרות הנ"ל אינם מיושמים.

מדוע אני מזכיר שוב דברים, שהם כאילו מובנים מאליהם? הממשלה עוסקת כעת בצעדים, הבאים להגדיל את ייצור הסחורות בשנה הבאה. ישנן תזוזות חיוביות בעמדות של המיניסטריונים הפדרליים, במפעלים הכפופים להם ובאי-אלה, אולי במרבית המיניסטריונים הרפובליקאיים. ומאידך גיסא, ישנם ראשי רפובליקות המתחמקים מאיתור רזרבות למען השוק, ובו-בזמן מבקשות הרפובליקות האלו באופן מתמיד וסדיר כספים כדי לשלם שכר-עבודה. ההסתמכות הזאת — לא רק של אתמול, אלא גם של שלשום — על הדפסת כספים, היא לכל הפחות עמדה משונה, ואם לדבר בשפת המפלגה — בלתי-אחראית, ומה גם, אם מביאים בחשבון את המצב הקיים הלכה-למעשה בפיננסים ובשוק.

מובן מאילו, חברים, שבעיית ההרחבה של ייצור הסחורות ושל השירותים, בעיית הנורמליזציה של מצב השוק — בעיה זו דורשת תפיסה ויחס מתאימים ותרומה מוחשית מצד קולקטיבי הייצור. גם בתחום זה מצווים ארגוני המפלגה לנהל עבודה מרובה.

לקולקטיבי עבודה ניתנו זכויות רחבות, אך אין הן נקשרות תמיד בתודעת האנשים בהבנת העובדה, שרק הם — ולא איש מלבדם — יכולים להבטיח את רווחתם על יסוד ההעלאה של פריזון העבודה ועל יסוד העלאת הייצור היעיל.

צריך לראות את האמת כמות שהיא. אנשים רבים שכחו איך עובדים. הם התרגלו לכך, שתדיר משלמים להם בעד בואם למקום העבודה בלבד. החברה לא תוכל עוד להשלים עם כך, ומן הדין להכריז על כך בקול רם. בינתיים משמיעים אצלנו בקול רם את הסיסמאות ואת הקריאות בזכות ההשוואה, ומועמדים רבים ניצלו נצל היטב נושא זה בתקופת מערכת הבחירות.

הבראת הכלכלה והפיננסים מעלה באופן חריף את שאלת המאבק ההחלטי בהפקרות המשקית. העובדה שהעובדים רואים את ההפקרות המשקית בבחינת חתרנות תחת הפרסטרואיקה, היא עובדה חיובית לדעתי, זוהי הצגה נכונה של השאלה.

ואכן, במשך כמה זמן נדבר על הבנייה הנמשכת זמן רב מדי כשקוברים באדמה מיליארדי רובלים, וכשציווד בשווי של מיליארדי רובלים נוספים שלא יושם הופך לגרוטאות? כמה זמן נדבר על טעויות גדולות במדיניות ההשקעות, על הקמת בתי-חירות שתכליתיותם לא הוכחה כדת וכדין? זה עשורים אנו מדברים על אבידות עצומות במשק החקלאי ובתחבורה, ועל ניצול בלתי-יעיל

של השקעות-יסוד בתעשייה. ולבסוף, עד מתי נשלים עם הגישות הברבריות לניצול משאבי הטבע, המסיבות נזק עצום לכלכלה ולסביבה?

והרי כמה עובדות על קצה המזלג. בהתחלת החומש ניתנה הנחיה עקרונית לצמצם את היקף השקעות היסוד ואת ממדי הבנייה הבלתי-מושלמת. ומה קורה במציאות? הבנייה הבלתי-מושלמת גדלה במשך שלוש השנים ב-30 מיליארדי רובלים ומהווה כיום 4/5 ומעלה של ההיקף השנתי של השקעות היסוד הממלכתיות. רק אשתקד גדל מספר אתרי הבנייה החדשים ב-41%. נשאלת השאלה: ומה מעשיהם של המוסד הממלכתי לתכנון והמוסד הממלכתי לבינוי? היכן הוא סגן ראש הממשלה, החבר באטאלין? האם הוא בעל עמדה בנידון? טעויות אלו עולות ביוקר רב לעם.

והרי לכם עוד עובדה. רק הפסקות העבודה מעל למתוכנן בצי הדיג שלנו (השר הממונה — החבר קוטליאר) הסתכמו אשתקד ב-13.5 אלפי יממות, וזאת כתוצאה מההפקרות המשקית ומחוסר כושר ניהול. כשאניה אחת מושבתת במשך יממה אחת, הדבר עולה 5 אלפי רובלים. האם תוכלו לתאר לעצמכם את הנזק הענקי שהוסב למדינה על-ידי ניהול כזה של ענף, אם מותר לקרוא לזה בשם „ניהול“?

אפשר להמשיך בעובדות, שאינן מתקבלות על הדעת. כולכם מכירים את חריפות הבעיה של ציוד המוסדות הרפואיים במזרקים עם מחטים חד-פעמיות. עוד ב-1986/7 הוחלט על ייצורם ההמוני. ואילו השרים, החברים ביקוב ושקא-בארדניה התייחסו לעניין בחוסר אחריות, וההחלטות לא מומשו אפוא. זאת אף זאת. קנינו בחו"ל כ-30 מיליוני מזרקים ללא מחטים, ועל המיניסטריון למכשירים הוטל לייצר את המחטים. אולם החבר שקאבארדניה לא הבטיח את חתימת החוזים שיסדירו את אספקת המחטים, וכך לא מצאו פתרון, אלא חילקו את המזרקים נטולי המחטים למוסדות הבריאות בכל רחבי הארץ. המזרקים מוטלים שם כאבן שאין לה הופכין, ואילו מצוקת מוסדות הרפואה בעינה עומדת.

כמה דברי זעם צודקים שמענו בגין המחסור באבקת כביסה. הגענו לכך, שמחפשים כעת כל מיני פתרונות זמניים, ובעצם מארגנים את ייצורה על יסוד תעשיית בית. ובו-בזמן מנהל המיניסטריון הנוגע בדבר את בניית התשלובת הדרושה זו השנה התשיעית. דוגמאות כאלו ישנן למכביר.

ההפקרות המשקית, החוזרת על עצמה מדי שנה, גרמה לכך שעל יסודה קמה מערכת שלמה של יסודות טפילים. מערכת זו גדלה והשמינה. היא זורעת סביבה זרעים של שחיתות, של פשעים משקיים ופיליליים ושל מוסר אנטי חברתי. זוהי מערכת המגוננת על תנאיי אורח חיה הטפיליים, ולעתים קרובות בהצלחה. האנשים רואים את המעשים הנבזים האלה של ההפקרות המשקית ודור-שים — והצדק אתם — שהאשמים יבואו על עונשם החמור. אין זה מעשה נקמנות, אלא שאיפה להשליט את התפיסה שאין לסבול, שאין לאפשר את הפקרת רכוש העם.

אני סבור, חברים, וזו דעתה של כל הלשכה הפוליטית, שלא נוכל עוד

להשלים עם ההפקרות המשקית המבאישה — פשוטו כמשמעו — את שם הפרסטרויקה ומסיבה נזק עצום, כלכלי ומוסרי כאחד, לכל החברה. אני סבור, כי אחרי המליאה הזאת נצטרך לבדוק, כאן במרכז, ברפובלי-קות, במחוזות, בחבלים, בערים ובנפות, את עובדות ההפקרות המשקית, ולעשות זאת קבל עם ועדה, כדי שהעם יידע את האמצעים שנקטו. והעיקר הוא להשליט סדר. ואני מבקש לדווח לוועד המרכזי של המפלגה מה נעשה בנידון. כוונתי גם לעובדות שהוזכרו כאן. צריך לבדוק אותן ולנקוט אמצעים חמורים ביותר.

ג

חברים, לנו, לוועד המרכזי, חשוב מאוד, ללא ספק, לתת את הדעת על תפקיד המפלגה ולהגדיר אותו באופן חד-משמעי. עלינו להגדיר את תפקיד כל חוליותיה, החל בארגוני המפלגה הראשוניים וגמור בוועד המרכזי, וזאת לא רק מבחינת הטווח הארוך, אלא גם בכל שלב מוחשי של התפתחות החברה במסגרת תהליכי הפרסטרויקה.

הייתי אומר, שנושא זה היה העיקרי היום במליאת הוועד המרכזי, וסיכומי הבחירות הביאו אל הוויכוח על נושא זה דברים מדאיגים לרוב. הכרחי, כי בכל פעם נעריך בעוד מועד, באופן נכון ועל יסוד ריאליזם קפדני את התפתחות התהליכים, את הכיוונים ואת הלכי-הרוח של ההמונים, כדי שנקבל בזמן הנכון את ההחלטה הדרושה ונכניס תיקון זה או אחר במדיניות שלנו. ולבסוף, חשוב במיוחד לשפר בהתמדה את אופי העבודה המפלגתית, צורותיה ושיטותיה, וזאת בהתאם לדרישות החיים.

אינני מקבל את הטענות הקיצוניות, כי המפלגה מאבדת כמעט את עמדותיה בארץ, שהיא הפכה למועדון לוויכוחים וכו'. רומזים על חולשת המרכז ועל הססנותו. אני סבור, כי חברים מסויימים מאבדים במפנה חד זה את הביטחון ונסוגים מעמדותיהם. דבר זה אינו טוב.

ברם, אני מקבל את הדברים שהושמעו כאן גם כמידע, אשר החברים רצו להביא לידיעת הלשכה הפוליטית והוועדה"מ. על כן אני מקבל אותם באופן מפלגתי. זהו שיח הדרוש לנו. אם מודאגים האנשים בנוגע למצב במפלגה, היכן ידברו על כך, אם לא בוועד המרכזי.

אני סבור, כי החברים נהגו כשורה בהביעם את שהם חשים במצב הקיים. המצב הקיים מתאפיין על-ידי תופעות חשובות רבות, המבדילות אותו היטב מהתקופה הקודמת. הוא מעניק חומר עשיר ביותר לחשיבה, והעיקר להסקת המסקנות ההכרחיות.

הבחירות עזרו לנו לנסוך אור בייתר-שאת על מגמות הפעולה ההדדית וההשתרגות של התהליכים המתחוללים בחברתנו. מה כאן העיקר? העיקר הוא גידולה והעמקתה המהירים של הדמוקרטיזציה, לא רק בפעילות המוסדות המדיניים, אלא גם בכל שאר תחומי החיים של החברה. כוונתי לתחומים הכלכלי, הרוחני והחברתי.

ועיקר העיקרים, חברים, וברצוני לייחד זאת במיוחד, הוא הגידול המהיר בתודעת העם. ללא ספק יהיה זה נכון לקבוע היום, כי יש לנו עניין עם תהליך סוציאליסטי בונה ובריא, עם פוליטיזציה רחבה של ההמונים. מיליונים רבים של אנשים חדשים יוצאים אל זירת הפעילות הציבורית, עם שרבים מהם היו, לא מזמן עדיין, רחוקים למדי מהפוליטיקה או לא גילו בה בכלל שום התעניינות, וכן לא גילו כלפיה כל תשומת-לב.

זאת אף זאת. בשלב הראשון נקבע תהליך הדמוקרטיזציה במידה ניכרת על-ידי יוזמות המפלגה ועבודתה המעשית, כשהוא הלך כאילו מלמעלה. כעת מתאפיין התהליך הזה במידה מכרעת על-ידי תנועה אדירה מלמטה — על-ידי תנועתם של המוני עובדים רחבים ביותר. זהו עיקר העיקרים. כולנו אמרנו: הבה נלמד לעבוד בתנאי דמוקרטיה! ידענו שמצפה לנו מערכת בחירות ללא תקדים. אף-על-פי-כן התברר, שלא כולנו היינו מוכנים לעבודה בתנאים החדשים.

הפוליטיזציה של התודעה החברתית משנה את המצב הפוליטי בארץ. נסיונם הרבגוני של ההמונים הופך לגורם פעיל יותר ויותר בחיי הציבוריות. אנו, העובדים 20-30 שנה במפלגה, בארגונים הציבוריים, איננו רגילים לכך. הצגה חריפה ופתוחה של שאלות רבות, שהצטברו בחברה במשך העשורים הקודמים — היא היום עובדה, ועובדה חשובה מאוד. התארגנויות ציבוריות רבות נוצרו, וממשיכות להיווצר, עם הגל של היוזמה העממית, במסגרת תהליכי הפרסטרואיקה. התארגנויות אלו משקפות את מגוון האינטרסים, הלכני-הרוח של הקבוצות החברתיות השונות ואת מיוחדויות קליטתן את המתרחש בקרב החברה. הן כל המתרחש במוחות האנשים, בשכבות האוכלוסייה השונות, משתבר באופן שונה. אנו רואים זאת. מדובר בדברים ממשיים. גם זה בבחינת גורם ממשי מאוד, המאפיין את מצב העניינים כמות שהם. צריך לומר גלויות, חברים, כי ארגוני המפלגה, הקדרים שלנו, לא היו מוכנים, במקרים רבים, למפנה כזה בהתפתחות התהליכים הדמוקרטיים בחברה. פעילותם של ועדי מפלגה ושל מוסדות סובייטיים לא מעטים מפגרת לא אחת אחרי החיים — הן בגישות, הן בסגנון, הן בשיטות העבודה, הן בהבנת התהליכים המתרחשים. דבר זה נכון גם בנוגע לוועד המרכזי של המפלגה ובנוגע ללשכה הפוליטית.

באופן כללי נוצר, במידה מסויימת, מצב פרדוקסלי: המפלגה יזמה את תהליך הדמוקרטיזציה ועשתה רבות מאוד למן הגשמת הסיסמאות האלו. הדבר זכה לתמיכה הכללית של העם העובד, של העם כולו. ואגב, האוטוריטה של המפלגה גדלה ונשמרת הודות לכך. ואילו כעת, כשהחברה כולה הגיעה לכלל תנועה, כשתהליך הדמוקרטיזציה מעמיק ומתרחב, כשהוא מעלה על פני חיי החברה כוחות חדשים ובעיות חדשות, התובעות דיון והחלטה — כעת אנו נתקלים בדרך זו, לעתים תכופות יותר ויותר, בהתמדת החשיבה הישנה, ברצון לפעול על-פי שיטות ישנות ולבלום את התהליכים המתרחשים. כאן נוצרת הסתירה!

ישנם אפילו כאלה, המתחילים לאבד את העשתונות ורואים כמעט סכנה

לסוציאליזם בכל הישגינו מהתפתחות כזו של התהליכים הדמוקרטיים בארץ. לא, חברים, אין עלינו לדאוג היום לבלוימת יוזמת העם ופעילותו העצמית. התפקיד הוא דווקא בכך, שהמפלגה תתייצב בראש פיתוחה של הפעילות החברתית, תנחה את היסודות היוצרים ותבצר אותם לטובת ההתחדשות המהפכנית של החברה הסוציאליסטית, לטובת הפרסטרואיקה. בזה מהות הבעיה. ישנם אצלנו אי-אלה ועדי מפלגה המשולים למפקד, אשר חטיבתו או אוגדתו יצאו במיתקפה, ואילו הוא אינו מצליח לצאת את השוחה. רגליו גולשות חזרה אליה, הוא אינו מוצא נקודה להישען עליה, והוא יושב בשוחה, למרות שהגיע הזמן לצאת להתקפה.

אם נפעל בהתייצבותנו בראש התהליך של גידול פעילותו החברתית של העם, הפרסטרואיקה תמשיך להתקדם בקו שהותווה; המפלגה תזכה לתמיכה רבה עוד יותר מצד העם העובד. אם נאבד את היוזמה ונאפשר פיגור, נסב לפרסטרואיקה נזק רציני ואפילו שאינו בר-תיקון; ייווצרו אז אי-סדרים מוסריים, חברתיים, פוליטיים ומשקיים נוספים.

עלינו לצאת היום דווקא מהבנה כזו של תפקיד החלוץ שנועד למפלגה. עם זאת, לשם כך על המפלגה עצמה להתפתח בהתאם לעקרונות הדמוקרטיה הלניניים, ברוח תביעות הזמן.

אמרנו מלכתחילה, מראשית הפרסטרואיקה, כי המפלגה חייבת ללמוד לחיות ולעבוד בתנאי דמוקרטיה. כעת אנו אומרים, כי רק כך תוכל לפעול, ואין לה דרך אחרת. כך חייבים לפעול מוסדות המפלגה הנבחרים, כך חייבים לפעול ארגוני המפלגה הראשוניים, כך חייבים לפעול הקדרים הבכירים של המפלגה, כך חייבים לפעול המנגנון המפלגתי וכל קומוניסט וקומוניסט.

דווקא לקחים אלה נובעים מניתוח עבודת המפלגה במצב המוחשי הקיים. עלינו לדחות בהחלטיות את כל הנסיונות לחזור אל הגישות הישנות, לדחות אותן כמוהן כהרגלים המוטעים של ההסתגרות, כעבודת ועדי המפלגה מתוך הלשכות.

ייתכן, כי כיום נודעת משמעות מעשית עצומה, יותר מאשר אי-פעם, לאותה הנחיה לנינית, האומרת שהקומוניסטים מצוים לחיות בתוך תוכם של החיים, להכיר אותם היטב ולהשכיל להגדיר בכל עת מצוא ובאופן קולע את הלוח-רוחם של האנשים, את צרכיהם האמיתיים, את שאיפותיהם ואת מחשבותיהם, להשכיל לרכוש את אמונם הבלתי-מוגבל של ההמונים, וזאת על-ידי יחס חברי אליהם, על-ידי סיפוק צרכיהם.

קשה להוסיף משהו להנחיה לנינית זו. ברם, להכיר אותה זהו דבר אחד, ואילו לפעול על פיה בהתאם למצב המוחשי, בנקודת מיפנה זו בהתפתחות תהליכי הפרסטרואיקה — זוהי אמנות רבת, זה דורש הבנה ומאמצים.

באופן כללי, חברים, עלינו להמר בעבודתנו על הקשר החי עם האנשים, על השיטות המדיניות, על פיתוח דו-שיח רב-תוכן מתמיד עם כל הכוחות הציבוריים. עבודה כזו בתוך ההמונים הלמה תמיד את המסורת הלנינית. בזה היה כוחה של המפלגה, הודות לכך השיגה תמיד את תמיכתו הרחבה של העם. ולהיפך, כאשר הרשינו לעצמנו לסגת מההנחיות הלניניות, כשהמפלגה

הסתגרה בתוך עצמה, התבודדה מהמונים וסמכה על האדמיניסטרטיבות, מייד נחלשה השפעתה בתור חיל חלוץ מדיני של החברה. ואנו מיטיבים לדעת זאת לא רק מההיסטוריה, אלא גם מהעבר הקרוב.

עלינו לצאת מתוך הנסיון הזה, להיטיב לדעת ולראות, כי העיקר הוא ללכת אל ההמונים, להפעיל שיטות מדיניות — בזה כוחנו. אני מדגיש: אין בזה משום חולשה, אלא מקור של כוח, של בטחון בצדקת ענייננו.

דו-השיח של המפלגה עם העם העובד אינו בבחינת חולשה, ואין בו משום הפיכת מקב"מ למועדון ויכוחים. אם יש משום חולשה בניהול דו-שיח עם כל שכבות החברה, אזי איני יודע אומץ-לב מהו. צריך לגייס אנשים, לשכנעם לנהל את הפרסטרואיקה ולשנות את חברתנו לטובת האדם, לטובת העם כולו. אסור לפעול לפי המתכון; להרשות — לא להרשות, לאפשר — לא לאפשר. על כל זה אבד כבר הכלח. אלה געגועים לשיטות אוטוריטריות. הכוח ואומץ הלב — בכוח להנהיג בני-אדם, לשכנעם בכוח ההגיון, המפלגתיות, במסירות לסוציאליזם, לאחד, לייצב. נסו לעשות זאת ללא דו-שיח!

זוהי המסקנה שאנו מסיקים גם מסיכומי הבחירות. ואותה מסקנה אנו מסיקים מהמאורעות הדרמטיים, שאירעו ב-9 באפריל שנה זו בבירת גרוזיה, טביליסי. הלשכה הפוליטית הורתה לבדוק היטב את שאירע שם. אולם ברור כבר כרגע מה מוטל על כולנו. מוטל עלינו ליישם את השיטות המדיניות ואת כוח החוק, כדי לא לאפשר הישנות דברים כאלה. הערובה להצלחת התחדשות החברה שבה התחלנו, הערובה להצלחת הפרסטרואיקה היא בהעמקת הקשרים הטבעיים של המפלגה עם ההמונים, עם העם העובד, בהרחבת קשרים אלה, במיזוגם, באחדותם.

דווקא באופן כזה תקבל הפרסטרואיקה מטען יצירתי רב-און ותזכה לאופי בלתי-הפיך.

מובן מאליו, כי הפרסטרואיקה מצווה, כמוה ככל מהפכה, לדעת לגונן על עצמה, כשהיא מנצלת את כוח השכנוע ואת כוח החוק. במובן זה ייצור עיצוב מדינה של חוק ערובות בטוחות, במידה הולכת-וגדלה, הן לתהליכי הדמוקרטיזציה והן להגנת התמורות הדמוקרטיות.

אנו חייבים ליישם יישום מירבי את מנופי החוק בפיתוח הפרסטרואיקה, בפיתוח הדמוקרטיה ובהגדלת יוזמתו של כל אדם ואדם. זאת אומרת גם בהגנת הדמוקרטיה, בהגנת זכויותיו של כל אזרח ואזרח וטובתו.

עלינו להבין, כי ככל שהחברה מעניקה חירויות רבות יותר לאזרחיה, בה במידה דרושים חוק וסדר מושלמים יותר, וקיום קפדני יותר שלהם. אסור בתכלית איסור לאפשר, כי יוזמת אנשים תהפוך שרירות-לב, כי החירויות והזכויות של חלק מהחברה יושגו בדרך של הצרת הזכויות והחירויות של חלקה האחר. על אחת כמה וכמה אסור לאפשר, כי דמוקרטיזציה התהליכים החברתיים תנוצל נגד משטרנו החוקתי.

אם עלינו ברצינות על דרך הפרסטרואיקה, על דרך הדמוקרטיזציה, עלינו לפתח ולהפעיל, מהר ככל האפשר את מנגנון הגנת הדמוקרטיה. דווקא למטרה זו מכוונת מלאכת החקיקה השוטפת. ואכן, לא מזמן פורסם צו מטעם נשיאות

הסובייט העליון של ברה"מ, והציבוריות קיבלה אותו בהבנה. אולם אני תמים-
דעים עם החברים שדיברו כאן ואמרו, כי אצל אי-אלה ביטאוניס נוצר מעין
סטריאוטיפ: רק מתפרסם איזשהו חוק, ומייד הם מביעים לו התנגדות, אפילו
בטרם ירדו אל עומק השאלה.

להבא יהווה פיתוח העבודה בתחום יצירת החוקים את אחד התפקידים
העיקריים של ועידת צירי עם ושל הסובייט העליון של ברה"מ.

בין העניינים העומדים כיום בראש הדאגות של הציבוריות צריך ליחד
את המאבק בפשיעה. האנשים כותבים בדאגה ובזעם אל הוועה"מ על התפרצות
האלימות, האכזריות והחוצפה של הפושעים, על גידול הגזל, השחיתות והפש-
עים החמורים. ואגב, גידול הפשיעה הוא תופעה כל-ארצית. מצב מדאיג
ביותר נוצר ברפובליקות הקווקזיות, הבלטיות, באוזבקיסטן, בטורקמניה, באזור
הוולגה, במחוזות מורמנסק ורוסטוב. יש הרעה במצב בסדר החברתי במוסקבה
ובלנינגרד.

אין ברצוני, חברים, לעסוק במליאה זו בניתוח מפורט של המצב שנוצר,
עם שהוא ראוי לכך. אומר רק זאת. הלשכה הפוליטית הטילה כבר על ועדת
הוועה"מ לענייני מדיניות חוק ומשפט, וכמו-כן על מוסדותינו הממלכתיים
הממונים על שמירת החוק והסדר לעסוק בנושא זה. מכל מקום, נדמה לי כי
מן הדין לציין כאן, במליאת הוועה"מ, את הדברים שלהלן. נדמה שעשינו
אי-אלה חשבונות שגויים בנידון.

עלינו לשים-לב מלכתחילה לכך, כי כל הרחבת הדמוקרטיה, כל הומני-
זציית חיים חייבות לעלות בקנה אחד עם מאבק נטול פשרה ביסודות הפליליים.
יש אצלנו מוסדות מפלגתיים וסובייטיים, וכמו-כן צוותי עבודה, שאיפשרו את
החלשת תשומת הלב הניתנת לשאלות הנ"ל.

גם המוסדות הממונים על שמירת החוק והסדר לא עמדו ברמה. ייתכן
שאי-מי סבר, כי פיתוח הדמוקרטיה צריך ליצור תנאים אנושיים יותר בשביל
הפושעים. האמת היא, כי במסגרת הדמוקרטיה האמיתיים צריכים היסודות
הפליליים להרגיש רע יותר לאין ערוך, ואילו האזרחים — טוב יותר לאין
ערוך. כזוהי הנוסחה.

עלינו לתקן את המצב תיקון רציני. עלינו לעשות — לטובת החברה
כולה, לטובת כל צוות עבודה, לטובת כל אזרח — את הכל, כדי שמוסדותינו
הממונים על שמירת החוק והסדר יפעלו בייתר החלטיות, סמכות וביטחון,
במלוא ההתאמה עם החוק. אני סבור, חברים, כי לא ייתכנו בנידון שתי דעות.

טבעי הדבר, שעלינו להעלות בכל הדרכים את בקיאותם של המוסדות
הממונים על שמירת החוק, לבצרם בקדרים ישרים שאי-אפשר להשחיתם,
לשחררם מאנשים מקריים, בלתי-ראויים. אך בו-בזמן, אם אנו רוצים שחוקינו
יישמו, שיגנו עלינו, שיתקיים תהליך הדמוקרטיזציה, הגלסנוסט, הפרסטרואיקה,
צריך שהמוסדות הממונים על שמירת החוק יחוש, כי בשעת מילוי חובתם
הלא-קלה הם נתמכים תמיד על-ידי הציבוריות. ומוכן מאליו, ששומה עלינו
לדאוג להם דאגה מוסרית וחומרית.

שמירת החוק והסדר, שמירת המשמעת הממלכתית והחברתית — היא

עניינם של כל האזרחים, של החברה כולה, של כל צוותי-העבודה. כך אומרת חוקתנו.

חברים, בנהלנו את הפרסטרואיקה אסור לנו, כמובן, להשאיר בהערכת עבודת המפלגה אפילו צל של הונאה עצמית, של הרגעה עצמית. הביקורתיות העצמית הבריאה הכרחית לא רק בצוותי עבודה, בארגוני מפלגה, אלא גם בדרג העליון של הנהגת המפלגה והמדינה.

אנו, בלשכה הפוליטית, מכירים את מלוא צדקת הדרישות להגביר את התובענות כלפי העובדים הקומוניסטיים בגין המטלות שהוטלו עליהם, הן במרכז והן במקומות. צריך לתקן את המצב, ואנו נעשה זאת.

אנו כולנו, חברי הגרעין המנהיג את המפלגה, חברי הלשכה הפוליטית, מזכירי הוועדה"מ, חברי הממשלה נושאים במלוא האחריות לקו המדיני, אשר תכליתו התחדשות המשטר החברתי. כוחה של הנהגת המפלגה בקולקטיביות שלה. אולם בוי-בזמן נושא כל חבר של החוליה המנהיגה במפלגה ובמדינה בחלק של אחריותו האישיות בקטע זה או אחר של העבודה, ובמיוחד לדרך בה מתבצעות החלטות הלשכה הפוליטית והממשלה.

במצב העניינים הקיים צריך להפנות אל הקדרים המפלגתיים תביעות עקרוניות וקפדניות לא פחות מאלו המופנות למנהיגים האחרים. הכרחי שהם ישנו בהחלטיות את סגנון עבודתם, ילכו אל האנשים ויחיו את בעיותיהם, את האינטרסים שלהם ואת דאגותיהם. ואם יש מקומות בהם הבשיל הצורך בשינוי הקדרים, אשר בלעדיו יסבול ענייננו המשותף, עליכם להגשימו ללא היסוס כלשהו בנידון.

בארצנו — על ההיסטוריה ועל המסורות שלה, על המבנה הרב-לאומי המורכב, על דבקות האנשים הסובייטיים בערכים ובאידיאלים הסוציאליסטיים — נשארת המפלגה המנהיג הפוליטי היחיד, הכוח הממשי היחיד, המסוגל להבטיח יציבות חברתית על יסוד תמורות מהפכניות; יחס הרמוני בין אינטרסים של כוחות חברתיים שונים; הדיפה החלטית של תופעות מסוכנות של הלאומנות ושל השוביניזם; אחדות פנימית ושלמות המדינה הסוציאליסטית הסובייטית. ולבסוף, את שימור הישגיו ההיסטוריים של הסוציאליזם ואת פיתוח הערכים הדמוקרטיים והאנושיים המונחים ביסודו.

המפלגה רכשה אוטוריטה אדירה בשלב הראשון של הפרסטרואיקה, כש- הציעה קו מהפכני לפיתוח הארץ. המשמעות העיקרית של פעילותה בימים אלה היא בהגשמת מדיניות הפרסטרואיקה הלכה-למעשה, במעשיהם הממשיים של כל ארגון מפלגתי, של כל קומוניסט וקומוניסט.

ה ת ו כ ן

5	הקדמה
	השאלה הלאומית בברית-המועצות —
7	מדיניות הלאומים של המפלגה בתנאי זמננו
	דו"ח מיכאיל גורבצ'וב במושב הוועד-המרכזי
9	של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית ב-19.9.89
	החלטות הוועד-המרכזי של המפלגה הקומוניסטית
30	הסובייטית על מדיניות הלאומים
	מצע המפלגה הקומוניסטית הסובייטית
31	בנושא המדיניות הלאומית
32	הירושה שקיבלנו
	כיצד לשפר את הפדרציה הסובייטית
35	ולהפכה יישות מאוששת
	לחזק את תפקידם ואת מעמדם המשפטי
41	של המבנים האוטונומיים
43	על תרבויות ושפות אתניות
44	שאלת הלאומים וזכויות האזרחים
	ההיבטים האידיאולוגיים והתיאורטיים
45	של שאלת הלאומים
48	נאום הסיכום — מיכאיל גורבצ'וב
	דיון בוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית של ברית-המועצות
53	על ביצוע הפרסטרויקה ב-25.4.89
	דו"ח מזכ"ל הוועד המרכזי, מ. גורבצ'וב
55	הוויכוח
58	דברי סיכום — מ. גורבצ'וב
114	

L'ESPRESSO